พระไตรปิฎกภาษาไทย

ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระอภิธัมมปิฎก เล่ม ๓๔

ธัมมสังคณี

เล่มที่ ๓๔
พระอภิธรรมปิฎก
ธัมมสังคณี

ขอนอบน้อมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

มาติกา

ติกมาติกา (๒๒ ติกะ)

๑. กุสลติกะ

[๑] กุสลา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นกุศล (๓๖๓,๙๘๕,๑๓๘๔)

อกุสลา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นอกุศล (๓๖๕,๔๒๗,๙๘๖,๑๓๘๕)

อพฺยากตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต (๔๓๑,๕๘๓,๙๘๗)

๒. เวทนาติกะ

[๒] สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยสุขเวทนา (๙๘๘, ๑๓๘๗)

ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยทุกขเวทนา (๙๘๙, ๑๓๘๘)

อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยอทุกขม-สุขเวทนา (๙๙๐, ๑๓๘๙)

๓. วิปากติกะ

[๓] วิปากา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นวิบาก (๙๙๑,๑๓๙๐)

วิปากธมฺมธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดวิบาก(๙๙๒,๑๓๙๑)

เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นวิบากและไม่เป็นเหตุให้เกิดวิบาก (๙๙๓,๑๓๙๒)

๔. อุปาทินนติกะ

[๔] อุปาทินฺนุปาทานิยา ธมฺมา. สภาวธรรมที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน (๙๙๔,๑๓๙๓)

อนุปาทินฺนุปาทานิยา ธมฺมา. สภาวธรรมที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน (๙๙๕,๑๓๙๔)

อนุปาทินฺนานุปาทานิยา ธมฺมา. สภาวธรรมที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิไม่ยึดถือและไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน (๙๙๖,๑๓๙๕)

๕. สังกิลิฏฐติกะ

[๕] สกิลิฏฺ□สกิเลสิกา ธมฺมา. สภาวธรรมที่กิเลสทำให้เศร้าหมองและเป็นอารมณ์ของกิเลส (๙๙๗,๑๓๙๖)

อสกิลิฏฺ□สกิเลสิกา ธมฺมา. สภาวธรรมที่กิเลสไม่ทำให้เศร้าหมองแต่เป็นอารมณ์ของกิเลส (๙๙๘,๑๓๙๗)

อสกิลิฏฺ□าสกิเลสิกา ธมฺมา. สภาวธรรมที่กิเลสไม่ทำให้เศร้าหมองและไม่เป็นอารมณ์ของกิเลส (๙๙๙,๑๓๙๘)

๖. วิตักกติกะ

[๖] สวิตกฺกสวิจารา ธมฺมา. สภาวธรรมที่มีทั้งวิตกและวิจาร (๑๐๐๐,๑๓๙๙)

อวิตกฺกวิจารมตฺตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่มีวิตกมีเพียงวิจาร (๑๐๐๑,๑๔๐๐)

อวิตกฺกาวิจารา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่มีทั้งวิตกและวิจาร (๑๐๐๒,๑๔๐๑)

๗. ปีติติกะ

[๗] ปีติสหคตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่สหรคตด้วยปีติ (๑๐๐๓,๑๔๐๒)

สุขสหคตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่สหรคตด้วยสุข (๑๐๐๔,๑๔๐๓)

อุเปกฺขาสหคตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่สหรคตด้วยอุเบกขา (๑๐๐๕,๑๔๐๔)

๘. ทัสสนติกะ

[๘] ทสฺสเนน ปหาตพฺพา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค (๑๐๐๖,๑๔๐๕)

ภาวนาย ปหาตพฺพา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓ (๑๐๑๑,๑๔๐๖)

เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่ต้องประหาณด้วยโสดาปัตติ-มรรคและมรรคเบื้องบน ๓ (๑๐๑๒,๑๔๐๗)

๙. ทัสสนเหตุติกะ

[๙] ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา ธมฺมา. สภาวธรรมที่มีเหตุต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค (๑๐๑๓,๑๔๐๘)

ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา ธมฺมา. สภาวธรรมที่มีเหตุต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓ (๑๐๑๘,๑๔๐๙)

เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่มีเหตุต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรคและมรรคเบื้องบน ๓ (๑๐๑๙,๑๔๑๐)

๑๐. อาจยคามิติกะ

[๑๐] อาจยคามิโน ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นเหตุให้ถึงปฏิสนธิและจุติ (๑๐๒๐, ๑๔๑๑)

อปจยคามิโน ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นเหตุให้ถึงนิพพาน (๑๐๒๑,๑๔๑๒)

เนวาจยคามิโน นาปจยคามิโน ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นเหตุให้ถึงปฏิสนธิจุติและนิพพาน (๑๐๒๒,๑๔๑๓)

๑๑. เสกขติกะ

[๑๑] เสกฺขา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นของเสขบุคคล (๑๐๒๓,๑๔๑๔)

อเสกฺขา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นของอเสขบุคคล (๑๐๒๔,๑๔๑๕)

เนวเสกฺขา นาเสกฺขา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นของเสขบุคคลและอเสขบุคคล (๑๐๒๕,๑๔๑๖)

๑๒. ปริตตติกะ

[๑๒] ปริตฺตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นปริตตะ (กามาวจร) (๑๐๒๖,๑๔๑๗)

มหคฺคตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นมหัคคตะ (รูปาวจรและอรูปาวจร) (๑๐๒๗,๑๔๑๘)

อปฺปมาณา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นอัปปมาณะ (โลกุตตระ) (๑๐๒๘,๑๔๑๙)

๑๓. ปริตตารัมมณติกะ

[๑๓] ปริตฺตารมฺมณา ธมฺมา. สภาวธรรมที่มีปริตตะ (กามาวจร) เป็นอารมณ์ (๑๐๒๙,๑๔๒๐)

มหคฺคตารมฺมณา ธมฺมา. สภาวธรรมที่มีมหัคคตะ(รูปาวจรอรูปาวจร) เป็นอารมณ์ (๑๐๓๐,๑๔๒๑)

อปฺปมาณารมฺมณา ธมฺมา. สภาวธรรมที่มีอัปปมาณะ (โลกุตตระ)เป็นอารมณ์ (๑๐๓๑,๑๔๒๒)

๑๔. หีนติกะ

[๑๔] หีนา ธมฺมา. สภาวธรรมชั้นต่ำ (๑๐๓๒,๑๔๒๓)

มชฺฌิมา ธมฺมา. สภาวธรรมชั้นกลาง (๑๐๓๓,๑๔๒๔)

ปณีตา ธมฺมา. สภาวธรรมชั้นประณีต (๑๐๓๔,๑๔๒๕)

๑๕. มิจฉัตตติกะ

[๑๕] มิจฺฉตฺตนิยตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่มีสภาวะผิดและให้ผลแน่นอน (๑๐๓๕,๑๔๒๖)

สมฺมตฺตนิยตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่มีสภาวะชอบและให้ผลแน่นอน (๑๐๓๖,๑๔๒๗)

อนิยตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่แน่นอนโดยอาการทั้งสองนั้น (๑๐๓๗,๑๔๒๘)

๑๖. มัคคารัมมณติกะ

[๑๖] มคฺคารมฺมณา ธมฺมา. สภาวธรรมที่มีมรรคเป็นอารมณ์ (๑๐๓๘,๑๔๒๙)

มคฺคเหตุกา ธมฺมา. สภาวธรรมที่มีมรรคเป็นเหตุ (๑๐๓๙,๑๔๒๙)

มคฺคาธิปติโน ธมฺมา. สภาวธรรมที่มีมรรคเป็นอธิบดี (๑๐๔๐,๑๔๒๙)

๑๗. อุปปันนติกะ

[๑๗] อุปฺปนฺนา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เกิดขึ้น (๑๐๔๑,๑๔๓๐)

อนุปฺปนฺนา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้น (๑๐๔๒,๑๔๓๐)

อุปฺปาทิโน ธมฺมา. สภาวธรรมที่จักเกิดขึ้นแน่นอน (๑๐๔๓,๑๔๓๐)

๑๘. อตีตติกะ

[๑๘] อตีตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นอดีต (๑๐๔๔,๑๔๓๑)

อนาคตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นอนาคต (๑๐๔๕,๑๔๓๑)

ปจฺจุปฺปนฺนา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นปัจจุบัน (๑๐๔๖,๑๔๓๑)

๑๙. อตีตารัมมณติกะ

[๑๙] อตีตารมฺมณา ธมฺมา. สภาวธรรมที่มีอดีตธรรมเป็นอารมณ์ (๑๐๔๗,๑๔๓๒)

อนาคตารมฺมณา ธมฺมา. สภาวธรรมที่มีอนาคตธรรมเป็นอารมณ์ (๑๐๔๘,๑๔๓๓)

ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา ธมฺมา. สภาวธรรมที่มีปัจจุบันธรรมเป็นอารมณ์ (๑๐๔๙,๑๔๓๔)

๒๐. อัชฌัตตติกะ

[๒๐] อชฺฌตฺตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นภายในตน (๑๐๕๐,๑๔๓๕)

พหิทฺธา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นภายนอกตน (๑๐๕๑,๑๔๓๕)

อชฺฌตฺตพหิทฺธา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นภายในตนและภายนอกตน(๑๐๕๒, ๑๔๓๕)

๒๑. อัชฌัตตารัมมณติกะ

[๒๑] อชฺฌตฺตารมฺมณา ธมฺมา. สภาวธรรมที่มีธรรมภายในตนเป็นอารมณ์ (๑๐๕๓,๑๔๓๖)

พหิทฺธารมฺมณา ธมฺมา. สภาวธรรมที่มีธรรมภายนอกตนเป็นอารมณ์ (๑๐๕๔,๑๔๓๗)

อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณา ธมฺมา. สภาวธรรมที่มีธรรมภายในตนและภายนอกตนเป็น

อารมณ์ (๑๐๕๕,๑๔๓๗)

๒๒. สนิทัสสนติกะ

[๒๒] สนิทสฺสนสปฺปฏิฆา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เห็นได้และกระทบได้ (๑๐๕๖,๑๔๓๘)

อนิทสฺสนสปฺปฏิฆา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ (๑๐๕๗,๑๔๓๙)

อนิทสฺสนาปฺปฏิฆา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เห็นไม่ได้และกระทบไม่ได้ (๑๐๕๘,๑๔๔๐)

ติกมาติกา ๒๒ ติกะ จบ

ทุกมาติกา (๑๐๐ ทุกะ)

๑. เหตุโคจฉกะ

๑. เหตุทุกะ

[๑] เหตู ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นเหตุ (๑๐๕๙,๑๐๗๗,๑๔๔๑)

น เหตู ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นเหตุ (๑๐๗๘,๑๔๔๒)

๒. สเหตุกทุกะ

[๒] สเหตุกา ธมฺมา. สภาวธรรมที่มีเหตุ (๑๐๗๙,๑๔๔๓)

อเหตุกา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่มีเหตุ (๑๐๘๐,๑๔๔๔)

๓. เหตุสัมปยุตตทุกะ

[๓] เหตุสมฺปยุตฺตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยเหตุ (๑๐๘๑,๑๔๔๕)

เหตุวิปฺปยุตฺตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่วิปปยุตจากเหตุ (๑๐๘๒,๑๔๔๖)

๔. เหตุสเหตุกทุกะ

[๔] เหตู เจว ธมฺมา สเหตุกา จ. สภาวธรรมที่เป็นเหตุและมีเหตุ (๑๐๘๓,๑๔๔๗)

สเหตุกา เจว ธมฺมา น จ เหตู. สภาวธรรมที่มีเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ (๑๐๘๔,๑๔๔๘)

๕. เหตุเหตุสัมปยุตตทุกะ

[๕] เหตู เจว ธมฺมา เหตุสมฺปยุตฺตา จ. สภาวธรรมที่เป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุ (๑๐๘๕,๑๔๔๙)

เหตุสมฺปยุตฺตา เจว ธมฺมา น จ เหตู. สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ (๑๐๘๖,๑๔๕๐)

๖. นเหตุสเหตุกทุกะ

[๖] น เหตู โข ปน ธมฺมา สเหตุกาปิ. สภาวธรรมที่ไม่เป็นเหตุแต่มีเหตุ (๑๐๘๗,๑๔๕๑)

(น เหตู โข ปน ธมฺมา) อเหตุกาปิ. สภาวธรรมที่ไม่เป็นเหตุและไม่มีเหตุ (๑๐๘๘,๑๔๕๒)

เหตุโคจฉกะ จบ

๒. จูฬันตรทุกะ

๑. สัปปัจจยทุกะ

[๗] สปฺปจฺจยา ธมฺมา. สภาวธรรมที่มีปัจจัยปรุงแต่ง (๑๐๘๙,๑๔๕๓)

อปฺปจฺจยา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง (๑๐๙๐,๑๔๕๔)

๒. สังขตทุกะ

[๘] สงฺขตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง (๑๐๙๑,๑๔๕๕)

อสงฺขตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง (๑๐๙๒,๑๔๕๖)

๓. สนิทัสสนทุกะ

[๙] สนิทสฺสนา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เห็นได้ (๑๐๙๓,๑๔๕๗)

อนิทสฺสนา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เห็นไม่ได้ (๑๐๙๔,๑๔๕๘)

๔. สัปปฏิฆทุกะ

[๑๐] สปฺปฏิฆา ธมฺมา. สภาวธรรมที่กระทบได้ (๑๐๙๕,๑๔๕๙)

อปฺปฏิฆา ธมฺมา. สภาวธรรมที่กระทบไม่ได้ (๑๐๙๖,๑๔๖๐)

๕. รูปีทุกะ

[๑๑] รูปิโน ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นรูป (๑๐๙๗,๑๔๖๑)

อรูปิโน ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นรูป (๑๐๙๘,๑๔๖๒)

๖. โลกิยทุกะ

[๑๒] โลกิยา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นโลกิยะ (๑๐๙๙,๑๔๖๓)

โลกุตฺตรา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นโลกุตตระ (๑๑๐๐,๑๔๖๔)

๗. เกนจิวิญเญยยทุกะ

[๑๓] เกนจิ วิ□ฺเ□ยฺยา ธมฺมา. สภาวธรรมที่จิตบางดวงรู้ได้ (๑๑๐๑,๑๔๖๔)

เกนจิ น วิ□ฺเ□ยฺยา ธมฺมา. สภาวธรรมที่จิตบางดวงรู้ไม่ได้ (๑๑๐๑,๑๔๖๔)

จูฬันตรทุกะ จบ

๓. อาสวโคจฉกะ

๑. อาสวทุกะ

[๑๔] อาสวา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นอาสวะ (๑๑๐๒,๑๔๖๕)

โน อาสวา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นอาสวะ (๑๑๐๗,๑๔๖๖)

๒. สาสวทุกะ

[๑๕] สาสวา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของอาสวะ (๑๑๐๘,๑๔๖๗)
อนาสวา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ (๑๑๐๙,๑๔๖๘)

๓. อาสวสัมปยุตตทุกะ

[๑๖] อาสวสมฺปยุตฺตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยอาสวะ (๑๑๑๐,๑๔๖๙)
อาสววิปฺปยุตฺตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่วิปปยุตจากอาสวะ (๑๑๑๑,๑๔๗๐)

๔. อาสวสาสวทุกะ

[๑๗] อาสวา เจว ธมฺมา สาสวา จ. สภาวธรรมที่เป็นอาสวะและเป็นอารมณ์ของอาสวะ (๑๑๑๒,๑๔๗๑)
สาสวา เจว ธมฺมา โน จ อาสวา. สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของอาสวะแต่ไม่เป็นอาสวะ (๑๑๑๓,๑๔๗๒)

๕. อาสวอาสวสัมปยุตตทุกะ

[๑๘] อาสวา เจว ธมฺมา อาสวสมฺปยุตฺตา จ. สภาวธรรมที่เป็นอาสวะและสัมปยุตด้วยอาสวะ (๑๑๑๔,๑๔๗๓)
อาสวสมฺปยุตตา เจว ธมฺมา โน จ อาสวา. สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยอาสวะแต่ไม่เป็นอาสวะ (๑๑๑๕,๑๔๗๔)

๖. อาสววิปปยุตตสาสวทุกะ

[๑๙] อาสววิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา สาสวาปิ. สภาวธรรมที่วิปปยุตจากอาสวะแต่เป็นอารมณ์ของอาสวะ (๑๑๑๖,๑๔๗๕)
(อาสววิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา) อนาสวาปิ. (สภาวธรรมที่วิปปยุตจากอาสวะ)และไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ (๑๑๑๗,๑๔๗๖)

อาสวโคจฉกะ จบ

๔. สัญโญชนโคจฉกะ

๑. สัญโญชนทุกะ

[๒๐] ส□ฺโ□ชนา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นสังโยชน์ (๑๑๑๘,๑๔๗๗)
โน ส□ฺโ□ชนา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นสังโยชน์ (๑๑๒๙,๑๔๗๘)

๒. สัญโญชนิยทุกะ

[๒๑] ส□ฺโ□ชนิยา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของสังโยชน์ (๑๑๓๐,๑๔๗๙)
อส□ฺโ□ชนิยา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของสังโยชน์ (๑๑๓๑,๑๔๘๐)

๓. สัญโญชนสัมปยุตตทุกะ

[๒๒] ส□ฺโ□ชนสมฺปยุตฺตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยสังโยชน์ (๑๑๓๒,๑๔๘๑)

ส□ฺโ□ชนวิปฺปยุตฺตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่วิปปยุตจากสังโยชน์ (๑๑๓๓,๑๔๘๒)

๔. สัญโญชนสัญโญชนิยทุกะ

[๒๓] ส□ฺโ□ชนา เจว ธมฺมา ส□ฺโ□ชนิยา จ. สภาวธรรมที่เป็นสังโยชน์และเป็นอารมณ์ ของ

สังโยชน์ (๑๑๓๔,๑๔๘๓)

ส□ฺโ□ชนิยา เจว ธมฺมา โน จ ส□ฺโ□ชนา. สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของสังโยชน์ แต่ไม่เป็น

สังโยชน์ (๑๑๓๕,๑๔๘๔)

๕. สัญโญชนสัญโญชนสัมปยุตตทุกะ

[๒๔] ส□ฺโ□ชนา เจว ธมฺมา ส□ฺโ□ชนสมฺปยุตฺตา จ. สภาวธรรมที่เป็นสังโยชน์และสัมปยุต

ด้วยสังโยชน์ (๑๑๓๖,๑๔๘๕)

ส□ฺโ□ชนสมฺปยุตฺตา เจว ธมฺมา โน จ ส□ฺโ□ชนา. สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยสังโยชน์แต่

ไม่เป็นสังโยชน์ (๑๑๓๗,๑๔๘๖)

๖. สัญโญชนวิปปยุตตสัญโญชนิยทุกะ

[๒๕] ส□ฺโ□ชนวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา ส□ฺโ□ชนิยาปิ. สภาวธรรมที่วิปปยุตจาก

สังโยชน์แต่เป็นอารมณ์ของ

สังโยชน์ (๑๑๓๘, ๑๔๘๗)

(ส□ฺโ□ชนวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา) อส□ฺโ□ชนิยาปิ.สภาวธรรมที่วิปปยุตจาก

สังโยชน์ และ ไม่เป็นอารมณ์

ของสังโยชน์(๑๑๓๙, ๑๔๘๘)

สัญโญชนโคจฉกะ จบ

๕. คันถโคจฉกะ

๑. คันถทุกะ

[๒๖] คนฺถา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นคันถะ (๑๑๔๐,๑๔๘๙)

โน คนฺถา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นคันถะ(๑๑๔๕,๑๔๙๐)

๒. คันถนิยทุกะ

[๒๗] คนฺถนิยา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของคันถะ (๑๑๔๖,๑๔๙๑)

อคนฺถนิยา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ (๑๑๔๗, ๑๔๙๒)

๓. คันถสัมปยุตตทุกะ

[๒๘] คนฺถสมฺปยุตฺตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยคันถะ (๑๑๔๘,๑๔๙๓)

คนฺถวิปฺปยุตฺตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่วิปปยุตจากคันถะ (๑๑๔๙,๑๔๙๔)

๔. คันถคันถนิยทุกะ

[๒๙] คนฺถา เจว ธมฺมา คนฺถนิยา จ. สภาวธรรมที่เป็นคันถะและเป็นอารมณ์ของคันถะ (๑๑๕๐,๑๔๙๕)

คนฺถนิยา เจว ธมฺมา โน จ คนฺถา. สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของคันถะแต่ไม่เป็นคันถะ (๑๑๕๑,๑๔๙๖)

๕. คันถคันถสัมปยุตตทุกะ

[๓๐] คนฺถา เจว ธมฺมา คนฺถสมฺปยุตฺตา จ. สภาวธรรมที่เป็นคันถะและสัมปยุตด้วยคันถะ (๑๑๕๒, ๑๔๙๗)

คนฺถสมฺปยุตฺตา เจว ธมฺมา โน จ คนฺถา. สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยคันถะแต่ไม่เป็นคันถะ (๑๑๕๓,๑๔๙๘)

๖. คันถวิปปยุตตคันถนิยทุกะ

[๓๑] คนฺถวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา คนฺถนิยาปิ. สภาวธรรมที่วิปปยุตจากคันถะแต่เป็นอารมณ์ของคันถะ (๑๑๕๔,๑๔๙๙)

(คนฺถวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา) อคนฺถนิยาปิ. สภาวธรรมที่วิปปยุตจากคันถะและไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ (๑๑๕๕,๑๕๐๐)

คันถโคจฉกะ จบ

๖. โอฆโคจฉกะ

๑. โอฆทุกะ

[๓๒] โอฆา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นโอฆะ (๑๑๕๖,๑๕๐๑)

โน โอฆา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นโอฆะ

๒. โอฆนิยทุกะ

[๓๓] โอฆนิยา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของโอฆะ

อโนฆนิยา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของโอฆะ

๓. โอฆสัมปยุตตทุกะ

[๓๔] โอฆสมฺปยุตฺตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยโอฆะ
โอฆวิปฺปยุตฺตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่วิปปยุตจากโอฆะ

๔. โอฆโอฆนิยทุกะ

[๓๕] โอฆา เจว ธมฺมา โอฆนิยา จ. สภาวธรรมที่เป็นโอฆะและเป็นอารมณ์ของโอฆะ
โอฆนิยา เจว ธมฺมา โน จ โอฆา. สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของโอฆะแต่ไม่เป็นโอฆะ

๕. โอฆโอฆสัมปยุตตทุกะ

[๓๖] โอฆา เจว ธมฺมา โอฆสมฺปยุตฺตา จ. สภาวธรรมที่เป็นโอฆะและสัมปยุตด้วยโอฆะ
โอฆสมฺปยุตฺตา เจว ธมฺมา โน จ โอฆา. สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยโอฆะแต่ไม่เป็นโอฆะ

๖. โอฆวิปปยุตตโอฆนิยทุกะ

[๓๗] โอฆวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา โอฆนิยาปิ. สภาวธรรมที่วิปปยุตจากโอฆะแต่เป็นอารมณ์ของโอฆะ
(โอฆวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา) อโนฆนิยาปิ. สภาวธรรมที่วิปปยุตจากโอฆะและไม่เป็นอารมณ์ของโอฆะ

โอฆโคจฉกะ จบ

๗. โยคโคจฉกะ

๑. โยคทุกะ

[๓๘] โยคา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นโยคะ (๑๑๕๗,๑๕๐๒)
โน โยคา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นโยคะ

๒. โยคนิยทุกะ

[๓๙] โยคนิยา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของโยคะ
อโยคนิยา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของโยคะ

๓. โยคสัมปยุตตทุกะ

[๔๐] โยคสมฺปยุตฺตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยโยคะ
โยควิปฺปยุตฺตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่วิปปยุตจากโยคะ

๔. โยคโยคนิยทุกะ

[๔๑] โยคา เจว ธมฺมา โยคนิยา จ. สภาวธรรมที่เป็นโยคะและเป็นอารมณ์ของโยคะ
โยคนิยา เจว ธมฺมา โน จ โยคา. สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของโยคะแต่ไม่เป็นโยคะ

๕. โยคโยคสัมปยุตตทุกะ

[๔๒] โยคา เจว ธมฺมา โยคสมฺปยุตฺตา จ. สภาวธรรมที่เป็นโยคะและสัมปยุตด้วยโยคะ
โยคสมฺปยุตฺตา เจว ธมฺมา โน จ โยคา. สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยโยคะแต่ไม่เป็นโยคะ

๖. โยควิปปยุตตโยคนิยทุกะ

[๔๓] โยควิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา โยคนิยาปิ. สภาวธรรมที่วิปปยุตจากโยคะแต่เป็นอารมณ์ของโยคะ

(โยควิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา) อโยคนิยาปิ. สภาวธรรมที่วิปปยุตจากโยคะและไม่เป็นอารมณ์ของโยคะ

โยคโคจฉกะ จบ

๘. นีวรณโคจฉกะ

๑. นีวรณทุกะ

[๔๔] นีวรณา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นนิวรณ์ (๑๑๕๘,๑๕๐๓)

โน นีวรณา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นนิวรณ์ (๑๑๖๙,๑๕๐๔)

๒. นีวรณิยทุกะ

[๔๕] นีวรณิยา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์ (๑๑๗๐,๑๕๐๕)

อนีวรณิยา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์ (๑๑๗๑,๑๕๐๖)

๓. นีวรณสัมปยุตตทุกะ

[๔๖] นีวรณสมฺปยุตฺตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยนิวรณ์ (๑๑๗๒,๑๕๐๗)

นีวรณวิปฺปยุตฺตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่วิปปยุตจากนิวรณ์ (๑๑๗๓,๑๕๐๘)

๔. นีวรณนีวรณิยทุกะ

[๔๗] นีวรณา เจว ธมฺมา นีวรณิยา จ. สภาวธรรมที่เป็นนิวรณ์และเป็นอารมณ์ของนิวรณ์ (๑๑๗๔,๑๕๐๙)

นีวรณิยา เจว ธมฺมา โน จ นีวรณา. สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์แต่ไม่เป็นนิวรณ์ (๑๑๗๕,๑๕๑๐)

๕. นีวรณนีวรณสัมปยุตตทุกะ

[๔๘] นีวรณา เจว ธมฺมา นีวรณสมฺปยุตฺตา จ. สภาวธรรมที่เป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ (๑๑๗๖,๑๕๑๑)

นีวรณสมฺปยุตฺตา เจว ธมฺมา โน จ นีวรณา. สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยนิวรณ์แต่ไม่เป็นนิวรณ์ (๑๑๗๗,๑๕๑๒)

๖. นีวรณวิปปยุตตนีวรณิยทุกะ

[๔๙] นีวรณวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา นีวรณิยาปิ. สภาวธรรมที่วิปปยุตจากนิวรณ์แต่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์ (๑๑๗๘,๑๕๑๓)

(นีวรณวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา) อนีวรณิยาปิ. สภาวธรรมที่วิปปยุตจากนิวรณ์และไม่

เป็นอารมณ์ของนิวรณ์
(๑๑๗๙,๑๕๑๔)

นีวรณโคจฉกะ จบ

๙. ปรามาสโคจฉกะ

๑. ปรามาสทุกะ

[๕๐] ปรามาสา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นปรามาส (๑๑๘๐,๑๕๑๕)
โน ปรามาสา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นปรามาส (๑๑๘๒,๑๕๑๖)

๒. ปรามัฏฐทุกะ

[๕๑] ปรามฏฺ□า ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของปรามาส (๑๑๘๓,๑๕๑๗)
อปรามฏฺ□า ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของปรามาส (๑๑๘๔, ๑๕๑๘)

๓. ปรามาสสัมปยุตตทุกะ

[๕๒] ปรามาสสมฺปยุตฺตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยปรามาส (๑๑๘๕,๑๕๑๙)
ปรามาสวิปฺปยุตฺตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่วิปปยุตจากปรามาส (๑๑๘๖,๑๕๒๐)

๔. ปรามาสปรามัฏฐทุกะ

[๕๓] ปรามาสา เจว ธมฺมา ปรามฏฺ□า จ. สภาวธรรมที่เป็นปรามาสและเป็นอารมณ์ ของปรามาส (๑๑๘๗,๑๕๒๑)
ปรามฏฺ□า เจว ธมฺมา โน จ ปรามาสา. สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของปรามาสแต่ไม่เป็นปรามาส (๑๑๘๘,๑๕๒๒)

๕. ปรามาสวิปปยุตตปรามัฏฐทุกะ

[๕๔] ปรามาสวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา ปรามฏฺ□าปิ. สภาวธรรมที่วิปปยุตจากปรามาสแต่เป็นอารมณ์ของปรามาส
(๑๑๘๙,๑๕๒๓)
(ปรามาสวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา) อปรามฏฺ□าปิ. สภาวธรรมที่วิปปยุตจากปรามาสและไม่เป็นอารมณ์ของปรามาส
(๑๑๙๐,๑๕๒๔)

ปรามาสโคจฉกะ จบ

๑๐. มหันตรทุกะ

๑. สารัมมณทุกะ

[๕๕] สารมฺมณา ธมฺมา. สภาวธรรมที่รับรู้อารมณ์ได้ (๑๑๙๑,๑๕๒๕)
อนารมฺมณา ธมฺมา. สภาวธรรมที่รับรู้อารมณ์ไม่ได้ (๑๑๙๒,๑๕๒๖)

๒. จิตตทุกะ

[๕๖] จิตฺตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นจิต (๑๑๙๓,๑๕๒๗)

โน จิตฺตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นจิต (๑๑๙๔,๑๕๒๘)

๓. เจตสิกทุกะ

[๕๗] เจตสิกา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นเจตสิก (๑๑๙๕,๑๕๒๙)

อเจตสิกา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นเจตสิก (๑๑๙๖,๑๕๓๐)

๔. จิตตสัมปยุตตทุกะ

[๕๘] จิตฺตสมฺปยุตฺตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยจิต (๑๑๙๗,๑๕๓๑)

จิตฺตวิปฺปยุตฺตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่วิปปยุตจากจิต (๑๑๙๘,๑๕๓๒)

๕. จิตตสังสัฏฐทุกะ

[๕๙] จิตฺตสංสฏฺ□า ธมฺมา. สภาวธรรมที่ระคนกับจิต (๑๑๙๙,๑๕๓๓)

จิตฺตวิสංสฏฺ□า ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่ระคนกับจิต (๑๒๐๐,๑๕๓๔)

๖. จิตตสมุฏฐานทุกะ

[๖๐] จิตฺตสมุฏฺ□านา ธมฺมา. สภาวธรรมที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน (๑๒๐๑,๑๕๓๕)

โน จิตฺตสมุฏฺ□านา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่มีจิตเป็นสมุฏฐาน (๑๒๐๒,๑๕๓๖)

๗. จิตตสหภูทุกะ

[๖๑] จิตฺตสหภุโน ธมฺมา. สภาวธรรมที่เกิดพร้อมกับจิต (๑๒๐๓,๑๕๓๗)

โน จิตฺตสหภุโน ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เกิดพร้อมกับจิต (๑๒๐๔,๑๕๓๘)

๘. จิตตานุปริวัตติทุกะ

[๖๒] จิตฺตานุปริวตฺติโน ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นไปตามจิต (๑๒๐๕,๑๕๓๙)

โน จิตฺตานุปริวตฺติโน ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นไปตามจิต (๑๒๐๖,๑๕๔๐)

๙. จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานทุกะ

[๖๓] จิตฺตสංสฏฺ□สมุฏฺ□านา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ระคนกับจิตและมีจิตเป็นสมุฏฐาน (๑๒๐๗,๑๕๔๑)

โน จิตฺตสංสฏฺ□สมุฏฺ□านา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่ระคนกับจิตและมีจิตเป็นสมุฏฐาน (๑๒๐๘,๑๕๔๒)

๑๐. จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานสหภูทุกะ

[๖๔] จิตฺตสංสฏฺ□สมุฏฺ□านสหภุโน ธมฺมา. สภาวธรรมที่ระคนกับจิตมีจิตเป็นสมุฏฐานและเกิดพร้อมกับจิต (๑๒๐๙,๑๕๔๓)

โน จิตฺตสංสฏฺ□สมุฏฺ□านสหภุโน ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่ระคนกับจิตมีจิตเป็นสมุฏฐาน

และเกิดพร้อมกับจิต (๑๒๑๐,๑๕๔๔)

๑๑. จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานานุปริวัตติทุกะ

[๖๕] จิตฺตสํสฏฺ□สมุฏฺ□านานุปริวตฺติโน ธมฺมา. สภาวธรรมที่ระคนกับจิตมีจิตเป็น
สมุฏฐานและเป็นไปตามจิต
(๑๒๑๑,๑๕๔๕)

โน จิตฺตสํสฏฺ□สมุฏฺ□านานุปริวตฺติโน ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่ระคนกับจิตมีจิตเป็น
สมุฏฐานและเป็นไปตามจิต
(๑๒๑๒,๑๕๔๖)

๑๒. อัชฌัตติกทุกะ

[๖๖] อชฺฌตฺติกา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นภายใน (๑๒๑๓,๑๕๔๗)

พาหิรา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นภายนอก (๑๒๑๔,๑๕๔๘)

๑๓. อุปาทาทุกะ

[๖๗] อุปาทา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นอุปาทายรูป (๑๒๑๕,๑๕๔๙)

โน อุปาทา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นอุปาทายรูป (๑๒๑๖,๑๕๕๐)

๑๔. อุปาทินนทุกะ

[๖๘] อุปาทินฺนา ธมฺมา. สภาวธรรมที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ
(๑๒๑๗,๑๕๕๑)

อนุปาทินฺนา ธมฺมา. สภาวธรรมที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ
(๑๒๑๘,๑๕๕๒)

มหันตรทุกะ จบ

๑๑. อุปาทานโคจฉกะ

๑. อุปาทานทุกะ

[๖๙] อุปาทานา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นอุปาทาน (๑๒๑๙,๑๕๕๓)

โน อุปาทานา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นอุปาทาน (๑๒๒๔,๑๕๕๔)

๒. อุปาทานิยทุกะ

[๗๐] อุปาทานิยา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน (๑๒๒๕,๑๕๕๕)

อนุปาทานิยา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน (๑๒๒๖,๑๕๕๖)

๓. อุปาทานสัมปยุตตทุกะ

[๗๑] อุปาทานสมฺปยุตฺตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยอุปาทาน (๑๒๒๗,๑๕๕๗)

อุปาทานวิปฺปยุตฺตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่วิปปยุตจากอุปาทาน (๑๒๒๘,๑๕๕๘)

๔. อุปาทานอุปาทานิยทุกะ

[๗๒] อุปาทานา เจว ธมฺมา อุปาทานิยา จ. สภาวธรรมที่เป็นอุปาทานและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน (๑๒๒๙,๑๕๕๙)

อุปาทานิยา เจว ธมฺมา โน จ อุปาทานา. สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของอุปาทานแต่ไม่เป็นอุปาทาน (๑๒๓๐,๑๕๖๐)

๕. อุปาทานอุปาทานสัมปยุตตทุกะ

[๗๓] อุปาทานา เจว ธมฺมา อุปาทานสมฺปยุตฺตา จ. สภาวธรรมที่เป็นอุปาทานและสัมปยุตด้วยอุปาทาน (๑๒๓๑,๑๕๖๑)

อุปาทานสมฺปยุตฺตา เจว ธมฺมา โน จ อุปาทานา. สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยอุปาทานแต่ไม่เป็นอุปาทาน (๑๒๓๒,๑๕๖๒)

๖. อุปาทานวิปปยุตตอุปาทานิยทุกะ

[๗๔] อุปาทานวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา อุปาทานิยาปิ. สภาวธรรมที่วิปปยุตจากอุปาทานแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน (๑๒๓๓, ๑๕๖๓)

(อุปาทานวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา) อนุปาทานิยาปิ. สภาวธรรมที่วิปปยุตจากอุปาทานและไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน (๑๒๓๔, ๑๕๖๔)

อุปาทานโคจฉกะ จบ

๑๒. กิเลสโคจฉกะ

๑. กิเลสทุกะ

[๗๕] กิเลสา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นกิเลส (๑๒๓๕,๑๕๖๕)

โน กิเลสา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นกิเลส (๑๒๔๖,๑๕๖๖)

๒. สังกิเลสิกทุกะ

[๗๖] สกิเลสิกา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของกิเลส (๑๒๔๗,๑๕๖๗)

อสกิเลสิกา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของกิเลส (๑๒๔๘,๑๕๖๘)

๓. สังกิลิฏฐทุกะ

[๗๗] สกิลิฏฺ□า ธมฺมา. สภาวธรรมที่กิเลสทำให้เศร้าหมอง (๑๒๔๙,๑๕๖๙)

อสกิลิฏฺ□า ธมฺมา. สภาวธรรมที่กิเลสไม่ทำให้เศร้าหมอง (๑๒๕๐,๑๕๗๐)

๔. กิเลสสัมปยุตตทุกะ

[๗๘] กิเลสสมฺปยุตฺตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยกิเลส (๑๒๕๑,๑๕๗๑)

กิเลสวิปฺปยุตฺตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่วิปปยุตจากกิเลส (๑๒๕๒,๑๕๗๒)

๕. กิเลสสังกิเลสิกทุกะ

[๗๙] กิเลสา เจว ธมฺมา สงฺกิเลสิกา จ. สภาวธรรมที่เป็นกิเลสและเป็นอารมณ์ของกิเลส (๑๒๕๓,๑๕๗๓)

สงฺกิเลสิกา เจว ธมฺมา โน จ กิเลสา. สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของกิเลสแต่ไม่เป็นกิเลส (๑๒๕๔,๑๕๗๔)

๖. กิเลสสังกิลิฏฐทุกะ

[๘๐] กิเลสา เจว ธมฺมา สงฺกิลิฏ□า จ. สภาวธรรมที่เป็นกิเลสและกิเลสทำให้เศร้าหมอง (๑๒๕๕,๑๕๗๕)

สงฺกิลิฏ□า เจว ธมฺมา โน จ กิเลสา. สภาวธรรมที่กิเลสทำให้เศร้าหมองแต่ไม่เป็นกิเลส (๑๒๕๖,๑๕๗๖)

๗. กิเลสกิเลสสัมปยุตตทุกะ

[๘๑] กิเลสา เจว ธมฺมา กิเลสสมฺปยุตฺตา จ. สภาวธรรมที่เป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลส (๑๒๕๗,๑๕๗๗)

กิเลสสมฺปยุตฺตา เจว ธมฺมา โน จ กิเลสา. สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยกิเลสแต่ไม่เป็นกิเลส (๑๒๕๘,๑๕๗๘)

๘. กิเลสวิปปยุตตสังกิเลสิกทุกะ

[๘๒] กิเลสวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา สงฺกิเลสิกาปิ. สภาวธรรมที่วิปปยุตจากกิเลสแต่เป็นอารมณ์ของกิเลส (๑๒๕๙,๑๕๗๙)

(กิเลสวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา) อสงฺกิเลสิกาปิ. สภาวธรรมที่วิปปยุตจากกิเลสและไม่เป็นอารมณ์ของกิเลส (๑๒๖๐,๑๕๘๐)

กิเลสโคจฉกะ จบ

๑๓. ปิฏฐิทุกะ

๑. ทัสสเนนปหาตัพพทุกะ

[๘๓] ทสฺสเนน ปหาตพฺพา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค (๑๒๖๑,๑๕๘๑)

น ทสฺสเนน ปหาตพฺพา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่ต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค (๑๒๖๕,๑๕๘๒)

๒. ภาวนายปหาตัพพทุกะ

[๘๔] ภาวนาย ปหาตพฺพา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓ (๑๒๖๖,๑๕๘๓)

น ภาวนาย ปหาตพฺพา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่ต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓ (๑๒๖๗,๑๕๘๔)

๓. ทัสสเนนปหาตัพพเหตุกทุกะ

[๘๕] ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา ธมฺมา. สภาวธรรมที่มีเหตุต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค (๑๒๖๘,๑๕๘๕)

น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่มีเหตุต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค (๑๒๗๒,๑๕๘๖)

๔. ภาวนายปหาตัพพเหตุกทุกะ

[๘๖] ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา ธมฺมา. สภาวธรรมที่มีเหตุต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓ (๑๒๗๓,๑๕๘๗)

น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา ธมฺมา. สภาวธรรมที่มีไม่เหตุต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓ (๑๒๗๔,๑๕๘๘)

๕. สวิตักกทุกะ

[๘๗] สวิตกฺกา ธมฺมา. สภาวธรรมที่มีวิตก (๑๒๗๕,๑๕๘๙)

อวิตกฺกา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่มีวิตก (๑๒๗๖,๑๕๙๐)

๖. สวิจารทุกะ

[๘๘] สวิจารา ธมฺมา. สภาวธรรมที่มีวิจาร (๑๒๗๗,๑๕๙๑)

อวิจารา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่มีวิจาร (๑๒๗๘,๑๕๙๒)

๗. สัปปีติกทุกะ

[๘๙] สปฺปีติกา ธมฺมา. สภาวธรรมที่มีปีติ (๑๒๗๙,๑๕๙๓)

อปฺปีติกา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่มีปีติ (๑๒๘๐,๑๕๙๔)

๘. ปีติสหคตทุกะ

[๙๐] ปีติสหคตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่สหรคตด้วยปีติ (๑๒๘๑,๑๕๙๕)

น ปีติสหคตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่สหรคตด้วยปีติ (๑๒๘๒,๑๕๙๖)

๙. สุขสหคตทุกะ

[๙๑] สุขสหคตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่สหรคตด้วยสุข (๑๒๘๓,๑๕๙๗)
น สุขสหคตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่สหรคตด้วยสุข (๑๒๘๔,๑๕๙๘)

๑๐. อุเปกขาสหคตทุกะ

[๙๒] อุเปกฺขาสหคตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่สหรคตด้วยอุเบกขา (๑๒๘๕,๑๕๙๙)
น อุเปกฺขาสหคตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่สหรคตด้วยอุเบกขา (๑๒๘๖,๑๖๐๐)

๑๑. กามาวจรทุกะ

[๙๓] กามาวจรา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นกามาวจร (๑๒๘๗,๑๖๐๑)
น กามาวจรา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นกามาวจร (๑๒๘๘,๑๖๐๒)

๑๒. รูปาวจรทุกะ

[๙๔] รูปาวจรา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นรูปาวจร (๑๒๘๙,๑๖๐๓)
น รูปาวจรา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปาวจร (๑๒๙๐,๑๖๐๔)

๑๓. อรูปาวจรทุกะ

[๙๕] อรูปาวจรา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นอรูปาวจร (๑๒๙๑,๑๖๐๕)
น อรูปาวจรา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นอรูปาวจร (๑๒๙๒,๑๖๐๖)

๑๔. ปริยาปันนทุกะ

[๙๖] ปริยาปนฺนา ธมฺมา. สภาวธรรมที่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ (โลกิยะ) (๑๒๙๓,๑๖๐๗)
อปริยาปนฺนา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ (โลกุตตระ)(๑๒๙๔,๑๖๐๘)

๑๕. นิยยานิกทุกะ

[๙๗] นิยฺยานิกา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ (๑๒๙๕,๑๖๐๙)
อนิยฺยานิกา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ (๑๒๙๖,๑๖๑๐)

๑๖. นิยตทุกะ

[๙๘] นิยตา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ให้ผลแน่นอน (๑๒๙๗,๑๖๑๑)
อนิยตา ธมฺมา. สภาวธรรมทีไม่แน่นอนโดยอาการทั้งสองนั้น (๑๒๙๘,๑๖๑๒)

๑๗. สอุตตรทุกะ

[๙๙] สอุตฺตรา ธมฺมา. สภาวธรรมที่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า (๑๒๙๙,๑๖๑๓)
อนุตฺตรา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า (๑๓๐๐,๑๖๑๔)

๑๘. สรณทุกะ

[๑๐๐] สรณา ธมฺมา. สภาวธรรมที่เป็นเหตุให้สัตว์ร้องไห้ (๑๓๐๑,๑๖๑๕)

อรณา ธมฺมา. สภาวธรรมที่ไม่เป็นเหตุให้สัตว์ร้องไห้ (๑๓๐๒,๑๖๑๖)

ปิฏฐิทุกะ จบ

อภิธัมมทุกมาติกา จบ

สุตตันติกทุกมาติกา (๔๒ ทุกะ)

๑. วิชชาภาคีทุกะ

[๑๐๑] วิชฺชาภาคิโน ธมฺมา. ธรรมที่มีส่วนแห่งวิชชา (๑๓๐๓)

อวิชฺชาภาคิโน ธมฺมา. ธรรมที่มีส่วนแห่งอวิชชา (๑๓๐๔)

๒. วิชชูปมทุกะ

[๑๐๒] วิชฺชูปมา ธมฺมา. ธรรมที่เปรียบเหมือนสายฟ้า (๑๓๐๕)

วชิรูปมา ธมฺมา. ธรรมที่เปรียบเหมือนฟ้าผ่า (๑๓๐๖)

๓. พาลทุกะ

[๑๐๓] พาลา ธมฺมา. ธรรมที่ทำให้เป็นพาล (๑๓๐๗)

ปณฺฑิตา ธมฺมา. ธรรมที่ทำให้เป็นบัณฑิต (๑๓๐๘)

๔. กัณหทุกะ

[๑๐๔] กณฺหา ธมฺมา. ธรรมที่ดำ (๑๓๐๙)

สุกฺกา ธมฺมา. ธรรมที่ขาว (๑๓๑๐)

๕. ตปนียทุกะ

[๑๐๕] ตปนียา ธมฺมา. ธรรมที่ทำให้เร่าร้อน (๑๓๑๑)

อตปนียา ธมฺมา. ธรรมที่ไม่ทำให้เร่าร้อน (๑๓๑๒)

๖. อธิวจนทุกะ

[๑๐๖] อธิวจนา ธมฺมา. ธรรมที่เป็นชื่อ (สัททบัญญัติ) (๑๓๑๓)

อธิวจนปถา ธมฺมา. ธรรมที่เป็นเหตุแห่งชื่อ (๑๓๑๓)

๗. นิรุตติทุกะ

[๑๐๗] นิรุตฺติ ธมฺมา. ธรรมที่เป็นนิรุตติ (สัททบัญญัติ) (๑๓๑๔)

นิรุตฺติปถา ธมฺมา. ธรรมที่เป็นเหตุแห่งนิรุตติ (๑๓๑๔)

๘. ปัญญัตติทุกะ

[๑๐๘] ป□ฺ□ตฺติ ธมฺมา. ธรรมที่เป็นบัญญัติ (๑๓๑๕)

ป□ฺ□ตฺติปถา ธมฺมา. ธรรมที่เป็นเหตุแห่งบัญญัติ (๑๓๑๕)

๙. นามรูปทุกะ

[๑๐๙] นาม□ฺจ. นาม (๑๓๑๖)

รูป□ฺจ. รูป (๑๓๑๗)

๑๐. อวิชชาทุกะ

[๑๑๐] อวิชฺชา จ. ความไม่รู้ (๑๓๑๘)
ภวตณฺหา จ. ความปรารถนาภพ (๑๓๑๙)

๑๑. ภวทิฏฐิทุกะ

[๑๑๑] ภวทิฏฺ□ิ จ. ความเห็นว่าเกิด (๑๓๒๐)
วิภวทิฏฺ□ิ จ. ความเห็นว่าไม่เกิด (๑๓๒๑)

๑๒. สัสสตทิฏฐิทุกะ

[๑๑๒] สสฺสตทิฏฺ□ิ จ. ความเห็นว่าเที่ยง (๑๓๒๒)
อุจฺเฉททิฏฺ□ิ จ. ความเห็นว่าขาดสูญ (๑๓๒๓)

๑๓. อันตวาทิฏฐิทุกะ

[๑๑๓] อนฺตวาทิฏฺ□ิ จ. ความเห็นว่ามีที่สุด (๑๓๒๔)
อนนฺตวาทิฏฺ□ิ จ. ความเห็นว่าไม่มีที่สุด (๑๓๒๕)

๑๔. ปุพพันตานุทิฏฐิทุกะ

[๑๑๔] ปุพฺพนฺตานุทิฏฺ□ิ จ. ความเห็นปรารภส่วนอดีต (๑๓๒๖)
อปรนฺตานุทิฏฺ□ิ จ. ความเห็นปรารภส่วนอนาคต (๑๓๒๗)

๑๕. อหิริกทุกะ

[๑๑๕] อหิริก□ฺจ. ความไม่ละอายบาป (๑๓๒๘)
อโนตฺตปฺป□ฺจ. ความไม่เกรงกลัวบาป (๑๓๒๙)

๑๖. หิรีทุกะ

[๑๑๖] หิรี จ. ความละอาย (๑๓๓๐)
โอตฺตปฺป□ฺจ. ความเกรงกลัว (๑๓๓๑)

๑๗. โทวจัสสตาทุกะ

[๑๑๗] โทวจสฺสตา จ. ความเป็นผู้ว่ายาก (๑๓๓๒)
ปาปมิตฺตตา จ. ความเป็นผู้มีมิตรชั่ว (๑๓๓๓)

๑๘. โสวจัสสตาทุกะ

[๑๑๘] โสวจสฺสตา จ. ความเป็นผู้ว่าง่าย (๑๓๓๔)
กลฺยาณมิตฺตตา จ. ความเป็นผู้มีมิตรดี (๑๓๓๕)

๑๙. อาปัตติกุสลตาทุกะ

[๑๑๙] อาปตฺติกุสลตา จ. ความเป็นผู้ฉลาดในอาบัติ (๑๓๓๖)
อาปตฺติวุฏฺ□านกุสลตา จ. ความเป็นผู้ฉลาดในการออกจากอาบัติ (๑๓๓๗)

๒๐. สมาปัตติกุสลตาทุกะ

[๑๒๐] สมาปตฺติกุสลตา จ. ความเป็นผู้ฉลาดในสมาบัติ (๑๓๓๘)
สมาปตฺติวุฏฺ□านกุสลตา จ. ความเป็นผู้ฉลาดในการออกจากสมาบัติ (๑๓๓๙)

๒๑. ธาตุกุสลตาทุกะ

[๑๒๑] **ธาตุ**กุสลตา จ. ความเป็นผู้ฉลาดในธาตุ (๑๓๔๐)
มนสิการกุสลตา จ. ความเป็นผู้ฉลาดในมนสิการ (๑๓๔๑)

๒๒. อายตนกุสลตาทุกะ

[๑๒๒] อายตนกุสลตา จ. ความเป็นผู้ฉลาดในอายตนะ (๑๓๔๒)
ปฏิจฺจสมุปฺปาทกุสลตา จ. ความเป็นผู้ฉลาดในปฏิจจสมุปปาท (๑๓๔๓)

๒๓. ฐานกุสลตาทุกะ

[๑๒๓] □านกุสลตา จ. ความเป็นผู้ฉลาดในฐานะ (๑๓๔๔)
อฏฺ□านกุสลตา จ. ความเป็นผู้ฉลาดในอฐานะ (๑๓๔๕)

๒๔. อาชชวทุกะ

[๑๒๔] อาชฺชโว จ. ความซื่อตรง (๑๓๔๖)
มทฺทโว จ. ความอ่อนโยน (๑๓๔๗)

๒๕. ขันติทุกะ

[๑๒๕] ขนฺติ จ. ขันติ (๑๓๔๘)
โสรจฺจ□ฺจ. โสรัจจะ (๑๓๔๙)

๒๖. สาขัลยทุกะ

[๑๒๖] สาขลฺย□ฺจ. ความเป็นผู้มีวาจาอ่อนหวาน (๑๓๕๐)
ปฏิสนฺถาโร จ. การปฏิสันถาร (๑๓๕๑)

๒๗. อินทริเยสุอคุตตทวารตาทุกะ

[๑๒๗] อินฺทฺริเยสุ อคุตฺตทฺวารตา จ. ความเป็นผู้ไม่สำรวมทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย (๑๓๕๒)
โภชเน อมตฺตญ□ตา จ. ความเป็นผู้ไม่รู้จักประมาณในการบริโภค (๑๓๕๓)

๒๘. อินทริเยสุคุตตทวารตาทุกะ

[๑๒๘] อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารตา จ. ความเป็นผู้สำรวมทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย (๑๓๕๔)
โภชเน มตฺต□ฺ□ุตา จ. ความเป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภค (๑๓๕๕)

๒๙. มุฏฺฐสัจจทุกะ

[๑๒๙] มุฏฺ□สจฺจ□ฺจ. ความเป็นผู้มีสติหลงลืม (๑๓๕๖)
อสมฺปชญฺ□□ฺจ. ความเป็นผู้ไม่มีสัมปชัญญะ (๑๓๕๗)

๓๐. สติสัมปชัญญทุกะ

[๑๓๐] **สติ** จ. สติ (๑๓๕๘)
สมฺปช□ฺ□□ฺจ. สัมปชัญญะ (๑๓๕๙)

๓๑. ปฏิสังขานพลทุกะ

[๑๓๑] ปฏิสงฺขานพล□ฺจ. กำลังคือการพิจารณา (๑๓๖๐)
ภาวนาพล□ฺจ. กำลังคือภาวนา (๑๓๖๑)

๓๒. สมถวิปัสสนาทุกะ

[๑๓๒] สมโถ จ. สมถะ (๑๓๖๒)
วิปสฺสนา จ. วิปัสสนา (๑๓๖๓)

๓๓. สมถนิมิตตทุกะ

[๑๓๓] สมถนิมิตฺต□ฺจ. นิมิตแห่งสมถะ (๑๓๖๔)
ปคฺคาหนิมิตฺต□ฺจ. นิมิตแห่งความเพียร (๑๓๖๕)

๓๔. ปัคคาหทุกะ

[๑๓๔] ปคฺคาโห จ. ความเพียร (๑๓๖๖)
อวิกฺเขโป จ. ความไม่ฟุ้งซ่าน (๑๓๖๗)

๓๕. สีลวิปัตติทุกะ

[๑๓๕] สีลวิปตฺติ จ. ความวิบัติแห่งศีล (๑๓๖๘)
ทิฏฺ□ิวิปตฺติ จ. ความวิบัติแห่งทิฏฐิ (๑๓๖๙)

๓๖. สีลสัมปทาทุกะ

[๑๓๖] สีลสมฺปทา จ. ความสมบูรณ์แห่งศีล (๑๓๗๐)
ทิฏฺ□ิสมฺปทา จ. ความสมบูรณ์แห่งทิฏฐิ (๑๓๗๑)

๓๗. สีลวิสุทธิทุกะ

[๑๓๗] สีลวิสุทฺธิ จ. ความหมดจดแห่งศีล (๑๓๗๒)
ทิฏฺ□ิวิสุทฺธิ จ. ความหมดจดแห่งทิฏฐิ (๑๓๗๓)

๓๘. ทิฏฐิวิสุทธิโขปนทุกะ

[๑๓๘] ทิฏฺ□ิวิสุทฺธิ โข ปน. ความหมดจดแห่งทิฏฐิ (๑๓๗๔)
ยถาทิฏฺ□ิสฺส จ ปธานนฺ. ความเพียรของบุคคลผู้มีความเห็นหมดจด (๑๓๗๕)

๓๙. สังเวชนียัฏฐานทุกะ

[๑๓๙] สำเวโค จ สำเวชนีเยสุ □าเนสุ. ความสังเวชในฐานะเป็นที่ตั้งแห่งความสลดใจ (๑๓๗๖)

สวิคฺคสฺส จ โยนิโส ปธานำ. ความเพียรโดยแยบคายของบุคคลผู้สลดใจ (๑๓๗๗)

๔๐. อสันตุฏฐิตากุสลธัมมทุกะ

[๑๔๐] อสนฺตุฏฺ□ิตา จ กุสเลสุ ธมฺเมสุ. ความเป็นผู้ไม่สันโดษในธรรมที่เป็นกุศล (๑๓๗๘)

อปฺปฏิวานตา จ ปธานสฺมึ. ความเป็นผู้ไม่ท้อถอยในความเพียร (๑๓๗๙)

๔๑. วิชชาทุกะ

[๑๔๑] วิชฺชา จ. ความรู้แจ้ง (๑๓๘๐)

วิมุตฺติ จ. ความหลุดพ้น (๑๓๘๑)

๔๒. ขเยญาณทุกะ

[๑๔๒] ขเย □าณำ. ญาณในอริยมรรค (๑๓๘๒)

อนุปฺปาเท □าณำ. ญาณในอริยผล (๑๓๘๓)

สุตตันติกทุกมาติกา จบ

มาติกา จบ

๑. จิตตุปปาทกัณฑ์

กุศลบท

กามาวจรกุศลจิต

(๑ . ธัมมวัฏฐานวาระ)

กุศลจิตดวงที่ ๑

[๑] **สภาวธรรม**[๑] **ที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

จิตที่เป็นกามาวจรซึ่งเป็นกุศล สหรคตด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยญาณ มีรูปเป็นอารมณ์ มีเสียงเป็นอารมณ์ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ มีรสเป็นอารมณ์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้นในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ หิริพละ โอตตัปปพละ อโลภะ อโทสะ อโมหะ อนภิชฌา อัพยาบาท สัมมาทิฏฐิ หิริ โอตตัปปะ กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ กายลหุตา จิตตลหุตา กายมุทุตา จิตตมุทุตา กายกัมมัญญตา จิตตกัมมัญญตา กายปาคุญญ

---

[๑] คำว่า **สภาวธรรม** บาลีคือ **ธมฺมา** ในพระอภิธรรมนี้ ใช้ในความหมายว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่ชีวะ เป็นแต่ สภาวธรรมเท่านั้น (อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๘๖, สัททนีติธาตุมาลา ๔๔๙)

ตา จิตตปาคุญญตา กายุชุกตา จิตตุชุกตา สติ สัมปชัญญะ สมถะ วิปัสสนา ปัคคาหะ และอวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

บทภาชนีย์

[๒] **ผัสสะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ภาวะที่ถูกต้อง ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าผัสสะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓] **เวทนา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจ ความสุขทางใจ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ความเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเวทนาที่เกิดขึ้น ในสมัยนั้น

[๔] **สัญญา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความจำได้ กิริยาที่จำได้ ภาวะที่จำได้ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุ ที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัญญาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๕] **เจตนา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความจงใจ กิริยาที่จงใจ ภาวะที่จงใจ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุ ที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า เจตนาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๖] **จิต** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

จิต [๑]มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ มโนวิญญาณธาตุ[๒] ที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าจิตที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๗] **วิตก** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตรึก ความตรึกโดยอาการต่าง ๆ ความดำริ ความที่จิตแนบแน่นใน อารมณ์ ความที่จิตแนบสนิทในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ สัมมาสังกัปปะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าวิตกที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๘] **วิจาร** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตรอง ความพิจารณา ความตามพิจารณา ความเข้าไปพิจารณา ความที่จิตสืบต่ออารมณ์ ความที่จิตเพ่งอารมณ์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าวิจารที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๙] **ปีติ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

---

[๑] ๑-๑ คำเหล่านี้เป็นไวพจน์ของจิตทั้งนั้น (อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๑๙๑-๑๙๒)

[๒] ๑-๑ คำเหล่านี้เป็นไวพจน์ของจิตทั้งนั้น (อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๑๙๑-๑๙๒)

ความอิ่มเอิบ ความปราโมทย์ ความยินดีอย่างยิ่ง ความบันเทิง ความร่าเริง ความรื่นเริง ความปลื้มใจ ความตื่นเต้น ความที่จิตชื่นชมยินดี ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า ปีติที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๐] **สุข** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัย นั้น นี้ชื่อว่าสุขที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๑] **เอกัคคตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ซัดส่าย ความไม่ ฟุ้งซ่าน ความที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเอกัคคตาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๒] **สัทธินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความเชื่อ กิริยาที่เชื่อ ความปลงใจเชื่อ ความเลื่อมใสยิ่ง ศรัทธา สัทธินทรีย์ สัทธาพละ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัทธินทรีย์[๑] ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๓] **วิริยินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความขวนขวาย ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่นอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจ ใส่ธุระ วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ สัมมาวายามะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าวิริยินทรีย์[๒] ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๔] **สตินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ สัมมาสติ ในสมัยนั้น นี้ ชื่อว่าสตินทรีย์[๓] ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๕] **สมาธินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต[๔] ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ซัดส่าย ความไม่ฟุ้งซ่าน ความที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสมาธินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๖] **ปัญญินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความค้น

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๒๐/๒๐๐

[๒] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๒๐/๒๐๐

[๓] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๒๐/๒๐๐

[๔] หมายถึงตั้งอยู่ในอารมณ์โดยไม่หวั่นไหว อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๑๙๔)

คิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ดี ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญา เหมือนศัสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลงงมงาย ความเลือก เฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าปัญญินทรีย์[๑] ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๗] **มนินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ มโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่ามนินทรีย์[๒] ที่ เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๘] **โสมนัสสินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าโสมนัสสินทรีย์[๓] ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๙] **ชีวิตินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไป กิริยาที่ให้เป็นไป อาการที่สืบเนื่องกัน ความดำเนินไป ความหล่อเลี้ยง ชีวิต ชีวิตินทรีย์ แห่งสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปเหล่านั้น ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าชีวิตินทรีย์[๔] ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๒๐] **สัมมาทิฏฐิ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ดี ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญา เหมือนศัสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือ ปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัมมาทิฏฐิที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๒๑] **สัมมาสังกัปปะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๒๐/๒๐๑

[๒] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๒๐/๒๐๑

[๓] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๒๐/๒๐๐

[๔] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๒๐/๑๙๙

ความตรึก ความตรึกโดยอาการต่าง ๆ ความดำริ ความที่จิตแนบแน่นใน อารมณ์ ความที่จิตแนบสนิทในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ สัมมาสังกัปปะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัมมาสังกัปปะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๒๒] **สัมมาวายามะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความขวนขวาย ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่นอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจ ใส่ธุระ วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ สัมมาวายามะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัมมาวายามะ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๒๓] **สัมมาสติ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ สัมมาสติ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สัมมาสติที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๒๔] **สัมมาสมาธิ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ซัดส่าย ความไม่ฟุ้งซ่าน ความที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สัมมาสมาธิที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๒๕] **สัทธาพละ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความเชื่อ กิริยาที่เชื่อ ความปลงใจเชื่อ ความเลื่อมใสยิ่ง ศรัทธา สัทธินทรีย์ สัทธาพละ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัทธาพละที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๒๖] **วิริยพละ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความขวนขวาย ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่นอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจใส่ธุระ วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ สัมมาวายามะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าวิริยพละ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๒๗] **สติพละ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ สัมมาสติ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสติพละที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๒๘] **สมาธิพละ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ซัดส่าย ความไม่ฟุ้งซ่าน ความที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสมาธิพละที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๒๙] **ปัญญาพละ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ดี ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญา เหมือนศัสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือ ปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าปัญญาพละที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๐] **หิริพละ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

กิริยาที่ละอายต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่ควรละอาย กิริยาที่ละอาย ต่อการประกอบสภาวธรรมที่เป็นอกุศลซึ่งเป็นบาป ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าหิริพละ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๑] **โอตตัปปพละ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

กิริยาที่เกรงกลัวต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่ควรเกรงกลัว กิริยาที่ เกรงกลัวต่อการประกอบสภาวธรรมที่เป็นอกุศลซึ่งเป็นบาป ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า โอตตัปปพละที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๒] **อโลภะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความไม่โลภ กิริยาที่ไม่โลภ ภาวะที่ไม่โลภ ความไม่กำหนัด กิริยาที่ไม่กำหนัด ภาวะที่ไม่กำหนัด ความไม่เพ่งเล็ง กุศลมูลคืออโลภะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าอโลภะ[๑] ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๓] **อโทสะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความไม่คิดประทุษร้าย กิริยาที่ไม่คิดประทุษร้าย ภาวะที่ไม่คิดประทุษร้าย ความไม่พยาบาท ความไม่คิดเบียดเบียน กุศลมูลคืออโทสะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า อโทสะ[๒] ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๔] **อโมหะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ดี ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญา เหมือนศัสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือ ปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ กุศลมูลคืออโมหะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าอโมหะ[๓] ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๙๓/๒๗๒

[๒] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๙๓/๒๗๒

[๓] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๙๓/๒๗๓

[๓๕] **อนภิชฌา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความไม่โลภ กิริยาที่ไม่โลภ ภาวะที่ไม่โลภ ความไม่กำหนัด กิริยาที่ไม่กำหนัด ภาวะที่ไม่กำหนัด ความไม่เพ่งเล็ง กุศลมูลคืออโลภะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าอนภิชฌาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๖] **อัพยาบาท** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความไม่คิดประทุษร้าย กิริยาที่ไม่คิดประทุษร้าย ภาวะที่ไม่คิดประทุษร้าย ความไม่พยาบาท ความไม่คิดเบียดเบียน กุศลมูลคืออโทสะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า อัพยาบาทที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๗] **สัมมาทิฏฐิ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ดี ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญา เหมือนศัสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัมมาทิฏฐิที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๘] **หิริ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

กิริยาที่ละอายต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่ควรละอาย กิริยาที่ละอาย ต่อการประกอบสภาวธรรมที่เป็นอกุศลซึ่งเป็นบาป ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าหิริที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๙] **โอตตัปปะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

กิริยาที่เกรงกลัวต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่ควรเกรงกลัว กิริยาที่เกรงกลัวต่อการประกอบสภาวธรรมที่เป็นอกุศลซึ่งเป็นบาป ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า โอตตัปปะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๐] **กายปัสสัทธิ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสงบ ความสงบระงับ กิริยาที่สงบ กิริยาที่สงบระงับ ภาวะที่สงบระงับแห่งเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่ากายปัสสัทธิที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๑] **จิตตปัสสัทธิ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสงบ ความสงบระงับ กิริยาที่สงบ กิริยาที่สงบระงับ ภาวะที่สงบระงับแห่งวิญญาณขันธ์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าจิตตปัสสัทธิที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๒] **กายลหุตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความเบา ความรวดเร็ว ความไม่เชื่องช้า ความไม่หนักแห่งเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่ากายลหุตาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๓] **จิตตลหุตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความเบา ความรวดเร็ว ความไม่เชื่องช้า ความไม่หนักแห่งวิญญาณขันธ์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าจิตตลหุตาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๔] **กายมุทุตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความอ่อน ภาวะที่อ่อน ความไม่แข็ง ความไม่กระด้างแห่งเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่ากายมุทุตาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๕] **จิตตมุทุตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความอ่อน ภาวะที่อ่อน ความไม่แข็ง ความไม่กระด้างแห่งวิญญาณขันธ์ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าจิตตมุทุตาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๖] **กายกัมมัญญตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความควรแก่การงาน กิริยาที่ควรแก่การงาน ภาวะที่ควรแก่การงานแห่ง เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่ากายกัมมัญญตาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๗] **จิตตกัมมัญญตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความควรแก่การงาน กิริยาที่ควรแก่การงาน ภาวะที่ควรแก่การงานแห่งวิญญาณขันธ์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าจิตตกัมมัญญตาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๘] **กายปาคุญญตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความคล่องแคล่ว กิริยาที่คล่องแคล่ว ภาวะที่คล่องแคล่วแห่งเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่ากายปาคุญญตาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๙] **จิตตปาคุญญตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความคล่องแคล่ว กิริยาที่คล่องแคล่ว ภาวะที่คล่องแคล่วแห่งวิญญาณขันธ์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าจิตตปาคุญญตาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๕๐] **กายุชุกตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตรง กิริยาที่ตรง ความไม่คด ความไม่โค้ง ความไม่งอแห่งเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่ากายุชุกตาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๕๑] **จิตตุชุกตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตรง กิริยาที่ตรง ความไม่คด ความไม่โค้ง ความไม่งอแห่งวิญญาณขันธ์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าจิตตุชุกตาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๕๒] **สติ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ สัมมาสติ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สติที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๕๓] **สัมปชัญญะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ดี ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญา เหมือนศัสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือ ปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัมปชัญญะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๕๔] **สมถะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ซัดส่าย ความไม่ฟุ้งซ่าน ความที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสมถะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๕๕] **วิปัสสนา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ดี ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญา เหมือนศัสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าวิปัสสนาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๕๖] **ปัคคาหะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความขวนขวาย ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่นอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจ ใส่ธุระ วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ สัมมาวายามะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าปัคคาหะ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๕๗] **อวิกเขปะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ซัดส่าย ความไม่ฟุ้งซ่าน ความที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าอวิกเขปะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่ง อิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

บทภาชนีย์ จบ

(ธัมมวัฏฐานวาระ จบ)

ปฐมภาณวาร จบ

๒. โกฏฐาสวาร

[๕๘] **ขันธ์** ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๘ ฌานมีองค์ ๕ มรรคมีองค์ ๕ พละ ๗ เหตุ ๓ ผัสสะ ๑ เวทนา ๑ สัญญา ๑ เจตนา ๑ จิต ๑ เวทนาขันธ์ ๑ สัญญาขันธ์ ๑ สังขารขันธ์ ๑ วิญญาณขันธ์ ๑ มนายตนะ ๑ มนินทรีย์ ๑ มโนวิญญาณธาตุ ๑ ธัมมายตนะ ๑ และธัมมธาตุ ๑ ในสมัยนั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นกุศล

บทภาชนีย์

[๕๙] **ขันธ์** ๔ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ขันธ์ ๔ คือ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์

[๖๐] **เวทนาขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเวทนาขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๖๑] **สัญญาขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความจำได้ กิริยาที่จำได้ ภาวะที่จำได้ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สัญญาขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๖๒] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร ปีติ เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ หิริพละ โอตตัปปพละ อโลภะ อโทสะ อโมหะ อนภิชฌา อัพยาบาท สัมมาทิฏฐิ หิริ โอตตัปปะ กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ กายลหุตา จิตตลหุตา กายมุทุตา จิตตมุทุตา กายกัมมัญญตา จิตตกัมมัญญตา กายปาคุญญตา จิตตปาคุญญตา กายุชุกตา จิตตุชุกตา สติ สัมปชัญญะ สมถะ วิปัสสนา ปัคคาหะ และอวิกเขปะ หรือ สภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๖๓] **วิญญาณขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ และมโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน[๑] ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าขันธ์ ๔ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๖๔] **อายตนะ** ๒ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

อายตนะ ๒ คือ มนายตนะ และธัมมายตนะ

[๖๕] **มนายตนะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

---

[๑] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๑๙๒

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ และมโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่ามนายตนะ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๖๖] **ธัมมายตนะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ นี้ชื่อว่าธัมมายตนะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าอายตนะ ๒ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๖๗] **ธาตุ** ๒ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ธาตุ ๒ คือ มโนวิญญาณธาตุ และธัมมธาตุ

[๖๘] **มโนวิญญาณธาตุ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ และมโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่ามโนวิญญาณธาตุที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๖๙] **ธัมมธาตุ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ นี้ชื่อว่าธัมมธาตุที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าธาตุ ๒ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๗๐] **อาหาร** ๓ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

อาหาร ๓ คือ ผัสสาหาร มโนสัญเจตนาหาร และวิญญาณาหาร

[๗๑] **ผัสสาหาร** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ภาวะที่ถูกต้อง ในสมัยนั้น นี้ ชื่อว่าผัสสาหารที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๗๒] **มโนสัญเจตนาหาร** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความจงใจ กิริยาที่จงใจ ภาวะที่จงใจ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่ามโนสัญเจตนาหาร ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๗๓] **วิญญาณาหาร** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ และมโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าวิญญาณาหาร ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าอาหาร ๓ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๗๔] **อินทรีย์ ๘** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

อินทรีย์ ๘ คือ

๑.	สัทธินทรีย์	๒.	วิริยินทรีย์
๓.	สตินทรีย์	๔.	สมาธินทรีย์
๕.	ปัญญินทรีย์	๖.	มนินทรีย์
๗.	โสมนัสสินทรีย์	๘.	ชีวิตินทรีย์

[๗๕] **สัทธินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความเชื่อ กิริยาที่เชื่อ ความปลงใจเชื่อ ความเลื่อมใสยิ่ง ศรัทธา สัทธินทรีย์ สัทธาพละ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัทธินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๗๖] **วิริยินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความขวนขวาย ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่นอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจ ใส่ธุระ วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ สัมมาวายามะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าวิริยินทรีย์ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๗๗] **สตินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ สัมมาสติ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สตินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๗๘] **สมาธินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ซัดส่าย ความไม่ฟุ้งซ่าน ความที่จิตที่ไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสมาธินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๗๙] **ปัญญินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ดี ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญา เหมือนศัสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าปัญญินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๘๐] **มนินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ และมโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่ามนินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๘๑] **โสมนัสสินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อัน เกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าโสมนัสสินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๘๒] **ชีวิตินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไป กิริยาที่ให้เป็นไป อาการที่สืบเนื่องกัน ความดำเนินไป ความหล่อเลี้ยง ชีวิต ชีวิตินทรีย์ แห่งสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปเหล่านั้น นี้ชื่อว่าชีวิตินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าอินทรีย์ ๘ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๘๓] **ฌานมีองค์** ๕ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ฌานมีองค์ ๕ คือ

๑. วิตก
๒. วิจาร
๓. ปีติ
๔. สุข
๕. เอกัคคตา

[๘๔] **วิตก** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตรึก ความตรึกโดยอาการต่าง ๆ ความดำริ ความที่จิตแนบแน่นใน อารมณ์ ความที่จิตแนบสนิทในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ สัมมาสังกัปปะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าวิตกที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๘๕] **วิจาร** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตรอง ความพิจารณา ความตามพิจารณา ความเข้าไปพิจารณา ความที่จิตสืบต่ออารมณ์ ความที่จิตเพ่งอารมณ์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าวิจารที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๘๖] **ปีติ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความอิ่มเอิบ ความปราโมทย์ ความยินดีอย่างยิ่ง ความบันเทิง ความร่าเริง ความรื่นเริง ความปลื้มใจ ความตื่นเต้น ความที่จิตชื่นชมยินดี ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า ปีติที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๘๗] **สุข** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสุขที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๘๘] **เอกัคคตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ซัดส่าย ความไม่ฟุ้ง ซ่าน ความที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเอกัคคตาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น สภาวธรรมนี้ชื่อว่าฌานมีองค์ ๕ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๘๙] **มรรคมีองค์** ๕ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

มรรคมีองค์ ๕ คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ)
๒. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)

๓. สัมมาวายามะ (เพียรชอบ)

๔. สัมมาสติ (ระลึกชอบ)

๕. สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)

[๙๐] **สัมมาทิฏฐิ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ดี ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศัสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัมมาทิฏฐิที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๙๑] **สัมมาสังกัปปะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตรึก ความตรึกโดยอาการต่าง ๆ ความดำริ ความที่จิตแนบแน่นในอารมณ์ ความที่จิตแนบสนิทในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ สัมมาสังกัปปะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัมมาสังกัปปะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๙๒] **สัมมาวายามะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความขวนขวาย ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่นอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจ ใส่ธุระ วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ สัมมาวายามะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัมมาวายามะ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๙๓] **สัมมาสติ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ สัมมาสติ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัมมาสติที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๙๔] **สัมมาสมาธิ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ซัดส่าย ความไม่ฟุ้งซ่าน ความที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัมมาสมาธิที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

สภาวธรรมนี้ชื่อว่ามรรคมีองค์ ๕ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๙๕] **พละ ๗** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

พละ ๗ คือ

๑. สัทธาพละ ๒. วิริยพละ

๓. สติพละ ๔. สมาธิพละ

๕. ปัญญาพละ ๖. หิริพละ

๗. โอตตัปปพละ

[๙๖] **สัทธาพละ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความเชื่อ กิริยาที่เชื่อ ความปลงใจเชื่อ ความเลื่อมใสยิ่ง ศรัทธา สัทธินทรีย์ สัทธาพละ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัทธาพละที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๙๗] **วิริยพละ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความขวนขวาย ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่นอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจใส่ธุระ วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ สัมมาวายามะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าวิริยพละที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๙๘] **สติพละ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ สัมมาสติ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สติพละที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๙๙] **สมาธิพละ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ซัดส่าย ความไม่ ฟุ้งซ่าน ความที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสมาธิพละที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๐๐] **ปัญญาพละ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือน แผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ดี ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศัสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าปัญญาพละที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๐๑] **หิริพละ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

กิริยาที่ละอายต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่ควรละอาย กิริยาที่ละอายต่อการประกอบสภาวธรรมที่เป็นอกุศลซึ่งเป็นบาป ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าหิริพละที่เกิด ขึ้นในสมัยนั้น

[๑๐๒] **โอตตัปปพละ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

กิริยาที่เกรงกลัวต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่ควรเกรงกลัว กิริยาที่เกรงกลัวต่อการประกอบสภาวธรรมที่เป็นอกุศลซึ่งเป็นบาป ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า โอตตัปปพละที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าพละ ๗ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๐๓] **เหตุ ๓** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

เหตุ ๓ คือ

๑. อโลภะ

๒. อโทสะ

๓. อโมหะ

[๑๐๔] **อโลภะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความไม่โลภ กิริยาที่ไม่โลภ ภาวะที่ไม่โลภ ความไม่กำหนัด กิริยาที่ไม่กำหนัด ภาวะที่ไม่กำหนัด ความไม่เพ่งเล็ง กุศลมูลคืออโลภะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า อโลภะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๐๕] **อโทสะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความไม่คิดประทุษร้าย กิริยาที่ไม่คิดประทุษร้าย ภาวะที่ไม่คิดประทุษร้าย ความไม่พยาบาท ความไม่คิดเบียดเบียน กุศลมูลคืออโทสะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า อโทสะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๐๖] **อโมหะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ดี ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญา เหมือนศัสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ กุศลมูลคืออโมหะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าอโมหะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเหตุ ๓ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๐๗] **ผัสสะ ๑** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ภาวะที่ถูกต้อง ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าผัสสะ ๑ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๐๘] **เวทนา ๑** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัสในสมัย นั้น นี้ชื่อว่าเวทนา ๑ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๐๙] **สัญญา ๑** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความจำได้ กิริยาที่จำได้ ภาวะที่จำได้ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัญญา ๑ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๑๐] **เจตนา ๑** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความจงใจ กิริยาที่จงใจ ภาวะที่จงใจ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเจตนา ๑ ที่เกิดขึ้น ในสมัยนั้น

[๑๑๑] **จิต ๑** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ และมโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าจิต ๑ ที่ เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๑๒] **เวทนาขันธ์ ๑** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเวทนาขันธ์ ๑ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๑๓] **สัญญาขันธ์ ๑** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความจำได้ กิริยาที่จำได้ ภาวะที่จำได้ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัญญาขันธ์ ๑ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๑๔] **สังขารขันธ์ ๑** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร ปีติ เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ หิริพละ โอตตัปปพละ อโลภะ อโทสะ อโมหะ อนภิชฌา อัพยาบาท สัมมาทิฏฐิ หิริ โอตตัปปะ กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ กายลหุตา จิตตลหุตา กายมุทุตา จิตตมุทุตา กายกัมมัญญตา จิตตกัมมัญญตา กายปาคุญญตา จิตตปาคุญญตา กายุชุกตา จิตตุชุกตา สติ สัมปชัญญะ สมถะ วิปัสสนา ปัคคาหะ และอวิกเขปะ หรือ สภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ ๑ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๑๕] **วิญญาณขันธ์ ๑** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ และมโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ ๑ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๑๖] **มนายตนะ ๑** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ และมโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่ามนายตนะ ๑ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๑๗] **มนินทรีย์ ๑** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ และมโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่ามนินทรีย์ ๑ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๑๘] **มโนวิญญาณธาตุ ๑** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

จิต มโน มานัส ฯลฯ มโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า มโนวิญญาณธาตุ ๑ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๑๙] **ธัมมายตนะ ๑** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ นี้ชื่อว่าธัมมายตนะ ๑ ที่เกิดขึ้น ในสมัยนั้น

[๑๒๐] **ธัมมธาตุ ๑** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ นี้ชื่อว่าธัมมธาตุ ๑ ที่เกิดขึ้นในสมัย นั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โกฏฐาสวาร จบ

สุญญตวาร

[๑๒๑] **สภาวธรรม** คือ ขันธ์ อายตนะ ธาตุ อาหาร อินทรีย์ ฌาน มรรค พละ เหตุ ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ มนายตนะ มนินทรีย์ มโนวิญญาณธาตุ ธัมมายตนะ และธัมมธาตุ ในสมัยนั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๑๒๒] **สภาวธรรม** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ เหล่านี้ชื่อว่า สภาวธรรมที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๒๓] **ขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ เหล่านี้ชื่อว่าขันธ์ที่ เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๒๔] **อายตนะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

มนายตนะ และธัมมายตนะ เหล่านี้ชื่อว่าอายตนะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๒๕] **ธาตุ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

มโนวิญญาณธาตุ และธัมมธาตุ เหล่านี้ชื่อว่าธาตุที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๒๖] **อาหาร** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสาหาร มโนสัญเจตนาหาร และวิญญาณาหาร เหล่านี้ชื่อว่าอาหารที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๒๗] **อินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ เหล่านี้ชื่อว่าอินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๒๘] **ฌาน** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

วิตก วิจาร ปีติ สุข และเอกัคคตา นี้ชื่อว่าฌานที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๒๙] **มรรค** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ นี้ชื่อว่ามรรคที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๓๐] **พละ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ หิริพละ และ โอตตัปปพละ เหล่านี้ชื่อว่าพละที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๓๑] **เหตุ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

อโลภะ อโทสะ และอโมหะ เหล่านี้ชื่อว่าเหตุที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๓๒] **ผัสสะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ฯลฯ นี้ชื่อว่าผัสสะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๓๓] **เวทนา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ฯลฯ นี้ชื่อว่าเวทนาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๓๔] **สัญญา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ฯลฯ นี้ชื่อว่าสัญญาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๓๕] **เจตนา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ฯลฯ นี้ชื่อว่าเจตนาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๓๖] **จิต** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ฯลฯ นี้ชื่อว่าจิตที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๓๗] **เวทนาขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ฯลฯ นี้ชื่อว่าเวทนาขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๓๘] **สัญญาขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ฯลฯ นี้ชื่อว่าสัญญาขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๓๙] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ฯลฯ นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๔๐] **วิญญาณขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ฯลฯ นี้ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๔๑] **มนายตนะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ฯลฯ นี้ชื่อว่ามนายตนะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๔๒] **มนินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ฯลฯ นี้ชื่อว่ามนินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๔๓] **มโนวิญญาณธาตุ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ฯลฯ นี้ชื่อว่ามโนวิญญาณธาตุที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๔๔] **ธัมมายตนะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ นี้ชื่อว่าธัมมายตนะที่เกิดขึ้น ในสมัยนั้น

[๑๔๕] **ธัมมธาตุ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ นี้ชื่อว่าธัมมธาตุที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

บทภาชนีย์ จบ

สุญญตวาร จบ

กุศลจิตดวงที่ ๒

[๑๔๖] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

จิตที่เป็นกามาวจรซึ่งเป็นกุศล สหรคตด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยญาณ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใด ๆ เกิดขึ้นโดยมีเหตุ ชักจูงในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

กุศลจิตดวงที่ ๓

[๑๔๗] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

จิตที่เป็นกามาวจรซึ่งเป็นกุศล สหรคตด้วยโสมนัส วิปปยุตจากญาณ มีรูป เป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใด ๆ เกิดขึ้นในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ หิริพละ โอตตัปปพละ อโลภะ อโทสะ อนภิชฌา อัพยาบาท หิริ โอตตัปปะ กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ กายลหุตา จิตตลหุตา กายมุทุตา จิตตมุทุตา กายกัมมัญญตา จิตตกัมมัญญตา กายปาคุญญตา จิตตปาคุญญตา กายุชุกตา จิตตุชุกตา สติ สมถะ ปัคคาหะ และอวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูป ซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรม เหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ

ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๗ ฌานมีองค์ ๕ มรรคมี องค์ ๔ พละ ๖ เหตุ ๒ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ และธัมมธาตุ ๑ ก็เกิดขึ้น ในสมัยนั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๔๘] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร ปีติ เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ หิริพละ โอตตัปปพละ อโลภะ อโทสะ อนภิชฌา อัพยาบาท หิริ โอตตัปปะ กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ กายลหุตา จิตตลหุตา กายมุทุตา จิตตมุทุตา กายกัมมัญญตา จิตตกัมมัญญตา กายปาคุญญตา จิตตปาคุญญตา กายุ

ชุกตา จิตตุชุกตา สติ สมถะ ปัคคาหะ และ อวิกเขปะ หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น เว้น เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

กุศลจิตดวงที่ ๔

[๑๔๙] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

จิตที่เป็นกามาวจรซึ่งเป็นกุศล สหรคตด้วยโสมนัส วิปปยุตจากญาณ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใด ๆ เกิดขึ้นโดยมีเหตุ ชักจูงในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรม เหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

กุศลจิตดวงที่ ๕

[๑๕๐] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

จิตที่เป็นกามาวจรซึ่งเป็นกุศล สหรคตด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยญาณ มีรูปเป็นอารมณ์ มีเสียงเป็นอารมณ์ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ มีรสเป็นอารมณ์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใด ๆ เกิดขึ้นในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร อุเบกขา เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ หิริพละ โอตตัปปพละ อโลภะ อโทสะ อโมหะ อนภิชฌา อัพยาบาท สัมมาทิฏฐิ หิริ โอตตัปปะ กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ กายลหุตา จิตตลหุตา กายมุทุตา จิตตมุทุตา กายกัมมัญญตา จิตตกัมมัญญตา กายปาคุญญตา จิตตปาคุญญตา กายุชุกตา จิตตุชุกตา สติ สัมปชัญญะ สมถะ วิปัสสนา ปัคคาหะ และอวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิง อาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๑๕๑] **ผัสสะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ภาวะที่ถูกต้อง ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าผัสสะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๑๕๒] **เวทนา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สำราญทางใจก็ไม่ใช่ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนธาตุที่เหมาะสมกัน ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเวทนาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ

[๑๕๓] **อุเบกขา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สำราญทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่ เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าอุเบกขาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ

[๑๕๔] **อุเปกขินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สำราญทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่ เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าอุเปกขินทรีย์[๑] ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ หรือ สภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ

ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๘ ฌานมีองค์ ๔ มรรค มีองค์ ๕ พละ ๗ เหตุ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ และธัมมธาตุ ๑ ในสมัยนั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรม เหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๕๕] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ หิริพละ โอตตัปปพละ อโลภะ อโทสะ อโมหะ อนภิชฌา อัพยาบาท สัมมาทิฏฐิ หิริ โอตตัปปะ กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ กายลหุตา จิตตลหุตา กายมุทุตา จิตตมุทุตา กายกัมมัญญตา จิตตกัมมัญญตา กายปาคุญญตา จิตตปาคุญญตา กายุชุกตา จิตตุชุกตา สติ สัมปชัญญะ สมถะ วิปัสสนา ปัคคาหะ และอวิกเขปะ หรือ สภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

กุศลจิตดวงที่ ๖

[๑๕๖] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

จิตที่เป็นกามาวจรซึ่งเป็นกุศล สหรคตด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยญาณ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใด ๆ เกิดขึ้นโดยมีเหตุ ชักจูง ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรม เหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

กุศลจิตดวงที่ ๗

[๑๕๗] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

จิตที่เป็นกามาวจรซึ่งเป็นกุศล สหรคตด้วยอุเบกขา วิปปยุตจากญาณ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใด ๆ เกิดขึ้นในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร อุเบกขา เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ หิริพละ โอตตัปปพละ อโลภะ อโทสะ อนภิชฌา อัพยาบาท หิริ โอตตัปปะ กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ กาย

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๒๐/๒๐๐

ลหุตา จิตตลหุตา กายมุทุตา จิตตมุทุตา กายกัมมัญญตา จิตตกัมมัญญตา กายปาคุญญตา จิตตปาคุญญตา กายุชุกตา จิตตุชุกตา สติ สมถะ ปัคคาหะ และอวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น หรือ สภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ

ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๗ ฌานมีองค์ ๔ มรรคมี องค์ ๔ พละ ๖ เหตุ ๒ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ และธัมมธาตุ ๑ ในสมัยนั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรม เหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๕๘] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ หิริพละ โอตตัปปพละ อโลภะ อโทสะ อนภิชฌา อัพยาบาท หิริ โอตตัปปะ กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ กายลหุตา จิตตลหุตา กายมุทุตา จิตตมุทุตา กายกัมมัญญตา จิตตกัมมัญญตา กายปาคุญญตา จิตตปาคุญญตา กายุชุกตา จิตตุชุกตา สติ สมถะ ปัคคาหะ และอวิกเขปะ หรือ สภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

กุศลจิตดวงที่ ๘

[๑๕๙] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

จิตที่เป็นกามาวจรซึ่งเป็นกุศล สหรคตด้วยอุเบกขา วิปปยุตจากญาณ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใด ๆ เกิดขึ้นโดยมีเหตุ ชักจูงในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

กามาวจรมหากุศลจิตทั้ง ๘ ดวง จบ

ทุติยภาณวาร จบ

รูปาวจรกุศลจิต

จตุกกนัย

[๑๖๐] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรค[๑] เพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกามและอกุศลธรรม ทั้งหลายแล้วบรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ มีวิตก วิจาร ปีติ และสุข อันเกิดจากวิเวก อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

---

[๑] คำว่า **เจริญมรรค** หมายถึงอุบายหรือเหตุที่จะให้ได้ไปเกิดในรูปภพ (อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๒๑๔)

[๑๖๑] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว บรรลุทุติยฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ มีความผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร มีปีติและสุข อันเกิดจากสมาธิ อยู่ในสมัยใด ในสมัย นั้น ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต ปีติ สุข เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปัคคาหะ และอวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น หรือสภาวธรรม ที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็น กุศล ฯลฯ

ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๘ ฌานมีองค์ ๓ มรรค มีองค์ ๔ พละ ๗ เหตุ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ และธัมมธาตุ ๑ ในสมัยนั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๖๒] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา ปีติ เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปัคคาหะ และอวิกเขปะ หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๑๖๓] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ เพราะปีติจางคลายไป มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ ที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข ดังนี้ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต สุข เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปัคคาหะ และอวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น หรือสภาวธรรม ที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็น กุศล ฯลฯ

ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๘ ฌานมีองค์ ๒ มรรคมี องค์ ๔ พละ ๗ เหตุ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ และธัมมธาตุ ๑ ในสมัย นั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๖๔] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปัคคาหะ และอวิกเขปะ หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๑๖๕] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะ โสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุจตุตถฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ ไม่มี ทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต อุเบกขา เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปัคคาหะ และอวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ

ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๘ ฌานมีองค์ ๒ มรรคมี องค์ ๔ พละ ๗ เหตุ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ และธัมมธาตุ ๑ ในสมัยนั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๖๖] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปัคคาหะ และอวิกเขปะ หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

จตุกกนัย จบ

ปัญจกนัย

[๑๖๗] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๑๖๘] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ บรรลุทุติยฌานที่มีปฐวีกสิณ เป็นอารมณ์ ไม่มีวิตกมีเพียงวิจาร มีปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปัคคาหะ และอวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ

ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๘ ฌานมีองค์ ๔ มรรคมี องค์ ๔ พละ ๗ เหตุ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ และธัมมธาตุ ๑ ในสมัย นั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรม เหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๖๙] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา วิจาร ปีติ เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปัคคาหะ และอวิกเขปะ หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๑๗๐] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุตติยฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต ปีติ สุข เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปัคคาหะ และอวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ

ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๘ ฌานมีองค์ ๓ มรรคมี องค์ ๔ พละ ๗ เหตุ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ และธัมมธาตุ ๑ ในสมัย นั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๗๑] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา ปีติ เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปัคคาหะ และอวิกเขปะ หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๑๗๒] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ เพราะปีติจางคลายไป ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต สุข เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปัคคาหะ และอวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ

ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๘ ฌานมีองค์ ๒ มรรค มีองค์ ๔ พละ ๗ เหตุ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ และธัมมธาตุ ๑ ในสมัยนั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรม เหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๗๓] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา จิต เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปัคคาหะ และอวิกเขปะ หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้น

แม้อื่นในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๑๗๔] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ เพราะละสุขได้แล้ว ฯลฯ บรรลุปัญจมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต อุเบกขา เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปัคคาหะ และอวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็น รูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ

ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๘ ฌานมีองค์ ๒ มรรคมี องค์ ๔ พละ ๗ เหตุ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ และธัมมธาตุ ๑ ในสมัย นั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๗๕] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปัคคาหะ และอวิกเขปะ หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

ปัญจกนัย จบ

ปฏิปทา ๔

[๑๗๖] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๑๗๗] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๑๗๘] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๑๗๙] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัย นั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๑๘๐] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิปทา ทันธาภิญญา ฯลฯ ที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ ที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ ที่มีปฐวีกสิณเป็น อารมณ์ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

ปฏิปทา ๔ จบ

อารมณ์ ๔

[๑๘๑] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ ซึ่งมีกำลังน้อยและมีอารมณ์เล็กน้อย อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๑๘๒] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐม-ฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ ซึ่งมีกำลังน้อย แต่มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๑๘๓] สภาวธรรมที่เป็นกุศล เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ ซึ่งมีกำลังมาก แต่มีอารมณ์เล็กน้อย อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๑๘๔] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ ซึ่งมีกำลังมากและมีอารมณ์ไพบูลย์ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๑๘๕] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ ซึ่งมีกำลังน้อย และมีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ ที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ ซึ่งมีกำลังน้อยแต่มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ ที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ ซึ่งมีกำลังมากแต่มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ ที่มี ปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ ซึ่งมีกำลังมากและมีอารมณ์ไพบูลย์ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

อารมณ์ ๔ จบ

จำแนกฌานเป็นอย่างละ ๑๖

[๑๘๖] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อยและมีอารมณ์เล็กน้อย อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๑๘๗] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อยแต่มีอารมณ์ไพบูลย์ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๑๘๘] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งมีกำลังมาก แต่มีอารมณ์เล็กน้อย อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๑๘๙] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งมีกำลังมาก และมีอารมณ์ไพบูลย์ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๑๙๐] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อย และมีอารมณ์เล็กน้อย อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๑๙๑] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อย แต่มีอารมณ์ไพบูลย์ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๑๙๒] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ซึ่งมีกำลังมาก แต่มีอารมณ์เล็กน้อย อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๑๙๓] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ซึ่งมีกำลังมาก และมีอารมณ์ไพบูลย์ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๑๙๔] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อย และมีอารมณ์เล็กน้อย อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๑๙๕] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อย แต่มีอารมณ์ไพบูลย์ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๑๙๖] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งมีกำลังมาก แต่มีอารมณ์เล็กน้อย อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๑๙๗] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งมีกำลังมาก และมีอารมณ์ไพบูลย์ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๑๙๘] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อย และมีอารมณ์เล็กน้อย อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๑๙๙] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อย แต่มีอารมณ์ไพบูลย์ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๐๐] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ซึ่งมีกำลังมาก แต่มีอารมณ์เล็กน้อย อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๐๑] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ซึ่งมีกำลังมาก และมีอารมณ์ไพบูลย์ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๐๒] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิปทา ทันธาภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อย และมีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ ที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อยแต่มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ ที่มี ปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งมีกำลังมาก แต่มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ ที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งมีกำลังมากและมีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ ที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิปทา ขิปปาภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อย และมีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ ที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อยแต่มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ ที่มี ปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ซึ่งมีกำลังมากแต่มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ ที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ซึ่งมีกำลังมาก และมีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ ที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นสุขาปฏิปทาทันธา ภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อยและมีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ ที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อยแต่มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ ที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งมีกำลังมาก แต่มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ ที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งมีกำลังมากและมีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ ที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ซึ่ง มีกำลังน้อย และมี

อารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ ที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อยแต่มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ ที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ซึ่งมีกำลังมากแต่มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ ที่มี ปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ซึ่งมีกำลังมากและมีอารมณ์ ไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

จำแนกฌานเป็นอย่างละ ๑๖ จบ

จำแนกกสิณ ๘ เป็นอย่างละ ๑๖

[๒๐๓] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่มีอาโปกสิณเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีเตโชกสิณเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีวาโยกสิณ เป็นอารมณ์ ฯลฯ มีนีลกสิณเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีปีตกสิณเป็นอารมณ์ ฯลฯ มี โลหิตกสิณเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีโอทาตกสิณเป็นอารมณ์ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

จำแนกกสิณ ๘ เป็นอย่างละ ๑๖ จบ

อภิภายตนะ ปริตตะ

[๒๐๔] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกเพียงเล็กน้อย ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัดจาก กาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๐๕] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกเพียงเล็กน้อย ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น เพราะ วิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

อภิภายตนะ ปริตตะ จบ

ปฏิปทา ๔

[๒๐๖] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกเพียงเล็กน้อย ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัดจาก กาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัย นั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๐๗] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกเพียงเล็กน้อย ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัด จากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๐๘] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกเพียงเล็กน้อย ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัดจาก กาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานเป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๐๙] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกเพียงเล็กน้อย ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัดจาก กาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานเป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๑๐] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกเพียงเล็กน้อย ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น เพราะ วิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ เป็นสุขาปฏิปทา ทันธาภิญญา ฯลฯ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

ปฏิปทา ๔ จบ

อารมณ์ ๒

[๒๑๑] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกเพียงเล็กน้อย ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัด จากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ซึ่งมีกำลังน้อย และมีอารมณ์เล็กน้อย อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๑๒] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกเพียงเล็กน้อย ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัด จากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ซึ่งมีกำลังมากแต่มีอารมณ์เล็กน้อย อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๑๓] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกเพียงเล็กน้อย ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น เพราะ วิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ซึ่งมีกำลังน้อย และมีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ ซึ่งมีกำลังมากแต่มีอารมณ์เล็กน้อย อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

อารมณ์ ๒ จบ

จำแนกฌานเป็นอย่างละ ๘

[๒๑๔] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกเพียงเล็กน้อย ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัดจาก กาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อยและมีอารมณ์เล็กน้อย อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๑๕] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกเพียงเล็กน้อย ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัดจาก กาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งมีกำลังมากแต่มีอารมณ์เล็กน้อย อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๑๖] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกเพียงเล็กน้อย ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัดจาก กาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อยและมีอารมณ์เล็กน้อย อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๑๗] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกเพียงเล็กน้อย ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัดจาก กาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ซึ่งมีกำลังมากแต่มีอารมณ์เล็กน้อย อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๑๘] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกเพียงเล็กน้อย ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัดจาก กาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อยและมีอารมณ์เล็กน้อย อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๑๙] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกเพียงเล็กน้อย ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัดจาก กาม บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งมีกำลังมากแต่มีอารมณ์เล็กน้อย อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๒๐] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกเพียงเล็กน้อย ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัดจาก กาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อยและมีอารมณ์เล็กน้อย อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๒๑] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกเพียงเล็กน้อย ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัดจาก กาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ซึ่งมีกำลังมากแต่มีอารมณ์ เล็กน้อย อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๒๒] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกเพียงเล็กน้อย ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อยและมีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ เป็นทุกขาปฏิปทา ทันธาภิญญา ซึ่งมีกำลังมากแต่มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ เป็นทุกขาปฏิปทา ขิปปาภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อยและมีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ เป็นทุกขาปฏิปทา ขิปปาภิญญา ซึ่งมีกำลังมากแต่มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ เป็นสุขาปฏิปทา ทันธาภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อยและมีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ เป็นสุขาปฏิปทา ทันธาภิญญา ซึ่งมีกำลังมากแต่มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ เป็นสุขาปฏิปทา ขิปปาภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อยและมีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ เป็นสุขาปฏิปทา ขิปปาภิญญา ซึ่งมีกำลังมากแต่มีอารมณ์เล็กน้อย อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

จำแนกฌานเป็นอย่างละ ๘ จบ

จำแนกอภิภายตนะแม้นี้เป็นอย่างละ ๘

[๒๒๓] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกเพียงเล็กน้อยที่มีสีงามหรือไม่งาม ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๒๔] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกเพียงเล็กน้อยที่มีสีงามหรือไม่งาม ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

จำแนกอภิภายตนะแม้นี้เป็นอย่างละ ๘ จบ

อัปปมาณะ

[๒๒๕] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัดจาก กาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็ เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๒๖] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ข่มรูปนั้น ด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น เพราะ วิตกวิจารสงบระงับไปปล้ว บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

อัปปมาณะ จบ

ปฏิปทา ๔

[๒๒๗] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๒๘] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๒๙] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๓๐] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ข่มรูปนั้นแล้ว ด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัด จากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัย นั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๓๑] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น เพราะวิตก วิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ เป็นสุขาปฏิปทา ทันธาภิญญา ฯลฯ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

ปฏิปทา ๔ จบ

อารมณ์ ๒

[๒๓๒] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานซึ่งมีกำลังน้อยแต่มีอารมณ์ไพบูลย์ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๓๓] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานซึ่งมีกำลังมากและมีอารมณ์ไพบูลย์ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๓๔] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น เพราะวิตก วิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ซึ่งมีกำลังน้อยแต่มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ มีกำลังมากและมีอารมณ์ไพบูลย์ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

อารมณ์ ๒ จบ

จำแนกฌานเป็นอย่างละ ๘ อีกนัยหนึ่ง

[๒๓๕] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัดจาก กาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อยแต่มี อารมณ์ไพบูลย์ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๓๖] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งมีกำลังมากและมี อารมณ์ไพบูลย์ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๓๗] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัดจาก กาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อยแต่มี อารมณ์ไพบูลย์ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๓๘] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ซึ่งมีกำลังมากและมี อารมณ์ไพบูลย์ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๓๙] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัดจาก กาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิปทาทันธา

ภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อยแต่มี อารมณ์ไพบูลย์ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๔๐] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งมีกำลังมากและมีอารมณ์ ไพบูลย์ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๔๑] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัดจาก กาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อยแต่มี อารมณ์ไพบูลย์ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๔๒] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ข่มรูปนั้น ด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัดจาก กาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ซึ่งมีกำลังมากและมี อารมณ์ไพบูลย์ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๔๓] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น เพราะวิตก วิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อยแต่มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ เป็นทุกขาปฏิปทา ทันธาภิญญา ซึ่งมีกำลังมากและมีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปา ภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อยแต่มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ซึ่งมีกำลังมากและมีอารมณ์ไพบูลย์ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อยแต่มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งมีกำลังมากและมีอารมณ์ ไพบูลย์ ฯลฯ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ซึ่งมีกำลังน้อยแต่มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ซึ่งมีกำลังมากและมีอารมณ์ไพบูลย์ อยู่ในสมัย ใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

จำแนกฌานเป็นอย่างละ ๘ อีกนัยหนึ่ง จบ

จำแนกอภิภายตนะแม้นี้เป็นอย่างละ ๘

[๒๔๔] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ที่มีสีงามหรือไม่งาม ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๔๕] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ที่มีสีงามหรือไม่งาม ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรา รู้ เราเห็น เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

จำแนกอภิภายตนะแม้นี้เป็นอย่างละ ๘ จบ

จำแนกอภิภายตนะ[๑]เป็นอย่างละ ๑๖

[๒๔๖] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกที่เขียวมีสีเขียว สีเขียวล้วน มีแสงสีเขียว ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๔๗] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอกที่เหลือง มีสีเหลือง สีเหลืองล้วน มีแสงสีเหลือง ฯลฯ เห็นรูปภายนอกที่แดง มีสีแดง สีแดงล้วน มีแสงสีแดง ฯลฯ เห็นรูปภายนอก ที่ขาว มีสีขาว สีขาวล้วน มีแสงสีขาว ข่มรูปนั้นด้วยคิดว่า เรารู้ เราเห็น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

จำแนกอภิภายตนะเป็นอย่างละ ๑๖ จบ

จำแนกวิโมกข์ ๓ เป็นอย่างละ ๑๖

[๒๔๘] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ เป็นผู้ได้รูปฌาน มีรูปภายในเป็นอารมณ์ เห็นรูป สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๔๙] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

---

[๑] ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๗๓/๑๒๐-๑๒๑

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ ไม่ได้ทำบริกรรมสัญญาที่รูป ภายใน เห็นรูปภายนอก สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๕๐] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ มนสิการวรรณกสิณว่างาม สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

จำแนกวิโมกข์ ๓ เป็นอย่างละ ๑๖ จบ

จำแนกพรหมวิหารฌาน ๔ เป็นอย่างละ ๑๖

[๒๕๑] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่สหรคตด้วยเมตตาพรหมวิหาร อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๕๒] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุทุติยฌานที่สหรคตด้วยเมตตาพรหมวิหาร อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๕๓] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ เพราะปีติจางคลายไป ฯลฯ บรรลุตติยฌานที่สหรคตด้วยเมตตาพรหมวิหาร อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๕๔] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่สหรคตด้วยเมตตาพรหมวิหาร อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๕๕] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ บรรลุทุติยฌานที่สหรคตด้วยเมตตาพรหมวิหารอันไม่มีวิตกมีเพียงวิจาร มีปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๕๖] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุตติยฌานที่สหรคตด้วยเมตตาพรหมวิหาร อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๕๗] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ เพราะปีติจางคลายไป ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ที่สหรคตด้วยเมตตาพรหมวิหาร อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๕๘] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่สหรคตด้วยกรุณาพรหมวิหาร อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๕๙] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌานที่สหรคตด้วยกรุณาพรหมวิหาร อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๖๐] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่สหรคตด้วยมุทิตาพรหมวิหาร อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๖๑] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌานที่สหรคตด้วยมุทิตาพรหมวิหาร อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๖๒] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ เพราะละสุขได้ ฯลฯ บรรลุจตุตถฌานที่สหรคตด้วยอุเบกขาพรหมวิหาร อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

จำแนกพรหมวิหารฌาน ๔ เป็นอย่างละ ๑๖ จบ

จำแนกอสุภฌานเป็นอย่างละ ๑๖

[๒๖๓] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐม-ฌานที่สหรคตด้วยอุทธุมาตกสัญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๖๔] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่สหรคตด้วยวินีลกสัญญา ฯลฯ ที่สหรคตด้วยวิปุพพกสัญญา ฯลฯ ที่สหรคตด้วยวิจฉิททกสัญญา ฯลฯ ที่สหรคตด้วยวิกขายิตกสัญญา ฯลฯ ที่สหรคตด้วยวิกขิตตกสัญญา ฯลฯ ที่สหรคตด้วยหตวิกขิตตกสัญญา ฯลฯ ที่สหรคด้วยโลหิตกสัญญา ฯลฯ ที่สหรคตด้วยปุฬุวกสัญญา [๑]ฯลฯ ที่สหรคตด้วยอัฏฐิกสัญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นกุศล

จำแนกอสุภฌานเป็นอย่างละ ๑๖ จบ

รูปาวจรกุศลจิต จบ

อรูปาวจรกุศลจิต

จำแนกอรูปฌาน ๔ เป็นอย่างละ ๑๖

[๒๖๕] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงอรูปภพ เพราะก้าวล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะปฏิฆสัญญาดับไป เพราะไม่มนสิการนานัตตสัญญา บรรลุจตุตถฌานที่สหรคตด้วยอากาสานัญจายตนสัญญา สหรคตด้วยอุเบกขา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๖๖] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงอรูปภพ เพราะก้าวล่วงอากาสานัญจายตนะเสียได้โดยประการทั้งปวง เพราะละสุขได้ ฯลฯ บรรลุจตุตถฌานที่สหรคตด้วยวิญญาณัญจายตนสัญญา สหรคตด้วยอุเบกขา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๖๗] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงอรูปภพ เพราะก้าวล่วงวิญญาณัญจายตนะเสียได้โดยประการทั้งปวง บรรลุจตุตถฌานที่สหรคตด้วยอากิญจัญญายตนสัญญา สหรคตด้วยอุเบกขา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขได้ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๖๘] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

---

[๑] วิสุทฺธิ. (บาลี) ๑/๑๙๕, อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๑/๒๕๓

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงอรูปภพ เพราะก้าวล่วงอากิญจัญญายตนะเสียได้โดยประการทั้งปวง จึงบรรลุจตุตถฌานที่สหรคตด้วยเนวสัญญานาสัญญายตนสัญญา สหรคตด้วยอุเบกขา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขได้ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

จำแนกอรูปฌาน ๔ เป็นอย่างละ ๑๖ จบ

อรูปาวจรกุศลจิต จบ

เตภูมิกกุศลจิต

กามาวจรกุศลจิต

[๒๖๙] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

จิตที่เป็นกามาวจรซึ่งเป็นกุศล สหรคตด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยญาณ เป็น ชั้นต่ำ ฯลฯ เป็นชั้นกลาง ฯลฯ เป็นชั้นประณีต ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย ฯลฯ เป็นวิริยาธิปไตย ฯลฯ เป็นจิตตาธิปไตย ฯลฯ เป็นวิมังสาธิปไตย ฯลฯ เป็น ฉันทาธิปไตยชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต ฯลฯ เป็นวิริยาธิปไตยชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต ฯลฯ เป็นจิตตาธิปไตยชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต ฯลฯ เป็นวิมังสาธิปไตยชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต เกิดขึ้นในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๗๐] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

จิตที่เป็นกามาวจรซึ่งเป็นกุศล สหรคตด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยญาณ เกิดขึ้นโดยมีเหตุชักจูง ฯลฯ สหรคตด้วยโสมนัส วิปปยุตจากญาณ ฯลฯ สหรคตด้วย โสมนัส วิปปยุตจากญาณ เกิดขึ้นโดยมีเหตุชักจูง[๑] ฯลฯ สหรคตด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยญาณ ฯลฯ สหรคตด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยญาณ เกิดขึ้นโดยมีเหตุชักจูง ฯลฯ สหรคตด้วยอุเบกขา วิปปยุตจากญาณ ฯลฯ สหรคตด้วยอุเบกขา วิปปยุตจากญาณ เกิดขึ้นโดยมีเหตุชักจูง ฯลฯ เป็นชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย ฯลฯ เป็นวิริยาธิปไตย ฯลฯ เป็นจิตตาธิปไตย ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตยชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต ฯลฯ เป็น วิริยาธิปไตยชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต ฯลฯ เป็นจิตตาธิปไตยชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต เกิดขึ้นในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

กามาวจรกุศลจิต จบ

รูปาวจรกุศลจิต

[๒๗๑] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

---

[๑] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๒๐๖-๒๐๗

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย ฯลฯ เป็นวิริยาธิปไตย ฯลฯ เป็นจิตตาธิปไตย ฯลฯ เป็นวิมังสาธิปไตย ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย ชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต ฯลฯ เป็นวิริยาธิปไตยชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต ฯลฯ เป็นจิตตาธิปไตยชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต ฯลฯ เป็นวิมังสาธิปไตยชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๗๒] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นชั้นต่ำ ฯลฯ เป็นชั้นกลาง ฯลฯ เป็นชั้นประณีต ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย ฯลฯ เป็นวิริยาธิปไตย ฯลฯ เป็นจิตตาธิปไตย ฯลฯ เป็นวิมังสาธิปไตย ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตยชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้น กลาง ฯลฯ ชั้นประณีต ฯลฯ เป็นวิริยาธิปไตยชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต ฯลฯ เป็นจิตตาธิปไตยชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต ฯลฯ เป็น วิมังสาธิปไตยชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

รูปาวจรกุศลจิต จบ

อรูปาวจรกุศลจิต

[๒๗๓] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงอรูปภพ เพราะก้าวล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะปฏิฆสัญญาดับไป เพราะไม่มนสิการนานัตตสัญญา จึงบรรลุ จตุตถฌานที่สหรคตด้วยอากาสานัญจายตนสัญญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้ เป็นชั้นต่ำ ฯลฯ เป็นชั้นกลาง ฯลฯ เป็นชั้นประณีต ฯลฯ เป็น ฉันทาธิปไตย ฯลฯ เป็นวิริยาธิปไตย ฯลฯ เป็นจิตตาธิปไตย ฯลฯ เป็น วิมังสาธิปไตย ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตยชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต ฯลฯ เป็นวิริยาธิปไตยชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต ฯลฯ เป็นจิตตาธิปไตย ชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต ฯลฯ เป็นวิมังสาธิปไตยชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้น กลาง ฯลฯ ชั้นประณีต อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๗๔] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงอรูปภพ เพราะก้าวล่วงอากาสานัญจายตนะโดยประการทั้งปวง จึงบรรลุจตุตถฌานที่สหรคตด้วยวิญญาณัญจายตน-สัญญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้แล้ว เป็นชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย ฯลฯ เป็นวิริยาธิปไตย ฯลฯ เป็นจิตตาธิปไตย ฯลฯ เป็นวิมังสาธิปไตย ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตยชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต ฯลฯ เป็นวิริยาธิปไตยชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต ฯลฯ เป็นจิตตาธิปไตยชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต

ฯลฯ เป็นวิมังสาธิปไตยชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมแม้เหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๗๕] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงอรูปภพ เพราะก้าวล่วงวิญญาณัญจายตนะโดยประการทั้งปวง บรรลุจตุตถฌานที่สหรคตด้วยอากิญจัญญายตนสัญญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้แล้ว เป็นชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย ฯลฯ เป็นวิริยาธิปไตย ฯลฯ เป็นจิตตาธิปไตย ฯลฯ เป็นวิมังสาธิปไตย ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตยชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต ฯลฯ เป็นวิริยาธิปไตยชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต ฯลฯ เป็นจิตตาธิปไตย ชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต ฯลฯ เป็นวิมังสาธิปไตยชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๗๖] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงอรูปภพ เพราะก้าวล่วงอากิญจัญญายตนะได้โดยประการทั้งปวง จึงบรรลุจตุตถฌานที่สหรคตด้วยเนวสัญญานา-สัญญายตนสัญญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้ ฯลฯ เป็นชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย ฯลฯ เป็นวิริยาธิปไตย ฯลฯ เป็นจิตตาธิปไตย ฯลฯ เป็นวิมังสาธิปไตย ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตยชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต ฯลฯ เป็นวิริยาธิปไตยชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต ฯลฯ เป็นจิตตาธิปไตยชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต ฯลฯ เป็นวิมังสาธิปไตยชั้นต่ำ ฯลฯ ชั้นกลาง ฯลฯ ชั้นประณีต อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

อรูปาวจรกุศลจิต จบ

โลกุตตรกุศลจิต

สุทธิกปฏิปทา

มรรคจิตดวงที่ ๑

[๒๗๗] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา มีวิตก วิจาร ปีติ และสุขอันเกิด จากวิเวก อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ อนัญญาตัญญัสสามีตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ หิริพละ โอตตัปปพละ อโลภะ อโทสะ อโมหะ อนภิชฌา อัพยาบาท สัมมาทิฏฐิ หิริ

โอตตัปปะ กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ กายลหุตา จิตตลหุตา กายมุทุตา จิตตมุทุตา กายกัมมัญญตา จิตตกัมมัญญตา กายปาคุญญตา จิตตปาคุญญตา กายุชุกตา จิตตุชุกตา สติ สัมปชัญญะ สมถะ วิปัสสนา ปัคคาหะ และอวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๒๗๘] **ผัสสะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ภาวะที่ถูกต้อง ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าผัสสะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๒๗๙] **เวทนา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจ ความสุขทางใจ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ความเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเวทนาที่เกิดขึ้น ในสมัยนั้น

[๒๘๐] **สัญญา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความจำได้ กิริยาที่จำได้ ภาวะที่จำได้ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัญญาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๒๘๑] **เจตนา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความจงใจ กิริยาที่จงใจ ภาวะที่จงใจ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเจตนาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๒๘๒] **จิต** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ และมโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าจิตที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๒๘๓] **วิตก** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตรึก ความตรึกโดยอาการต่าง ๆ ความดำริ ความที่จิตแนบแน่นในอารมณ์ ความที่จิตแนบสนิทในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ สัมมาสังกัปปะ อัน เป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าวิตกที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๒๘๔] **วิจาร** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตรอง ความพิจารณา ความตามพิจารณา ความเข้าไปพิจารณา ความที่จิตสืบต่ออารมณ์ ความที่จิตเพ่งอารมณ์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าวิจารที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๒๘๕] **ปีติ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความอิ่มเอิบ ความปราโมทย์ ความยินดีอย่างยิ่ง ความบันเทิง ความร่าเริง ความรื่นเริง ความปลื้มใจ ความตื่นเต้น ความที่จิตชื่นชมยินดี ปีติสัมโพชฌงค์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าปีติที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๒๘๖] **สุข** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่เป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสุขที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๒๘๗] **เอกัคคตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ซัดส่าย ความไม่ฟุ้งซ่าน ความที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ สมาธิสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเอกัคคตาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๒๘๘] **สัทธินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความเชื่อ กิริยาที่เชื่อ ความปลงใจเชื่อ ความเลื่อมใสยิ่ง ศรัทธา สัทธินทรีย์ สัทธาพละ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัทธินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๒๘๙] **วิริยินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความขวนขวาย ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่นอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจใส่ธุระ วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ สัมมาวายามะ วิริยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าวิริยินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๒๙๐] **สตินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ สัมมาสติ สติสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสตินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๒๙๑] **สมาธินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงมั่น ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ ซัดส่าย ความไม่ฟุ้งซ่าน ความที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ สมาธิสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สมาธินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๒๙๒] **ปัญญินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ปัญญา กิริยาที่รู้จัก ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือน แผ่นดิน ปัญญาเครื่องละกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ดี ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศัสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความ

ไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าปัญญินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๒๙๓] **มนินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ และมโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่ามนินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๒๙๔] **โสมนัสสินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุขอัน เกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัย นั้น นี้ชื่อว่าโสมนัสสินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๒๙๕] **ชีวิตินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไป กิริยาที่ให้เป็นไป อาการที่สืบเนื่องกัน ความดำเนินไป ความหล่อเลี้ยง ชีวิต ชีวิตินทรีย์แห่งสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปเหล่านั้น ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าชีวิตินทรีย์ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๒๙๖] **อนัญญาตัญญัสสามีตินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ดี ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญา เหมือนศัสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือ ปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค เพื่อรู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ เพื่อเห็นธรรมที่ยังไม่เคยเห็น เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่เคย บรรลุเพื่อทราบธรรมที่ยังไม่เคยทราบ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่เคยทำให้แจ้ง นั้น ๆ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าอนัญญาตัญญัสสามีตินทรีย์[๑] ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๒๙๗] **สัมมาทิฏฐิ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือน แผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ดี ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศัสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความ

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๒๐/๒๐๑

ไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สัมมาทิฏฐิ[๑] ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๒๙๘] **สัมมาสังกัปปะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตรึก ความตรึกโดยอาการต่าง ๆ ความดำริ ความที่จิตแนบแน่นใน อารมณ์ ความที่จิตแนบสนิทในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ สัมมาสังกัปปะ อัน เป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัมมาสังกัปปะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๒๙๙] **สัมมาวาจา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความงด ความเว้น ความเว้นขาด เจตนาเป็นเหตุเว้น การไม่ทำ การไม่ประกอบ การไม่ล่วงละเมิด การไม่ล้ำเขต การกำจัดต้นเหตุแห่งวจีทุจริต ๔ การกล่าววาจา ชอบ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัมมาวาจาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๐๐] **สัมมากัมมันตะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความงด ความเว้น ความเว้นขาด เจตนาเป็นเหตุเว้น การไม่ทำ การไม่ประกอบ การไม่ล่วงละเมิด การไม่ล้ำเขต การกำจัดต้นเหตุแห่งกายทุจริต ๓ การงานชอบ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัมมากัมมันตะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๐๑] **สัมมาอาชีวะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความงด ความเว้น ความเว้นขาด เจตนาเป็นเหตุเว้น การไม่ทำ การไม่ประกอบ การไม่ล่วงละเมิด การไม่ล้ำเขต การกำจัดต้นเหตุแห่งมิจฉาชีพ การเลี้ยงชีพชอบ อัน เป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัมมาอาชีวะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๐๒] **สัมมาวายามะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความขวนขวาย ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่นอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจใส่ธุระ วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ สัมมาวายามะ วิริยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัมมาวายามะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๐๓] **สัมมาสติ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ สัมมาสติ สติสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรคนับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัมมาสติ[๒] ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๐๖/๑๑๔,๒๑๑/๑๗๙,๔๙๒/๓๗๔

[๒] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๐๕/๑๗๒,๒๐๖/๑๗๕,๔๙๒/๓๗๕,๔๙๔/๓๗๖

[๓๐๔] **สัมมาสมาธิ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความไม่ซัดส่าย ความไม่ฟุ้งซ่าน ความที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ สมาธิสัมโพชฌงค์ อัน เป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัมมาสมาธิ[๑] ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๐๕] **สัทธาพละ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความเชื่อ กิริยาที่เชื่อ ความปลงใจเชื่อ ความเลื่อมใสยิ่ง ศรัทธา สัทธินทรีย์ สัทธาพละ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัทธาพละที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๐๖] **วิริยพละ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความขวนขวาย ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่นอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจใส่ธุระ วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ สัมมาวายามะ วิริยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าวิริยพละที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๐๗] **สติพละ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ สัมมาสติ สติสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสติพละที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๐๘] **สมาธิพละ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ซัดส่าย ความไม่ ฟุ้งซ่าน ความที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทรีย์ สัมมาสมาธิ สมาธิพละ สมาธิสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสมาธิพละ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๐๙] **ปัญญาพละ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ดี ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญา เหมือนศัสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือ ปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องใน มรรค ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าปัญญาพละที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๐๕/๑๗๒,๒๐๖/๑๗๕,๔๙๒/๓๗๕,๔๙๔/๓๗๖

[๓๑๐] **หิริพละ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

กิริยาที่ละอายต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่ควรละอาย กิริยาที่ละอายต่อการประกอบสภาวธรรมที่เป็นอกุศลซึ่งเป็นบาป ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าหิริพละที่เกิด ขึ้นในสมัยนั้น

[๓๑๑] **โอตตัปปพละ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

กิริยาที่เกรงกลัวต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่ควรเกรงกลัว กิริยาที่เกรง กลัวต่อการประกอบสภาวธรรมที่เป็นอกุศลซึ่งเป็นบาป ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า โอตตัปปพละที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๑๒] **อโลภะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความไม่โลภ กิริยาที่ไม่โลภ ภาวะที่ไม่โลภ ความไม่กำหนัด กิริยาที่ไม่กำหนัด ภาวะที่ไม่กำหนัด ความไม่เพ่งเล็ง กุศลมูลคืออโลภะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าอโลภะ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๑๓] **อโทสะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความไม่คิดประทุษร้าย กิริยาที่ไม่คิดประทุษร้าย ภาวะที่ไม่คิดประทุษร้าย ความไม่พยาบาท ความไม่คิดเบียดเบียน กุศลมูลคืออโทสะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า อโทสะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๑๔] **อโมหะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ดี ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญา เหมือนศัสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือ ปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องใน มรรคในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าอโมหะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๑๕] **อนภิชฌา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความไม่โลภ กิริยาที่ไม่โลภ ภาวะที่ไม่โลภ ความไม่กำหนัด กิริยาที่ไม่กำหนัด ภาวะที่ไม่กำหนัด ความไม่เพ่งเล็ง กุศลมูลคืออโลภะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าอนภิชฌาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๑๖] **อัพยาบาท** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความไม่คิดประทุษร้าย กิริยาที่ไม่คิดประทุษร้าย ภาวะที่ไม่คิดประทุษร้าย ความไม่พยาบาท ความไม่คิดเบียดเบียน กุศลมูลคืออโทสะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า อัพยาบาทที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๑๗] **สัมมาทิฏฐิ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง

ความรู้ดี ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญา เหมือนศัสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัมมาทิฏฐิที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๑๘] **หิริ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

กิริยาที่ละอายต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่ควรละอาย กิริยาที่ละอาย ต่อการประกอบสภาวธรรมที่เป็นอกุศลซึ่งเป็นบาป ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าหิริที่เกิดขึ้น ในสมัยนั้น

[๓๑๙] **โอตตัปปะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

กิริยาที่เกรงกลัวต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่ควรเกรงกลัว กิริยาที่เกรง กลัวต่อการประกอบสภาวธรรมที่เป็นอกุศลซึ่งเป็นบาป ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า โอตตัปปะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๒๐] **กายปัสสัทธิ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสงบ ความสงบระงับ กิริยาที่สงบ กิริยาที่สงบระงับ ภาวะที่สงบระงับแห่งเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่ากายปัสสัทธิที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๒๑] **จิตตปัสสัทธิ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสงบ ความสงบระงับ กิริยาที่สงบ กิริยาที่สงบระงับ ภาวะที่สงบระงับแห่งวิญญาณขันธ์ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าจิตตปัสสัทธิที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๒๒] **กายลหุตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความเบา ความรวดเร็ว ความไม่เชื่องช้า ความไม่หนักแห่งเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่ากายลหุตาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๒๓] **จิตตลหุตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความเบา ความรวดเร็ว ความไม่เชื่องช้า ความไม่หนักแห่งวิญญาณขันธ์ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าจิตตลหุตาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๒๔] **กายมุทุตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความอ่อน ภาวะที่อ่อน ความไม่แข็ง ความไม่กระด้างแห่งเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่ากายมุทุตาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๒๕] **จิตตมุทุตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความอ่อน ภาวะที่อ่อน ความไม่แข็ง ความไม่กระด้างแห่งวิญญาณขันธ์ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าจิตตมุทุตาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๒๖] **กายกัมมัญญตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความควรแก่การงาน กิริยาที่ควรแก่การงาน ภาวะที่ควรแก่การงานแห่ง เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่ากายกัมมัญญตาที่ เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๒๗] **จิตตกัมมัญญตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความควรแก่การงาน กิริยาที่ควรแก่การงาน ภาวะที่ควรแก่การงานแห่งวิญญาณขันธ์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าจิตตกัมมัญญตาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๒๘] **กายปาคุญญตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความคล่องแคล่ว กิริยาที่คล่องแคล่ว ภาวะที่คล่องแคล่วแห่งเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่ากายปาคุญญตาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๒๙] **จิตตปาคุญญตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความคล่องแคล่ว กิริยาที่คล่องแคล่ว ภาวะที่คล่องแคล่วแห่งวิญญาณขันธ์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าจิตตปาคุญญตาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๓๐] **กายุชุกตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตรง กิริยาที่ตรง ความไม่คด ความไม่โค้ง ความไม่งอแห่งเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่ากายุชุกตาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๓๑] **จิตตุชุกตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตรง กิริยาที่ตรง ความไม่คด ความไม่โค้ง ความไม่งอแห่งวิญญาณขันธ์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าจิตตุชุกตาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๓๒] **สติ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ สัมมาสติ สติสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสติที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๓๓] **สัมปชัญญะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ดี ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญา เหมือนศัสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัมปชัญญะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๓๔] **สมถะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ซัดส่าย ความไม่ ฟุ้งซ่าน ความที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ สมาธิสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสมถะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๓๕] **วิปัสสนา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ดี ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญา เหมือนศัสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าวิปัสสนาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๓๖] **ปัคคาหะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความขวนขวาย ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่นอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจ ใส่ธุระ วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ สัมมาวายามะ วิริยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์ มรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าปัคคาหะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๓๗] **อวิกเขปะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ซัดส่าย ความไม่ ฟุ้งซ่าน ความที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ สมาธิสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าอวิกเขปะ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัย นั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๙ ฌานมีองค์ ๕ มรรคมีองค์ ๘ พละ ๗ เหตุ ๓ ผัสสะ ๑ เวทนา ๑ สัญญา ๑ เจตนา ๑ จิต ๑ เวทนาขันธ์ ๑ สัญญาขันธ์ ๑ สังขารขันธ์ ๑ วิญญาณขันธ์ ๑ มนายตนะ ๑ มนินทรีย์ ๑ มโนวิญญาณธาตุ ๑ ธัมมายตนะ ๑ และธัมมธาตุ ๑ ในสมัยนั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นกุศล

[๓๓๘] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร ปีติ เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ อนัญญาตัญญัสสามีตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ หิริพละ โอตตัปปพละ อโลภะ อโทสะ อโมหะ อนภิชฌา อัพยาบาท สัมมาทิฏฐิ หิริ โอตตัปปะ กายปัสสัทธิ

จิตตปัสสัทธิ กายลหุตา จิตตลหุตา กายมุทุตา จิตตมุทุตา กายกัมมัญญตา จิตตกัมมัญญตา กายปาคุญญตา จิตตปาคุญญตา กายุชุกตา จิตตุชุกตา สติ สัมปชัญญะ สมถะ วิปัสสนา ปัคคาหะ และอวิกเขปะ หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์และวิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๓๓๙] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๓๔๐] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๓๔๑] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๓๔๒] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ เป็น ทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ เป็น สุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

สุทธิกปฏิปทา จบ

สุญญตะ[๑]

[๓๔๓] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน อันเป็นสุญญตะ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

---

[๑] **สุญญตะ** เป็นชื่อของมรรคที่สูญจากความยึดมั่นว่ามีตัวตน (อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๒๘๐)

[๓๔๔] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌานอันเป็นสุญญตะ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

สุญญตะ จบ

สุญญตมูลกปฏิปทา

[๓๔๕] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานอันเป็นสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๓๔๖] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานอันเป็นสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๓๔๗] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานอันเป็นสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๓๔๘] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานอันเป็นสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๓๔๙] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌานอันเป็นสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อันเป็นสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ อันเป็นสุญญตะ เป็น สุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อันเป็นสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

สุญญตมูลกปฏิปทา จบ

อัปปณิหิตะ[๑]

[๓๕๐] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานอันเป็นอัปปณิหิตะ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๓๕๑] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌานอันเป็นอัปปณิหิตะ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

อัปปณิหิตะ จบ

อัปปณิหิตมูลกปฏิปทา

[๓๕๒] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานอันเป็นอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๓๕๓] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานอันเป็นอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๓๕๔] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานอันเป็นอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๓๕๕] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

---

[๑] **อัปปณิหิตะ** เป็นชื่อของมรรคเพราะไม่มีที่ตั้งแห่งตัณหา (อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๒๗๙)

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานอันเป็นอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๓๕๖] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌานอันเป็นอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อันเป็นอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ อันเป็นอัปปณิหิตะ เป็น สุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อันเป็นอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

อัปปณิหิตมูลกปฏิปทา จบ

มหานัย ๒๐[๑]

[๓๕๗] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสติปัฏฐานที่เป็น โลกุตตระ ฯลฯ เจริญสัมมัปปธานที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอิทธิบาทที่เป็น โลกุตตระ ฯลฯ เจริญอินทรีย์ที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญพละที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญโพชฌงค์ที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสัจจะที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสมถะที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญธรรมที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญขันธ์ที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอายตนะที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญธาตุที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอาหารที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญผัสสะที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญเวทนาที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสัญญาที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญเจตนาที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญจิตที่เป็นโลกุตตระ ซึ่งเป็นเหตุออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิ เบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นกุศล

มหานัย ๒๐ จบ

อธิบดี

[๓๕๘] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นฉันทาธิปไตย เป็นทุกขาปฏิปทา

---

[๑] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๒๙๔-๒๙๕

ทันธาภิญญา ฯลฯ เป็นวิริยาธิปไตย ฯลฯ เป็นจิตตาธิปไตย ฯลฯ เป็นวิมังสาธิปไตย อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๓๕๙] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน เป็นฉันทาธิปไตย เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ เป็นวิริยาธิปไตย ฯลฯ เป็นจิตตาธิปไตย ฯลฯ เป็นวิมังสาธิปไตย ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๓๖๐] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสติปัฏฐานที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสัมมัปปธานที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอิทธิบาทที่เป็น โลกุตตระ ฯลฯ เจริญอินทรีย์ที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญพละที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญโพชฌงค์ที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสัจจะที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสมถะ ที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญธรรมที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญขันธ์ที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอายตนะที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญธาตุที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญ อาหารที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญผัสสะที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญเวทนาที่เป็น โลกุตตระ ฯลฯ เจริญสัญญาที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญเจตนาที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญจิตที่เป็นโลกุตตระ อันเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อ ละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานอันเป็น ฉันทาธิปไตย ฯลฯ เป็นวิริยาธิปไตย ฯลฯ เป็นจิตตาธิปไตย ฯลฯ เป็นวิมังสาธิปไตย อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

อธิบดี จบ

มรรคจิตดวงที่ ๒

[๓๖๑] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อบรรลุภูมิที่ ๒ เพื่อทำกามราคะและพยาบาทให้เบาบาง สงัดจาก กาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อัญญินทรีย์ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

มรรคจิตดวงที่ ๓

[๓๖๒] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อบรรลุภูมิที่ ๓ เพื่อละกามราคะและพยาบาทโดยไม่มีส่วนเหลือ สงัด จากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขา

ปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อัญญินทรีย์ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

มรรคจิตดวงที่ ๔

[๓๖๓] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อบรรลุภูมิที่ ๔ เพื่อละรูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ และอวิชชา โดยไม่มีส่วนเหลือ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อัญญินทรีย์ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๓๖๔] **อัญญินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ดี ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญา เหมือนศัสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ธัมมวิจัยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค เพื่อรู้ธรรมที่รู้แล้ว เพื่อเห็นธรรมที่เห็นแล้ว เพื่อบรรลุธรรมที่บรรลุแล้ว เพื่อทราบธรรม ที่ทราบแล้ว เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ทำให้แจ้งแล้ว ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าอัญญินทรีย์[๑] ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิง อาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โลกุตตรจิต จบ

อกุศลบท

อกุศลจิต ๑๒

อกุศลจิตดวงที่ ๑

[๓๖๕] **สภาวธรรมที่เป็นอกุศล** เป็นไฉน

จิตที่เป็นอกุศล สหรคตด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยทิฏฐิ มีรูปเป็นอารมณ์ มีเสียงเป็นอารมณ์ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ มีรสเป็นอารมณ์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้นในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาทิฏฐิ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อโนตตัปปพละ โลภะ โมหะ อภิชฌา มิจฉาทิฏฐิ อหิริกะ อโนตตัปปะ สมถะ ปัคคาหะ

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๒๐/๒๐๑-๒๐๒

และอวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอกุศล

[๓๖๖] **ผัสสะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ภาวะที่ถูกต้อง ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าผัสสะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๖๗] **เวทนา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจ ความสุขทางใจ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนธาตุที่เหมาะ สมกัน ความเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเวทนาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๖๘] **สัญญา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความจำได้ กิริยาที่จำได้ ภาวะที่จำได้ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุ ที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัญญาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๖๙] **เจตนา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความจงใจ กิริยาที่จงใจ ภาวะที่จงใจ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุ ที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเจตนาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๗๐] **จิต** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ และมโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าจิตที่เกิดขึ้น ในสมัยนั้น

[๓๗๑] **วิตก** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตรึก ความตรึกโดยอาการต่าง ๆ ความดำริ ความที่จิตแนบแน่นใน อารมณ์ ความที่จิตแนบสนิทในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ มิจฉาสังกัปปะในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าวิตกที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๗๒] **วิจาร** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตรอง ความพิจารณา ความตามพิจารณา ความเข้าไปพิจารณา ความที่จิตสืบต่ออารมณ์ ความที่จิตเพ่งอารมณ์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าวิจารที่เกิดขึ้น ในสมัยนั้น

[๓๗๓] **ปีติ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความอิ่มเอิบ ความปราโมทย์ ความยินดีอย่างยิ่ง ความบันเทิง ความร่าเริง ความรื่นเริง ความปลื้มใจ ความตื่นเต้น ความที่จิตชื่นชมยินดี ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า ปีติที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๗๔] **สุข** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัสในสมัย นั้น นี้ชื่อว่าสุขที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๗๕] **เอกัคคตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ซัดส่าย ความไม่ฟุ้งซ่าน ภาวะที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ มิจฉาสมาธิ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเอกัคคตาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๗๖] **วิริยินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความขวนขวาย ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่ง มั่นอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจใส่ธุระ วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ มิจฉาวายามะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าวิริยินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๗๗] **สมาธินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ซัดส่าย ความไม่ ฟุ้งซ่าน ความที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ มิจฉาสมาธิ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสมาธินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๗๘] **มนินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ และมโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่ามนินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๗๙] **โสมนัสสินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุขอัน เกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัย นั้น นี้ชื่อว่าโสมนัสสินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๘๐] **ชีวิตินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไป กิริยาที่ให้เป็นไป อาการที่สืบเนื่องกัน ความดำเนินไป ความหล่อเลี้ยง ชีวิต ชีวิตินทรีย์แห่งสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปเหล่านั้น ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าชีวิตินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๘๑] **มิจฉาทิฏฐิ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ทิฏฐิ ความเห็นผิด รกชัฏคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นอันเป็นข้าศึก ต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สังโยชน์คือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิที่เป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ ความยึดถือโดยคลาดเคลื่อน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่ามิจฉาทิฏฐิที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๘๒] **มิจฉาสังกัปปะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตรึก ความตรึกโดยอาการต่าง ๆ ความดำริ ความที่จิตแนบแน่นใน อารมณ์ ความที่จิตแนบสนิทในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ มิจฉาสังกัปปะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่ามิจฉาสังกัปปะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๘๓] **มิจฉาวายามะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความขวนขวาย ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่นอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจ ใส่ธุระ วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ มิจฉาวายามะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่ามิจฉาวายามะ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๘๔] **มิจฉาสมาธิ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ซัดส่าย ความไม่ ฟุ้งซ่าน ความที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ มิจฉาสมาธิ ในสมัย นั้น นี้ชื่อว่ามิจฉาสมาธิที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๘๕] **วิริยพละ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความขวนขวาย ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่นอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจใส่ธุระ วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ มิจฉาวายามะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าวิริยพละที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๘๖] **สมาธิพละ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ซัดส่าย ความไม่ฟุ้งซ่าน ความที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ มิจฉาสมาธิ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสมาธิพละที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๘๗] **อหิริกพละ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

กิริยาที่ไม่ละอายต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่ควรละอาย กิริยาที่ ไม่ละอายต่อการประกอบสภาวธรรมที่เป็นอกุศลซึ่งเป็นบาป ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า อหิริกพละที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๘๘] **อโนตตัปปพละ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

กิริยาที่ไม่เกรงกลัวต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่ควรเกรงกลัว กิริยาที่ ไม่เกรงกลัวต่อการประกอบสภาวธรรมที่เป็นอกุศลซึ่งเป็นบาป ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าอโนตตัปปพละที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๘๙] **โลภะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความโลภ กิริยาที่โลภ ภาวะที่โลภ ความกำหนัด กิริยาที่กำหนัด ภาวะที่ กำหนัด ความเพ่งเล็ง อกุศลมูลคือโลภะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าโลภะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๙๐] **โมหะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความไม่รู้ ความไม่เห็น ความไม่ตรัสรู้ ความไม่รู้โดยสมควร ความไม่รู้ตามความเป็นจริง ความไม่รู้แจ้งตลอด ความไม่ถือเอาให้ถูกต้อง ความไม่หยั่งลงอย่างรอบครอบ ความไม่พินิจ ความไม่พิจารณา การไม่ทำให้ประจักษ์ ความทรามปัญญา ความโง่เขลา ความไม่รู้ชัด ความหลง ความหลุ่มหลง ความหลงไหล อวิชชา อวิชโชฆะ อวิชชาโยคะ อวิชชานุสัย ปริยุฏฐานกิเลสคืออวิชชา ลิ่มคืออวิชชา อกุศลมูลคือโมหะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าโมหะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๙๑] **อภิชฌา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความโลภ กิริยาที่โลภ ภาวะที่โลภ ความกำหนัด กิริยาที่กำหนัด ภาวะที่ กำหนัด ความเพ่งเล็ง อกุศลมูลคือโลภะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าอภิชฌาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๙๒] **มิจฉาทิฏฐิ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ทิฏฐิ ความเห็นผิด รกชัฏคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นที่เป็นข้าศึกต่อ สัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สังโยชน์คือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความยึดผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิที่เป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ ความยึดถือโดยคลาดเคลื่อน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่ามิจฉาทิฏฐิที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๙๓] **อหิริกะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

กิริยาที่ไม่ละอายต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่ควรละอาย กิริยาที่ ไม่ละอายต่อการประกอบสภาวธรรมที่เป็นอกุศลซึ่งเป็นบาป ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า อหิริกะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๙๔] **อโนตตัปปะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

กิริยาที่ไม่เกรงกลัวต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่ควรเกรงกลัว กิริยาที่ไม่เกรงกลัวต่อการประกอบสภาวธรรมที่เป็นอกุศลซึ่งเป็นบาป ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าอโนตตัปปะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๙๕] **สมถะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ซัดส่าย ความไม่ฟุ้งซ่าน ความที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ มิจฉาสมาธิ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสมถะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๙๖] **ปัคคาหะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความขวนขวาย ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่นอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจ ใส่ธุระ วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ มิจฉาวายามะ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าปัคคาหะ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๓๙๗] **อวิกเขปะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ซัดส่าย ความไม่ ฟุ้งซ่าน ความที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ มิจฉาสมาธิ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าอวิกเขปะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิง อาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอกุศล

ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๕ ฌานมีองค์ ๕ มรรคมีองค์ ๔ พละ ๔ เหตุ ๒ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ และธัมมธาตุ ๑ ในสมัยนั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอกุศล ฯลฯ

[๓๙๘] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร ปีติ เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ มิจฉาทิฏฐิ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อโนตตัปปพละ โลภะ โมหะ อภิชฌา มิจฉาทิฏฐิ อหิริกะ อโนตตัปปะ สมถะ ปัคคาหะ และอวิกเขปะ หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอกุศล

อกุศลจิตดวงที่ ๒

[๓๙๙] **สภาวธรรมที่เป็นอกุศล** เป็นไฉน

จิตที่เป็นอกุศลสหรคตด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยทิฏฐิ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใด ๆ เกิดขึ้นโดยมีเหตุชักจูง ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอกุศล

อกุศลจิตดวงที่ ๓

[๔๐๐] **สภาวธรรมที่เป็นอกุศล** เป็นไฉน

จิตที่เป็นอกุศล สหรคตด้วยโสมนัส วิปปยุตจากทิฏฐิ มีรูปเป็นอารมณ์ มี เสียงเป็นอารมณ์ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ มีรสเป็นอารมณ์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใด ๆ เกิดขึ้นในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อโนตตัปปพละ โลภะ โมหะ อภิชฌา อหิริกะ อโนตัปปะ สมถะ ปัคคาหะ และอวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูป ซึ่งอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอกุศล ฯลฯ

ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๕ ฌานมีองค์ ๕ มรรคมีองค์ ๓ พละ ๔ เหตุ ๒ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ และธัมมธาตุ ๑ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูป ซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่น ในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอกุศล ฯลฯ

[๔๐๑] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร ปีติ เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อโนตตัปปพละ โลภะ โมหะ อภิชฌา อหิริกะ อโนตตัปปะ สมถะ ปัคคาหะ และ อวิกเขปะ หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น เว้น เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอกุศล

อกุศลจิตดวงที่ ๔

[๔๐๒] **สภาวธรรมที่เป็นอกุศล** เป็นไฉน

จิตที่เป็นอกุศล สหรคตด้วยโสมนัส วิปปยุตจากทิฏฐิ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใด ๆ เกิดขึ้นโดยมีเหตุชักจูงในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอกุศล

อกุศลจิตดวงที่ ๕

[๔๐๓] **สภาวธรรมที่เป็นอกุศล** เป็นไฉน

จิตที่เป็นอกุศล สหรคตด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยทิฏฐิ มีรูปเป็นอารมณ์ มีเสียงเป็นอารมณ์ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ มีรสเป็นอารมณ์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใด ๆ เกิดขึ้นในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร อุเบกขา เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาทิฏฐิ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อโนตตัปปพละ โลภะ โมหะ อภิชฌา มิจฉาทิฏฐิ อหิริกะ อโนตตัปปะ สมถะ ปัคคาหะ และอวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น หรือ สภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นอกุศล

[๔๐๔] **ผัสสะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ภาวะที่ถูกต้องที่เกิดขึ้น ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าผัสสะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๐๕] **เวทนา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สำราญทางใจก็ไม่ใช่ อันเกิดแต่สัมผัสแห่ง มโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่ เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเวทนาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๐๖] **อุเบกขา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สำราญทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่ เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าอุเบกขาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๐๗] **อุเปกขินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สำราญทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่ เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าอุเปกขินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ หรือ สภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นอกุศล

ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๕ ฌานมีองค์ ๔ มรรคมี องค์ ๔ พละ ๔ เหตุ ๒ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ และธัมมธาตุ ๑ ในสมัยนั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอกุศล ฯลฯ

[๔๐๘] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาทิฏฐิ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อโนตตัปปพละ โลภะ โมหะ อภิชฌา มิจฉาทิฏฐิ อหิริกะ อโนตตัปปะ สมถะ ปัคคาหะ และอวิกเขปะ หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ที่เกิดขึ้น ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอกุศล

อกุศลจิตดวงที่ ๖

[๔๐๙] **สภาวธรรมที่เป็นอกุศล** เป็นไฉน

จิตที่เป็นอกุศล สหรคตด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยทิฏฐิ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใด ๆ เกิดขึ้นโดยมีเหตุชักจูงในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอกุศล

อกุศลจิตดวงที่ ๗

[๔๑๐] **สภาวธรรมที่เป็นอกุศล** เป็นไฉน

จิตที่เป็นอกุศล สหรคตด้วยอุเบกขา วิปปยุตจากทิฏฐิ มีรูปเป็นอารมณ์ มีเสียงเป็นอารมณ์ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ มีรสเป็นอารมณ์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใด ๆ เกิดขึ้นในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร อุเบกขา เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อโนตตัปปพละ โลภะ โมหะ อภิชฌา อหิริกะ อโนตตัปปะ สมถะ ปัคคาหะ และอวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอกุศล ฯลฯ

ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๕ ฌานมีองค์ ๔ มรรคมี องค์ ๓ พละ ๔ เหตุ ๒ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ และธัมมธาตุ ๑ ในสมัย นั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอกุศล ฯลฯ

[๔๑๑] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อโนตตัปปพละ โลภะ โมหะ อภิชฌา อหิริกะ อโนตตัปปะ สมถะ ปัคคาหะ และ อวิกเขปะ หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัย

นั้น เว้น เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอกุศล ฯลฯ

อกุศลจิตดวงที่ ๘

[๔๑๒] **สภาวธรรมที่เป็นอกุศล** เป็นไฉน

จิตที่เป็นอกุศล สหรคตด้วยอุเบกขา วิปปยุตจากทิฏฐิ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใด ๆ เกิดขึ้น โดยมีเหตุชักจูงในสมัยใด ในสมัย นั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอกุศล ฯลฯ

อกุศลจิตดวงที่ ๙

[๔๑๓] **สภาวธรรมที่เป็นอกุศล** เป็นไฉน

จิตที่เป็นอกุศล สหรคตด้วยโทมนัส สัมปยุตด้วยปฏิฆะ มีรูปเป็นอารมณ์ มีเสียงเป็นอารมณ์ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ มีรสเป็นอารมณ์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใด ๆ เกิดขึ้นในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร ทุกข์ เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ มนินทรีย์ โทมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อโนตตัปปพละ โทสะ โมหะ พยาบาท อหิริกะ อโนตตัปปะ สมถะ ปัคคาหะ และอวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูป ซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอกุศล

[๔๑๔] **ผัสสะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ภาวะที่ถูกต้อง ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าผัสสะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๑๕] **เวทนา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความไม่สำราญทางใจ ความทุกข์ทางใจ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุ ที่เหมาะสมกัน ความเสวยอารมณ์ที่ไม่สำราญเป็นทุกข์ อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่สำราญเป็นทุกข์ อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า เวทนาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ

[๔๑๖] **ทุกข์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความไม่สำราญทางใจ ความทุกข์ทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่สำราญเป็น ทุกข์ อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่สำราญเป็นทุกข์ อันเกิดแต่ เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าทุกข์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๑๗] **โทมนัสสินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความไม่สำราญทางใจ ความทุกข์ทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่สำราญเป็น ทุกข์ อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยเสวยอารมณ์ที่ไม่สำราญเป็นทุกข์ อันเกิดแต่ เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าโทมนัสสินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ

[๔๑๘] **โทสะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความคิดประทุษร้าย กิริยาที่คิดประทุษร้าย ภาวะที่คิดประทุษร้าย ความคิดปองร้าย กิริยาที่คิดปองร้าย ความพิโรธ ความพิโรธตอบ ความดุร้าย ความเกรี้ยวกราด ความที่จิตไม่แช่มชื่น ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าโทสะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ

[๔๑๙] **พยาบาท** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความคิดประทุษร้าย กิริยาที่คิดประทุษร้าย ภาวะที่คิดประทุษร้าย ความคิดปองร้าย กิริยาที่คิดปองร้าย ความพิโรธ ความพิโรธตอบ ความดุร้าย ความเกรี้ยวกราด ความที่จิตไม่แช่มชื่น ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าพยาบาทที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอกุศล

ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๕ ฌานมีองค์ ๔ มรรคมีองค์ ๓ พละ ๔ เหตุ ๒ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ และธัมมธาตุ ๑ ในสมัยนั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นอกุศล ฯลฯ

[๔๒๐] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา วิตก เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อโนตตัปปพละ โทสะ โมหะ พยาบาท อหิริกะ อโนตตัปปะ สมถะ ปัคคาหะ และอวิกเขปะ หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอกุศล ฯลฯ

อกุศลจิตดวงที่ ๑๐

[๔๒๑] **สภาวธรรมที่เป็นอกุศล** เป็นไฉน

จิตที่เป็นอกุศล สหรคตด้วยโทมนัส สัมปยุตด้วยปฏิฆะ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใด ๆ เกิดขึ้นโดยมีเหตุชักจูงในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็น อกุศล ฯลฯ

อกุศลจิตดวงที่ ๑๑

[๔๒๒] **สภาวธรรมที่เป็นอกุศล** เป็นไฉน

จิตที่เป็นอกุศลสหรคตด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยวิจิกิจฉา มีรูปเป็นอารมณ์ มีเสียงเป็นอารมณ์ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ มีรสเป็นอารมณ์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใด ๆ เกิดขึ้นในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร อุเบกขา เอกัคคตา วิริยินทรีย์ มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ วิริยพละ อหิริกพละ อโนตตัปปพละ วิจิกิจฉา

โมหะ อหิริกะ อโนตตัปปะ และปัคคาหะ ก็เกิดขึ้น หรือ สภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นอกุศล

[๔๒๓] **ผัสสะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ภาวะที่ถูกต้อง ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าผัสสะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ

[๔๒๔] **เอกัคคตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเอกัคคตาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๒๕] **วิจิกิจฉา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความเคลือบแคลง กิริยาที่เคลือบแคลง ภาวะที่เคลือบแคลง ความคิดเห็น ไปต่าง ๆ ความตัดสินอารมณ์ไม่ได้ ความเห็นเป็นสองอย่าง ความเห็นเหมือนทางสองแพร่ง ความสงสัย ความไม่สามารถถือเอาโดยส่วนเดียวได้ ความคิดส่ายไป ความคิดพร่าไป ความไม่สามารถหยั่งลงถือเอาเป็นยุติได้ ความกระด้างแห่งจิต ความลังเล ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าวิจิกิจฉา[๑] ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็น อกุศล

ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๔ ฌานมีองค์ ๔ มรรคมีองค์ ๒ พละ ๓ เหตุ ๑ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ และธัมมธาตุ ๑ ในสมัยนั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอกุศล ฯลฯ

[๔๒๖] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร เอกัคคตา วิริยินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ วิริยพละ อหิริกพละ อโนตตัปปพละ วิจิกิจฉา โมหะ อหิริกะ อโนตตัปปะ และปัคคาหะ หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้ อื่นในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอกุศล

อกุศลจิตดวงที่ ๑๒

[๔๒๗] **สภาวธรรมที่เป็นอกุศล** เป็นไฉน

จิตที่เป็นอกุศล สหรคตด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยอุทธัจจะ มีรูปเป็นอารมณ์ มีเสียงเป็นอารมณ์ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ มีรสเป็นอารมณ์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใด ๆ เกิดขึ้นในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร อุเบกขา เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ วิริยพละ สมาธิ

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๕๗/๔๐๐-๔๐๑

พละ อหิริกพละ อโนตตัปปพละ อุทธัจจะ โมหะ อหิริกะ อโนตตัปปะ สมถะ ปัคคาหะ และอวิกเขปะ หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัย กันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอกุศล

[๔๒๘] **ผัสสะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ภาวะที่ถูกต้อง ที่เกิดขึ้นในสมัย นั้น นี้ชื่อว่าผัสสะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ

[๔๒๙] **อุทธัจจะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความฟุ้งซ่านแห่งจิต ความไม่สงบ ความวุ่นวายใจ ความพล่านแห่งจิต ในสมัย นั้น นี้ชื่อว่าอุทธัจจะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิง อาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอกุศล

ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๕ ฌานมีองค์ ๔ มรรค มีองค์ ๓ พละ ๔ เหตุ ๑ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ และธัมมธาตุ ๑ ในสมัยนั้น หรือ สภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอกุศล ฯลฯ

[๔๓๐] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อโนตตัปปพละ อุทธัจจะ โมหะ อหิริกะ อโนตตัปปะ สมถะ ปัคคาหะ และอวิกเขปะ หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่น ในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอกุศล

อกุศลจิต ๑๒ จบ

อัพยากตบท

กามาวจรวิปากจิต

ปัญจวิญญาณที่เป็นกุศลวิบาก

[๔๓๑] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

จักขุวิญญาณที่เป็นวิบาก สหรคตด้วยอุเบกขา มีรูปเป็นอารมณ์ เกิดขึ้น เพราะได้ทำได้สั่งสมกามาวจรกุศลกรรมไว้แล้วในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต อุเบกขา เอกัคคตา มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ ก็เกิดขึ้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๔๓๒] **ผัสสะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ภาวะที่ถูกต้องที่เกิดขึ้นในสมัย นั้น นี้ชื่อว่าผัสสะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๓๓] **เวทนา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สำราญทางใจก็ไม่ใช่ อันเกิดแต่สัมผัส แห่งจักขุวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่ เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเวทนาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๓๔] **สัญญา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความจำได้ กิริยาที่จำได้ ภาวะที่จำได้ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งจักขุวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัญญาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๓๕] **เจตนา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความจงใจ กิริยาที่จงใจ ภาวะที่จงใจ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งจักขุวิญญาณธาตุ ที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเจตนาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๓๖] **จิต** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ และมโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าจิตที่เกิดขึ้น ในสมัยนั้น

[๔๓๗] **อุเบกขา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สำราญทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่ เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าอุเบกขาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๓๘] **เอกัคคตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเอกัคคตาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๓๙] **มนินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ และมโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่ามนินทรีย์ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๔๐] **อุเปกขินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สำราญทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่ เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าอุเปกขินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๔๑] **ชีวิตินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไป กิริยาที่เป็นไป อาการสืบเนื่องกัน ความดำเนินไป ความหล่อเลี้ยงชีวิต ชีวิตินทรีย์ แห่งสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปเหล่านั้น ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าชีวิตินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่ง อิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ จักขุวิญญาณธาตุ ๑ ธัมมายตนะ ๑ และธัมมธาตุ ๑ ในสมัยนั้น หรือสภาวธรรม ที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

[๔๔๒] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา เอกัคคตา และชีวิตินทรีย์ หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๔๔๓] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โสตวิญญาณที่เป็นวิบาก สหรคตด้วยอุเบกขา มีเสียงเป็นอารมณ์เกิดขึ้น ฯลฯ ฆานวิญญาณที่เป็นวิบาก สหรคตด้วยอุเบกขา มีกลิ่นเป็นอารมณ์เกิดขึ้น ฯลฯ ชิวหาวิญญาณที่เป็นวิบาก สหรคตด้วยอุเบกขา มีรสเป็นอารมณ์เกิดขึ้น ฯลฯ กายวิญญาณที่เป็นวิบาก สหรคตด้วยสุขเวทนา มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์เกิดขึ้น เพราะได้กระทำได้สั่งสมกามาวจรกุศลกรรมไว้ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต สุข เอกัคคตา มนินทรีย์ สุขินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ ก็เกิดขึ้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๔๔๔] **ผัสสะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ภาวะที่ถูกต้องที่เกิดขึ้น ในสมัย นั้น นี้ชื่อว่าผัสสะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๔๕] **เวทนา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางกาย ความสุขทางกาย อันเกิดแต่สัมผัสแห่งกายวิญญาณ-ธาตุที่เหมาะสมกัน ความเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่กายสัมผัส กิริยาที่เสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดจากกายสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเวทนา ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๔๖] **สัญญา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความจำได้ กิริยาที่จำได้ ภาวะที่จำได้ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งกายวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัญญาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๔๗] **เจตนา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความจงใจ กิริยาที่จงใจ ภาวะที่จงใจ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งกายวิญญาณธาตุ ที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเจตนาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๔๘] **จิต** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ และมโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าจิตที่เกิดขึ้น ในสมัยนั้น

[๔๔๙] **สุข** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางกาย ความสุขทางกาย ความเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่กายสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่กายสัมผัสในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสุขที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๕๐] **เอกัคคตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเอกัคคตาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๕๑] **มนินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ และมโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่ามนินทรีย์ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๕๒] **สุขินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางกาย ความเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่ กายสัมผัส กิริยาที่เสวยที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่กายสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สุขินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๕๓] **ชีวิตินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไป กิริยาที่เป็นไป อาการที่สืบเนื่องกัน ความดำเนินไป ความหล่อเลี้ยง ชีวิต ชีวิตินทรีย์ แห่งสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปเหล่านั้น ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าชีวิตินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูป ซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ กายวิญญาณธาตุ ๑ ธัมมายตนะ ๑ และธัมมธาตุ ๑ ในสมัยนั้น หรือสภาวธรรม ที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

[๔๕๔] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา เอกัคคตา และชีวิตินทรีย์ หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่ง อิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

ปัญจวิญญาณที่เป็นกุศลวิบาก จบ
มโนธาตุที่เป็นกุศลวิบาก

[๔๕๕] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

มโนธาตุที่เป็นวิบาก สหรคตด้วยอุเบกขา มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้นเพราะได้ทำได้สั่งสมกามาวจรกุศลกรรมในสมัยใด ในสมัยนั้นผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร อุเบกขา เอกัคคตา มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ ก็เกิดขึ้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๔๕๖] **ผัสสะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ภาวะที่ถูกต้องที่เกิดขึ้น ในสมัย นั้น นี้ชื่อว่าผัสสะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๕๗] **เวทนา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สำราญทางใจก็ไม่ใช่ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งจักขุวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่ เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเวทนาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๕๘] **สัญญา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความจำได้ กิริยาที่จำได้ ภาวะที่จำได้ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนธาตุที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัญญาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๕๙] **เจตนา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความจงใจ กิริยาที่จงใจ ภาวะที่จงใจ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุ ที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเจตนาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๖๐] **จิต** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ และมโนธาตุที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าจิตที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๖๑] **วิตก** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตรึก ความตรึกโดยอาการต่าง ๆ ความดำริ ความที่จิตแนบแน่นใน อารมณ์ ความที่จิตแนบสนิทในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าวิตกที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๖๒] **วิจาร** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตรอง ความพิจารณา ความตามพิจารณา ความเข้าไปพิจารณา ความที่จิตสืบต่ออารมณ์ ความที่จิตเพ่งอารมณ์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าวิจารที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๖๓] **อุเบกขา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สำราญทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่ เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าอุเบกขาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๖๔] **เอกัคคตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเอกัคคตาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๖๕] **มนินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ และมโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่ามนินทรีย์ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๖๖] **อุเปกขินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สำราญทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่ เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าอุเปกขินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๖๗] **ชีวิตินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไป กิริยาที่ให้เป็นไป อาการที่สืบเนื่องกัน ความดำเนินไป ความหล่อเลี้ยง ชีวิต ชีวิตินทรีย์ แห่งสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปเหล่านั้นในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าชีวิตินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่ง อิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ มโนธาตุ ๑ ธัมมายตนะ ๑ และธัมมธาตุ ๑ ในสมัยนั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่ง อิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

[๔๖๘] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร เอกัคคตา และชีวิตินทรีย์ หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

มโนธาตุที่เป็นกุศลวิบาก จบ

มโนวิญญาณธาตุที่เป็นกุศลวิบากสหรคตด้วยโสมนัส

[๔๖๙] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

มโนวิญญาณธาตุที่เป็นกุศลวิบาก สหรคตด้วยโสมนัส มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใด ๆ เกิดขึ้น เพราะได้ทำได้สั่งสมกามาวจรกุศลกรรมไว้ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ ก็เกิดขึ้น หรือ สภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๔๗๐] **ผัสสะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ภาวะที่ถูกต้อง ที่เกิดขึ้นในสมัย นั้น นี้ชื่อว่าผัสสะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๗๑] **เวทนา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจ ความสุขทางใจ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ความเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเวทนาที่เกิดขึ้น ในสมัยนั้น

[๔๗๒] **สัญญา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความจำได้ กิริยาที่จำได้ ภาวะที่จำได้ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุ ที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัญญาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๗๓] **เจตนา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความจงใจ กิริยาที่จงใจ ภาวะที่จงใจ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุ ที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเจตนาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๗๔] **จิต** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ และมโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าจิตที่เกิดขึ้น ในสมัยนั้น

[๔๗๕] **วิตก** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตรึก ความตรึกโดยอาการต่าง ๆ ความดำริ ความที่จิตแนบแน่น ในอารมณ์ ความที่จิตแนบสนิทในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าวิตกที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๗๖] **วิจาร** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตรอง ความพิจารณา ความตามพิจารณา ความเข้าไปพิจารณา ความที่จิตสืบต่ออารมณ์ ความที่จิตเพ่งอารมณ์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าวิจารที่เกิดขึ้น ในสมัยนั้น

[๔๗๗] **ปีติ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความอิ่มเอิบ ความปราโมทย์ ความยินดีอย่างยิ่ง ความบันเทิง ความร่าเริง ความรื่นเริง ความปลื้มใจ ความตื่นเต้น ความที่จิตชื่นชมยินดี ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า ปีติที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๗๘] **สุข** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสุขที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๗๙] **เอกัคคตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเอกัคคตาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๘๐] **มนินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ และมโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่ามนินทรีย์ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๘๑] **โสมนัสสินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าโสมนัสสินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๘๒] **ชีวิตินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไป กิริยาที่ให้เป็นไป อาการที่สืบเนื่องกัน ความดำเนินไป ความหล่อเลี้ยง ชีวิต ชีวิตินทรีย์ แห่งสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปเหล่านั้น ในสมัยนั้น นี้เรียกว่า ชีวิตินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูป ซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ มโนวิญญาณธาตุ ๑ ธัมมายตนะ ๑ และธัมมธาตุ ๑ ในสมัยนั้น หรือสภาวธรรม ที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

[๔๘๓] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร ปีติ เอกัคคตา และชีวิตินทรีย์ หรือสภาวธรรม ที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

มโนวิญญาณธาตุที่เป็นกุศลวิบากสหรคตด้วยโสมนัส จบ
มโนวิญญาณธาตุที่เป็นกุศลวิบากสหรคตด้วยอุเบกขา

[๔๘๔] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

มโนวิญญาณธาตุที่เป็นกุศลวิบาก สหรคตด้วยอุเบกขา มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใด ๆ เกิดขึ้น เพราะได้ทำได้สั่งสมกามาวจรกุศลกรรมไว้ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร อุเบกขา เอกัคคตา มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ ก็เกิดขึ้น หรือ สภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๔๘๕] **ผัสสะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ภาวะที่ถูกต้อง ที่เกิดขึ้นในสมัย นั้น นี้ชื่อว่าผัสสะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๘๖] **เวทนา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สำราญทางใจก็ไม่ใช่ อันเกิดแต่สัมผัสแห่ง มโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่ เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัสที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเวทนาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๘๗] **สัญญา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความจำได้ กิริยาที่จำได้ ภาวะที่จำได้ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุ ที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสัญญาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๘๘] **เจตนา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความจงใจ กิริยาที่จงใจ ภาวะที่จงใจ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุ ที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเจตนาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๘๙] **จิต** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ และมโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าจิตที่เกิดขึ้น ในสมัยนั้น

[๔๙๐] **วิตก** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตรึก ความตรึกโดยอาการต่าง ๆ ความดำริ ความที่จิตแนบแน่นใน อารมณ์ ความที่จิตแนบสนิทในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าวิตกที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๙๑] **วิจาร** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตรอง ความพิจารณา ความตามพิจารณา ควมเข้าไปพิจารณา ความที่จิตสืบต่ออารมณ์ ความที่จิตเพ่งอารมณ์ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าวิจารที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๙๒] **อุเบกขา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สำราญทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่ เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าอุเบกขาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๙๓] **เอกัคคตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเอกัคคตาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๙๔] **มนินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ และมโนวิญญาณธาตุ ที่เหมาะสมกัน ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่ามนินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๙๕] **อุเปกขินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความสำราญทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สำราญทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่ เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าอุเปกขินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๔๙๖] **ชีวิตินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไป กิริยาที่ให้เป็นไป อาการที่สืบเนื่องกัน ความดำเนินไป ความหล่อเลี้ยง ชีวิต ชีวิตินทรีย์ แห่งสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปเหล่านั้น ในสมัยนั้น นี้เรียกว่า ชีวิตินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่ง อิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ มโนวิญญาณธาตุ ๑ ธัมมายตนะ ๑ และธัมมธาตุ ๑ ในสมัยนั้น หรือสภาวธรรม ที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

[๔๙๗] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร เอกัคคตา และชีวิตินทรีย์ หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

มโนวิญญาณธาตุที่เป็นกุศลวิบากสหรคตด้วยอุเบกขา จบ

มหาวิปากจิต ๘

[๔๙๘] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

เพราะได้ทำได้สั่งสมกามาวจรกุศลกรรมไว้ มโนวิญญาณธาตุที่เป็นวิบากสหรคตด้วยโสมนัสสัมปยุตด้วยญาณ ฯลฯ สหรคตด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยญาณ เกิดขึ้นโดยมีเหตุชักจูง ฯลฯ สหรคตด้วยโสมนัส วิปปยุตจากญาณ ฯลฯ สหรคต ด้วยโสมนัส วิปปยุตจากญาณ เกิดขึ้นโดยมีเหตุชักจูง สหรคตด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยญาณ ฯลฯ สหรคตด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยญาณ เกิดขึ้นโดยมีเหตุชักจูง สหรคตด้วยอุเบกขา วิปปยุตตจากญาณ ฯลฯ สหรคตด้วยอุเบกขา วิปปยุตจาก ญาณ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใด ๆ เกิดขึ้น โดยมีเหตุชักจูงในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต ฯลฯ อัพยากตมูลคืออโลภะ ฯลฯ อัพยากตมูลคืออโทสะ ฯลฯ อัพยากตมูลคืออโมหะ ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

มหาวิปากจิต ๘ จบ

รูปาวจรวิปากจิต

[๔๙๙] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐม-ฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคลสงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ ซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้สั่งสมรูปาวจรกุศลกรรมนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๐๐] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงรูปภพ เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคลบรรลุปัญจมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้ ฯลฯ ซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้สั่งสมรูปาวจรกุศลกรรมนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

รูปาวจรวิปากจิต จบ

อรูปาวจรวิปากจิต

[๕๐๑] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงอรูปภพ เพราะก้าวล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะปฏิฆสัญญาดับไป เพราะไม่มนสิการนานัตตสัญญา จึงบรรลุ จตุตถฌานที่สหรคตด้วยอากาสานัญจายตนสัญญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคล เพราะก้าวล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะปฏิฆ-สัญญาดับไป เพราะไม่มนสิการนานัตตสัญญา จึงบรรลุจตุตถฌานที่สหรคตด้วย อากาสานัญจายตนสัญญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้ ฯลฯ ซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้สั่งสมอรูปาวจรกุศลกรรมนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัย นั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๐๒] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงอรูปภพ เพราะก้าวล่วงอากาสานัญ-จายตนะโดยประการทั้งปวง จึงบรรลุจตุตถฌานที่สหรคตด้วยวิญญาณัญจายตน-สัญญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคล เพราะก้าวล่วงอากาสานัญญายตนะโดยประการทั้งปวง บรรลุจตุตถฌานที่สหรคตด้วยวิญญาณัญจายตนสัญญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้ ฯลฯ ซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้สั่งสมอรูปาวจรกุศลกรรม นั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๐๓] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงอรูปภพ เพราะก้าวล่วงวิญญาณัญจายตนะโดยประการทั้งปวง จึงบรรลุจตุตถฌานที่สหรคตด้วยอากิญจัญญายตนสัญญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคล เพราะก้าวล่วงวิญญาณัญจายตนะโดยประการทั้งปวง บรรลุจตุตถฌานที่สหรคตด้วยอากิญจัญญายตนสัญญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุข และทุกข์ได้ ฯลฯ ซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้สั่งสมอรูปาวจรกุศลกรรมนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๐๔] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคเพื่อเข้าถึงอรูปภพ เพราะก้าวล่วงอากิญจัญญายตนะโดยประการทั้งปวง จึงบรรลุจตุตถฌานที่สหรคตด้วยเนวสัญญานาสัญญายตนสัญญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคล เพราะก้าวล่วงอากิญจัญญายตนะโดยประการทั้งปวง จึงบรรลุจตุตถฌานที่สหรคตด้วยเนวสัญญานาสัญญายตนสัญญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะ ละสุขและทุกข์ได้ ฯลฯ ซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้สั่งสมรูปาวจรกุศลกรรมนั้น นั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรม เหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

อรูปาวจรวิปากจิต จบ

โลกุตตรวิปากจิต

สุทธิกปฏิปทา

[๕๐๕] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคลสงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่เป็นสุญญตะ เป็น ทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตร-กุศลนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อัญญินทรีย์ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๐๖] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคลสงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่เป็นอนิมิตตะ เป็น ทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตร-กุศลนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อัญญินทรีย์ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๐๗] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคลสงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่เป็นอัปปณิหิตะ เป็น ทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตรกุศล นั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อัญญินทรีย์ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๐๘] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌานที่เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ ที่เป็น สุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก ฯลฯ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ ที่เป็นอนิมิตตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก ฯลฯ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ ที่เป็นอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก อยู่ในสมัยใด ในสมัย นั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๐๙] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ เป็น สุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน เป็นสุขาปฏิปทา ทันธาภิญญา ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ ที่เป็นสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก ฯลฯ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ ที่เป็น อนิมิตตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก ฯลฯ เป็นสุขาปฏิปทา ขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ ที่เป็นอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

สุทธิกปฏิปทา จบ

สุทธิกสุญญตะ

[๕๑๐] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ที่เป็นสุญญตะ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคลสงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่เป็นสุญญตะ ซึ่งเป็น วิบาก เพราะได้ทำได้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตรกุศลนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๑๑] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ที่เป็นสุญญตะ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคลสงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่เป็นอนิมิตตะ ซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตรกุศลนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๑๒] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ที่เป็นสุญญตะ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคลสงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่เป็นอัปปณิหิตะ ซึ่งเป็น วิบาก เพราะได้ทำได้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตรกุศลนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๑๓] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น เพราะวิตกวิจาร สงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌานที่เป็นสุญญตะ ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ ที่เป็นสุญญตะ ชื่อว่าเป็นวิบาก ฯลฯ ที่เป็นสุญญตะ ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ ที่เป็นอนิมิตตะ ชื่อว่าเป็นวิบาก ฯลฯ ที่เป็นสุญญตะ ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ ที่เป็นอัปปณิหิตะ ชื่อว่าเป็นวิบาก อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

สุทธิกสุญญตะ จบ

สุญญตปฏิปทา

[๕๑๔] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่เป็นสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคลสงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่เป็นสุญญตะ ซึ่งเป็น ทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตรกุศลนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๑๕] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่เป็นสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคลสงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่เป็นอนิมิตตะ เป็น ทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตร-กุศลนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๑๖] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่เป็นสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่เป็นอัปปณิหิตะ เป็น ทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตรกุศลนั้นนั่นและ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๑๗] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ เพราะวิตก วิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌานที่เป็นสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ ที่เป็นสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก ฯลฯ ที่เป็นสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ ที่ เป็นอนิมิตตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก ฯลฯ ที่เป็นสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ ที่เป็นอัปปณิหิตะ เป็น ทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๑๘] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ที่เป็นสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ ที่เป็นสุญญตะ เป็น สุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ ที่เป็นสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌานที่เป็นสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ ที่เป็นสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก ฯลฯ ที่เป็นสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็น

กุศล ฯลฯ ที่เป็นอนิมิตตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก ฯลฯ ที่เป็นสุญญตะ เป็น สุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ ที่เป็นอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

สุญญตปฏิปทา จบ

สุทธิกอัปปณิหิตะ

[๕๑๙] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่เป็นอัปปณิหิตะ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคลสงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่เป็นอัปปณิหิตะ ซึ่งเป็น วิบาก เพราะได้ทำได้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตรกุศลนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัย นั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๒๐] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่เป็นอัปปณิหิตะ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่เป็นอนิมิตตะ ซึ่งเป็น วิบาก เพราะได้ทำได้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตรกุศลนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัย นั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๒๑] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ที่เป็นอัปปณิหิตะ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคลสงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่เป็นสุญญตะ ซึ่งเป็น วิบาก เพราะได้ทำได้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตรกุศลนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัย นั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๒๒] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ ทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌานที่เป็นอัปปณิหิตะ ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ ที่เป็น

อัปปณิหิตะ ชื่อว่าเป็นวิบาก ฯลฯ ที่เป็นอัปปณิหิตะ ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ ที่เป็นอนิมิตตะ ชื่อว่าเป็นวิบาก ฯลฯ ที่เป็นอัปปณิหิตะ ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ ที่เป็นสุญญตะ ชื่อว่าเป็น วิบาก อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

สุทธิกอัปปณิหิตะ จบ

อัปปณิหิตปฏิปทา

[๕๒๓] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่ เป็นอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคลสงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่เป็นอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตรกุศลนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๒๔] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่เป็นอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคลสงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่เป็นอนิมิตตะ เป็น ทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตรกุศลนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๒๕] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่เป็นอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคลสงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานเป็นสุญญตะ เป็น ทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตร กุศลนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๒๖] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน

ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌานที่เป็นอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ ที่เป็นอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ชื่อว่าเป็น วิบาก ฯลฯ ที่เป็นอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ ที่เป็นอนิมิตตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก ฯลฯ ที่เป็นอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ ที่เป็นสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๒๗] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่เป็นอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ ที่เป็นอัปปณิหิตะ เป็น สุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ ที่เป็นอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌานที่เป็นอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ ที่เป็นอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็น วิบาก ฯลฯ ที่เป็นอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ ที่เป็นอนิมิตตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก ฯลฯ ที่เป็น อัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ ที่เป็นสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

อัปปณิหิตปฏิปทา จบ

มหานัย ๒๐

[๕๒๘] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสติปัฏฐานที่เป็น โลกุตตระ ฯลฯ เจริญสัมมัปปธานที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอิทธิบาทที่เป็น โลกุตตระ ฯลฯ เจริญอินทรีย์ที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญพละที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญโพชฌงค์ที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสัจจะที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสมถะที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญวิปัสสนาที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญขันธ์ที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอายตนะที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญธาตุที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอาหารที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญผัสสะที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญเวทนาที่เป็น โลกุตตระ ฯลฯ เจริญสัญญาที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญเจตนาที่โลกุตตระ ฯลฯ เจริญจิตที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคลสงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่เป็นสุญญตะ ฯลฯ เป็นอนิมิตตะ ฯลฯ เป็นอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตรกุศลนั้น

นั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

มหานัย ๒๐ จบ

ฉันทาธิปไตย สุทธิกปฏิปทา

[๕๒๙] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิปไตย อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคลสงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานเป็นฉันทาธิปไตย เป็น สุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นสุญญตะ ฯลฯ ซึ่งเป็นวิบาก เพราะ ได้ทำได้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตรกุศลนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๓๐] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นฉันทาธิปไตยอยู่ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานเป็นฉันทาธิปไตย เป็น อนิมิตตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญาซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้เจริญฌาน ที่เป็นโลกุตตรกุศลนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๓๑] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นฉันทาธิปไตย เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานเป็นฉันทาธิปไตย เป็นอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญาซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตรกุศลนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๓๒] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ จึงบรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌานเป็นฉันทาธิปไตย เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอนิมิตตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๓๓] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานเป็นฉันทาธิปไตย เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌานเป็นฉันทาธิปไตย เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอนิมิตตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

ฉันทาธิปไตย สุทธิกปฏิปทา จบ

ฉันทาธิปไตย สุทธิกสุญญตะ

[๕๓๔] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นฉันทาธิปไตย เป็นสุญญตะ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานเป็นฉันทาธิปไตย เป็น สุญญตะ ซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตรกุศลนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๓๕] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานเป็นฉันทาธิปไตย เป็นสุญญตะ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคลสงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานเป็นฉันทาธิปไตย เป็น อนิมิตตะ ซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตรกุศลนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๓๖] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นฉันทาธิปไตย เป็นสุญญตะ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคลสงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานเป็นฉันทาธิปไตย เป็นอัปปณิหิตะ ซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตรกุศลนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๓๗] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌานเป็นฉันทาธิปไตย เป็นสุญญตะ ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ เป็น ฉันทาธิปไตย เป็นสุญญตะ ชื่อว่าเป็นวิบาก ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นสุญญตะ ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอนิมิตตะ ชื่อว่าเป็นวิบาก ฯลฯ เป็น ฉันทาธิปไตย เป็นสุญญตะ ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอัปปณิหิตะ ชื่อว่าเป็นวิบาก อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

ฉันทาธิปไตย สุทธิกสุญญตะ จบ

วิบากแห่งมรรคจิตดวงที่ ๑

[๕๓๘] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานเป็นฉันทาธิปไตย เป็นสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานเป็นฉันทาธิปไตย เป็น สุญญตะ เป็นทุกขา ปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้เจริญฌาน ที่เป็นโลกุตตรกุศลนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๓๙] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานเป็นฉันทาธิปไตย เป็นสุญญตะ เป็นทุกขา ปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคลสงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานเป็นฉันทาธิปไตย เป็น อนิมิตตะ เป็นทุกขา ปฏิปทาทันธาภิญญาซึ่งเป็นวิบาก ฯลฯ เพราะได้ทำได้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตรกุศลนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๔๐] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็น ฉันทาธิปไตย เป็นสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคลสงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานเป็นฉันทาธิปไตย เป็นอัปปณิหิตะ เป็นทุกขา ปฏิปทาทันธาภิญญาซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้เจริญฌาน ที่เป็นโลกุตตรกุศลนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๔๑] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌานเป็นสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิปไตยอยู่ ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ เป็นสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิปไตยอยู่ ชื่อว่าเป็นวิบาก ฯลฯ เป็นสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิปไตย ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ เป็นอนิมิตตะ เป็นทุกขาปฏิปทา ทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิปไตย ชื่อว่าเป็นวิบาก ฯลฯ เป็นสุญญตะ เป็น ทุกขาปฏิปทา ทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิปไตย ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ เป็นอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิปไตย ชื่อว่าเป็นวิบาก อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๔๒] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานเป็นฉันทาธิปไตย เป็นสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน เป็นฉันทาธิปไตย เป็นสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอนิมิตตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก อยู่ในสมัยใด ในสมัย นั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๔๓] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอัปปณิหิตะ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคลสงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอัปปณิหิตะซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตรกุศลนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๔๔] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอัปปณิหิตะ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคลสงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานเป็นฉันทาธิปไตย เป็น อนิมิตตะ ซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตรกุศลนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๔๕] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอัปปณิหิตะ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคลสงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นฉันทาธิปไตย เป็น สุญญตะ ซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตรกุศลนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๔๖] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอัปปณิหิตะ ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอัปปณิหิตะ ชื่อว่าเป็นวิบาก ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอัปปณิหิตะ ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอนิมิตตะ ชื่อว่าเป็นวิบาก ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอัปปณิหิตะ ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ เป็น ฉันทาธิปไตย เป็นสุญญตะ ชื่อว่าเป็นวิบาก อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๔๗] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคลสงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานเป็นฉันทาธิปไตย เป็นอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตรกุศลนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๔๘] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคลสงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นฉันทาธิปไตย เป็น อนิมิตตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้เจริญฌาน ที่เป็นโลกุตตรกุศลนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๔๙] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอัปปณิหิตะ เป็นทุก

ขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคลสงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นฉันทาธิปไตย เป็น สุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้เจริญฌาน ที่เป็นโลกุตตรกุศลนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๕๐] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทา ทันธาภิญญา ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอัปปณิหิตะ เป็น ทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอนิมิตตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็น อัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๕๑] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ เป็น ฉันทาธิปไตย เป็นอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทา ขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอนิมิตตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นอัปปณิหิตะ เป็น สุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นกุศล ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็นสุญญตะ เป็น สุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ชื่อว่าเป็นวิบาก อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๕๒] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญมรรคที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสติปัฏฐานที่เป็น โลกุตตระ ฯลฯ เจริญสัมมัปปธานที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอิทธิบาทที่เป็น โลกุตตระ ฯลฯ เจริญอินทรีย์ที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ

เจริญพละที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญโพชฌงค์ที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสัจจะที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสมถะที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญวิปัสสนาที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญขันธ์ที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอายตนะที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญธาตุที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอาหารที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญผัสสะที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญเวทนาที่เป็น โลกุตตระ ฯลฯ เจริญสัญญาที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญเจตนาที่เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญจิตที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานเป็นฉันทาธิปไตย เป็น ทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคลสงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่เป็นสุญญตะ เป็น ทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ เป็นอนิมิตตะ ฯลฯ เป็นฉันทาธิปไตย เป็น อัปปณิหิตะ ฯลฯ เป็นวิริยาธิปไตย ฯลฯ เป็นจิตตาธิปไตย ฯลฯ เป็นวิมังสาธิปไตย ซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตรกุศลนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

วิบากแห่งมรรคจิตดวงที่ ๑ จบ

วิบากแห่งมรรคจิตดวงที่ ๒ เป็นต้น

[๕๕๓] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

โยคาวจรบุคคลเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อทำกามราคะและพยาบาทให้เบาบาง เพื่อบรรลุภูมิที่ ๒ ฯลฯ เพื่อละกามราคะและพยาบาทโดยสิ้นเชิง เพื่อบรรลุภูมิที่ ๓ ฯลฯ เพื่อละรูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ และอวิชชาโดยสิ้นเชิง เพื่อบรรลุภูมิที่ ๔ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานเป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อัญญินทรีย์ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคลสงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานซึ่งเป็นสุญญตะ อันเป็น ทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ซึ่งเป็นวิบาก เพราะได้ทำได้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตร กุศลนั้นนั่นแหละ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อัญญาตาวินทรีย์ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งที่อิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่น ในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๕๔] **ผัสสะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ภาวะที่ถูกต้อง ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าผัสสะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ

[๕๕๕] **อัญญาตาวินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความค้นคิด การใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง

ความรู้ดี ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญาปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศัสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรคที่เกิดขึ้น ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าอัญญาตาวินทรีย์[๑] ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

วิบากแห่งมรรคจิตดวงที่ ๒ เป็นต้น จบ

โลกุตตรวิปากจิต จบ

อัพยากฤตที่เป็นอกุศลวิบาก

ปัญจวิญญาณที่เป็นอกุศลวิบาก

[๕๕๖] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

จักขุวิญญาณที่เป็นวิบาก สหรคตด้วยอุเบกขา มีรูปเป็นอารมณ์เกิดขึ้น ฯลฯ โสตวิญญาณที่เป็นวิบาก สหรคตด้วยอุเบกขา มีเสียงเป็นอารมณ์เกิดขึ้น ฯลฯ ฆานวิญญาณที่เป็นวิบาก สหรคตด้วยอุเบกขา มีกลิ่นเป็นอารมณ์เกิดขึ้น ฯลฯ ชิวหาวิญญาณที่เป็นวิบาก สหรคตด้วยอุเบกขา มีรสเป็นอารมณ์เกิดขึ้น ฯลฯ กายวิญญาณที่เป็นวิบาก สหรคตด้วยทุกข์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์เกิดขึ้น เพราะได้ทำได้สั่งสมอกุศลกรรมไว้ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต ทุกข์ เอกัคคตา มนินทรีย์ ทุกขินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ ก็เกิดขึ้น หรือสภาวธรรม ที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๕๗] **ผัสสะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ภาวะที่ถูกต้อง ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าผัสสะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๕๕๘] **เวทนา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความไม่สำราญทางกาย ความทุกข์ทางกาย อันเกิดแต่สัมผัสแห่งกายวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน ความเสวยอารมณ์ที่ไม่สำราญเป็นทุกข์ อันเกิดแต่ กายสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่สำราญเป็นทุกข์ อันเกิดแต่กายสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าเวทนาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ

[๕๕๙] **ทุกข์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความไม่สำราญทางกาย ความทุกข์ทางกาย ความเสวยอารมณ์ที่ไม่สำราญเป็นทุกข์ อันเกิดแต่กายสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่สำราญเป็นทุกข์ อันเกิดแต่กายสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าทุกข์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๒๐/๒๐๒

[๕๖๐] **ทุกขินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความไม่สำราญทางกาย ความทุกข์ทางกาย ความเสวยอารมณ์ที่ไม่สำราญเป็นทุกข์ อันเกิดแต่กายสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่สบายเป็นทุกข์ อันเกิดแต่กายสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าทุกขินทรีย์[๑] ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ หรือ สภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ กายวิญญาณธาตุ ๑ ธัมมายตนะ ๑ และธัมมธาตุ ๑ ในสมัยนั้น หรือสภาวธรรม ที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

[๕๖๑] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา เอกัคคตา และชีวิตินทรีย์ หรือสภาวธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

ปัญจวิญญาณที่เป็นอกุศลวิบาก จบ
มโนธาตุที่เป็นอกุศลวิบาก

[๕๖๒] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

มโนธาตุที่เป็นวิบาก สหรคตด้วยอุเบกขา มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใด ๆ เกิดขึ้น เพราะได้ทำได้สั่งสมอกุศลกรรม ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร อุเบกขา เอกัคคตา มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ ก็เกิดขึ้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่ง อิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ มโนธาตุ ๑ ธัมมายตนะ ๑ ธัมมธาตุ ๑ ในสมัยนั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่ง อิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

[๕๖๓] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร เอกัคคตา และชีวิตินทรีย์ หรือสภาวธรรมที่ไม่ เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

มโนธาตุที่เป็นอกุศลวิบาก จบ
มโนวิญญาณธาตุที่เป็นอกุศลวิบาก

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๒๐/๒๒๐

[๕๖๔] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

มโนวิญญาณธาตุที่เป็นวิบาก สหรคตด้วยอุเบกขา มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใด ๆ เกิดขึ้น เพราะได้ทำได้สั่งสมอกุศลกรรมในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร อุเบกขา เอกัคคตา มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ ก็เกิดขึ้น หรือสภาวธรรมที่ไม่ เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ มโนวิญญาณธาตุ ๑ ธัมมายตนะ ๑ และธัมมธาตุ ๑ ในสมัยนั้น หรือสภาวธรรม ที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

[๕๖๕] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร เอกัคคตา และชีวิตินทรีย์ หรือสภาวธรรมที่ไม่ เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และ วิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

มโนวิญญาณธาตุที่เป็นอกุศลวิบาก จบ
อัพยากฤตที่เป็นอกุศลวิบาก จบ
อัพยากฤตที่เป็นอเหตุกกิริยา
มโนธาตุที่เป็นกิริยา

[๕๖๖] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

มโนธาตุที่เป็นกิริยา ไม่เป็นกุศล ไม่เป็นอกุศล และไม่เป็นวิบากของกรรม ที่สหรคตด้วยอุเบกขา มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใด ๆ เกิดขึ้น ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร อุเบกขา เอกัคคตา มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ ก็เกิดขึ้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ มโนธาตุ ๑ ธัมมายตนะ ๑ และธัมมธาตุ ๑ ในสมัยนั้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิง อาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

[๕๖๗] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร เอกัคคตา และชีวิตินทรีย์ หรือสภาวธรรมที่ไม่ เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

มโนธาตุที่เป็นกิริยา จบ

มโนวิญญาณธาตุที่เป็นกิริยาสหรคตด้วยโสมนัส

[๕๖๘] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

มโนวิญญาณธาตุที่เป็นกิริยา ไม่เป็นกุศล ไม่เป็นอกุศล และไม่เป็นวิบากของกรรม สหรคตด้วยโสมนัส มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใด ๆ เกิดขึ้นในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ ก็เกิดขึ้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่น ในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๖๙] **ผัสสะ** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ภาวะที่ถูกต้อง ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าผัสสะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ

[๕๗๐] **เอกัคคตา** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ซัดส่าย ความไม่ ฟุ้งซ่าน ความที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า เอกัคคตาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ

[๕๗๑] **วิริยินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความขวนขวาย ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่นอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจใส่ธุระ วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าวิริยินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

[๕๗๒] **สมาธินทรีย์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่นอยู่ ความไม่ซัดส่าย ความไม่ฟุ้งซ่าน ความที่จิตไม่ซัดส่าย ความสงบ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสมาธินทรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๕ ผัสสะ ๑ ฯลฯ มโนวิญญาณธาตุ ๑ ธัมมายตนะ ๑ และธัมมธาตุ ๑ ในสมัยนั้น หรือสภาวธรรม ที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

[๕๗๓] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร ปีติ เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ และ ชีวิตินทรีย์ หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น เว้น เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

มโนวิญญาณธาตุที่เป็นกิริยาสหรคตด้วยโสมนัส จบ

มโนวิญญาณธาตุที่เป็นกิริยาสหรคตด้วยอุเบกขา

[๕๗๔] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

มโนวิญญาณธาตุที่เป็นกิริยา ไม่เป็นกุศล ไม่เป็นอกุศล และไม่เป็นวิบากของกรรม ที่สหรคตด้วยอุเบกขา มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใด ๆ เกิดขึ้น ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร อุเบกขา เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ ก็เกิดขึ้น หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๕ ผัสสะ ๑ ฯลฯ มโนวิญญาณธาตุ ๑ ธัมมายตนะ ๑ และธัมมธาตุ ๑ ในสมัยนั้น หรือสภาวธรรม ที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

[๕๗๕] **สังขารขันธ์** ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นไฉน

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ หรือสภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่าสังขารขันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

มโนวิญญาณธาตุที่เป็นกิริยาสหรคตด้วยอุเบกขา จบ
อัพยากฤตที่เป็นอเหตุกกิริยา จบ
กามาวจรกิริยาจิตที่เป็นสเหตุกะ

[๕๗๖] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

มโนวิญญาณธาตุที่เป็นกิริยา ไม่เป็นกุศล ไม่เป็นอกุศล และไม่เป็นวิบากของกรรม สหรคตด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยญาณ ฯลฯ สหรคตด้วยโสมนัส สัมปยุต ด้วยญาณ เกิดขึ้นโดยมีเหตุชักจูง ฯลฯ สหรคตด้วยโสมนัส วิปปยุตจากญาณ ฯลฯ สหรคตด้วยโสมนัส วิปปยุตจากญาณ เกิดขึ้นโดยมีเหตุชักจูง ฯลฯ สหรคตด้วย อุเบกขา สัมปยุตด้วยญาณ ฯลฯ สหรคตด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยญาณ เกิดขึ้นโดยมีเหตุชักจูง ฯลฯ สหรคตด้วยอุเบกขา วิปปยุตจากญาณ ฯลฯ สหรคตด้วย อุเบกขา วิปปยุตจากญาณ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใด ๆ เกิดขึ้นในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

อัพยากตมูล คือ อโลภะ ฯลฯ อัพยากตมูล คือ อโทสะ ฯลฯ อัพยากตมูล คือ อโมหะ ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

กามาวจรกิริยาจิตที่เป็นสเหตุกะ จบ
รูปาวจรกิริยาจิต

[๕๗๗] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

พระขีณาสพเจริญฌานที่เป็นรูปาวจร เป็นกิริยา ไม่เป็นกุศล ไม่เป็นอกุศล ไม่เป็นวิบากของกรรม แต่เป็นเพียงธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๗๘] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

พระขีณาสพเจริญฌานที่เป็นรูปาวจร เป็นกิริยา ไม่เป็นกุศล ไม่เป็นอกุศล และไม่เป็นวิบากของกรรมแต่เป็นเพียงธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

รูปาวจรกิริยาจิต จบ

อรูปาวจรกิริยาจิต

[๕๗๙] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

พระขีณาสพเจริญฌานที่เป็นอรูปาวจร เป็นกิริยา ไม่เป็นกุศล ไม่เป็นอกุศล และไม่เป็นวิบากของกรรม แต่เป็นเพียงธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน เพราะ ก้าวล่วงรูปสัญญา โดยประการทั้งปวง เพราะปฏิฆสัญญาดับไป เพราะไม่มนสิการถึงนานัตตสัญญา จึงบรรลุจตุตถฌานที่สหรคตด้วยอากาสานัญจายตนสัญญา ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๘๐] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

พระขีณาสพเจริญฌานที่เป็นอรูปาวจร เป็นกิริยา ไม่เป็นกุศล ไม่เป็นอกุศล และไม่เป็นวิบากกรรม แต่เป็นเพียงธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน เพราะก้าวล่วง อากาสานัญจายตนะได้โดยประการทั้งปวง จึงบรรลุจตุตถฌานที่สหรคตด้วยวิญญาณัญจายตนสัญญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้ ฯลฯ อยู่ในสมัย ใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๘๑] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

พระขีณาสพเจริญฌานที่เป็นอรูปาวจร เป็นกิริยา ไม่เป็นกุศล ไม่เป็นอกุศล และไม่เป็นวิบากกรรม แต่เป็นเพียงธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน เพราะก้าว ล่วงวิญญาณัญจายตนะได้โดยประการทั้งปวง จึงบรรลุจตุตถฌานที่สหรคตด้วย อากิญจัญญายตนสัญญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้ ฯลฯ อยู่ในสมัย ใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

[๕๘๒] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

พระขีณาสพเจริญฌานที่เป็นอรูปาวจร เป็นกิริยา ไม่เป็นกุศล ไม่เป็นอกุศล และไม่เป็นวิบากของกรรม แต่เป็นเพียงธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน เพราะก้าว ล่วงอากิญจัญญายตนะได้โดยประการทั้ง

ปวง จึงบรรลุจตุตถฌานที่สหรคตด้วย เนวสัญญานาสัญญายตนะ ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ก็เกิดขึ้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

อัพยากตมูล คือ อโลภะ ฯลฯ อัพยากตมูล คือ อโทสะ ฯลฯ อัพยากตมูล คือ อโมหะ ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

อรูปาวจรกิริยาจิต จบ
อัพยากตบท จบ
จิตตุปปาทกัณฑ์ จบ

๒. รูปกัณฑ์

อุทเทส

[๕๘๓] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

วิบากแห่งสภาวธรรมที่เป็นกุศลและอกุศล ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ ได้แก่ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์

สภาวธรรมเหล่าใดเป็นกิริยา ไม่เป็นกุศล ไม่เป็นอกุศล และไม่เป็นวิบาก แห่งกรรม รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

เอกกมาติกา

[๕๘๔] บรรดาสภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤตเหล่านั้น **รูปทั้งหมด** เป็นไฉน

มหาภูตรูป ๔ และรูปที่อาศัยมหาภูตรูป ๔ นี้เรียกว่ารูปทั้งหมด

รูปทั้งหมดไม่เป็นเหตุ ไม่มีเหตุ วิปปยุตจากเหตุ มีปัจจัยปรุงแต่ง ถูกปัจจัย ปรุงแต่ง เป็นรูป เป็นโลกิยะ เป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นอารมณ์ของสังโยชน์ เป็นอารมณ์ของคันถะ เป็นอารมณ์ของโอฆะ เป็นอารมณ์ของโยคะ เป็นอารมณ์ของนิวรณ์ เป็นอารมณ์ของปรามาส เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นอารมณ์ของกิเลส เป็นอัพยากฤต รับรู้อารมณ์ไม่ได้ ไม่เป็นเจตสิก วิปปยุตจากจิต ไม่เป็นวิบากและไม่เป็นเหตุให้เกิดวิบาก กิเลสไม่ทำให้เศร้าหมองแต่เป็นอารมณ์ของกิเลส ไม่ใช่มีทั้งวิตกและ วิจาร ไม่ใช่ไม่มีวิตกมีเพียงวิจาร ไม่มีทั้งวิตกและวิจาร ไม่สหรคตด้วยปีติ ไม่สหรคตด้วยสุข ไม่สหรคตด้วยอุเบกขา ไม่ต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรคและมรรคเบื้องบน ๓ ไม่มีเหตุต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรคและมรรคเบื้องบน ๓ ไม่เป็นเหตุให้ถึงปฏิสนธิ จุติ และนิพพาน ไม่เป็นของเสขบุคคลและอเสขบุคคล เป็นปริตตะ เป็นกามาวจร

ไม่เป็นรูปาวจร ไม่เป็นอรูปาวจร นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ ไม่ใช่ไม่นับเนื่อง ในวัฏฏทุกข์ เป็นของไม่แน่นอน ไม่เป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ เป็นธรรมที่เกิดขึ้น อันวิญญาณ ๖ รู้ได้ เป็นของไม่เที่ยง ถูกชราครอบงำ[๑]

รวมรูปหมวดละ ๑ อย่างนี้

เอกกมาติกา จบ

ทุกมาติกา

รวมรูปหมวดละ ๒

ปกิณณกทุกะ

รูปที่เป็นอุปาทายรูปก็มี (๕๙๕-๖๔๕) รูปที่ไม่เป็นอุปาทายรูปก็มี (๖๔๖-๖๕๑)

รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือก็มี (๖๕๒) รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือก็มี (๖๕๓)

รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทานก็มี (๖๕๔) รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของ อุปาทานก็มี (๖๕๕)

รูปที่เห็นได้ก็มี	(๖๕๖)	รูปที่เห็นไม่ได้ก็มี	(๖๕๗)
รูปที่กระทบได้ก็มี	(๖๕๘)	รูปที่กระทบไม่ได้ก็มี	(๖๕๙)
รูปที่เป็นอินทรีย์ก็มี	(๖๖๐)	รูปที่ไม่เป็นอินทรีย์ก็มี	(๖๖๑)
รูปที่เป็นมหาภูตรูปก็มี	(๖๖๒)	รูปที่ไม่เป็นมหาภูตรูปก็มี	(๖๖๓)
รูปที่เป็นวิญญัตติรูปก็มี	(๖๖๔)	รูปที่ไม่เป็นวิญญัตติรูปก็มี	(๖๖๕)
รูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐานก็มี	(๖๖๖)	รูปที่ไม่มีจิตเป็นสมุฏฐานก็มี	(๖๖๗)
รูปที่เกิดพร้อมกับจิตก็มี	(๖๖๘)	รูปที่ไม่เกิดพร้อมกับจิตก็มี	(๖๖๙)
รูปที่เป็นไปตามจิตก็มี	(๖๗๐)	รูปที่ไม่เป็นไปตามจิตก็มี	(๖๗๑)
รูปที่เป็นภายในก็มี	(๖๗๒)	รูปที่เป็นภายนอกก็มี	(๖๗๓)
รูปที่หยาบก็มี	(๖๗๔)	รูปที่ละเอียดก็มี	(๖๗๕)
รูปไกลก็มี	(๖๗๖)	รูปใกล้ก็มี	(๖๗๗)

ปกิณณกทุกะ จบ

วัตถุทุกะ

รูปเป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัสก็มี (๖๗๘) รูปไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัส ก็มี (๖๗๙)

รูปเป็นที่อาศัยเกิดของเวทนาที่เกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของจักขุวิญญาณก็มี (๖๘๐) รูปไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุวิญญาณ ก็มี (๖๘๑)

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๓๓/๑๗

รูปเป็นที่อาศัยเกิดของโสตสัมผัส ฯลฯ ของฆานสัมผัส ฯลฯ ของชิวหาสัมผัส ฯลฯ ของกายสัมผัสก็มี (๖๘๒) รูปไม่เป็นที่อาศัยเกิดของกายสัมผัสก็มี (๖๘๓)

รูปเป็นที่อาศัยเกิดของเวทนาที่เกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของกายวิญญาณก็มี (๖๘๔) รูปไม่เป็นที่อาศัยเกิดของกายวิญญาณ ก็มี (๖๘๕)

วัตถุทุกะ จบ

อารัมมณทุกะ

รูปที่เป็นอารมณ์ของจักขุสัมผัสก็มี (๖๘๖) รูปที่ไม่เป็นอารมณ์ของจักขุสัมผัสก็มี (๖๘๗)

รูปที่เป็นอารมณ์ของเวทนาที่เกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของจักขุวิญญาณก็มี (๖๘๘) รูปที่ไม่เป็นอารมณ์ของจักขุวิญญาณ ก็มี (๖๘๙)

รูปที่เป็นอารมณ์ของโสตสัมผัส ฯลฯ ของฆานสัมผัส ฯลฯ ของชิวหาสัมผัส ฯลฯ ของกายสัมผัสก็มี (๖๙๐) รูปที่ไม่เป็นอารมณ์ของกายสัมผัสก็มี (๖๙๑)

รูปที่เป็นอารมณ์ของเวทนาที่เกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของกายวิญญาณก็มี (๖๙๒) รูปที่ไม่เป็นอารมณ์ของกายวิญญาณ ก็มี (๖๙๓)

อารัมมณทุกะ จบ

อายตนทุกะ

รูปที่เป็นจักขายตนะก็มี	(๖๙๔)	รูปที่ไม่เป็นจักขายตนะก็มี	(๖๙๕)
รูปที่เป็นโสตายตนะก็มี	(๖๙๖)	รูปที่ไม่เป็นโสตายตนะก็มี	(๖๙๗)

รูปที่เป็นฆานายตนะ ฯลฯ รูปที่เป็นชิวหายตนะ ฯลฯ

รูปที่เป็นกายายตนะก็มี	(๖๙๖)	รูปที่ไม่เป็นกายายตนะก็มี	(๖๙๗)
รูปที่เป็นรูปายตนะก็มี	(๖๙๘)	รูปที่ไม่เป็นรูปายตนะก็มี	(๖๙๙)

รูปที่เป็นสัททายตนะ ฯลฯ รูปที่เป็นคันธายตนะ ฯลฯ รูปที่เป็นรสายตนะ ฯลฯ

รูปที่เป็นโผฏฐัพพายตนะก็มี	(๗๐๐)	รูปที่ไม่เป็นโผฏฐัพพายตนะก็มี	(๗๐๑)

อายตนทุกะ จบ

ธาตุทุกะ

รูปที่เป็นจักขุธาตุก็มี	(๗๐๒)	รูปที่ไม่เป็นจักขุธาตุก็มี	(๗๐๓)

รูปที่เป็นโสตธาตุก็มี ฯลฯ รูปที่เป็นฆานธาตุ ฯลฯ รูปที่เป็นชิวหาธาตุ ฯลฯ

รูปที่เป็นกายธาตุก็มี	(๗๐๔)	รูปที่ไม่เป็นกายธาตุก็มี	(๗๐๕)
รูปที่เป็นรูปธาตุก็มี	(๗๐๖)	รูปที่ไม่เป็นรูปธาตุก็มี	(๗๐๗)

รูปที่เป็นสัททธาตุก็มี ฯลฯ รูปที่เป็นคันธธาตุ ฯลฯ รูปที่เป็นรสธาตุ ฯลฯ

รูปที่เป็นโผฏฐัพพธาตุก็มี	(๗๐๘)	รูปที่ไม่เป็นโผฏฐัพพธาตุก็มี	(๗๐๙)

ธาตุทุกะ จบ

อินทริยทุกะ

รูปที่เป็นจักขุนทรีย์ก็มี (๗๑๐) รูปที่ไม่เป็นจักขุนทรีย์ก็มี (๗๑๑)

รูปที่เป็นโสตินทรีย์ก็มี ฯลฯ รูปที่เป็นฆานินทรีย์ ฯลฯ รูปที่เป็นชิวหินทรีย์ ฯลฯ รูปที่เป็นกายินทรีย์ก็มี (๗๑๒) รูปที่ไม่เป็นกายินทรีย์ก็มี (๗๑๓)

รูปที่เป็นอิตถินทรีย์ก็มี (๗๑๔) รูปที่ไม่เป็นอิตถินทรีย์ก็มี (๗๑๕)
รูปที่เป็นปุริสินทรีย์ก็มี (๗๑๖) รูปที่ไม่เป็นปุริสินทรีย์ก็มี (๗๑๗)
รูปที่เป็นชีวิตินทรีย์ก็มี (๗๑๘) รูปที่ไม่เป็นชีวิตินทรีย์ก็มี (๗๑๙)

อินทริยทุกะ จบ

สุขุมรูปทุกะ

รูปที่เป็นกายวิญญัติก็มี (๗๒๐) รูปที่ไม่เป็นกายวิญญัติก็มี (๗๒๑)
รูปที่เป็นวจีวิญญัตติก็มี (๗๒๒) รูปที่ไม่เป็นวจีวิญญัติก็มี (๗๒๓)
รูปที่เป็นอากาสธาตุก็มี (๗๒๔) รูปที่ไม่เป็นอากาสธาตุก็มี (๗๒๕)
รูปที่เป็นอาโปธาตุก็มี (๗๒๖) รูปที่ไม่เป็นอาโปธาตุก็มี (๗๒๗)
รูปที่เป็นลหุตารูปก็มี (๗๒๘) รูปที่ไม่เป็นลหุตารูปก็มี (๗๒๙)
รูปที่เป็นมุทุตารูปก็มี (๗๓๐) รูปที่ไม่เป็นมุทุตารูปก็มี (๗๓๑)
รูปที่เป็นกัมมัญญตารูปก็มี (๗๓๒) รูปที่ไม่เป็นกัมมัญญตารูปก็มี (๗๓๓)
รูปที่เป็นอุปจยรูปก็มี (๗๓๔) รูปที่ไม่เป็นอุปจยรูปก็มี (๗๓๕)
รูปที่เป็นสันตติรูปก็มี (๗๓๖) รูปที่ไม่เป็นสันตติรูปก็มี (๗๓๗)
รูปที่เป็นชรตารูปก็มี (๗๓๘) รูปที่ไม่เป็นชรตารูปก็มี (๗๓๙)
รูปที่เป็นอนิจจตารูปก็มี (๗๔๐) รูปที่ไม่เป็นอนิจจตารูปก็มี (๗๔๑)
รูปที่เป็นกวฬิงการาหารก็มี (๗๔๒) รูปที่ไม่เป็นกวฬิงการาหาร[๑] ก็มี (๗๔๓)

สุขุมรูปทุกะ จบ

รวมรูปหมวดละ ๒ อย่างนี้

ทุกมาติกา จบ

ติกมาติกา

รวมรูปหมวดละ ๓

ปกิณณกติกะ

อัชฌัตติกอุปาทาติกะ

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๓๓/๑๙

[๕๘๕] รูปที่เป็นภายใน เป็นอุปาทายรูป (๗๔๔) รูปที่เป็นภายนอก เป็น อุปาทายรูปก็มี (๗๔๕) รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นอุปาทายรูปก็มี (๗๔๖)

อัชฌัตติกอุปาทินนติกะ

รูปที่เป็นภายใน เป็นรูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ[๑] (๗๔๗) รูปที่เป็นภายนอก เป็นรูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือก็มี (๗๔๘) รูปที่เป็นภายนอก เป็นรูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือก็มี (๗๔๙)

อัชฌัตติกอุปาทินนุปาทานิยติกะ

รูปที่เป็นภายใน เป็นรูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน (๗๕๐) รูปที่เป็นภายนอก เป็นรูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทานก็มี (๗๕๑) รูปที่เป็นภายนอก เป็นรูป ที่ กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทานก็มี (๗๕๒)

อัชฌัตติกอนิทัสสนติกะ

รูปที่เป็นภายใน เป็นรูปที่เห็นไม่ได้ (๗๕๓) รูปที่เป็นภายนอก เป็นรูปที่เห็นได้ ก็มี (๗๕๔) รูปที่เป็นภายนอก เป็นรูปที่เห็นไม่ได้ก็มี (๗๕๕)

อัชฌัตติกสัปปฏิฆติกะ

รูปที่เป็นภายใน เป็นรูปที่กระทบได้ (๗๕๖) รูปที่เป็นภายนอก เป็นรูปที่ กระทบได้ก็มี (๗๕๗) รูปที่เป็นภายนอก เป็นรูปที่กระทบไม่ได้ก็มี (๗๕๘)

อัชฌัตติกอินทริยติกะ

รูปที่เป็นภายใน เป็นอินทริยรูป (๗๕๙) รูปที่เป็นภายนอก เป็นอินทริยรูปก็มี (๗๖๐) รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นอินทริยรูปก็มี (๗๖๑)

อัชฌัตติกมหาภูตติกะ

รูปที่เป็นภายในไม่เป็นมหาภูตรูป (๗๖๒) รูปที่เป็นภายนอก เป็นมหาภูตรูปก็มี (๗๖๓) รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นมหาภูตรูปก็มี (๗๖๔)

อัชฌัตติกนวิญญัตติติกะ

รูปที่เป็นภายในไม่เป็นวิญญัตติรูป (๗๖๕) รูปที่เป็นภายนอก เป็นวิญญัตติรูป ก็มี (๗๖๖) รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นวิญญัตติรูปก็มี (๗๖๗)

อัชฌัตติกนจิตตสมุฏฐานติกะ

รูปที่เป็นภายในไม่มีจิตเป็นสมุฏฐาน (๗๖๘) รูปที่เป็นภายนอก มีจิต เป็นสมุฏฐานก็มี (๗๖๙) รูปที่เป็นภายนอก ไม่มีจิตเป็นสมุฏฐานก็มี (๗๗๐)

---

[๑] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๐

อัชฌัตติกนจิตตสหภูติกะ

รูปที่เป็นภายในไม่เกิดพร้อมกับจิต (๗๗๑) รูปที่เป็นภายนอก ที่เกิดพร้อมกับจิตก็มี (๗๗๒) รูปที่เป็นภายนอก ไม่เกิดพร้อมกับจิตก็มี (๗๗๓)

อัชฌัตติกนจิตตานุปริวัตติติกะ

รูปที่เป็นภายในไม่เป็นไปตามจิต (๗๗๔) รูปที่เป็นภายนอก เป็นไปตามจิต ก็มี (๗๗๕) รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นไปตามจิตก็มี (๗๗๖)

อัชฌัตติกโอฬาริกติกะ

รูปที่เป็นภายใน เป็นรูปหยาบ (๗๗๗) รูปที่เป็นภายนอก เป็นรูปหยาบก็มี (๗๗๘) รูปที่เป็นภายนอก เป็นรูปละเอียดก็มี (๗๗๙)

อัชฌัตติกสันติเกติกะ

รูปที่เป็นภายใน เป็นรูปใกล้ (๗๘๐) รูปที่เป็นภายนอก เป็นรูปไกลก็มี (๗๘๑) รูปที่เป็นภายนอก เป็นรูปใกล้ก็มี (๗๘๒)

ปกิณณกติกะ จบ

วัตถุติกะ

พาหิรจักขุสัมผัสสัสสนวัตถุติกะ

รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัส (๗๘๓) รูปที่เป็นภายใน เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัสก็มี (๗๘๔) รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัสก็มี (๗๘๕)

พาหิรจักขุสัมผัสสชาเวทนายนวัตถุติกะ

รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นที่อาศัยเกิดของเวทนาที่เกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของจักขุวิญญาณ (๗๘๖) รูปที่เป็นภายใน เป็น ที่อาศัยเกิดของจักขุวิญญาณก็มี (๗๘๗) รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นที่อาศัยเกิดของ จักขุวิญญาณก็มี (๗๘๘)

พาหิรโสตสัมผัสสัสสนวัตถุติกาทิติกะ

รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นที่อาศัยเกิดของโสตสัมผัส ฯลฯ ของฆานสัมผัส ฯลฯ ของชิวหาสัมผัส ฯลฯ ของกายสัมผัส (๗๘๙) รูปที่เป็นภายใน เป็นที่อาศัยเกิดของกายสัมผัสก็มี (๗๙๐) รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นที่อาศัยเกิดของกายสัมผัสก็มี (๗๙๑)

พาหิรกายสัมผัสสชาเวทนายนวัตถุติกาทิติกะ

รูปที่เป็นภายนอกไม่ เป็นที่อาศัยเกิดของเวทนาที่เกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของกายวิญญาณ (๗๙๒) รูปที่เป็นภายใน เป็น ที่อาศัยเกิดของกายวิญญาณก็มี (๗๙๓) รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นที่อาศัยเกิดของกายวิญญาณก็มี (๗๙๔)

วัตถุติกะ จบ

อารัมมณติกะ

อัชฌัตติกจักขุสัมผัสสัสสนารัมมณติกะ

รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นอารมณ์ของจักขุสัมผัส (๗๙๕) รูปที่เป็นภายนอก เป็นอารมณ์ของจักขุสัมผัสก็มี (๗๙๖) รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นอารมณ์ของจักขุสัมผัส ก็มี (๗๙๗)

อัชฌัตติกจักขุสัมผัสสชาเวทนายนารัมมณติกาทิติกะ

รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นอารมณ์ของเวทนาที่เกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของจักขุวิญญาณ (๗๙๘) รูปที่เป็นภายนอก เป็นอารมณ์ของจักขุวิญญาณก็มี (๗๙๙) รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นอารมณ์ของจักขุวิญญาณ ก็มี (๘๐๐)

อัชฌัตติกโสตสัมผัสสัสสนารัมมณติกาทิติกะ

รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นอารมณ์ของโสตสัมผัส ฯลฯ ของฆานสัมผัส ฯลฯ ของชิวหาสัมผัส ฯลฯ ของกายสัมผัส (๘๐๑) รูปที่เป็นภายนอก เป็นอารมณ์ของกายสัมผัสก็มี (๘๐๒) รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นอารมณ์ของกายสัมผัสก็มี (๘๐๓)

อัชฌัตติกกายสัมผัสสชาเวทนายนารัมมณติกาทิติกะ

รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นอารมณ์ของเวทนาที่เกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของกายวิญญาณ (๘๐๔) รูปที่เป็นภายนอก เป็นอารมณ์ ของกายวิญญาณก็มี (๘๐๕) รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นอารมณ์ของกายวิญญาณ ก็มี (๘๐๖)

อารัมมณติกะ จบ

อายตนติกะ

พาหิรนจักขายตนติกะ

รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นจักขายตนะ (๘๐๗) รูปที่เป็นภายใน เป็นจักขายตนะ ก็มี (๘๐๘) รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นจักขายตนะก็มี (๘๐๙)

พาหิรนโสตายตนาทิติกะ

รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นโสตายตนะ ฯลฯ ไม่เป็นฆานายตนะ ฯลฯ ไม่เป็น ชิวหายตนะ ฯลฯ ไม่เป็นกายายตนะ (๘๑๐) รูปที่เป็นภายใน เป็นกายายตนะก็มี (๘๑๑) รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นกายายตนะก็มี (๘๑๒)

อัชฌัตติกนรูปายตนติกะ

รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นรูปายตนะ (๘๑๓) รูปที่เป็นภายนอก เป็นรูปายตนะก็มี (๘๑๔) รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นรูปายตนะก็มี (๘๑๕)

อัชฌัตติกนสัททายตนติกาทิติกะ

รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นสัททายตนะ ฯลฯ ไม่เป็นคันธายตนะ ฯลฯ ไม่ เป็นรสายตนะ ฯลฯ ไม่เป็นโผฏฐัพพายตนะ (๘๑๖) รูปที่เป็นภายนอก เป็น โผฏฐัพพายตนะก็มี (๘๑๗) รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นโผฏฐัพพายตนะก็มี (๘๑๘)

อายตนติกะ จบ

ธาตุติกะ

พาหิรนจักขุธาตุติกะ

รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นจักขุธาตุ (๘๑๙) รูปที่เป็นภายใน เป็นจักขุธาตุก็มี (๘๒๐) รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นจักขุธาตุก็มี (๘๒๑)

พาหิรนโสตธาตุติกาทิติกะ

รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นโสตธาตุ ฯลฯ ไม่เป็นฆานธาตุ ฯลฯ ไม่เป็นชิวหาธาตุ ฯลฯ ไม่เป็นกายธาตุ (๘๒๒) รูปที่เป็นภายใน เป็นกายธาตุก็มี (๘๒๓) รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นกายธาตุก็มี (๘๒๔)

อัชฌัตติกนรูปธาตุติกะ

รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นรูปธาตุ (๘๒๕) รูปที่เป็นภายนอก เป็นรูปธาตุก็มี (๘๒๖) รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นรูปธาตุก็มี (๘๒๗)

อัชฌัตติกนสัททธาตุติกาทิติกะ

รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นสัททธาตุ ฯลฯ ไม่เป็นคันธธาตุ ฯลฯ ไม่เป็นรสธาตุ ฯลฯ ไม่เป็นโผฏฐัพพธาตุ (๘๒๘) รูปที่เป็นภายนอก เป็นโผฏฐัพพธาตุก็มี (๘๒๙) รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นโผฏฐัพพธาตุก็มี (๘๓๐)

ธาตุติกะ จบ

อินทริยติกะ

พาหิรนจักขุนทริยติกะ

รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นจักขุนทรีย์ (๘๓๑) รูปที่เป็นภายใน เป็นจักขุนทรีย์ ก็มี (๘๓๒) รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นจักขุนทรีย์ก็มี (๘๓๓)

พาหิรนโสตินทริยติกาทิติกะ

รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นโสตินทรีย์ ฯลฯ ไม่เป็นฆานินทรีย์ ฯลฯ ไม่เป็น ชิวหินทรีย์ ฯลฯ ไม่เป็นกายินทรีย์ (๘๓๔) รูปที่เป็นภายใน เป็นกายินทรีย์ก็มี (๘๓๕) รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นกายินทรีย์ก็มี (๘๓๖)

อัชฌัตติกนอิตถินทริยติกะ

รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นอิตถินทรีย์ (๘๓๗) รูปที่เป็นภายนอก เป็นอิตถินทรีย์ ก็มี (๘๓๘) รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นอิตถินทรีย์ก็มี (๘๓๙)

อัชฌัตติกนปุริสินทริยติกะ

รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นปุริสินทรีย์ (๘๔๐) รูปที่เป็นภายนอก เป็นปุริสินทรีย์ ก็มี (๘๔๑) รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นปุริสินทรีย์ก็มี (๘๔๒)

อัชฌัตติกนชีวิตินทริยติกะ

รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นชีวิตินทรีย์ (๘๔๓) รูปที่เป็นภายนอก เป็นชีวิตินทรีย์ ก็มี (๘๔๔) รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นชีวิตินทรีย์ก็มี (๘๔๕)

อินทริยติกะ จบ

สุขุมรูปติกะ

อัชฌัตติกนกายวิญญัตติติกะ

รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นกายวิญญัติ (๘๔๖) รูปที่เป็นภายนอก เป็น กายวิญญัติก็มี (๘๔๗) รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นกายวิญญัติก็มี (๘๔๘)

อัชฌัตติกนวจีวิญญัตติติกะ

รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นวจีวิญญัติ (๘๔๙) รูปที่เป็นภายนอก เป็นวจีวิญญัติ ก็มี (๘๕๐) รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นวจีวิญญัติก็มี (๘๕๑)

อัชฌัตติกนอากาสธาตุติกะ

รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นอากาสธาตุ (๘๕๒) รูปที่เป็นภายนอก เป็นอากาสธาตุก็มี (๘๕๓) รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นอากาสธาตุก็มี (๘๕๔)

อัชฌัตติกนอาโปธาตุติกะ

รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นอาโปธาตุ (๘๕๕) รูปที่เป็นภายนอก เป็นอาโปธาตุก็มี (๘๕๖) รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นอาโปธาตุก็มี (๘๕๗)

อัชฌัตติกนรูปัสสลหุตาติกะ

รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นลหุตารูป (๘๕๘) รูปที่เป็นภายนอก เป็นลหุตารูปก็มี (๘๕๙) รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นลหุตารูปก็มี (๘๖๐)

อัชฌัตติกนรูปัสสมุทุตาติกะ

รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นมุทุตารูป (๘๖๑) รูปที่เป็นภายนอก เป็นมุทุตารูปก็มี (๘๖๒) รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นมุทุตารูปก็มี (๘๖๓)

อัชฌัตติกนรูปัสสกัมมัญญตาติกะ

รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นกัมมัญญตารูป (๘๖๔) รูปที่เป็นภายนอก เป็นกัมมัญญตารูปก็มี (๘๖๕) รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นกัมมัญญตารูปก็มี (๘๖๖)

อัชฌัตติกนรูปัสสอุปจยติกะ

รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นอุปจยรูป (๘๖๗) รูปที่เป็นภายนอก เป็นอุปจยรูป ก็มี (๘๖๘) รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นอุปจยรูปก็มี (๘๖๙)

อัชฌัตติกนรูปัสสสันตติติกะ

รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นสันตติรูป (๘๗๐) รูปที่เป็นภายนอก เป็นสันตติรูป ก็มี (๘๗๑) รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นสันตติรูปก็มี (๘๗๒)

อัชฌัตติกนรูปัสสชรตาติกะ

รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นชรตารูป (๘๗๓) รูปที่เป็นภายนอก เป็นชรตารูป ก็มี (๘๗๔) รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นชรตารูปก็มี (๘๗๕)

อัชฌัตติกนรูปัสสอนิจจตาติกะ

รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นอนิจจตารูป (๘๗๖) รูปที่เป็นภายนอก เป็นอนิจจตารูป ก็มี (๘๗๗) รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นอนิจจตารูปก็มี (๘๗๘)

อัชฌัตติกนกวฬิงการาหารติกะ

รูปที่เป็นภายใน ไม่เป็นกวฬิงการาหาร (๘๗๙) รูปที่เป็นภายนอก เป็น กวฬิงการาหารก็มี (๘๘๐) รูปที่เป็นภายนอก ไม่เป็นกวฬิงการาหาร[๑] ก็มี (๘๘๑)

สุขุมรูปติกะ จบ

รวมรูปหมวดละ ๓ อย่างนี้

ติกมาติกา จบ

จตุกกมาติกา

รวมรูปหมวดละ ๔

อุปาทาอุปาทินนจตุกกะ

[๕๘๖] รูปที่เป็นอุปาทายรูป เป็นรูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือก็มี (๘๘๒) รูปที่เป็นอุปาทายรูป เป็นรูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือก็มี (๘๘๓) รูปที่ไม่เป็นอุปาทายรูป เป็นรูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือก็มี (๘๘๔) รูปที่ไม่เป็นอุปาทายรูป เป็นรูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือก็มี (๘๘๕)

อุปาทาอุปาทินนุปาทานิยจตุกกะ

รูปที่เป็นอุปาทายรูป เป็นรูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทานก็มี (๘๘๖) รูปที่เป็นอุปาทายรูป เป็นรูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทานก็มี (๘๘๗) รูปที่ไม่เป็น อุปาทายรูป เป็นรูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของ อุปาทานก็มี (๘๘๘) รูปที่ไม่เป็นอุปาทายรูป เป็นรูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทานก็มี (๘๘๙)

อุปาทาสัปปฏิฆจตุกกะ

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๓๓/๑๘

รูปที่เป็นอุปาทายรูป เป็นรูปที่กระทบได้ก็มี (๘๙๐) รูปที่เป็นอุปาทายรูป เป็นรูปที่กระทบไม่ได้ก็มี (๘๙๑) รูปที่ไม่เป็นอุปาทายรูป เป็นรูปที่กระทบได้ก็มี (๘๙๒) รูปที่ไม่เป็นอุปาทายรูป เป็นรูปที่กระทบไม่ได้ก็มี (๘๙๓)

อุปาทาโอฬาริกจตุกกะ

รูปที่เป็นอุปาทายรูป เป็นรูปหยาบก็มี (๘๙๔) รูปที่เป็นอุปาทายรูป เป็นรูป ละเอียดก็มี (๘๙๕) รูปที่ไม่เป็นอุปาทายรูป เป็นรูปหยาบก็มี (๘๙๖) รูปที่ไม่เป็น อุปาทายรูป เป็นรูปละเอียดก็มี (๘๙๗)

อุปาทาทูเรจตุกกะ

รูปที่เป็นอุปาทายรูป เป็นรูปไกลก็มี (๘๙๘) รูปที่เป็นอุปาทายรูป เป็นรูปใกล้ก็มี (๘๙๙) รูปที่ไม่เป็นอุปาทายรูป เป็นรูปไกลก็มี (๙๐๐) รูปที่ไม่เป็นอุปาทายรูป เป็นรูปใกล้ก็มี (๙๐๑)

อุปาทินนสนิทัสสนจตุกกะ

รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ เป็นรูปที่เห็นได้ก็มี (๙๐๒)
รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ เป็นรูปที่เห็นไม่ได้ก็มี (๙๐๓)
รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ เป็นรูปที่เห็นได้ก็มี (๙๐๔)
รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ เป็นรูปที่เห็นไม่ได้ก็มี (๙๐๕)

อุปาทินนสัปปฏิฆจตุกกะ

รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ เป็นรูปที่กระทบได้ก็มี (๙๐๖)
รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ เป็นรูปที่กระทบไม่ได้ก็มี (๙๐๗)
รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ เป็นรูปที่กระทบได้ก็มี (๙๐๘)
รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ เป็นรูปที่กระทบไม่ได้ก็มี (๙๐๙)

อุปาทินนมหาภูตจตุกกะ

รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ เป็นมหาภูตรูปก็มี (๙๑๐)
รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ ไม่เป็นมหาภูตรูปก็มี (๙๑๑)
รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ เป็นมหาภูตรูปก็มี (๙๑๒)
รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ ไม่เป็นมหาภูตรูปก็มี (๙๑๓)

อุปาทินนโอฬาริกจตุกกะ

รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ เป็นรูปหยาบก็มี (๙๑๔)
รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ เป็นรูปละเอียดก็มี (๙๑๕)
รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ เป็นรูปหยาบก็มี (๙๑๖)
รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ เป็นรูปละเอียดก็มี (๙๑๗)

อุปาทินนทูเรจตุกกะ

รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ เป็นรูปไกลก็มี (๙๑๘)
รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ เป็นรูปใกล้ก็มี (๙๑๙)
รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ เป็นรูปไกลก็มี (๙๒๐)
รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ เป็นรูปใกล้ก็มี (๙๒๑)

อุปาทินนุปาทานิยสนิทัสสนจตุกกะ

รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นรูปที่เห็นได้ก็มี (๙๒๒) รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นรูปที่เห็นไม่ได้ก็มี (๙๒๓) รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นรูปที่เห็นได้ก็มี (๙๒๔) รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นรูปที่เห็นไม่ได้ก็มี (๙๒๕)

อุปาทินนุปาทานิยสัปปฏิฆจตุกกะ

รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นรูปที่กระทบได้ก็มี (๙๒๖) รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นรูปที่กระทบไม่ได้ก็มี (๙๒๗) รูปที่กรรมอันประกอบ ด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นรูปที่กระทบได้ก็มี (๙๒๘) รูปที่กรรมอันประกอบด้วยด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นรูปที่กระทบไม่ได้ก็มี (๙๒๙)

อุปาทินนุปาทานิยมหาภูตจตุกกะ

รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นมหาภูตรูปก็มี (๙๓๐) รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน ไม่เป็นมหาภูตรูปก็มี (๙๓๑) รูปที่กรรมอันประกอบด้วยด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นมหาภูตรูปก็มี (๙๓๒) รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน ไม่เป็นมหาภูตรูปก็มี (๙๓๓)

อุปาทินนุปาทานิยโอฬาริกจตุกกะ

รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นรูปหยาบก็มี (๙๓๔) รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นรูปละเอียดก็มี (๙๓๕) รูปที่กรรมอันประกอบด้วยด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นรูปหยาบก็มี (๙๓๖) รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นรูปละเอียดก็มี (๙๓๗)

อุปาทินนุปาทานิยทูเรจตุกกะ

รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นรูปไกลก็มี (๙๓๘) รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ ของอุปาทาน เป็นรูปใกล้ก็มี (๙๓๙) รูปที่

กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นรูปไกลก็มี (๙๔๐) รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นรูปใกล้ก็มี (๙๔๑)

สัปปฏิฆอินทริยจตุกกะ

รูปที่กระทบได้เป็นอินทริยรูปก็มี (๙๔๒) รูปที่กระทบไม่ได้เป็นอินทริยรูปก็มี (๙๔๓) รูปที่กระทบไม่ได้เป็นอินทริยรูปก็มี (๙๔๔) รูปที่กระทบไม่ได้ไม่เป็นอินทริยรูปก็มี (๙๔๕)

สัปปฏิฆมหาภูตจตุกกะ

รูปที่กระทบได้เป็นมหาภูตรูปก็มี (๙๔๖) รูปที่กระทบได้ไม่เป็นมหาภูตรูปก็มี (๙๔๗) รูปที่กระทบไม่ได้เป็นมหาภูตรูปก็มี (๙๔๘) รูปที่กระทบไม่ได้ไม่เป็นมหาภูตรูปก็มี (๙๔๙)

อินทริยโอฬาริกจตุกกะ

รูปที่เป็นอินทริยรูป เป็นรูปหยาบก็มี (๙๕๐) รูปที่เป็นอินทริยรูป เป็นรูปละเอียดก็มี (๙๕๑) รูปที่ไม่เป็นอินทริยรูป เป็นรูปหยาบก็มี (๙๕๒) รูปที่ไม่เป็นอินทริยรูป เป็นรูปละเอียดก็มี (๙๕๓)

อินทริยทูเรจตุกกะ

รูปที่เป็นอินทริยรูป เป็นรูปไกลก็มี (๙๕๔) รูปที่เป็นอินทริยรูป เป็นรูปใกล้ก็มี (๙๕๕) รูปที่ไม่เป็นอินทริยรูป เป็นรูปไกลก็มี (๙๕๖) รูปที่ไม่เป็นอินทริยรูป เป็นรูปใกล้ก็มี (๙๕๗)

มหาภูตโอฬาริกจตุกกะ

รูปที่เป็นมหาภูตรูป เป็นรูปหยาบก็มี (๙๕๘) รูปที่เป็นมหาภูตรูป เป็นรูปละเอียดก็มี (๙๕๙) รูปที่ไม่เป็นมหาภูตรูป เป็นรูปหยาบก็มี (๙๖๐) รูปที่ไม่เป็นมหาภูตรูป เป็นรูปละเอียดก็มี (๙๖๑)

มหาภูตทูเรจตุกกะ

รูปที่เป็นมหาภูตรูป เป็นรูปไกลก็มี (๙๖๒) รูปที่เป็นมหาภูตรูป เป็นรูปใกล้ ก็มี (๙๖๓) รูปที่ไม่เป็นมหาภูตรูป เป็นรูปไกลก็มี (๙๖๔) รูปที่ไม่เป็นมหาภูตรูป เป็นรูปใกล้ก็มี (๙๖๕)

ทิฏฐาทิจตุกกะ

รูปเป็นรูปที่เห็นได้ เป็นรูปที่สดับได้ เป็นรูปที่ทราบได้ เป็นรูปที่รู้แจ้งได้[๑] (๙๖๖)

รวมรูปหมวดละ ๔ อย่างนี้

จตุกกมาติกา จบ

ปัญจกมาติกา

รวมรูปหมวดละ ๕

[๕๘๗] รูปที่เป็นปฐวีธาตุ (๙๖๗) รูปที่เป็นอาโปธาตุ (๙๖๘) รูปที่เป็นเตโชธาตุ (๙๖๙) รูปที่เป็นวาโยธาตุ (๙๗๐) รูปที่เป็นอุปาทายรูป[๒] (๙๗๑)

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๓๓/๒๐

[๒] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๓๓/๒๑

รวมรูปหมวดละ ๕ อย่างนี้

ปัญจกมาติกา จบ

ฉักกมาติกา

รวมรูปหมวดละ ๖

[๕๘๘] รูปที่จักขุวิญญาณรู้ได้ รูปที่โสตวิญญาณรู้ได้ รูปที่ฆานวิญญาณรู้ได้ รูปที่ชิวหาวิญญาณรู้ได้ รูปที่กายวิญญาณรู้ได้ รูปที่มโนวิญญาณรู้ได้[๑] (๙๗๒)

รวมรูปหมวดละ ๖ อย่างนี้

ฉักกมาติกา จบ

สัตตกมาติกา

รวมรูปหมวดละ ๗

[๕๘๙] รูปที่จักขุวิญญาณรู้ได้ รูปที่โสตวิญญาณรู้ได้ รูปที่ฆานวิญญาณรู้ได้ รูปที่ชิวหาวิญญาณรู้ได้ รูปที่กายวิญญาณรู้ได้ รูปที่มโนธาตุรู้ได้ รูปที่มโนวิญญาณธาตุรู้ได้[๒] (๙๗๓)

รวมรูปหมวดละ ๗ อย่างนี้

สัตตกมาติกา จบ

อัฏฐกมาติกา

รวมรูปหมวดละ ๘

[๕๙๐] รูปที่จักขุวิญญาณรู้ได้ รูปที่โสตวิญญาณรู้ได้ รูปที่ฆานวิญญาณรู้ได้ รูปที่ชิวหาวิญญาณรู้ได้ รูปที่กายวิญญาณรู้ได้ ที่มีสัมผัสเป็นสุขก็มี ที่มีสัมผัสเป็น ทุกข์ก็มี รูปที่มโนธาตุรู้ได้ รูปที่มโนวิญญาณธาตุรู้ได้[๓] (๙๗๔)

รวมรูปหมวดละ ๘ อย่างนี้

อัฏฐกมาติกา จบ

นวกมาติกา

รวมรูปหมวดละ ๙

[๕๙๑] รูปที่เป็นจักขุนทรีย์ รูปที่เป็นโสตินทรีย์ รูปที่เป็นฆานินทรีย์ รูปที่เป็นชิวหินทรีย์ รูปที่เป็นกายินทรีย์ รูปที่เป็นอิตถินทรีย์ รูปที่เป็นปุริสินทรีย์ รูปที่เป็นชีวิตินทรีย์ รูปที่ไม่เป็นอินทรีย์[๔] (๙๗๕)

รวมรูปหมวดละ ๙ อย่างนี้

นวกมาติกา จบ

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๓๓/๑๗

[๒] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๓๓/๑๗

[๓] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๓๓/๑๗

[๔] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๓๓/๑๗

ทสกมาติกา

รวมรูปหมวดละ ๑๐

[๕๙๒] รูปที่เป็นจักขุนทรีย์ รูปที่เป็นโสตินทรีย์ รูปที่เป็นฆานินทรีย์ รูปที่เป็นชิวหินทรีย์ รูปที่เป็นกายินทรีย์ รูปที่เป็นอิตถินทรีย์ รูปที่เป็นปุริสินทรีย์ รูปที่ เป็นชีวิตินทรีย์ รูปที่ไม่เป็นอินทรีย์[๑] ที่กระทบได้ก็มี ที่กระทบไม่ได้ก็มี (๙๗๖-๙๘๑)

รวมรูปหมวดละ ๑๐ อย่างนี้

ทสกมาติกา จบ

เอกาทสกมาติกา

รวมรูปหมวดละ ๑๑

[๕๙๓] รูปที่เป็นจักขายตนะ รูปที่เป็นโสตายตนะ รูปที่เป็นฆานายตนะ รูปที่เป็นชิวหายตนะ รูปที่เป็นกายายตนะ รูปที่เป็นรูปายตนะ รูปที่เป็นสัททายตนะ รูปที่เป็นคันธายตนะ รูปที่เป็นรสายตนะ รูปที่เป็นโผฏฐัพพายตนะ รูปที่เห็นไม่ได้และกระทบไม่ได้[๒] ซึ่งนับเนื่องในธัมมายตนะ (๙๘๒-๙๘๔)

รวมรูปหมวดละ ๑๑ อย่างนี้

เอกาทสกมาติกา จบ

มาติกา จบ

รูปวิภัตติ

เอกกนิทเทส

[๕๙๔] รูปทั้งหมดไม่เป็นเหตุ ไม่มีเหตุ วิปปยุตจากเหตุ มีปัจจัยปรุงแต่ง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง เป็นรูป เป็นโลกิยะ เป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นอารมณ์ของสังโยชน์ เป็นอารมณ์ของคันถะ เป็นอารมณ์ของโอฆะ เป็นอารมณ์ของโยคะ เป็นอารมณ์ของนิวรณ์ เป็นอารมณ์ของปรามาส เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นอารมณ์ของกิเลส เป็นอัพยากฤต รับรู้อารมณ์ไม่ได้ ไม่เป็นเจตสิก วิปปยุตจากจิต ไม่เป็นวิบากและไม่เป็นเหตุให้เกิดวิบาก กิเลสไม่ทำให้เศร้าหมองแต่เป็นอารมณ์ของกิเลส ไม่ใช่มีทั้งวิตกและวิจาร ไม่ใช่ไม่มีวิตกมีเพียงวิจาร ไม่มีทั้งวิตกและวิจาร ไม่สหรคตด้วยปีติ ไม่สหรคตด้วยสุข ไม่สหรคตด้วยอุเบกขา ไม่ต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรคและมรรคเบื้องบน[๓] ไม่มีเหตุต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรคและมรรคเบื้องบน ๓ ไม่เป็นเหตุให้ถึงปฏิสนธิ จุติ และนิพพาน ไม่เป็นของเสขบุคคลและอเสขบุคคล เป็น ปริตตะ เป็นกามาวจร ไม่เป็นรูปาวจร ไม่เป็นอรูปาวจร นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ ไม่ใช่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ เป็นธรรมชาติ

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๓๓/๑๗

[๒] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๓๓/๑๗

[๓] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๓๓/๑๗

ไม่แน่นอน ไม่เป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ เป็นธรรมที่เกิดขึ้น อันวิญญาณ ๖ รู้ได้ เป็นธรรมชาติไม่เที่ยง ถูกชราครอบงำ[๑]

รวมรูปหมวดละ ๑ อย่างนี้
เอกกนิทเทส จบ
ทุกนิทเทส
ปกิณณกทุกะ
อุปาทาภาชนีย์

[๕๙๕] **รูปที่เป็นอุปาทายรูป** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ โสตายตนะ ฆานายตนะ ชิวหายตนะ กายายตนะ รูปายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ กายวิญญัติ วจีวิญญัติ อากาสธาตุ ลหุตารูป มุทุตารูป กัมมัญญตารูป อุปจยรูป สันตติรูป ชรตารูป อนิจจตารูป และกวฬิงการาหาร

จักขายตนะ

[๕๙๖] **รูปที่เป็นจักขายตนะ** นั้นเป็นไฉน

จักษุใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ สัตว์นี้ เคยเห็น กำลังเห็น จักเห็น หรือพึงเห็นรูปที่เห็นได้กระทบได้ด้วยจักษุใดที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ นี้ชื่อว่าจักขุบ้าง จักขายตนะบ้าง จักขุธาตุบ้าง จักขุนทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง เนตรบ้าง นัยนาบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นจักขายตนะ[๒]

[๕๙๗] **รูปที่เป็นจักขายตนะ** นั้นเป็นไฉน

จักษุใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ รูปที่เห็นได้และกระทบได้ เคยกระทบ กำลังกระทบ จักกระทบ หรือ พึงกระทบ ที่จักษุใดซึ่งเห็นไม่ได้แต่กระทบได้ นี้ชื่อว่าจักขุบ้าง จักขายตนะบ้าง จักขุธาตุบ้าง จักขุนทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง เนตรบ้าง นัยนาบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นจักขายตนะ

[๕๙๘] **รูปที่เป็นจักขายตนะ** นั้นเป็นไฉน

จักษุใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ จักษุใด เห็นไม่ได้ เคยกระทบ กระทบแล้ว กำลังกระทบ จักกระทบ หรือ พึงกระทบที่รูปซึ่งเห็นได้และกระทบได้ นี้ชื่อว่าจักขุบ้าง จักขายตนะบ้าง จักขุธาตุ บ้าง จักขุนทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง เนตรบ้าง นัยนาบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นจักขายตนะ

[๕๙๙] **รูปที่เป็นจักขายตนะ** นั้นเป็นไฉน

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๓๓/๑๗

[๒] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๕๖/๑๑๓

จักษุใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ เพราะอาศัยจักษุใด จักขุสัมผัสปรารภรูปเป็นอารมณ์ เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด ฯลฯ เพราะอาศัยจักษุใด เวทนาที่เกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ จักขุวิญญาณปรารภรูปเป็นอารมณ์ เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด ฯลฯ เพราะอาศัยจักษุใด จักขุสัมผัสมีรูปเป็นอารมณ์ เคย เกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด ฯลฯ เพราะอาศัยจักษุใด เวทนาที่เกิดจาก จักขุสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ จักขุวิญญาณมีรูปเป็นอารมณ์ เคย เกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด นี้ชื่อว่าจักขุบ้าง จักขายตนะบ้าง จักขุธาตุบ้าง จักขุนทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง เนตรบ้าง นัยนาบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นจักขายตนะ

โสตายตนะ

[๖๐๐] **รูปที่เป็นโสตายตนะ** นั้นเป็นไฉน

โสตะใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ สัตว์นี้ เคยฟัง กำลังฟัง จักฟัง หรือพึงฟังเสียงที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ด้วยโสตะใด ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ นี้ชื่อว่าโสตะบ้าง โสตายตนะบ้าง โสตธาตุ บ้าง โสตินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นโสตายตนะ[๑]

[๖๐๑] **รูปที่เป็นโสตายตนะ** นั้นเป็นไฉน

โสตะใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ เสียงที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ เคยกระทบ กำลังกระทบ จักกระทบ หรือพึงกระทบ ที่โสตะใดที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ นี้ชื่อว่าโสตะบ้าง โสตายตนะบ้าง โสตธาตุบ้าง โสตินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นโสตายตนะ

[๖๐๒] **รูปที่เป็นโสตายตนะ** นั้นเป็นไฉน

โสตะใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ โสตะใดที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ เคยกระทบ กำลังกระทบ จักกระทบ หรือพึงกระทบเสียงที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ นี้ชื่อว่าโสตะบ้าง โสตายตนะบ้าง โสตธาตุบ้าง โสตินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง บ้านว่างบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นโสตายตนะ

[๖๐๓] **รูปที่เป็นโสตายตนะ** นั้นเป็นไฉน

โสตะใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ เพราะอาศัยโสตะใด โสตสัมผัสปรารภเสียงเป็นอารมณ์ เคยเกิด กำลัง เกิด จักเกิด หรือพึงเกิด ฯลฯ เพราะอาศัยโสตะใด เวทนาที่เกิดแต่โสตสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ โสตวิญญาณปรารภเสียงเป็น

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๕๗/๑๑๓

อารมณ์ เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด ฯลฯ อาศัยโสตะใด โสตสัมผัสมีเสียงเป็นอารมณ์ เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด ฯลฯ เพราะอาศัยโสตะใด เวทนาที่เกิดแต่โสตสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ โสตวิญญาณมีเสียงเป็นอารมณ์ เคยเกิด กำลัง เกิด จักเกิด หรือพึงเกิด นี้ชื่อว่าโสตะบ้าง โสตายตนะบ้าง โสตธาตุบ้าง โสตินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นโสตายตนะ

ฆานายตนะ

[๖๐๔] **รูปที่เป็นฆานายตนะ** นั้นเป็นไฉน

ฆานะใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ สัตว์นี้ เคยดม กำลังดม จักดม หรือพึงดมกลิ่นที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ด้วยฆานะใด ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ นี้ชื่อว่าฆานะบ้าง ฆานายตนะบ้าง ฆานธาตุ บ้าง ฆานินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นฆานายตนะ[๑]

[๖๐๕] **รูปที่เป็นฆานายตนะ** นั้นเป็นไฉน

ฆานะใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ กลิ่นที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ เคยกระทบ กำลังกระทบ จักกระทบ หรือพึงกระทบที่ฆานะใด ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ นี้ชื่อว่าฆานะบ้าง ฆานายตนะบ้าง ฆานธาตุบ้าง ฆานินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นฆานายตนะ

[๖๐๖] **รูปที่เป็นฆานายตนะ** นั้นเป็นไฉน

ฆานะใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ ฆานะใดที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ เคยกระทบ กำลังกระทบ จักกระทบ หรือพึงกระทบ กลิ่นที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ นี้ชื่อว่าฆานะบ้าง ฆานายตนะบ้าง ฆานธาตุบ้าง ฆานินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นฆานายตนะ

[๖๐๗] **รูปที่เป็นฆานายตนะ** นั้นเป็นไฉน

ฆานะใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ เพราะอาศัยฆานะใด ฆานสัมผัสปรารภกลิ่นเป็นอารมณ์ เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด ฯลฯ เพราะอาศัยฆานะใด เวทนาที่เกิดแต่ฆานสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ ฆานวิญญาณปรารภกลิ่น เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด ฯลฯ เพราะอาศัยฆานะใด ฆานสัมผัสมีกลิ่นเป็นอารมณ์ เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด ฯลฯ เพราะอาศัยฆานะใด เวทนาที่เกิดแต่ฆานสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ ฆานวิญญาณ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด นี้ชื่อว่าฆานะบ้าง ฆานายต

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๕๘/๑๑๓

นะบ้าง ฆานธาตุบ้าง ฆานินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นฆานายตนะ

ชิวหายตนะ

[๖๐๘] **รูปที่เป็นชิวหายตนะ** นั้นเป็นไฉน

ชิวหาใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ ที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ สัตว์นี้เคยลิ้ม กำลังลิ้ม จักลิ้ม หรือพึงลิ้มรสที่เห็นไม่ได้แต่กระทบ ได้ด้วยชิวหาใด ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ นี้ชื่อว่าชิวหาบ้าง ชิวหายตนะบ้าง ชิวหาธาตุบ้าง ชิวหินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง บ้านว่างบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นชิวหายตนะ[๑]

[๖๐๙] **รูปที่เป็นชิวหายตนะ** นั้นเป็นไฉน

ชิวหาใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ รสที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ เคยกระทบ กำลังกระทบ จักกระทบ หรือพึงกระทบที่ชิวหาใด ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ นี้ชื่อว่าชิวหาบ้าง ชิวหายตนะบ้าง ชิวหาธาตุบ้าง ชิวหินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นชิวหายตนะ

[๖๑๐] **รูปที่เป็นชิวหายตนะ** นั้นเป็นไฉน

ชิวหาใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ ชิวหาใด ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ เคยกระทบ กำลังกระทบ จักกระทบ หรือพึงกระทบ รสที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ นี้ชื่อว่าชิวหาบ้าง ชิวหายตนะบ้าง ชิวหาธาตุบ้าง ชิวหินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นชิวหายตนะ

[๖๑๑] **รูปที่เป็นชิวหายตนะ** นั้นเป็นไฉน

ชิวหาใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ เพราะอาศัยชิวหาใด ชิวหาสัมผัสปรารภรสเป็นอารมณ์ เคยเกิด กำลัง เกิด จักเกิด หรือพึงเกิด ฯลฯ เพราะอาศัยชิวหาใด เวทนาที่เกิดแต่ชิวหาสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ ชิวหาวิญญาณ ปรารภรส เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด ฯลฯ เพราะอาศัยชิวหาใด ชิวหาสัมผัสมีรสเป็นอารมณ์ เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด ฯลฯ เพราะอาศัยชิวหาใด เวทนาที่เกิด แต่ชิวหาสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ ชิวหาวิญญาณมีรสเป็นอารมณ์ เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด นี้ชื่อว่าชิวหาบ้าง ชิวหายตนะบ้าง ชิวหาธาตุบ้าง ชิวหินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นชิวหายตนะ

กายายตนะ

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๕๙/๑๑๔

[๖๑๒] **รูปที่เป็นกายายตนะ** นั้นเป็นไฉน

กายใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ สัตว์นี้เคยถูกต้อง กำลังถูกต้อง จักถูกต้อง หรือพึงถูกต้อง โผฏฐัพพะ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ด้วยกายใดที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ นี้ชื่อว่ากายบ้าง กายายตนะบ้าง กายธาตุบ้าง กายินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นกายายตนะ[๑]

[๖๑๓] **รูปที่เป็นกายายตนะ** นั้นเป็นไฉน

กายใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ โผฏฐัพพะที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ เคยกระทบ กำลังกระทบ จักกระทบ หรือพึงกระทบที่กายใดที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ นี้ชื่อว่ากายบ้าง กายายตนะบ้าง กายธาตุบ้าง กายินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นกายายตนะ

[๖๑๔] **รูปที่เป็นกายายตนะ** นั้นเป็นไฉน

กายใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ กายใดที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ เคยกระทบ กำลังกระทบ จักกระทบ หรือพึงกระทบที่โผฏฐัพพะที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ นี้ชื่อว่ากายบ้าง กายายตนะบ้าง กายธาตุบ้าง กายินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นกายายตนะ

[๖๑๕] **รูปที่เป็นกายายตนะ** นั้นเป็นไฉน

กายใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ เพราะอาศัยกายใด กายสัมผัสปรารภโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด ฯลฯ เพราะอาศัยกายใด เวทนาที่เกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ กายวิญญาณ ปรารภโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด ฯลฯ เพราะอาศัยกายใด กายสัมผัสมี โผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด ฯลฯ เพราะอาศัย กายใด เวทนาที่เกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ กายวิญญาณ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด นี้ชื่อว่ากายบ้าง กายายตนะบ้าง กายธาตุบ้าง กายินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นกายายตนะ

รูปายตนะ

[๖๑๖] **รูปที่เป็นรูปายตนะ** นั้นเป็นไฉน

รูปใดเป็นสีต่าง ๆ อาศัยมหาภูตรูป ๔ ที่เห็นได้ และกระทบได้ ได้แก่ สีเขียว สีเหลือง สีแดง สีขาว สีดำ สีหงสบาท สีคล้ำ สีเขียวใบไม้ สีม่วง ยาว สั้น ละเอียด หยาบ กลม รี สี่เหลี่ยม หกเหลี่ยม แปดเหลี่ยม

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๖๐/๑๑๔

สิบหกเหลี่ยม ลุ่ม ดอน เงา แดด แสงสว่าง มืด เมฆ หมอก ควัน ละออง แสงจันทร์ แสงอาทิตย์ แสงดาว แสงกระจก แสงแก้วมณี แสงสังข์ แสงแก้วมุกดา แสงแก้วไพฑูรย์ แสงทอง แสงเงิน หรือรูปแม้อื่นใดที่เป็นสีต่าง ๆ อาศัยมหาภูตรูป ๔ ที่เห็นได้และกระทบได้ มีอยู่ สัตว์นี้เคยเห็น กำลังเห็น จักเห็น หรือพึงเห็นรูปใด ที่เห็นได้และกระทบได้ด้วยจักษุที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ นี้ชื่อว่ารูปบ้าง รูปายตนะบ้าง รูปธาตุบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปายตนะ[๑]

[๖๑๗] **รูปที่เป็นรูปายตนะ** นั้นเป็นไฉน

รูปใด เป็นสีต่าง ๆ อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นรูปที่เห็นได้และกระทบได้ ได้แก่ สีเขียว สีเหลือง สีแดง สีขาว สีดำ สีหงสบาท สีคล้ำ สีเขียวใบไม้ สีม่วง ยาว สั้น ละเอียด หยาบ กลม รี สี่เหลี่ยม หกเหลี่ยม แปดเหลี่ยม สิบหกเหลี่ยม ลุ่ม ดอน เงา แดด แสงสว่าง มืด เมฆ หมอก ควัน ละออง แสงจันทร์ แสงอาทิตย์ แสงดาว แสงกระจก แสงแก้วมณี แสงสังข์ แสงแก้วมุกดา แสงแก้วไพฑูรย์ แสงทอง แสงเงิน หรือรูปแม้อื่นใด ที่เป็นสีต่าง ๆ อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นรูปที่เห็นได้และกระทบได้ มีอยู่ จักษุที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ เคยกระทบ กำลังกระทบ จักกระทบ หรือพึงกระทบที่รูปใดซึ่งเห็นได้และกระทบได้ นี้ชื่อว่ารูปบ้าง รูปายตนะบ้าง รูปธาตุบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปายตนะ

[๖๑๘] **รูปที่เป็นรูปายตนะ** นั้นเป็นไฉน

รูปใด เป็นสีต่าง ๆ อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นรูปที่เห็นได้และกระทบได้ ได้แก่ สีเขียว สีเหลือง สีแดง สีขาว สีดำ สีหงสบาท สีคล้ำ สีเขียวใบไม้ สีม่วง ยาว สั้น ละเอียด หยาบ กลม รี สี่เหลี่ยม หกเหลี่ยม แปดเหลี่ยม สิบหกเหลี่ยม ลุ่ม ดอน เงา แดด แสงสว่าง มืด เมฆ หมอก ควัน ละออง แสงจันทร์ แสงอาทิตย์ แสงดาว แสงกระจก แสงแก้วมณี แสงสังข์ แสงแก้วมุกดา แสงแก้วไพฑูรย์ แสงทอง แสงเงิน หรือรูปแม้อื่น ที่เป็นสีต่าง ๆ อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นรูปที่เห็นได้และกระทบ ได้ มีอยู่ รูปใดที่เห็นได้และกระทบได้ เคยกระทบ กำลังกระทบ จักกระทบ หรือพึงกระทบที่จักษุใดซึ่งเห็นไม่ได้แต่กระทบได้ นี้ชื่อว่ารูปบ้าง รูปายตนะบ้าง รูปธาตุบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปายตนะ

[๖๑๙] **รูปที่เป็นรูปายตนะ** นั้นเป็นไฉน

รูปใดที่เป็นสีต่าง ๆ อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นรูปที่เห็นได้และกระทบได้ ได้แก่ สีเขียว สีเหลือง สีแดง สีขาว สีดำ สีหงสบาท สีคล้ำ สีเขียวใบไม้ สีม่วง ยาว สั้น ละเอียด หยาบ กลม รี สี่เหลี่ยม หกเหลี่ยม แปดเหลี่ยม สิบหกเหลี่ยม ลุ่ม ดอน เงา แดด แสงสว่าง มืด เมฆ หมอก ควัน ละออง แสงจันทร์ แสงอาทิตย์ แสงดาว แสงกระจก แสงแก้วมณี แสงสังข์ แสงแก้วมุกดา แสงแก้วไพฑูรย์ แสงทอง แสงเงิน หรือรูปแม้อื่นใดที่เป็นสีต่าง ๆ ซึ่งอาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นรูปที่เห็นได้และกระทบได้ มีอยู่ เพราะปรารภรูปใด จักขุสัมผัสอาศัยจักษุ เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด ฯลฯ เพราะปรารภรูปใด เวทนาที่เกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ สัญญา

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๖๒/๑๑๖

ฯลฯ เจตนา ฯลฯ จักขุวิญญาณอาศัยจักษุ เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด ฯลฯ จักขุสัมผัส มีรูปใดเป็นอารมณ์ อาศัยจักษุ เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด ฯลฯ เวทนาที่เกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ จักขุวิญญาณมีรูปใดเป็นอารมณ์ อาศัยจักษุ เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด นี้ชื่อว่ารูปบ้าง รูปายตนะบ้าง รูปธาตุบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปายตนะ

สัททายตนะ

[๖๒๐] **รูปที่เป็นสัททายตนะ** นั้นเป็นไฉน

เสียงใด อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นเสียงที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ ได้แก่ เสียง กลอง เสียงตะโพน เสียงสังข์ เสียงบัณเฑาะว์ เสียงขับร้อง เสียงประโคม เสียง กรับ เสียงปรบมือ เสียงร้องของสัตว์ เสียงกระทบกันแห่งธาตุ เสียงลม เสียงน้ำ เสียงมนุษย์ เสียงอมนุษย์ หรือเสียงแม้อื่นใดอาศัยมหาภูตรูป ๔ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ มีอยู่ สัตว์นี้ เคยฟัง กำลังฟัง จักฟัง หรือพึงฟังเสียงใดที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ด้วยโสตปสาทที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ นี้ชื่อว่าสัททะบ้าง สัททายตนะบ้าง สัททธาตุบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นสัททายตนะ[๑]

[๖๒๑] **รูปที่เป็นสัททายตนะ** นั้นเป็นไฉน

เสียงใด อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นเสียงที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ ได้แก่ เสียง กลอง เสียงตะโพน เสียงสังข์ เสียงบัณเฑาะว์ เสียงขับร้อง เสียงประโคม เสียง กรับ เสียงปรบมือ เสียงร้องของสัตว์ เสียงกระทบกันของธาตุ เสียงลม เสียงน้ำ เสียงมนุษย์ เสียงอมนุษย์ หรือเสียงแม้อื่นใดอาศัยมหาภูตรูป ๔ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ มีอยู่ โสตปสาทที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ เคยกระทบ กำลังกระทบ จักกระทบ หรือ พึงกระทบที่เสียงใดที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ นี้ชื่อว่าสัททะบ้าง สัททายตนะบ้าง สัททธาตุบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นสัททายตนะ

[๖๒๒] **รูปที่เป็นสัททายตนะ** นั้นเป็นไฉน

เสียงใด อาศัยมหาภูตรูป ๔ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ ได้แก่ เสียงกลอง เสียงตะโพน เสียงสังข์ เสียงบัณเฑาะว์ เสียงขับร้อง เสียงประโคม เสียงกรับ เสียง ปรบมือ เสียงร้องของสัตว์ เสียงกระทบกันของธาตุ เสียงลม เสียงน้ำ เสียงมนุษย์ เสียงอมนุษย์ หรือเสียงแม้อื่นใดอาศัยมหาภูตรูป ๔ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ มีอยู่ เสียงใดที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ เคยกระทบ กำลังกระทบ จักกระทบ หรือพึงกระทบ ที่โสตปสาทที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ นี้ชื่อว่าสัททะบ้าง สัททายตนะบ้าง สัททธาตุบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นสัททายตนะ

[๖๒๓] **รูปที่เป็นสัททายตนะ** นั้นเป็นไฉน

เสียงใด อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นเสียงที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ ได้แก่ เสียงกลอง เสียงตะโพน เสียงสังข์ เสียงบัณเฑาะว์ เสียงขับร้อง เสียงประโคม เสียงกรับ เสียงปรบมือ เสียงร้องของสัตว์ เสียงกระทบกันของธาตุ เสียงลม เสียงน้ำ เสียงมนุษย์ เสียงอมนุษย์ หรือเสียงแม้อื่นใดอาศัยมหาภูตรูป ๔ ที่เห็นไม่ได้แต่

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๖๓/๑๑๖

กระทบได้ มีอยู่ เพราะปรารภเสียงใด โสตสัมผัสอาศัยโสตปสาท เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือ พึงเกิด ฯลฯ เพราะปรารภเสียงใด เวทนาที่เกิดแต่โสตสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ โสตวิญญาณอาศัยโสตปสาท เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือ พึงเกิด ฯลฯ โสตสัมผัสมีเสียงใดเป็นอารมณ์ อาศัยโสตปสาท เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด ฯลฯ เวทนา ที่เกิดแต่โสตสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ โสตวิญญาณมีเสียงใดเป็นอารมณ์ อาศัยโสตปสาท เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด นี้ชื่อว่าสัททะบ้าง สัททายตนะบ้าง สัททธาตุบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็น สัททายตนะ

คันธายตนะ

[๖๒๔] **รูปที่เป็นคันธายตนะ** นั้นเป็นไฉน

กลิ่นใด อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นกลิ่นที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ ได้แก่ กลิ่นรากไม้ กลิ่นแก่นไม้ กลิ่นเปลือกไม้ กลิ่นใบไม้ กลิ่นดอกไม้ กลิ่นผลไม้ กลิ่นบูด กลิ่นเน่า กลิ่นหอม กลิ่นเหม็น หรือกลิ่นแม้อื่นใดซึ่งอาศัยมหาภูตรูป ๔ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบ ได้ มีอยู่ สัตว์นี้เคยดม กำลังดม จักดม หรือพึงดมกลิ่นใดที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ด้วยฆานปสาทที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ นี้ชื่อว่าคันธะบ้าง คันธายตนะบ้าง คันธธาตุบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นคันธายตนะ[๑]

[๖๒๕] **รูปที่เป็นคันธายตนะ** นั้นเป็นไฉน

กลิ่นใด อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นกลิ่นที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ ได้แก่ กลิ่นรากไม้ กลิ่นแก่นไม้ กลิ่นเปลือกไม้ กลิ่นใบไม้ กลิ่นดอกไม้ กลิ่นผลไม้ กลิ่นบูด กลิ่นเน่า กลิ่นหอม กลิ่นเหม็น หรือกลิ่นแม้อื่นใดซึ่งอาศัยมหาภูตรูป ๔ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบ ได้ มีอยู่ ฆานปสาทที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ เคยกระทบ กำลังกระทบ จักกระทบ หรือพึงกระทบที่กลิ่นใดที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ นี้ชื่อว่าคันธะบ้าง คันธายตนะบ้าง คันธธาตุบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นคันธายตนะ

[๖๒๖] **รูปที่เป็นคันธายตนะ** นั้นเป็นไฉน

กลิ่นใด อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นกลิ่นที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ ได้แก่ กลิ่น รากไม้ กลิ่นแก่นไม้ กลิ่นเปลือกไม้ กลิ่นใบไม้ กลิ่นดอกไม้ กลิ่นผลไม้ กลิ่นบูด กลิ่น เน่า กลิ่นหอม กลิ่นเหม็น หรือกลิ่นแม้อื่นใด ซึ่งอาศัยมหาภูตรูป ๔ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ มีอยู่ กลิ่นใดที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ เคยกระทบ กำลังกระทบ จักกระทบ หรือพึงกระทบที่ฆานปสาทซึ่งเห็นไม่ได้แต่กระทบได้ นี้ชื่อว่าคันธะบ้าง คันธายตนะ บ้าง คันธธาตุบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นคันธายตนะ

[๖๒๗] **รูปที่เป็นคันธายตนะ** นั้นเป็นไฉน

กลิ่นใด อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นกลิ่นที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ ได้แก่ กลิ่น รากไม้ กลิ่นแก่นไม้ กลิ่นเปลือกไม้ กลิ่นใบไม้ กลิ่นดอกไม้ กลิ่นผลไม้ กลิ่นบูด กลิ่น เน่า กลิ่นหอม กลิ่นเหม็น หรือกลิ่นแม้อื่นใด

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๖๔/๑๑๗

อาศัยมหาภูตรูป ๔ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ มีอยู่ เพราะปรารภกลิ่นใด ฆานสัมผัสอาศัยฆานปสาท เคยเกิด กำลัง เกิด จักเกิด หรือพึงเกิด ฯลฯ เพราะปรารภกลิ่นใด เวทนาที่เกิดแต่ฆานสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ ฆานวิญญาณอาศัยฆานปสาท เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด ฯลฯ ฆานสัมผัส มีกลิ่นใดเป็นอารมณ์ อาศัยฆานปสาท เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด ฯลฯ เวทนาที่เกิดแต่ฆานสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ ฆานวิญญาณมีกลิ่นใดเป็นอารมณ์ อาศัยฆานปสาท เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด นี้ชื่อว่าคันธะบ้าง คันธายตนะบ้าง คันธธาตุบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นคันธายตนะ

รสายตนะ

[๖๒๘] **รูปที่เป็นรสายตนะ** นั้นเป็นไฉน

รสใด อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นรสที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ ได้แก่ รสรากไม้ รสลำต้น รสเปลือกไม้ รสใบไม้ รสดอกไม้ รสผลไม้ รสเปรี้ยว หวาน ขม เผ็ด เค็ม ขื่น เฝื่อน ฝาด อร่อย ไม่อร่อย หรือรสแม้อื่นใด อาศัยมหาภูตรูป ๔ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ มีอยู่ สัตว์นี้เคยลิ้ม กำลังลิ้ม จักลิ้ม หรือพึงลิ้มรสใดที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ด้วยชิวหาปสาทที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ นี้ชื่อว่ารสบ้าง รสายตนะบ้าง รสธาตุบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นรสายตนะ[๑]

[๖๒๙] **รูปที่เป็นรสายตนะ** นั้นเป็นไฉน

รสใด อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นรสที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ ได้แก่ รสรากไม้ รสลำต้น รสเปลือกไม้ รสใบไม้ รสดอกไม้ รสผลไม้ รสเปรี้ยว หวาน ขม เผ็ด เค็ม ขื่น เฝื่อน ฝาด อร่อย ไม่อร่อย หรือรสแม้อื่นใด อาศัยมหาภูตรูป ๔ ที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ มีอยู่ ชิวหาปสาทที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ เคยกระทบ กำลังกระทบ จักกระทบ หรือพึงกระทบที่รสใดที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ นี้ชื่อว่ารสบ้าง รสายตนะบ้าง รสธาตุบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นรสายตนะ

[๖๓๐] **รูปที่เป็นรสายตนะ** นั้นเป็นไฉน

รสใด อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นรสที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ ได้แก่ รสรากไม้ รสลำต้น รสเปลือกไม้ รสใบไม้ รสดอกไม้ รสผลไม้ รสเปรี้ยว หวาน ขม เผ็ด เค็ม ขื่น เฝื่อน ฝาด อร่อย ไม่อร่อย หรือรสแม้อื่นใด อาศัยมหาภูตรูป ๔ ที่เห็น ไม่ได้แต่กระทบได้ มีอยู่ รสใดที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ เคยกระทบ กำลังกระทบ จักกระทบ หรือพึงกระทบที่ชิวหาปสาทซึ่งเห็นไม่ได้แต่กระทบได้ นี้ชื่อว่ารสบ้าง รสายตนะบ้าง รสธาตุบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นรสายตนะ

[๖๓๑] **รูปที่เป็นรสายตนะ** นั้นเป็นไฉน

รสใด อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นรสที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ ได้แก่ รสรากไม้ รสลำต้น รสเปลือกไม้ รสใบไม้ รสดอกไม้ รสผลไม้ รสเปรี้ยว หวาน ขม เผ็ด เค็ม ขื่น เฝื่อน ฝาด อร่อย ไม่อร่อย หรือรสแม้อื่นใดซึ่ง

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๖๕/๑๑๗

อาศัยมหาภูตรูป ๔ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ มีอยู่ เพราะปรารภรสใด ชิวหาสัมผัสอาศัยชิวหาปสาท เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด ฯลฯ เพราะปรารภรสใด เวทนาที่เกิดแต่ชิวหาสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ ชิวหาวิญญาณ อาศัยชิวหาปสาท เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด ฯลฯ ชิวหาสัมผัสมีรสใดเป็นอารมณ์ อาศัยชิวหาปสาท เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด ฯลฯ เวทนาที่เกิดแต่ชิวหาสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ ชิวหาวิญญาณ มีรสใดเป็นอารมณ์ อาศัยชิวหาปสาท เคยเกิด กำลัง เกิด จักเกิด หรือพึงเกิด นี้ชื่อว่ารสบ้าง รสายตนะบ้าง รสธาตุบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นรสายตนะ

อิตถินทรีย์

[๖๓๒] **รูปที่เป็นอิตถินทรีย์** นั้นเป็นไฉน

ทรวดทรงหญิง เครื่องหมายประจำเพศหญิง กิริยาหญิง อาการหญิง สภาพหญิง ภาวะหญิง ของสตรี รูปนี้ชื่อว่าเป็นอิตถินทรีย์[๑]

ปุริสินทรีย์

[๖๓๓] **รูปที่เป็นปุริสินทรีย์** นั้นเป็นไฉน

ทรวดทรงชาย เครื่องหมายประจำเพศชาย กิริยาชาย อาการชาย สภาพ ชาย ภาวะชาย ของบุรุษ รูปนี้ชื่อว่าเป็นปุริสินทรีย์[๒]

ชีวิตินทรีย์

[๖๓๔] **รูปที่เป็นชีวิตินทรีย์** นั้นเป็นไฉน

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไป กิริยาที่ให้เป็นไป อาการที่สืบเนื่องกัน ความดำเนินไป ความหล่อเลี้ยง ชีวิต ชีวิตินทรีย์แห่งสภาวธรรมที่เป็นรูปเหล่านั้น รูปนี้ชื่อว่าเป็นชีวิตินทรีย์[๓]

กายวิญญัติ

[๖๓๕] **รูปที่เป็นกายวิญญัติ** นั้นเป็นไฉน

ความเข้มแข็ง กิริยาที่เข้มแข็งด้วยดี ภาวะที่เข้มแข็งด้วยดี การแสดงให้รู้ความหมาย กิริยาที่แสดงให้รู้ความหมาย ภาวะที่แสดงให้รู้ความหมายแห่งกายของบุคคลผู้มีจิตเป็นกุศล มีจิตเป็นอกุศล มีจิตเป็นอัพยากฤต ก้าวไปอยู่ ถอยกลับ อยู่ แลดูอยู่ เหลียวดูอยู่ คู้เข้าอยู่ หรือเหยียดออกอยู่ รูปนี้ชื่อว่าเป็น กายวิญญัติ

วจีวิญญัติ

[๖๓๖] **รูปที่เป็นวจีวิญญัติ** นั้นเป็นไฉน

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๒๐/๑๙๙

[๒] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๒๐/๑๙๙

[๓] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๒๐/๑๙๙

การพูด การเปล่งวาจา การเจรจา การกล่าว การป่าวร้อง การโฆษณา วาจา วจีเภท แห่งบุคคลผู้มีจิตเป็นกุศล มีจิตเป็นอกุศล มีจิตเป็นอัพยากฤต นี้เรียกว่า วาจา การแสดงให้รู้ความหมาย กิริยาที่แสดงให้รู้ความหมาย ภาวะที่แสดงให้รู้ความหมายด้วยวาจานั้น รูปนี้ชื่อว่าเป็นวจีวิญญัติ

อากาสธาตุ

[๖๓๗] **รูปที่เป็นอากาสธาตุ** นั้นเป็นไฉน

อากาศ ธรรมชาติที่นับว่าอากาศ ความว่างเปล่า ธรรมชาติที่นับว่าความว่างเปล่า ช่องว่าง ธรรมชาติที่นับว่าช่องว่าง ซึ่งมหาภูตรูป ๔ ถูกต้องไม่ได้ รูปนี้ชื่อว่าเป็นอากาสธาตุ

ลหุตารูป

[๖๓๘] **รูปที่เป็นลหุตารูป** นั้นเป็นไฉน

ความเบา ความรวดเร็ว ความไม่เชื่องช้า ความไม่หนักแห่งรูป รูปนี้ชื่อว่าเป็นลหุตารูป

มุทุตารูป

[๖๓๙] **รูปที่เป็นมุทุตารูป** นั้นเป็นไฉน

ความอ่อน ภาวะที่อ่อน ความไม่แข็ง ความไม่กระด้างแห่งรูป รูปนี้ชื่อว่าเป็นมุทุตารูป

กัมมัญญตารูป

[๖๔๐] **รูปที่เป็นกัมมัญญตารูป** นั้นเป็นไฉน

ความควรแก่การงาน กิริยาที่ควรแก่การงาน ภาวะที่ควรแก่การงานแห่งรูป รูปนี้ชื่อว่าเป็นกัมมัญญตารูป

อุปจยรูป

[๖๔๑] **รูปที่เป็นอุปจยรูป** นั้นเป็นไฉน

ความแรกเกิดแห่งอายตนะ นั้นเป็นความเกิดขึ้นแห่งรูป รูปนี้ชื่อว่าเป็น อุปจยรูป

สันตติรูป

[๖๔๒] **รูปที่เป็นสันตติรูป** นั้นเป็นไฉน

ความเจริญแห่งรูป นั้นเป็นความสืบต่อแห่งรูป รูปนี้ชื่อว่าเป็นสันตติรูป

ชรตารูป

[๖๔๓] **รูปที่เป็นชรตารูป** นั้นเป็นไฉน

ความชรา ความคร่ำคร่า ความมีฟันหลุด ความมีผมหงอก ความมีหนังเหี่ยว ความเสื่อมอายุ ความหง่อมแห่งอินทรีย์แห่งรูป รูปนี้ชื่อว่าเป็นชรตารูป

อนิจจตารูป

[๖๔๔] **รูปที่เป็นอนิจจตารูป** นั้นเป็นไฉน

ความสิ้นไป ความเสื่อมไป ความแตก ความทำลาย ความไม่เที่ยง ความอันตรธานแห่งรูป รูปนี้ชื่อว่าเป็นอนิจจตารูป

กวฬิงการาหารรูป

[๖๔๕] **รูปที่เป็นกวฬิงการาหาร** นั้นเป็นไฉน

ข้าวสุก ขนมสด ขนมแห้ง ปลา เนื้อ นมสด นมส้ม เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ที่พึงกินทางปาก ขบเคี้ยว กลืนกิน อิ่มท้อง ซึ่งมีโอชาเป็นเหตุให้สัตว์ในสถานที่นั้น ๆ ดำรงชีพอยู่ได้ รูปนี้ชื่อว่าเป็นกวฬิงการาหาร

รูปนี้ชื่อว่าเป็นอุปาทายรูป

อุปาทาภาชนีย์ จบ

ปฐมภาณวารในรูปกัณฑ์ จบ

อนุปาทารูป

[๖๔๖] **รูปที่ไม่เป็นอุปาทายรูป** นั้นเป็นไฉน

โผฏฐัพพายตนะ และอาโปธาตุ

โผฏฐัพพายตนะ

[๖๔๗] **รูปที่เป็นโผฏฐัพพายตนะ** นั้นเป็นไฉน

ปฐวีธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ ที่แข็ง อ่อน ละเอียด หยาบ มีสัมผัสเป็นสุข มีสัมผัสเป็นทุกข์ หนักเบา สัตว์นี้เคยถูกต้อง กำลังถูกต้อง จักถูกต้อง หรือพึง ถูกต้องโผฏฐัพพะใด ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ด้วยกายปสาทที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ นี้ชื่อว่าโผฏฐัพพะบ้าง โผฏฐัพพายตนะบ้าง โผฏฐัพพธาตุบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็น โผฏฐัพพายตนะ[๑]

[๖๔๘] **รูปที่เป็นโผฏฐัพพายตนะ** นั้นเป็นไฉน

ปฐวีธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ ที่แข็ง อ่อน ละเอียด หยาบ มีสัมผัสเป็นสุข มี สัมผัสเป็นทุกข์ หนักเบา กายที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ เคยกระทบ กำลังกระทบ จักกระทบ หรือพึงกระทบ ที่โผฏฐัพพะใดที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ นี้ชื่อว่าโผฏฐัพพะ บ้าง โผฏฐัพพายตนะบ้าง โผฏฐัพพธาตุบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นโผฏฐัพพายตนะ

[๖๔๙] **รูปที่เป็นโผฏฐัพพายตนะ** นั้นเป็นไฉน

ปฐวีธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ ที่แข็ง อ่อน ละเอียด หยาบ มีสัมผัสเป็นสุข มี สัมผัสเป็นทุกข์ หนักเบา โผฏฐัพพะใดที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ เคยกระทบ กำลังกระทบ จักกระทบ หรือพึงกระทบที่กายปสาทที่

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๖๖/๑๑๗

เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ นี้ ชื่อว่าโผฏฐัพพะบ้าง โผฏฐัพพายตนะบ้าง โผฏฐัพพธาตุบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นโผฏฐัพพายตนะ

[๖๕๐] **รูปที่เป็นโผฏฐัพพายตนะ** นั้นเป็นไฉน

ปฐวีธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ ที่แข็ง อ่อน ละเอียด หยาบ มีสัมผัสเป็นสุข มี สัมผัสเป็นทุกข์ หนักเบา เพราะปรารภโผฏฐัพพะใด กายสัมผัสอาศัยกายปสาทรูป เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด ฯลฯ เพราะปรารภโผฏฐัพพะใด เวทนาที่เกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ กายวิญญาณ อาศัยกายปสาทเคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด ฯลฯ กายสัมผัสมีโผฏฐัพพะใดเป็นอารมณ์ อาศัยกายปสาท เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด ฯลฯ เวทนาที่เกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ กายวิญญาณมีโผฏฐัพพะใดเป็นอารมณ์ อาศัยกายปสาท เคยเกิด กำลังเกิด จักเกิด หรือพึงเกิด นี้ชื่อว่าโผฏฐัพพะบ้าง โผฏฐัพพายตนะบ้าง โผฏฐัพพธาตุบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นโผฏฐัพพายตนะ

อาโปธาตุ

[๖๕๑] **รูปที่เป็นอาโปธาตุ** นั้นเป็นไฉน

ความเอิบอาบ ธรรมชาติที่เอิบอาบ ความเหนียว ธรรมชาติที่เหนียว ธรรมชาติเป็นเครื่องเกาะกุมรูป รูปนี้ชื่อว่าเป็นอาโปธาตุ

รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นอุปาทายรูป

อุปาทินนรูป

[๖๕๒] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ โสตายตนะ ฆานายตนะ ชิวหายตนะ กายายตนะ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และ กวฬิงการาหาร อันกรรมแต่งขึ้น รูปนี้ชื่อว่ากรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิ ยึดถือ

อนุปาทินนรูป

[๖๕๓] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ** นั้นเป็นไฉน

สัททายตนะ กายวิญญัติ วจีวิญญัติ ลหุตารูป มุทุตารูป กัมมัญญตารูป ชรตารูป และอนิจจตารูป หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และ กวฬิงการาหาร อันกรรมไม่ได้แต่งขึ้น รูปนี้ชื่อว่ากรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ

อุปาทินนุปาทานิยรูป

[๖๕๔] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของ อุปาทาน** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหาร อันกรรมแต่งขึ้น รูปนี้ชื่อว่ากรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน

อนุปาทินนุปาทานิยรูป

[๖๕๕] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ ของอุปาทาน** นั้นเป็นไฉน

สัททายตนะ กายวิญญัติ วจีวิญญัติ ลหุตารูป มุทุตารูป กัมมัญญตารูป ชรตารูป และอนิจจตารูป หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และ กวฬิงการาหาร (อาหารคือคำข้าว) อันกรรมไม่ได้แต่งขึ้น รูปนี้ชื่อว่ากรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน

สนิทัสสนรูป

[๖๕๖] **รูปที่เห็นได้** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ รูปนี้ชื่อว่าเห็นได้

อนิทัสสนรูป

[๖๕๗] **รูปที่เห็นไม่ได้** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าเห็นไม่ได้

สัปปฏิฆรูป

[๖๕๘] **รูปที่กระทบได้** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ โสตายตนะ ฆานายตนะ ชิวหายตนะ กายายตนะ รูปายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ และโผฏฐัพพายตนะ รูปนี้ชื่อว่ากระทบได้

อัปปฏิฆรูป

[๖๕๙] **รูปที่กระทบไม่ได้** นั้นเป็นไฉน

อิตถินทรีย์ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่ากระทบไม่ได้

อินทริยรูป

[๖๖๐] **รูปที่เป็นอินทรีย์** นั้นเป็นไฉน

จักขุนทรีย์ โสตินทรีย์ ฆานินทรีย์ ชิวหินทรีย์ กายินทรีย์ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ รูปนี้ชื่อว่าเป็นอินทรีย์

อนินทริยรูป

[๖๖๑] **รูปที่ไม่เป็นอินทรีย์** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นอินทรีย์

มหาภูตรูป

[๖๖๒] **รูปที่เป็นมหาภูตรูป** นั้นเป็นไฉน

โผฏฐัพพายตนะ และอาโปธาตุ รูปนี้ชื่อว่าเป็นมหาภูตรูป

นมหาภูตรูป

[๖๖๓] **รูปที่ไม่เป็นมหาภูตรูป** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นมหาภูตรูป

วิญญัตติรูป

[๖๖๔] **รูปที่เป็นวิญญัตติรูป** นั้นเป็นไฉน

กายวิญญัติ และวจีวิญญัติ รูปนี้ชื่อว่าเป็นวิญญัตติรูป

นวิญญัตติรูป

[๖๖๕] **รูปที่ไม่เป็นวิญญัตติรูป** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นวิญญัตติรูป

จิตตสมุฏฐานรูป

[๖๖๖] **รูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน** นั้นเป็นไฉน

กายวิญญัติ และวจีวิญญัติ หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ที่เกิดแต่จิต มีจิตเป็นเหตุ มีจิตเป็นสมุฏฐาน ได้แก่ รูปายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ ลหุตารูป มุทุตารูป กัมมัญญตารูป อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่ามีจิตเป็นสมุฏฐาน

นจิตตสมุฏฐานรูป

[๖๖๗] **รูปที่ไม่มีจิตเป็นสมุฏฐาน** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ ชรตารูป และอนิจจตารูป หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ที่ไม่เกิดจากจิต ไม่มีจิตเป็นเหตุ ไม่มีจิตเป็น สมุฏฐาน ได้แก่ รูปายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ ลหุตารูป มุทุตารูป กัมมัญญตารูป อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่มีจิตเป็นสมุฏฐาน

จิตตสหภูรูป

[๖๖๘] **รูปที่เกิดพร้อมกับจิต** นั้นเป็นไฉน

กายวิญญัติ และวจีวิญญัติ รูปนี้ชื่อว่าเกิดพร้อมกับจิต

นจิตตสหภูรูป

[๖๖๙] **รูปที่ไม่เกิดพร้อมกับจิต** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เกิดพร้อมกับจิต

จิตตานุปริวัตติรูป

[๖๗๐] **รูปที่เป็นไปตามจิต** นั้นเป็นไฉน
กายวิญญัติ และวจีวิญญัติ รูปนี้ชื่อว่าเป็นไปตามจิต

นจิตตานุปริวัตติรูป

[๖๗๑] **รูปที่ไม่เป็นไปตามจิต** นั้นเป็นไฉน
จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นไปตามจิต

อัชฌัตติกรูป

[๖๗๒] **รูปที่เป็นภายใน** นั้นเป็นไฉน
จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปนี้ชื่อว่าเป็นภายใน

พาหิรรูป

[๖๗๓] **รูปที่เป็นภายนอก** นั้นเป็นไฉน
รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหารรูป รูปนี้ชื่อว่าเป็นภายนอก

โอฬาริกรูป

[๖๗๔] **รูปหยาบ** นั้นเป็นไฉน
จักขายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ รูปนี้ชื่อว่ารูปหยาบ

สุขุมรูป

[๖๗๕] **รูปละเอียด** นั้นเป็นไฉน
อิตถินทรีย์ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่ารูปละเอียด

ทูเรรูป

[๖๗๖] **รูปไกล** นั้นเป็นไฉน
อิตถินทรีย์ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่ารูปไกล

สัตติเกรูป

[๖๗๗] **รูปใกล้** นั้นเป็นไฉน
จักขายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ รูปนี้ชื่อว่ารูปใกล้

ปกิณณกทุกะ จบ

วัตถุทุกะ

[๖๗๘] **รูปเป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัส** นั้นเป็นไฉน
จักขายตนะ รูปนี้ชื่อว่าเป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัส

[๖๗๙] **รูปไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัส** นั้นเป็นไฉน
โสตายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัส

[๖๘๐] **รูปเป็นที่อาศัยเกิดของเวทนาที่เกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ ของ สัญญา ฯลฯ ของ เจตนา ฯลฯ ของจักขุวิญญาณ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ รูปนี้ชื่อว่าเป็นที่อาศัยเกิดของจักขุวิญญาณ

[๖๘๑] **รูปไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุวิญญาณ** นั้นเป็นไฉน

โสตายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุวิญญาณ

[๖๘๒] **รูปเป็นที่อาศัยเกิดของโสตสัมผัส ฯลฯ ของฆานสัมผัส ฯลฯ ของชิวหาสัมผัส ฯลฯ ของกายสัมผัส** นั้นเป็นไฉน

กายายตนะ รูปนี้ชื่อว่าเป็นที่อาศัยเกิดของกายสัมผัส

[๖๘๓] **รูปไม่เป็นที่อาศัยเกิดของกายสัมผัส** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นที่อาศัยเกิดของกายสัมผัส

[๖๘๔] **รูปเป็นที่อาศัยเกิดของเวทนาที่เกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ ของ สัญญา ฯลฯ ของ เจตนา ฯลฯ ของกายวิญญาณ** นั้นเป็นไฉน

กายายตนะ รูปนี้ชื่อว่าเป็นที่อาศัยเกิดของกายวิญญาณ

[๖๘๕] **รูปไม่เป็นที่อาศัยเกิดของกายวิญญาณ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นที่อาศัยเกิดของกายวิญญาณ

วัตถุทุกะ จบ

อารัมมณทุกะ

[๖๘๖] **รูปที่เป็นอารมณ์ของจักขุสัมผัส** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ รูปนี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของจักขุสัมผัส

[๖๘๗] **รูปที่ไม่เป็นอารมณ์ของจักขุสัมผัส** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นอารมณ์ของจักขุสัมผัส

[๖๘๘] **รูปที่เป็นอารมณ์ของเวทนาที่เกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของจักขุวิญญาณ** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ รูปนี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของจักขุวิญญาณ

[๖๘๙] **รูปที่ไม่เป็นอารมณ์ของจักขุวิญญาณ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นอารมณ์ของจักขุวิญญาณ

[๖๙๐] **รูปที่เป็นอารมณ์ของโสตสัมผัส ฯลฯ ของฆานสัมผัส ฯลฯ ของชิวหาสัมผัส ฯลฯ ของกายสัมผัส** นั้นเป็นไฉน

โผฏฐัพพายตนะ รูปนี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของกายสัมผัส

[๖๙๑] **รูปที่ไม่เป็นอารมณ์ของกายสัมผัส** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นอารมณ์ของกายสัมผัส

[๖๙๒] **รูปที่เป็นอารมณ์ของเวทนาที่เกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของกายวิญญาณ** นั้นเป็นไฉน

โผฏฐัพพายตนะ รูปนี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของกายวิญญาณ

[๖๙๓] **รูปที่ไม่เป็นอารมณ์ของกายวิญญาณ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นอารมณ์ของกายวิญญาณ

อารัมมณทุกะ จบ

อายตนทุกะ

[๖๙๔] **รูปที่เป็นจักขายตนะ** นั้นเป็นไฉน

จักษุใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้ชื่อว่าบ้านว่างบ้าง รูปนี้ ชื่อว่าเป็นจักขายตนะ

[๖๙๕] **รูปที่ไม่เป็นจักขายตนะ** นั้นเป็นไฉน

โสตายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นจักขายตนะ

[๖๙๖] **รูปที่เป็นโสตายตนะ** ฯลฯ เป็นฆานายตนะ ฯลฯ เป็นชิวหายตนะ ฯลฯ เป็นกายายตนะ นั้นเป็นไฉน

กายใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้ชื่อว่าบ้านว่างบ้าง รูปนี้ ชื่อว่าเป็นกายายตนะ

[๖๙๗] **รูปที่ไม่เป็นกายายตนะ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นกายายตนะ

[๖๙๘] **รูปที่เป็นรูปายตนะ** นั้นเป็นไฉน

รูปใด เป็นสีต่าง ๆ อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้ชื่อว่ารูปธาตุบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปายตนะ

[๖๙๙] **รูปที่ไม่เป็นรูปายตนะ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นรูปายตนะ

[๗๐๐] **รูปที่เป็นสัททายตนะ** ฯลฯ เป็นคันธายตนะ ฯลฯ เป็นรสายตนะ ฯลฯ เป็นโผฏฐัพพายตนะ นั้นเป็นไฉน

ปฐวีธาตุ ฯลฯ นี้ชื่อว่าโผฏฐัพพธาตุบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นโผฏฐัพพายตนะ

[๗๐๑] **รูปที่ไม่เป็นโผฏฐัพพายตนะ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นโผฏฐัพพายตนะ

อายตนทุกะ จบ

ธาตุทุกะ

[๗๐๒] **รูปที่เป็นจักขุธาตุ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ รูปนี้ชื่อว่าเป็นจักขุธาตุ

[๗๐๓] **รูปที่ไม่เป็นจักขุธาตุ** นั้นเป็นไฉน

โสตายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นจักขุธาตุ

[๗๐๔] **รูปที่เป็นโสตธาตุ ฯลฯ เป็นฆานธาตุ ฯลฯ เป็นชิวหาธาตุ ฯลฯ เป็นกายธาตุ** นั้นเป็นไฉน

กายายตนะ รูปนี้ชื่อว่าเป็นกายธาตุ

[๗๐๕] **รูปที่ไม่เป็นกายธาตุ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นกายธาตุ

[๗๐๖] **รูปที่เป็นรูปธาตุ** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ รูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปธาตุ

[๗๐๗] **รูปที่ไม่เป็นรูปธาตุ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นรูปธาตุ

[๗๐๘] **รูปที่เป็นสัททธาตุ ฯลฯ เป็นคันธธาตุ ฯลฯ เป็นรสธาตุ ฯลฯ เป็นโผฏฐัพพธาตุ** นั้นเป็นไฉน

โผฏฐัพพายตนะ รูปนี้ชื่อว่าเป็นโผฏฐัพพธาตุ

[๗๐๙] **รูปที่ไม่เป็นโผฏฐัพพธาตุ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นโผฏฐัพพธาตุ

ธาตุทุกะ จบ

อินทริยทุกะ

[๗๑๐] **รูปที่เป็นจักขุนทรีย์** นั้นเป็นไฉน

จักษุใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้ชื่อว่าบ้านว่างบ้าง รูปนี้ ชื่อว่าเป็นจักขุนทรีย์

[๗๑๑] **รูปที่ไม่เป็นจักขุนทรีย์** นั้นเป็นไฉน

โสตายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นจักขุนทรีย์

[๗๑๒] **รูปที่เป็นโสตินทรีย์ ฯลฯ เป็นฆานินทรีย์ ฯลฯ เป็นชิวหินทรีย์ ฯลฯ เป็นกายินทรีย์ ฯลฯ** นั้นเป็นไฉน

กายใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้ชื่อว่าบ้านว่างบ้าง รูปนี้ ชื่อว่าเป็นกายินทรีย์

[๗๑๓] **รูปที่ไม่เป็นกายินทรีย์** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นกายินทรีย์

[๗๑๔] **รูปที่เป็นอิตถินทรีย์** นั้นเป็นไฉน

ทรวดทรงหญิง เครื่องหมายประจำเพศหญิง กิริยาหญิง อาการหญิง สภาพหญิง ภาวะหญิง ของสตรี รูปนี้ชื่อว่าเป็นอิตถินทรีย์

[๗๑๕] **รูปที่ไม่เป็นอิตถินทรีย์** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นอิตถินทรีย์

[๗๑๖] **รูปที่เป็นปุริสินทรีย์** นั้นเป็นไฉน

ทรวดทรงชาย เครื่องหมายประจำเพศชาย กิริยาชาย อาการชาย สภาพชาย ภาวะชาย ของบุรุษ รูปนี้ชื่อว่าเป็นปุริสินทรีย์

[๗๑๗] **รูปที่ไม่เป็นปุริสินทรีย์** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นปุริสินทรีย์

[๗๑๘] **รูปที่เป็นชีวิตินทรีย์** นั้นเป็นไฉน

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไป กิริยาที่ให้เป็นไป อาการที่สืบเนื่องกัน ความดำเนินไป ความหล่อเลี้ยง ชีวิต ชีวิตินทรีย์แห่งสภาวธรรมที่เป็นรูปเหล่านั้น รูปนี้ชื่อว่าเป็นชีวิตินทรีย์

[๗๑๙] **รูปที่ไม่เป็นชีวิตินทรีย์** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นชีวิตินทรีย์

อินทริยทุกะ จบ

สุขุมรูปทุกะ

[๗๒๐] **รูปที่เป็นกายวิญญัติ** นั้นเป็นไฉน

ความเข้มแข็ง กิริยาที่เข้มแข็งด้วยดี ภาวะที่เข้มแข็งด้วยดี การแสดงให้รู้ความหมาย กิริยาที่แสดงให้รู้ความหมาย ภาวะที่แสดงให้รู้ความหมายแห่งกายของบุคคลผู้มีจิตเป็นกุศล มีจิตเป็นอกุศล มีจิตเป็นอัพยากฤต ก้าวไปอยู่ ถอยกลับอยู่ แลดูอยู่ เหลียวดูอยู่ คู้เข้าอยู่ หรือเหยียดออกอยู่ รูปนี้ชื่อว่าเป็นกายวิญญัติ

[๗๒๑] **รูปที่ไม่เป็นกายวิญญัติ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นกายวิญญัติ

[๗๒๒] **รูปที่เป็นวจีวิญญัติ** นั้นเป็นไฉน

การพูด การเปล่งวาจา การเจรจา การกล่าว การป่าวร้อง การโฆษณา วาจา วจีเภท แห่งบุคคลผู้มีจิตเป็นกุศล มีจิตเป็นอกุศล หรือมีจิตเป็นอัพยากฤต นี้เรียกว่า วาจา การแสดงให้รู้ความหมาย กิริยาที่แสดงให้รู้ความหมาย ภาวะที่แสดงให้รู้ความหมายด้วยวาจานั้น รูปนี้ชื่อว่าเป็นวจีวิญญัติ

[๗๒๓] **รูปที่ไม่เป็นวจีวิญญัติ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นวจีวิญญัติ

[๗๒๔] **รูปที่เป็นอากาสธาตุ** นั้นเป็นไฉน

อากาศ ธรรมชาติที่นับว่าอากาศ ความว่างเปล่า ธรรมชาติที่นับว่าความว่างเปล่า ช่องว่าง ธรรมชาติที่นับว่าช่องว่างซึ่งมหาภูตรูป ๔ ถูกต้องไม่ได้ รูปนี้ชื่อว่าเป็นอากาสธาตุ[๑]

[๗๒๕] **รูปที่ไม่เป็นอากาสธาตุ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นอากาสธาตุ

[๗๒๖] **รูปที่เป็นอาโปธาตุ** นั้นเป็นไฉน

ความเอิบอาบ ธรรมชาติที่เอิบอาบ ความเหนียว ธรรมชาติที่เหนียว ธรรมชาติเป็นเครื่องเกาะกุมรูป รูปนี้ชื่อว่าเป็นอาโปธาตุ

[๗๒๗] **รูปที่ไม่เป็นอาโปธาตุ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นอาโปธาตุ

[๗๒๘] **รูปที่เป็นลหุตารูป** นั้นเป็นไฉน

ความเบา ความรวดเร็ว ความไม่เชื่องช้า ความไม่หนักแห่งรูป รูปนี้ชื่อว่าเป็นลหุตารูป

[๗๒๙] **รูปที่ไม่เป็นลหุตารูป** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นลหุตารูป

[๗๓๐] **รูปที่เป็นมุทุตารูป** นั้นเป็นไฉน

ความอ่อน ภาวะที่อ่อน ความไม่แข็ง ความไม่กระด้างแห่งรูป รูปนี้ชื่อว่าเป็นมุทุตารูป

[๗๓๑] **รูปที่ไม่เป็นมุทุตารูป** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นมุทุตารูป

[๗๓๒] **รูปที่เป็นกัมมัญญตารูป** นั้นเป็นไฉน

ความควรแก่การงาน กิริยาที่ควรแก่การงาน ภาวะที่ควรแก่การงานแห่งรูป รูปนี้ชื่อว่าเป็นกัมมัญญตารูป

[๗๓๓] **รูปที่ไม่เป็นกัมมัญญตารูป** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นกัมมัญญตารูป

[๗๓๔] **รูปที่เป็นอุปจยรูป** นั้นเป็นไฉน

ความแรกเกิดแห่งอายตนะ นั้นเป็นความเกิดขึ้นแห่งรูป รูปนี้ชื่อว่าเป็นอุปจยรูป

[๗๓๕] **รูปที่ไม่เป็นอุปจยรูป** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นอุปจยรูป

[๗๓๖] **รูปที่เป็นสันตติรูป** นั้นเป็นไฉน

ความเจริญแห่งรูป นั้นเป็นความสืบต่อแห่งรูป รูปนี้ชื่อว่าเป็นสันตติรูป

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๗๗/๑๓๗

[๗๓๗] **รูปที่ไม่เป็นสันตติรูป** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นสันตติรูป

[๗๓๘] **รูปที่เป็นชรตารูป** นั้นเป็นไฉน

ความชรา ความคร่ำคร่า ความมีฟันหลุด ความมีผมหงอก ความมีหนังเหี่ยว ความเสื่อมอายุ ความหง่อมแห่งอินทรีย์แห่งรูป รูปนี้ชื่อว่าเป็นชรตารูป

[๗๓๙] **รูปที่ไม่เป็นชรตารูป** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นชรตารูป

[๗๔๐] **รูปที่เป็นอนิจจตารูป** นั้นเป็นไฉน

ความสิ้นไป ความเสื่อมไป ความแตก ความทำลาย ความไม่เที่ยง ความอันตรธานแห่งรูป รูปนี้ชื่อว่าเป็นอนิจจตารูป

[๗๔๑] **รูปที่ไม่เป็นอนิจจตารูป** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นอนิจจตารูป

[๗๔๒] **รูปที่เป็นกวฬิงการาหาร** นั้นเป็นไฉน

ข้าวสุก ขนมสด ขนมแห้ง ปลา เนื้อ นมสด เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ที่พึงกินทางปากขบเคี้ยว กลืนกิน อิ่มท้อง ซึ่งมี โอชาเป็นเหตุให้สัตว์ในสถานที่นั้น ๆ ดำรงชีพอยู่ได้ รูปนี้ชื่อว่าเป็นกวฬิงการาหาร

[๗๔๓] **รูปที่ไม่เป็นกวฬิงการาหาร** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ อนิจจตารูป รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นกวฬิงการาหาร

สุขุมรูปทุกะ จบ

รวมรูปหมวดละ ๒ อย่างนี้

ทุกนิทเทส จบ

ติกนิทเทส

ปกิณณกติกะ

อัชฌัตติกอุปาทาติกะ

[๗๔๔] **รูปที่เป็นภายในเป็นอุปาทายรูป** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าเป็นอุปาทายรูป

[๗๔๕] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นอุปาทายรูป** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเป็นอุปาทายรูป

[๗๔๖] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นอุปาทายรูป** นั้นเป็นไฉน

โผฏฐัพพายตนะ และอาโปธาตุ รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นอุปาทายรูป

อัชฌัตติกอุปาทินนติกะ

[๗๔๗] **รูปที่เป็นภายในเป็นรูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ** นั้นเป็นไฉน จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่ากรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ

[๗๔๘] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นรูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ** นั้นเป็นไฉน อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหาร ที่กรรมปรุงแต่งขึ้น รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่ากรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ

[๗๔๙] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นรูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ** นั้นเป็นไฉน

สัททายตนะ กายวิญญัติ วจีวิญญัติ ลหุตารูป มุทุตารูป กัมมัญญตารูป ชรตารูป และอนิจจตารูป หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และ กวฬิงการาหาร ที่กรรมไม่ได้ปรุงแต่งขึ้น รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่ากรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ

อัชฌัตติกอุปาทินนุปาทานิยติกะ

[๗๕๐] **รูปที่เป็นภายในเป็นรูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่ากรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน

[๗๕๑] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นรูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน** นั้นเป็นไฉน

อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหาร ที่กรรมปรุงแต่งขึ้น รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่ากรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน

[๗๕๒] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นรูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน** นั้นเป็นไฉน

สัททายตนะ กายวิญญัติ วจีวิญญัติ ลหุตารูป มุทุตารูป กัมมัญญตารูป ชรตารูป และอนิจจตารูป หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และ กวฬิงการาหาร ที่กรรมไม่ได้ปรุงแต่งขึ้น รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่ากรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน

อัชฌัตติกอนิทัสสนติกะ

[๗๕๓] **รูปที่เป็นภายในเป็นรูปที่เห็นไม่ได้** นั้นเป็นไฉน
จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าเห็นไม่ได้

[๗๕๔] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นรูปที่เห็นได้** นั้นเป็นไฉน
รูปายตนะ ฯลฯ รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเห็นได้

[๗๕๕] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นรูปที่เห็นไม่ได้** นั้นเป็นไฉน
สัททายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเห็นไม่ได้

อัชฌัตติกสัปปฏิฆติกะ

[๗๕๖] **รูปที่เป็นภายในเป็นรูปที่กระทบได้** นั้นเป็นไฉน
จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่ากระทบได้

[๗๕๗] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นรูปที่กระทบได้** นั้นเป็นไฉน
รูปายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่ากระทบได้

[๗๕๘] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นรูปที่กระทบไม่ได้** นั้นเป็นไฉน
อิตถินทรีย์ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่ากระทบไม่ได้

อัชฌัตติกอินทริยติกะ

[๗๕๙] **รูปที่เป็นภายในเป็นอินทริยรูป** นั้นเป็นไฉน
จักขุนทรีย์ ฯลฯ กายินทรีย์ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าเป็นอินทริยรูป

[๗๖๐] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นอินทริยรูป** นั้นเป็นไฉน
อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเป็นอินทริยรูป

[๗๖๑] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นอินทริยรูป** นั้นเป็นไฉน
รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นอินทริยรูป

อัชฌัตติกนมหาภูตติกะ

[๗๖๒] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นมหาภูตรูป** นั้นเป็นไฉน
จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นมหาภูตรูป

[๗๖๓] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นมหาภูตรูป** นั้นเป็นไฉน
โผฏฐัพพายตนะ ฯลฯ อาโปธาตุ รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเป็นมหาภูตรูป

[๗๖๔] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นมหาภูตรูป** นั้นเป็นไฉน
รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นมหาภูตรูป

อัชฌัตติกนวิญญัตติติกะ

[๗๖๕] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นวิญญัตติรูป** นั้นเป็นไฉน
จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นวิญญัตติรูป

[๗๖๖] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นวิญญัตติรูป** นั้นเป็นไฉน

กายวิญญัติ และวจีวิญญัติ รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเป็นวิญญัตติรูป

[๗๖๗] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นวิญญัตติรูป** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นวิญญัตติรูป

อัชฌัตติกนจิตตสมุฏฐานติกะ

[๗๖๘] **รูปที่เป็นภายในไม่มีจิตเป็นสมุฏฐาน** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่มีจิตเป็นสมุฏฐาน

[๗๖๙] **รูปที่เป็นภายนอกมีจิตเป็นสมุฏฐาน** นั้นเป็นไฉน

กายวิญญัติ และวจีวิญญัติ หรือแม้รูปอื่น มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ ลหุตารูป มุทุตารูป กัมมัญญตารูป อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหาร ที่เกิดจากจิตมีจิตเป็นเหตุ มีจิตเป็นสมุฏฐาน รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่ามีจิตเป็นสมุฏฐาน

[๗๗๐] **รูปที่เป็นภายนอกไม่มีจิตเป็นสมุฏฐาน** นั้นเป็นไฉน

อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ ชรตารูป และอนิจจตารูป หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ ลหุตารูป มุทุตารูป กัมมัญญตารูป อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหาร ที่ไม่เกิดจากจิต ไม่มีจิตเป็นเหตุ ไม่มีจิตเป็นสมุฏฐาน รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่มีจิตเป็นสมุฏฐาน

อัชฌัตติกนจิตตสหภูติกะ

[๗๗๑] **รูปที่เป็นภายในไม่เกิดพร้อมกับจิต** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เกิดพร้อมกับจิต

[๗๗๒] **รูปที่เป็นภายนอกเกิดพร้อมกับจิต** นั้นเป็นไฉน

กายวิญญัติ และวจีวิญญัติ รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเกิดพร้อมกับจิต

[๗๗๓] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เกิดพร้อมกับจิต** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เกิดพร้อมกับจิต

อัชฌัตติกนจิตตานุปริวัตติติกะ

[๗๗๔] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นไปตามจิต** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นไปตามจิต

[๗๗๕] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นไปตามจิต** นั้นเป็นไฉน

กายวิญญัติ และวจีวิญญัติ รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเป็นไปตามจิต

[๗๗๖] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นไปตามจิต** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นไปตามจิต

อัชฌัตติกโอฬาริกติกะ

[๗๗๗] **รูปที่เป็นภายในเป็นรูปหยาบ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าเป็นรูปหยาบ

[๗๗๘] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นรูปหยาบ** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเป็นรูปหยาบ

[๗๗๙] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นรูปละเอียด** นั้นเป็นไฉน

อิตถินทรีย์ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเป็นรูปละเอียด

อัชฌัตติกสันติเกติกะ

[๗๘๐] **รูปที่เป็นภายในเป็นรูปใกล้** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าเป็นรูปใกล้

[๗๘๑] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นรูปไกล** นั้นเป็นไฉน

อิตถินทรีย์ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเป็นรูปไกล

[๗๘๒] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นรูปใกล้** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเป็นรูปใกล้

ปกิณณกติกะ จบ

วัตถุติกะ

พาหิรจักขุสัมผัสสัสสนวัตถุติกะ

[๗๘๓] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัส** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัส

[๗๘๔] **รูปที่เป็นภายในเป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัส** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าเป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัส

[๗๘๕] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัส** นั้นเป็นไฉน

โสตายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นที่อาศัยเกิดของ จักขุสัมผัส

พาหิรจักขุสัมผัสสชาเวทนายนวัตถุติกะ

[๗๘๖] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นที่อาศัยเกิดของเวทนาที่เกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของจักขุวิญญาณ** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุวิญญาณ

[๗๘๗] **รูปที่เป็นภายในเป็นที่อาศัยเกิดของจักขุวิญญาณ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าเป็นที่อาศัยเกิดของจักขุวิญญาณ

[๗๘๘] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุวิญญาณ** นั้นเป็นไฉน

โสตายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุวิญญาณ

พาหิรโสตสัมผัสสัสสนวัตถุติกาทิติกะ

[๗๘๙] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นที่อาศัยเกิดของโสตสัมผัส ฯลฯ ของฆานสัมผัส ฯลฯ ของชิวหาสัมผัส ฯลฯ ของกายสัมผัส** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นที่อาศัยเกิดของกายสัมผัส

[๗๙๐] **รูปที่เป็นภายในเป็นที่อาศัยเกิดของกายสัมผัส** นั้นเป็นไฉน

กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าเป็นที่อาศัยเกิดของกายสัมผัส

[๗๙๑] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นที่อาศัยเกิดของกายสัมผัส** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ ชิวหายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นที่อาศัยเกิดของ กายสัมผัส

พาหิรกายสัมผัสสชาเวทนายนวัตถุติกาทิติกะ

[๗๙๒] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นที่อาศัยเกิดของเวทนาที่เกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของกายวิญญาณ** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นที่อาศัยเกิดของกายวิญญาณ

[๗๙๓] **รูปที่เป็นภายในเป็นที่อาศัยเกิดของกายวิญญาณ** นั้นเป็นไฉน

กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าเป็นที่อาศัยเกิดของกายวิญญาณ

[๗๙๔] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นที่อาศัยเกิดของกายวิญญาณ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ ชิวหายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นที่อาศัยเกิดของกายวิญญาณ

วัตถุติกะ จบ

อารัมมณติกะ

อัชฌัตติกจักขุสัมผัสสัสสนารัมมณติกะ

[๗๙๕] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นอารมณ์ของจักขุสัมผัส** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นอารมณ์ของ จักขุสัมผัส

[๗๙๖] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นอารมณ์ของจักขุสัมผัส** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของจักขุสัมผัส

[๗๙๗] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นอารมณ์ของจักขุสัมผัส** นั้นเป็นไฉน

สัททายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นอารมณ์ของจักขุสัมผัส

จักขุสัมผัสสชาเวทนายนารัมมณติกาทิติกะ

[๗๙๘] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นอารมณ์ของเวทนาที่เกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของจักขุวิญญาณ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นอารมณ์ของ จักขุวิญญาณ

[๗๙๙] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นอารมณ์ของจักขุวิญญาณ** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของจักขุวิญญาณ

[๘๐๐] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นอารมณ์ของจักขุวิญญาณ** นั้นเป็นไฉน

สัททายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นอารมณ์ของจักขุวิญญาณ

อัชฌัตติกโสตสัมผัสสัสสนารัมมณติกาทิติกะ

[๘๐๑] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นอารมณ์ของโสตสัมผัส ฯลฯ ของฆานสัมผัส ฯลฯ ของชิวหาสัมผัส ฯลฯ ของกายสัมผัส** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นอารมณ์ของ กายสัมผัส

[๘๐๒] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นอารมณ์ของกายสัมผัส** นั้นเป็นไฉน

โผฏฐัพพายตนะ รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของกายสัมผัส

[๘๐๓] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นอารมณ์ของกายสัมผัส** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นอารมณ์ของ กายสัมผัส

อัชฌัตติกกายสัมผัสสชาเวทนายนารัมมณติกาทิติกะ

[๘๐๔] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นอารมณ์ของเวทนาที่เกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของกายวิญญาณ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นอารมณ์ของ กายวิญญาณ

[๘๐๕] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นอารมณ์ของกายวิญญาณ** นั้นเป็นไฉน

โผฏฐัพพายตนะ รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของกายวิญญาณ

[๘๐๖] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นอารมณ์ของกายวิญญาณ** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นอารมณ์ของ กายวิญญาณ

อารัมมณติกะ จบ

อายตนติกะ

พาหิรนจักขายตนติกะ

[๘๐๗] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นจักขายตนะ** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นจักขายตนะ

[๘๐๘] **รูปที่เป็นภายในเป็นจักขายตนะ** นั้นเป็นไฉน

จักษุใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้ชื่อว่าบ้านว่างบ้าง รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าเป็นจักขายตนะ

[๘๐๙] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นจักขายตนะ** นั้นเป็นไฉน

โสตายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นจักขายตนะ

พาหิรนโสตายตนติกาทิติกะ

[๘๑๐] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นโสตายตนะ ฯลฯ ไม่เป็นฆานายตนะ ฯลฯ ไม่เป็นชิวหายตนะ ฯลฯ ไม่เป็นกายายตนะ** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นกายายตนะ

[๘๑๑] **รูปที่เป็นภายในเป็นกายายตนะ** นั้นเป็นไฉน

กายใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้ชื่อว่าบ้านว่างบ้าง รูปที่ เป็นภายในนี้ชื่อว่าเป็นกายายตนะ

[๘๑๒] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นกายายตนะ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ ชิวหายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นกายายตนะ

อัชฌัตติกนรูปายตนติกะ

[๘๑๓] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นรูปายตนะ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นรูปายตนะ

[๘๑๔] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นรูปายตนะ** นั้นเป็นไฉน

รูปใด เป็นสีต่าง ๆ อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้ชื่อว่ารูปธาตุบ้าง รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเป็นรูปายตนะ

[๘๑๕] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นรูปายตนะ** นั้นเป็นไฉน

สัททายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นรูปายตนะ

อัชฌัตติกนสัททายตนติกาทิติกะ

[๘๑๖] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นสัททายตนะ ฯลฯ ไม่เป็นคันธายตนะ ฯลฯ ไม่เป็นรสายตนะ ฯลฯ ไม่เป็นโผฏฐัพพายตนะ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นโผฏฐัพพายตนะ

[๘๑๗] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นโผฏฐัพพายตนะ** นั้นเป็นไฉน

ปฐวีธาตุ ฯลฯ นี้ชื่อว่าโผฏฐัพพธาตุบ้าง รูปที่เป็นภายนอกนี้ ชื่อว่าเป็น โผฏฐัพพายตนะ

[๘๑๘] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นโผฏฐัพพายตนะ** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ ชื่อว่าไม่เป็น โผฏฐัพพายตนะ

อายตนติกะ จบ

ธาตุติกะ

พาหิรนจักขุธาตุติกะ

[๘๑๙] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นจักขุธาตุ** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นจักขุธาตุ

[๘๒๐] **รูปที่เป็นภายในเป็นจักขุธาตุ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าเป็นจักขุธาตุ

[๘๒๑] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นจักขุธาตุ** นั้นเป็นไฉน

โสตายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นจักขุธาตุ

พาหิรนโสตธาตุติกาทิติกะ

[๘๒๒] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นโสตธาตุ ฯลฯ ไม่เป็นฆานธาตุ ฯลฯ ไม่เป็นชิวหาธาตุ ฯลฯ ไม่เป็นกายธาตุ** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นกายธาตุ

[๘๒๓] **รูปที่เป็นภายในเป็นกายธาตุ** นั้นเป็นไฉน

กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าเป็นกายธาตุ

[๘๒๔] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นกายธาตุ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ ชิวหายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นกายธาตุ

อัชฌัตติกนรูปธาตุติกะ

[๘๒๕] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นรูปธาตุ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นรูปธาตุ

[๘๒๖] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นรูปธาตุ** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเป็นรูปธาตุ

[๘๒๗] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นรูปธาตุ** นั้นเป็นไฉน

สัททายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นรูปธาตุ

อัชฌัตติกนสัททธาตุติกาทิติกะ

[๘๒๘] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นสัททธาตุ ฯลฯ ไม่เป็นคันธธาตุ ฯลฯ ไม่เป็นรสธาตุ ฯลฯ ไม่เป็นโผฏฐัพพธาตุ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นโผฏฐัพพธาตุ

[๘๒๙] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นโผฏฐัพพธาตุ** นั้นเป็นไฉน

โผฏฐัพพายตนะ รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเป็นโผฏฐัพพธาตุ

[๘๓๐] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นโผฏฐัพพธาตุ** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นโผฏฐัพพธาตุ

ธาตุติกะ จบ

อินทริยติกะ

พาหิรนจักขุนทริยติกะ

[๘๓๑] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นจักขุนทรีย์** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นจักขุนทรีย์

[๘๓๒] **รูปที่เป็นภายในเป็นจักขุนทรีย์** นั้นเป็นไฉน

จักษุใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้ชื่อว่าบ้านว่างบ้าง รูปที่ เป็นภายในนี้ชื่อว่าเป็นจักขุนทรีย์

[๘๓๓] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นจักขุนทรีย์** นั้นเป็นไฉน

โสตายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นจักขุนทรีย์

พาหิรนโสตินทริยติกาทิติกะ

[๘๓๔] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นโสตินทรีย์ ฯลฯ ไม่เป็นฆานินทรีย์ ฯลฯ ไม่เป็นชิวหินทรีย์ ฯลฯ ไม่เป็นกายินทรีย์** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นกายินทรีย์

[๘๓๕] **รูปที่เป็นภายในเป็นกายินทรีย์** นั้นเป็นไฉน

กายใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้ชื่อว่าบ้านว่างบ้าง รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าเป็นกายินทรีย์

[๘๓๖] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นกายินทรีย์** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ ชิวหายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นกายินทรีย์

อัชฌัตติกนอิตถินทริยติกะ

[๘๓๗] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นอิตถินทรีย์** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นอิตถินทรีย์

[๘๓๘] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นอิตถินทรีย์** นั้นเป็นไฉน

ทรวดทรงหญิง เครื่องหมายประจำเพศหญิง กิริยาหญิง อาการหญิง สภาพหญิง ภาวะหญิงของสตรี รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเป็นอิตถินทรีย์

[๘๓๙] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นอิตถินทรีย์** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นอิตถินทรีย์

อัชฌัตติกนปุริสินทริยติกะ

[๘๔๐] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นปุริสินทรีย์** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นปุริสินทรีย์

[๘๔๑] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นปุริสินทรีย์** นั้นเป็นไฉน

ทรวดทรงชาย เครื่องหมายประจำเพศชาย กิริยาชาย อาการชาย สภาพชาย ภาวะชาย ของบุรุษ รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเป็นปุริสินทรีย์

[๘๔๒] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นปุริสินทรีย์** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นปุริสินทรีย์

อัชฌัตติกนชีวิตินทริยติกะ

[๘๔๓] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นชีวิตินทรีย์** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นชีวิตินทรีย์

[๘๔๔] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นชีวิตินทรีย์** นั้นเป็นไฉน

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไป กิริยาที่ให้เป็นไป อาการที่สืบเนื่องกัน ความดำเนินไป ความหล่อเลี้ยง ชีวิต ชีวิตินทรีย์แห่งสภาวธรรมที่เป็นรูปเหล่านั้น รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเป็นชีวิตินทรีย์

[๘๔๕] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นชีวิตินทรีย์** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นชีวิตินทรีย์

อินทริยติกะ จบ

สุขุมรูปติกะ

อัชฌัตติกนกายวิญญัตติติกะ

[๘๔๖] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นกายวิญญัติ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นกายวิญญัติ

[๘๔๗] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นกายวิญญัติ** นั้นเป็นไฉน

ความเข้มแข็ง กิริยาที่เข้มแข็งด้วยดี ภาวะที่เข้มแข็งด้วยดี การแสดงให้รู้ความหมาย กิริยาที่แสดงให้รู้ความหมาย ภาวะที่แสดงให้รู้ความหมายแห่งกายของบุคคลผู้มีจิตเป็นกุศล มีจิตเป็นอกุศล มีจิตเป็นอัพยากฤต ก้าวไปอยู่ ถอยกลับอยู่ แลดูอยู่ เหลียวดูอยู่ คู้เข้าอยู่ หรือเหยียดออกอยู่ รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเป็น กายวิญญัติ

[๘๔๘] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นกายวิญญัติ** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นกายวิญญัติ

อัชฌัตติกนวจีวิญญัตติติกะ

[๘๔๙] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นวจีวิญญัติ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นวจีวิญญัติ

[๘๕๐] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นวจีวิญญัติ** นั้นเป็นไฉน

การพูด การเปล่งวาจา การเจรจา การกล่าว การป่าวร้อง การโฆษณา วาจา วจีเภท ของบุคคลผู้มีจิตเป็นกุศล มีจิตเป็นอกุศล หรือมีจิตเป็นอัพยากฤต นี้เรียกว่า วาจา การแสดงให้รู้ความหมาย กิริยาที่แสดงให้รู้ความหมาย ภาวะที่แสดงให้รู้ความหมายด้วยวาจานั้น รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเป็นวจีวิญญัติ

[๘๕๑] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นวจีวิญญัติ** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นวจีวิญญัติ

อัชฌัตติกนอากาสธาตุติกะ

[๘๕๒] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นอากาสธาตุ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นอากาสธาตุ

[๘๕๓] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นอากาสธาตุ** นั้นเป็นไฉน

อากาศ ธรรมชาติที่นับว่าอากาศ ความว่างเปล่า ธรรมชาติที่นับว่าความ ว่างเปล่า ช่องว่าง ธรรมชาติที่นับว่าช่องว่างซึ่งมหาภูตรูป ๔ ถูกต้องไม่ได้ รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเป็นอากาสธาตุ

[๘๕๔] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นอากาสธาตุ** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นอากาสธาตุ

อัชฌัตติกนอาโปธาตุติกะ

[๘๕๕] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นอาโปธาตุ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นอาโปธาตุ

[๘๕๖] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นอาโปธาตุ** นั้นเป็นไฉน

ความเอิบอาบ ธรรมชาติที่เอิบอาบ ความเหนียว ธรรมชาติที่เหนียว ธรรมชาติเป็นเครื่องเกาะกุมรูป รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเป็นอาโปธาตุ

[๘๕๗] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นอาโปธาตุ** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นอาโปธาตุ

อัชฌัตติกนรูปัสสลหุตาติกะ

[๘๕๘] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นลหุตารูป** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นลหุตารูป

[๘๕๙] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นลหุตารูป** นั้นเป็นไฉน

ความเบา ความรวดเร็ว ความไม่เชื่องช้า ความไม่หนักแห่งรูป รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเป็นลหุตารูป

[๘๖๐] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นลหุตารูป** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นลหุตารูป

อัชฌัตติกนรูปัสสมุทุตาติกะ

[๘๖๑] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นมุทุตารูป** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นมุทุตารูป

[๘๖๒] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นมุทุตารูป** นั้นเป็นไฉน

ความอ่อน ภาวะที่อ่อน ความไม่แข็ง ความไม่กระด้างแห่งรูป รูปที่เป็น ภายนอกนี้ชื่อว่าเป็นมุทุตารูป

[๘๖๓] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นมุทุตารูป** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นมุทุตารูป

อัชฌัตติกนรูปัสสกัมมัญญตาติกะ

[๘๖๔] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นกัมมัญญตารูป** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นกัมมัญญตารูป

[๘๖๕] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นกัมมัญญตารูป** นั้นเป็นไฉน

ความควรแก่การงาน กิริยาที่ควรแก่การงาน ภาวะที่ควรแก่การงานแห่งรูป รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเป็นกัมมัญญตารูป

[๘๖๖] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นกัมมัญญตารูป** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็น กัมมัญญตารูป

อัชฌัตติกนรูปัสสอุปจยติกะ

[๘๖๗] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นอุปจยรูป** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นอุปจยรูป

[๘๖๘] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นอุปจยรูป** นั้นเป็นไฉน

ความแรกเกิดแห่งอายตนะ เป็นความเจริญแห่งรูป รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเป็นอุปจยรูป

[๘๖๙] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นอุปจยรูป** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นอุปจยรูป

อัชฌัตติกนรูปัสสสันตติติกะ

[๘๗๐] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นสันตติรูป** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นสันตติรูป

[๘๗๑] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นสันตติรูป** นั้นเป็นไฉน

ความเจริญแห่งรูป เป็นความสืบต่อแห่งรูป รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเป็นสันตติรูป

[๘๗๒] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นสันตติรูป** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นสันตติรูป

อัชฌัตติกนรูปัสสชรตาติกะ

[๘๗๓] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นชรตารูป** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นชรตารูป

[๘๗๔] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นชรตารูป** นั้นเป็นไฉน

ความชรา ความคร่ำคร่า ความมีฟันหลุด ความมีผมหงอก ความมีหนังเหี่ยว ความเสื่อมอายุ ความหง่อมแห่งอินทรีย์ของรูป รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเป็น ชรตารูป

[๘๗๕] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นชรตารูป** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นชรตารูป

อัชฌัตติกนรูปัสสอนิจจตาติกะ

[๘๗๖] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นอนิจจตารูป** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นอนิจจตารูป

[๘๗๗] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นอนิจจตารูป** นั้นเป็นไฉน

ความสิ้นไป ความเสื่อมไป ความแตก ความทำลาย ความไม่เที่ยง ความหายไปแห่งรูป รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเป็นอนิจจตารูป

[๘๗๘] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นอนิจจตารูป** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นอนิจจตารูป

อัชฌัตติกนกวฬิงการาหารติกะ

[๘๗๙] **รูปที่เป็นภายในไม่เป็นกวฬิงการาหาร** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปที่เป็นภายในนี้ชื่อว่าไม่เป็นกวฬิงการาหาร

[๘๘๐] **รูปที่เป็นภายนอกเป็นกวฬิงการาหาร** นั้นเป็นไฉน

ข้าวสุก ขนมสด ขนมแห้ง ปลา เนื้อ นมสด นมส้ม เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ที่พึงกินทางปาก ขบเคี้ยว กลืนกิน อิ่มท้อง ซึ่ง มีโอชาเป็นเหตุให้สัตว์ในสถานที่นั้น ๆ ดำรงชีพอยู่ได้ รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าเป็นกวฬิงการาหาร

[๘๘๑] **รูปที่เป็นภายนอกไม่เป็นกวฬิงการาหาร** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ อนิจจตารูป รูปที่เป็นภายนอกนี้ชื่อว่าไม่เป็นกวฬิงการาหาร

สุขุมรูปติกะ จบ

รวมรูปหมวดละ ๓ อย่างนี้

ติกนิทเทส จบ

จตุกกนิทเทส

อุปาทาอุปาทินนจตุกกะ

[๘๘๒] **รูปที่เป็นอุปาทายรูปเป็นรูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ หรือ รูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ อากาสธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหารที่กรรมปรุงแต่งขึ้น รูปที่เป็นอุปาทายรูปนี้ชื่อว่ากรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ

[๘๘๓] **รูปที่เป็นอุปาทายรูปเป็นรูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ** นั้นเป็นไฉน

สัททายตนะ กายวิญญัติ วจีวิญญัติ ลหุตารูป มุทุตารูป กัมมัญญตารูป ชรตารูป และอนิจจตารูป หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ อากาสธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหารที่กรรมไม่ได้ปรุงแต่งขึ้น รูปที่เป็นอุปาทายรูปนี้ชื่อว่ากรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ

[๘๘๔] **รูปที่ไม่เป็นอุปาทายรูปเป็นรูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ** นั้นเป็นไฉน

โผฏฐัพพายตนะ และอาโปธาตุที่กรรมปรุงแต่งขึ้น รูปที่ไม่เป็นอุปาทายรูปนี้ชื่อว่ากรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ

[๘๘๕] **รูปที่ไม่เป็นอุปาทายรูปเป็นรูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ** นั้นเป็นไฉน

โผฏฐัพพายตนะ และอาโปธาตุที่กรรมไม่ได้ปรุงแต่งขึ้น รูปที่ไม่เป็นอุปาทายรูป นี้ ชื่อว่ากรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ

อุปาทาอุปาทินนุปาทานิยจตุกกะ

[๘๘๖] **รูปที่เป็นอุปาทายรูปเป็นรูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ หรือ รูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ อากาสธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหาร ที่กรรมปรุงแต่งขึ้น รูปที่เป็นอุปาทายรูปนี้ชื่อว่า กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน

[๘๘๗] **รูปที่เป็นอุปาทายรูปเป็นรูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน** นั้นเป็นไฉน

สัททายตนะ กายวิญญัติ วจีวิญญัติ ลหุตารูป มุทุตารูป กัมมัญญตารูป ชรตารูป และอนิจจตารูป หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ อากาสธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหารที่กรรมไม่ได้ปรุงแต่งขึ้น รูปที่เป็นอุปาทายรูปนี้ชื่อว่ากรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน

[๘๘๘] **รูปที่ไม่เป็นอุปาทายรูปเป็นรูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน** นั้นเป็นไฉน

โผฏฐัพพายตนะ และอาโปธาตุที่กรรมปรุงแต่งขึ้น รูปที่ไม่เป็นอุปาทายรูปนี้ ชื่อว่ากรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน

[๘๘๙] **รูปที่ไม่เป็นอุปาทายรูปเป็นรูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน** นั้นเป็นไฉน

โผฏฐัพพายตนะ และอาโปธาตุที่กรรมไม่ได้ปรุงแต่งขึ้น รูปที่ไม่เป็นอุปาทายรูป นี้ชื่อว่ากรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน

อุปาทาสัปปฏิฆจตุกกะ

[๘๙๐] **รูปที่เป็นอุปาทายรูปเป็นรูปที่กระทบได้** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ รสายตนะ รูปที่เป็นอุปาทายรูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปที่กระทบได้

[๘๙๑] **รูปที่เป็นอุปาทายรูปเป็นรูปที่กระทบไม่ได้** นั้นเป็นไฉน

อิตถินทรีย์ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นอุปาทายรูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปที่กระทบ ไม่ได้

[๘๙๒] **รูปที่ไม่เป็นอุปาทายรูปเป็นรูปที่กระทบได้** นั้นเป็นไฉน

โผฏฐัพพายตนะ รูปที่ไม่เป็นอุปาทายรูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปที่กระทบได้

[๘๙๓] **รูปที่ไม่เป็นอุปาทายรูปเป็นรูปที่กระทบไม่ได้** นั้นเป็นไฉน

อาโปธาตุ รูปที่ไม่เป็นอุปาทายรูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปที่กระทบไม่ได้

อุปาทาโอฬาริกจตุกกะ

[๘๙๔] **รูปที่เป็นอุปาทายรูปเป็นรูปหยาบ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ รสายตนะ รูปที่เป็นอุปาทายรูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปหยาบ

[๘๙๕] **รูปที่เป็นอุปาทายรูปเป็นรูปละเอียด** นั้นเป็นไฉน

อิตถินทรีย์ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นอุปาทายรูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปละเอียด

[๘๙๖] **รูปที่ไม่เป็นอุปาทายรูปเป็นรูปหยาบ** นั้นเป็นไฉน

โผฏฐัพพายตนะ รูปที่ไม่เป็นอุปาทายรูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปหยาบ

[๘๙๗] **รูปที่ไม่เป็นอุปาทายรูปเป็นรูปละเอียด** นั้นเป็นไฉน

อาโปธาตุ รูปที่ไม่เป็นอุปาทายรูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปละเอียด

อุปาทาทูเรจตุกกะ

[๘๙๘] **รูปที่เป็นอุปาทายรูปเป็นรูปไกล** นั้นเป็นไฉน

อิตถินทรีย์ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เป็นอุปาทายรูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปไกล

[๘๙๙] **รูปที่เป็นอุปาทายรูปเป็นรูปใกล้** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ รสายตนะ รูปที่เป็นอุปาทายรูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปใกล้

[๙๐๐] **รูปที่ไม่เป็นอุปาทายรูปเป็นรูปไกล** นั้นเป็นไฉน

อาโปธาตุ รูปที่ไม่เป็นอุปาทายรูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปไกล

[๙๐๑] **รูปที่ไม่เป็นอุปาทายรูปเป็นรูปใกล้** นั้นเป็นไฉน

โผฏฐัพพายตนะ รูปที่ไม่เป็นอุปาทายรูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปใกล้

อุปาทินนสนิทัสสนจตุกกะ

[๙๐๒] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือเป็นรูปที่เห็นได้** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะที่กรรมปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือนี้ชื่อว่าเห็นได้

[๙๐๓] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือเป็นรูปที่เห็นไม่ได้** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ หรือ รูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหารที่กรรมปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือนี้ชื่อว่าเห็นไม่ได้

[๙๐๔] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือเป็นรูปที่เห็นได้** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะที่กรรมไม่ได้ปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือนี้ชื่อว่าเห็นได้

[๙๐๕] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือเป็นรูปที่เห็นไม่ได้** นั้นเป็นไฉน

สัททายตนะ กายวิญญัติ วจีวิญญัติ ลหุตารูป มุทุตารูป กัมมัญญตารูป ชรตารูป และอนิจจตารูป หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหาร ที่กรรมไม่ได้ปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือนี้ชื่อว่าเห็นไม่ได้

อุปาทินนสัปปฏิฆจตุกกะ

[๙๐๖] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือเป็นรูปที่กระทบได้** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ และโผฏฐัพพายตนะที่กรรมปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือนี้ชื่อว่ากระทบได้

[๙๐๗] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือเป็นรูปที่กระทบไม่ได้** นั้นเป็นไฉน

อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ อากาสธาตุ อาโปธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหารที่กรรมปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือนี้ชื่อว่ากระทบไม่ได้

[๙๐๘] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือเป็นรูปที่กระทบได้** นั้นเป็นไฉน

สัททายตนะ หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ และ โผฏฐัพพายตนะที่กรรมไม่ได้ปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือนี้ชื่อว่ากระทบได้

[๙๐๙] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือเป็นรูปที่กระทบไม่ได้** นั้นเป็นไฉน

กายวิญญัติ วจีวิญญัติ ลหุตารูป มุทุตารูป กัมมัญญตารูป ชรตารูป และ อนิจจตารูป หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ อากาสธาตุ อาโปธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหารที่กรรมไม่ได้ปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือนี้ชื่อว่ากระทบไม่ได้

อุปาทินนมหาภูตจตุกกะ

[๙๑๐] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือเป็นมหาภูตรูป** นั้นเป็นไฉน

โผฏฐัพพายตนะ และอาโปธาตุที่กรรมปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือนี้ชื่อว่าเป็นมหาภูตรูป

[๙๑๑] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือไม่เป็นมหาภูตรูป** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ หรือ รูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ อากาสธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหารที่กรรมปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือนี้ชื่อว่าไม่เป็นมหาภูตรูป

[๙๑๒] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือเป็นมหาภูตรูป นั้น** เป็นไฉน

โผฏฐัพพายตนะ และอาโปธาตุที่กรรมไม่ได้ปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือนี้ชื่อว่าเป็นมหาภูตรูป

[๙๑๓] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือไม่เป็นมหาภูตรูป** นั้นเป็นไฉน

สัททายตนะ กายวิญญัติ วจีวิญญัติ ลหุตารูป มุทุตารูป กัมมัญญตารูป ชรตารูป และอนิจจตารูป หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ อากาสธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหารที่กรรมไม่ได้ปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือนี้ชื่อว่าไม่เป็นมหาภูตรูป

อุปาทินนโอฬาริกจตุกกะ

[๙๑๔] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือเป็นรูปหยาบ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ และโผฏฐัพพายตนะที่กรรมปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือนี้ชื่อว่าเป็นรูปหยาบ

[๙๑๕] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือเป็นรูปละเอียด** นั้นเป็นไฉน

อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ อากาสธาตุ อาโปธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหารที่กรรมปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือนี้ชื่อว่าเป็นรูปละเอียด

[๙๑๖] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือเป็นรูปหยาบ** นั้นเป็นไฉน

สัททายตนะ หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ และโผฏฐัพพายตนะอันกรรมไม่ได้ปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือนี้ชื่อว่าเป็นรูปหยาบ

[๙๑๗] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือเป็นรูปละเอียด** นั้นเป็นไฉน

กายวิญญัติ วจีวิญญัติ ลหุตารูป มุทุตารูป กัมมัญญตารูป ชรตารูป และ อนิจจตารูป หรือรูปแม้อื่นมีอยู่ ได้แก่ อากาสธาตุ อาโปธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหารที่กรรมไม่ได้ปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือนี้ชื่อว่าเป็นรูปละเอียด

อุปาทินนทูเรจตุกกะ

[๙๑๘] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือเป็นรูปไกล** นั้นเป็นไฉน

อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ อากาสธาตุ อาโปธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหารที่กรรมปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือนี้ชื่อว่าเป็นรูปไกล

[๙๑๙] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือเป็นรูปใกล้** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ และโผฏฐัพพายตนะที่กรรมปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือนี้ชื่อว่าเป็นรูปใกล้

[๙๒๐] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือเป็นรูปไกล** นั้นเป็นไฉน

กายวิญญัติ วจีวิญญัติ ลหุตารูป มุทุตารูป กัมมัญญตารูป ชรตารูป และ อนิจจตารูป หรือรูปแม้อื่นมีอยู่ ได้แก่ อากาสธาตุ อาโปธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหารที่กรรมไม่ได้ปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือนี้ชื่อว่าเป็นรูปไกล

[๙๒๑] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือเป็นรูปใกล้** นั้นเป็นไฉน

สัททายตนะ หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ และ โผฏฐัพพายตนะที่กรรมไม่ได้ปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือนี้ชื่อว่าเป็นรูปใกล้

อุปาทินนุปาทานิยสนิทัสสนจตุกกะ

[๙๒๒] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของ อุปาทานเป็นรูปที่เห็นได้** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะที่กรรมปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทานนี้ชื่อว่าเห็นได้

[๙๒๓] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของ อุปาทานเป็นรูปที่เห็นไม่ได้** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ หรือ รูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหารที่กรรมปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรม อันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทานนี้ชื่อว่าเห็นไม่ได้

[๙๒๔] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นรูปที่เห็นได้** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะที่กรรมไม่ได้ปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทานนี้ชื่อว่าเห็นได้

[๙๒๕] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นรูปที่เห็นไม่ได้** นั้นเป็นไฉน

สัททายตนะ กายวิญญัติ วจีวิญญัติ ลหุตารูป มุทุตารูป กัมมัญญตารูป ชรตารูป และอนิจจตารูป หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหารที่กรรมไม่ได้ปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทานนี้ชื่อว่าเห็นไม่ได้

อุปาทินนุปาทานิยสัปปฏิฆจตุกกะ

[๙๒๖] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของ อุปาทานเป็นรูปที่กระทบได้** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ และโผฏฐัพพายตนะที่กรรมปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทานนี้ชื่อว่ากระทบได้

[๙๒๗] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของ อุปาทานเป็นรูปที่กระทบไม่ได้** นั้นเป็นไฉน

อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ อากาสธาตุ อาโปธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหารที่กรรมปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทานนี้ชื่อว่ากระทบไม่ได้

[๙๒๘] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นรูปที่กระทบได้** นั้นเป็นไฉน

สัททายตนะ หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ และ โผฏฐัพพายตนะที่กรรมไม่ได้ปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทานนี้ชื่อว่ากระทบได้

[๙๒๙] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นรูปที่กระทบไม่ได้** นั้นเป็นไฉน

กายวิญญัติ วจีวิญญัติ ลหุตารูป มุทุตารูป กัมมัญญตารูป ชรตารูป และ อนิจจตารูป หรือรูปแม้อื่นมีอยู่ ได้แก่ อากาสธาตุ อาโปธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหารที่กรรมไม่ได้ปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทานนี้ชื่อว่ากระทบไม่ได้

อุปาทินนุปาทานิยมหาภูตจตุกกะ

[๙๓๐] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทานเป็นมหาภูตรูป** นั้นเป็นไฉน

โผฏฐัพพายตนะ และอาโปธาตุที่กรรมปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทานนี้ชื่อว่าเป็นมหาภูตรูป

[๙๓๑] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน ไม่เป็นมหาภูตรูป** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ หรือ รูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ อากาสธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหารที่กรรมปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทานนี้ชื่อว่าไม่เป็นมหาภูตรูป

[๙๓๒] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นมหาภูตรูป** นั้นเป็นไฉน

โผฏฐัพพายตนะ และอาโปธาตุที่กรรมไม่ได้ปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทานนี้ชื่อว่าเป็นมหาภูตรูป

[๙๓๓] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน ไม่เป็นมหาภูตรูป** นั้นเป็นไฉน

สัททายตนะ กายวิญญัติ วจีวิญญัติ ลหุตารูป มุทุตารูป กัมมัญญตารูป ชรตารูป และอนิจจตารูป หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ อากาสธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหารที่กรรมไม่ได้ปรุงแต่ง ขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทานนี้ชื่อว่าไม่เป็นมหาภูตรูป

อุปาทินนุปาทานิยโอฬาริกจตุกกะ

[๙๓๔] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของ อุปาทานเป็นรูปหยาบ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ และโผฏฐัพพายตนะที่กรรมปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทานนี้ชื่อว่าเป็นรูปหยาบ

[๙๓๕] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของ อุปาทานเป็นรูปละเอียด** นั้นเป็นไฉน

อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ อากาสธาตุ อาโปธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหารที่กรรมปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทานนี้ชื่อว่าเป็นรูปละเอียด

[๙๓๖] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทานเป็นรูปหยาบ** นั้นเป็นไฉน

สัททายตนะ หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ และ โผฏฐัพพายตนะที่กรรมไม่ได้ปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทานนี้ชื่อว่าเป็นรูปหยาบ

[๙๓๗] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทานเป็นรูปละเอียด** นั้นเป็นไฉน

กายวิญญัติ วจีวิญญัติ ลหุตารูป มุทุตารูป กัมมัญญตารูป ชรตารูป และ อนิจจตารูป หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ อากาสธาตุ อาโปธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหารที่กรรมไม่ได้ปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทานนี้ชื่อว่าเป็นรูปละเอียด

อุปาทินนุปาทานิยทูเรจตุกกะ

[๙๓๘] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของ อุปาทานเป็นรูปไกล** นั้นเป็นไฉน

อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ อากาสธาตุ อาโปธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหารที่กรรมปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทานนี้ชื่อว่าเป็นรูปไกล

[๙๓๙] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของ อุปาทานเป็นรูปใกล้** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ และโผฏฐัพพายตนะที่กรรมปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทานนี้ชื่อว่าเป็นรูปใกล้

[๙๔๐] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นรูปไกล** นั้นเป็นไฉน

กายวิญญัติ วจีวิญญัติ ลหุตารูป มุทุตารูป กัมมัญญตารูป ชรตารูป และ อนิจจตารูป หรือรูปแม้อื่นมีอยู่ ได้แก่ อากาสธาตุ อาโปธาตุ อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหารที่กรรมไม่ได้ปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทานนี้ชื่อว่าเป็นรูปไกล

[๙๔๑] **รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นรูปใกล้** นั้นเป็นไฉน

สัททายตนะ หรือรูปแม้อื่น มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ และ โผฏฐัพพายตนะที่กรรมไม่ได้ปรุงแต่งขึ้น รูปที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทานนี้ชื่อว่าเป็นรูปใกล้

สัปปฏิฆอินทริยจตุกกะ

[๙๔๒] **รูปที่กระทบได้เป็นอินทริยรูป** นั้นเป็นไฉน

จักขุนทรีย์ ฯลฯ กายินทรีย์ รูปที่กระทบได้นี้ชื่อว่าเป็นอินทริยรูป

[๙๔๓] **รูปที่กระทบได้ไม่เป็นอินทริยรูป** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ รูปที่กระทบได้นี้ชื่อว่าไม่เป็นอินทริยรูป

[๙๔๔] **รูปที่กระทบไม่ได้เป็นอินทริยรูป** นั้นเป็นไฉน

อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ รูปที่กระทบไม่ได้นี้ชื่อว่าเป็นอินทริยรูป

[๙๔๕] **รูปที่กระทบไม่ได้ไม่เป็นอินทริยรูป** นั้นเป็นไฉน

กายวิญญัติ วจีวิญญัติ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่กระทบไม่ได้นี้ชื่อว่าไม่เป็นอินทริยรูป

สัปปฏิฆมหาภูตจตุกกะ

[๙๔๖] **รูปที่กระทบได้เป็นมหาภูตรูป** นั้นเป็นไฉน

โผฏฐัพพายตนะ รูปที่กระทบได้นี้ชื่อว่าเป็นมหาภูตรูป

[๙๔๗] **รูปที่กระทบได้ไม่เป็นมหาภูตรูป** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ รสายตนะ รูปที่กระทบได้นี้ชื่อว่าไม่เป็นมหาภูตรูป

[๙๔๘] **รูปที่กระทบไม่ได้เป็นมหาภูตรูป** นั้นเป็นไฉน

อาโปธาตุ รูปที่กระทบไม่ได้นี้ชื่อว่าเป็นมหาภูตรูป

[๙๔๙] **รูปที่กระทบไม่ได้ไม่เป็นมหาภูตรูป** นั้นเป็นไฉน

อิตถินทรีย์ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่กระทบไม่ได้นี้ชื่อว่าไม่เป็นมหาภูตรูป

อินทริยโอฬาริกจตุกกะ

[๙๕๐] **รูปที่เป็นอินทริยรูปเป็นรูปหยาบ** นั้นเป็นไฉน

จักขุนทรีย์ ฯลฯ กายินทรีย์ รูปที่เป็นอินทริยรูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปหยาบ

[๙๕๑] **รูปที่เป็นอินทริยรูปเป็นรูปละเอียด** นั้นเป็นไฉน

อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ รูปที่เป็นอินทริยรูปนี้ชื่อว่าเป็นรูป ละเอียด

[๙๕๒] **รูปที่ไม่เป็นอินทริยรูปเป็นรูปหยาบ** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ รูปที่ไม่เป็นอินทริยรูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปหยาบ

[๙๕๓] **รูปที่ไม่เป็นอินทริยรูปเป็นรูปละเอียด** นั้นเป็นไฉน

กายวิญญัติ วจีวิญญัติ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่ไม่เป็นอินทริยรูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปละเอียด

อินทริยทูเรจตุกกะ

[๙๕๔] **รูปที่เป็นอินทริยรูปเป็นรูปไกล** นั้นเป็นไฉน

อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ และชีวิตินทรีย์ รูปที่เป็นอินทริยรูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปไกล

[๙๕๕] **รูปที่เป็นอินทริยรูปเป็นรูปใกล้** นั้นเป็นไฉน

จักขุนทรีย์ ฯลฯ กายินทรีย์ รูปที่เป็นอินทริยรูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปใกล้

[๙๕๖] **รูปที่ไม่เป็นอินทริยรูปเป็นรูปไกล** นั้นเป็นไฉน

กายวิญญัติ วจีวิญญัติ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่ไม่เป็นอินทริยรูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปไกล

[๙๕๗] **รูปที่ไม่เป็นอินทริยรูปเป็นรูปใกล้** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ รูปที่ไม่เป็นอินทริยรูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปใกล้

มหาภูตโอฬาริกจตุกกะ

[๙๕๘] **รูปที่เป็นมหาภูตรูปเป็นรูปหยาบ** นั้นเป็นไฉน

โผฏฐัพพายตนะ รูปที่เป็นมหาภูตรูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปหยาบ

[๙๕๙] **รูปที่เป็นมหาภูตรูปเป็นรูปละเอียด** นั้นเป็นไฉน

อาโปธาตุ รูปที่เป็นมหาภูตรูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปละเอียด

[๙๖๐] **รูปที่ไม่เป็นมหาภูตรูปเป็นรูปหยาบ** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ รสายตนะ รูปที่ไม่เป็นมหาภูตรูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปหยาบ

[๙๖๑] **รูปที่ไม่เป็นมหาภูตรูปเป็นรูปละเอียด** นั้นเป็นไฉน

อิตถินทรีย์ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่ไม่เป็นมหาภูตรูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปละเอียด

มหาภูตทูเรจตุกกะ

[๙๖๒] **รูปที่เป็นมหาภูตรูปเป็นรูปไกล** นั้นเป็นไฉน

อาโปธาตุ รูปที่เป็นมหาภูตรูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปไกล

[๙๖๓] **รูปที่เป็นมหาภูตรูปเป็นรูปใกล้** นั้นเป็นไฉน

โผฏฐัพพายตนะ รูปที่เป็นมหาภูตรูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปใกล้

[๙๖๔] **รูปที่ไม่เป็นมหาภูตรูปเป็นรูปไกล** นั้นเป็นไฉน

อิตถินทรีย์ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่ไม่เป็นมหาภูตรูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปไกล

[๙๖๕] **รูปที่ไม่เป็นมหาภูตรูปเป็นรูปใกล้** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ รสายตนะ รูปที่ไม่เป็นมหาภูตรูปนี้ชื่อว่าเป็นรูปใกล้

ทิฏฐาทิจตุกกะ

[๙๖๖] รูปที่เห็นได้คือรูปายตนะ[๑] รูปที่สดับได้คือสัททายตนะ รูปที่ทราบได้คือ คันธายตนะ รสายตนะ และโผฏฐัพพายตนะ รูปที่รู้แจ้งได้ด้วยใจคือรูปทั้งหมด

รวมรูปหมวดละ ๔ อย่างนี้

จตุกกนิทเทส จบ

ปัญจกนิทเทส

[๙๖๗] **รูปที่เป็นปฐวีธาตุ** นั้นเป็นไฉน

ธรรมชาติที่แข็ง ธรรมชาติที่กระด้าง ความแข็ง ภาวะที่แข็งภายในตนหรือ ภายนอกตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ หรือที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ รูปนี้ชื่อว่าเป็นปฐวีธาตุ

[๙๖๘] **รูปที่เป็นอาโปธาตุ** นั้นเป็นไฉน

ความเอิบอาบ ธรรมชาติที่เอิบอาบ ความเหนียว ธรรมชาติที่เหนียว ธรรมชาติเป็นเครื่องเกาะกุมรูปภายในตนหรือภายนอกตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ หรือที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ รูปนี้ชื่อว่าเป็นอาโปธาตุ

[๙๖๙] **รูปที่เป็นเตโชธาตุ** นั้นเป็นไฉน

ความร้อน ธรรมชาติที่ร้อน ความอุ่น ธรรมชาติที่อุ่น ความอบอุ่น ธรรมชาติ ที่อบอุ่นภายในตนหรือภายนอกตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือหรือที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ รูปนี้ชื่อว่าเป็นเตโชธาตุ

[๙๗๐] **รูปที่เป็นวาโยธาตุ** นั้นเป็นไฉน

ความพัดไปมา ธรรมชาติที่พัดไปมา ธรรมชาติเครื่องค้ำจุนรูปภายในตนหรือภายนอกตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ หรือที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ รูปนี้ชื่อว่าเป็นวาโยธาตุ

[๙๗๑] **รูปที่เป็นอุปาทายรูป** นั้นเป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าเป็นอุปาทายรูป

---

[๑] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๓๙๖

รวมรูปหมวดละ ๕ อย่างนี้

ปัญจกนิทเทส จบ

ฉักกนิทเทส

[๙๗๒] รูปที่จักขุวิญญาณรู้ได้คือรูปายตนะ รูปที่โสตวิญญารรู้ได้คือสัททายตนะ รูปที่ฆานวิญญาณรู้ได้คือคันธายตนะ รูปที่ชิวหาวิญญาณรู้ได้คือรสายตนะ รูปที่ กายวิญญาณรู้ได้คือโผฏฐัพพายตนะ รูปที่มโนวิญญาณรู้ได้คือรูปทั้งหมด

รวมรูปหมวดละ ๖ อย่างนี้

ฉักกนิทเทส จบ

สัตตกนิทเทส

[๙๗๓] รูปที่จักขุวิญญาณรู้ได้คือรูปายตนะ รูปที่โสตวิญญาณรู้ได้คือสัททายตนะ รูปที่ฆานวิญญาณรู้ได้คือคันธายตนะ รูปที่ชิวหาวิญญาณรู้ได้คือรสายตนะ รูปที่ กายวิญญาณรู้ได้คือโผฏฐัพพายตนะ รูปที่มโนธาตุรู้ได้คือรูปายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ และโผฏฐัพพายตนะ รูปที่มโนวิญญาณธาตุรู้ได้คือรูปทั้งหมด

รวมรูปหมวดละ ๗ อย่างนี้

สัตตกนิทเทส จบ

อัฏฐกนิทเทส

[๙๗๔] รูปที่จักขุวิญญาณรู้ได้คือรูปายตนะ รูปที่โสตวิญญาณรู้ได้คือสัททายตนะ รูปที่ฆานวิญญาณรู้ได้คือคันธายตนะ รูปที่ชิวหาวิญญาณรู้ได้คือรสายตนะ รูปที่ กายวิญญาณรู้ได้คือโผฏฐัพพะที่น่าชอบใจซึ่งมีสัมผัสเป็นสุข รูปที่กายวิญญาณรู้ได้คือโผฏฐัพพะที่ไม่น่าชอบใจซึ่งมีสัมผัสเป็นทุกข์ รูปที่มโนธาตุรู้ได้คือรูปายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ และโผฏฐัพพายตนะ รูปที่มโนวิญญาณธาตุรู้ได้คือรูปทั้งหมด

รวมรูปหมวดละ ๘ อย่างนี้

อัฏฐกนิทเทส จบ

นวกนิทเทส

[๙๗๕] **รูปที่เป็นจักขุนทรีย์** นั้นเป็นไฉน

จักษุใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้ชื่อว่าบ้านว่างบ้าง รูปนี้ ชื่อว่าเป็นจักขุนทรีย์

[๙๗๖] **รูปที่เป็นโสตินทรีย์ ฯลฯ เป็นฆานินทรีย์ ฯลฯ เป็นชิวหินทรีย์ ฯลฯ เป็นกายินทรีย์ ฯลฯ เป็นอิตถินทรีย์ ฯลฯ เป็นปุริสินทรีย์ ฯลฯ เป็น ชีวิตินทรีย์** นั้นเป็นไฉน

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไป กิริยาที่ให้เป็นไป อาการที่สืบเนื่องกัน ความดำเนินไป ความหล่อเลี้ยง ชีวิต ชีวิตินทรีย์แห่งสภาวธรรมที่เป็นรูปเหล่านั้น รูปนี้ ชื่อว่าเป็นชีวิตินทรีย์

[๙๗๗] **รูปที่ไม่เป็นอินทรีย์** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปนี้ชื่อว่าไม่เป็นอินทรีย์

รวมรูปหมวดละ ๙ อย่างนี้

นวกนิทเทส จบ

ทสกนิทเทส

[๙๗๘] **รูปที่เป็นจักขุนทรีย์** นั้นเป็นไฉน

จักขุใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้ชื่อว่าบ้านว่างบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นจักขุนทรีย์

[๙๗๙] **รูปที่เป็นโสตินทรีย์ ฯลฯ เป็นฆานินทรีย์ ฯลฯ เป็นชิวหินทรีย์ ฯลฯ เป็นกายินทรีย์ ฯลฯ เป็นอิตถินทรีย์ ฯลฯ เป็นปุริสินทรีย์ ฯลฯ เป็นชีวิตินทรีย์** นั้นเป็นไฉน

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไป กิริยาที่ให้เป็นไป อาการที่สืบเนื่องกัน ความดำเนินไป ความหล่อเลี้ยง ชีวิต ชีวิตินทรีย์แห่งสภาวธรรมที่เป็นรูปเหล่านั้น รูปนี้ชื่อว่าเป็นชีวิตินทรีย์

[๙๘๐] **รูปที่ไม่เป็นอินทรีย์ที่กระทบได้** นั้นเป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ รูปที่ไม่เป็นอินทรีย์นี้ชื่อว่ากระทบได้

[๙๘๑] **รูปที่ไม่เป็นอินทรีย์ที่กระทบไม่ได้** นั้นเป็นไฉน

กายวิญญัติ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่ไม่เป็นอินทรีย์นี้ชื่อว่ากระทบไม่ได้

รวมรูปหมวดละ ๑๐ อย่างนี้

ทสกนิทเทส จบ

เอกาทสกนิทเทส

[๙๘๒] **รูปที่เป็นจักขายตนะ** นั้นเป็นไฉน

จักขุใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้ชื่อว่าบ้านว่างบ้าง รูปนี้ ชื่อว่าเป็นจักขายตนะ

[๙๘๓] **รูปที่เป็นโสตายตนะ ฯลฯ เป็นฆานายตนะ ฯลฯ เป็นชิวหายตนะ ฯลฯ เป็นกายายตนะ ฯลฯ เป็นรูปายตนะ ฯลฯ เป็นสัททายตนะ ฯลฯ เป็นคันธายตนะ ฯลฯ เป็นรสายตนะ ฯลฯ เป็นโผฏฐัพพายตนะ** นั้นเป็นไฉน

ปฐวีธาตุ ฯลฯ โผฏฐัพพธาตุบ้าง รูปนี้ชื่อว่าเป็นโผฏฐัพพายตนะ

[๙๘๔] **รูปที่เห็นไม่ได้และกระทบไม่ได้ซึ่งนับเนื่องในธัมมายตนะ** นั้นเป็นไฉน

อิตถินทรีย์ ฯลฯ กวฬิงการาหาร รูปที่เห็นไม่ได้ กระทบไม่ได้นี้ชื่อว่านับเนื่อง ในธัมมายตนะ

รวมรูปหมวดละ ๑๑ อย่างนี้

เอกาทสกนิทเทส จบ

ภาณวารที่ ๘ จบ

รูปวิภัตติ จบ

รูปกัณฑ์ จบ

๓. นิกเขปกัณฑ์

ติกนิกเขปะ

๑. กุสลติกะ

[๙๘๕] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

กุศลมูล ๓ คือ อโลภะ อโทสะ และอโมหะ ได้แก่ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ ที่สัมปยุตด้วยกุศลมูลนั้น และกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ที่มีกุศลมูลนั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นกุศล

[๙๘๖] **สภาวธรรมที่เป็นอกุศล** เป็นไฉน

อกุศลมูล ๓ คือ โลภะ โทสะ โมหะ และกิเลสที่ตั้งอยู่ในฐานเดียวกันกับอกุศลมูลนั้น ได้แก่ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ ที่สัมปยุต ด้วยอกุศลมูลนั้น กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ที่มีอกุศลมูลนั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอกุศล

[๙๘๗] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

วิบากแห่งสภาวธรรมที่เป็นกุศลและอกุศล ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ ได้แก่ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ สภาวธรรมที่เป็นกิริยา ไม่เป็นกุศล ไม่เป็นอกุศล และไม่เป็นวิบาก แห่งกรรม รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง[๑] สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

๒. เวทนาติกะ

[๙๘๘] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยสุขเวทนา** เป็นไฉน

สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ ที่สัมปยุตด้วยสุขเวทนาขันธ์นั้น เว้นสุขเวทนาในกามาวจร รูปาวจร และในจิตที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ อันเป็นที่เกิดแห่งสุขเวทนาแล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยสุขเวทนา

[๙๘๙] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยทุกขเวทนา** เป็นไฉน

สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ ที่สัมปยุตด้วยทุกขเวทนานั้น เว้นทุกขเวทนาในกามาวจรอันเป็นที่เกิดแห่งทุกขเวทนาแล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยทุกขเวทนา

[๙๙๐] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยอทุกขมสุขเวทนา** เป็นไฉน

สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ ที่สัมปยุตด้วยอทุกขมสุขเวทนานั้น เว้นอทุกขมสุขเวทนาในกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และในจิตที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ อันเป็นที่เกิดแห่งอทุกขมสุขเวทนาแล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยอทุกขมสุขเวทนา

๓. วิปากติกะ

---

[๑] อสงฺขตา จ ธาตุ (ที.สี.อ. (บาลี) ๒๕๙)

[๙๙๑] **สภาวธรรมที่เป็นวิบาก**[๑] เป็นไฉน

วิบากแห่งสภาวธรรมที่เป็นกุศลและอกุศล ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ ได้แก่ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นวิบาก[๒]

[๙๙๒] **สภาวธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดวิบาก** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นกุศลและอกุศล ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ และวิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นเหตุให้เกิดวิบาก

[๙๙๓] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นวิบากและไม่เป็นเหตุให้เกิดวิบาก** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นกิริยา ไม่เป็นกุศล ไม่เป็นอกุศล ไม่เป็นวิบากแห่งกรรม รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นวิบากและไม่เป็นเหตุให้เกิดวิบาก

๔. อุปาทินนติกะ

[๙๙๔] **สภาวธรรมที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน** เป็นไฉน

วิบากแห่งสภาวธรรมที่เป็นกุศลและอกุศล ซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็น กามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ และรูปที่กรรมปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ากรรมอันประกอบด้วยด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน[๓]

[๙๙๕] **สภาวธรรมที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นกุศลและอกุศล ซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นกามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมที่เป็น กิริยา ไม่เป็นกุศล ไม่เป็นอกุศล ไม่เป็นวิบากแห่งกรรม และรูปที่กรรมไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ากรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน

[๙๙๖] **สภาวธรรมที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิไม่ยึดถือและไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน** เป็นไฉน

มรรค ผลของมรรคที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ากรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิไม่ยึดถือและไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน

---

[๑] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๘๘

[๒] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๘๘

[๓] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๐

๕. สังกิลิฏฐติกะ

[๙๙๗] **สภาวธรรมที่กิเลสทำให้เศร้าหมองและเป็นอารมณ์ของกิเลส** เป็นไฉน

อกุศลมูล ๓ คือ โลภะ โทสะ โมหะ และกิเลสที่ตั้งอยู่ในฐานเดียวกันกับอกุศลมูลนั้น ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ที่สัมปยุตด้วยอกุศลมูลนั้น กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ที่มีอกุศลมูลนั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า กิเลสทำให้เศร้าหมองและเป็นอารมณ์ของกิเลส[๑]

[๙๙๘] **สภาวธรรมที่กิเลสไม่ทำให้เศร้าหมองแต่เป็นอารมณ์ของกิเลส** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นกุศลและอัพยากฤต ซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นกามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ากิเลสไม่ทำให้เศร้าหมองแต่เป็นอารมณ์ของ กิเลส

[๙๙๙] **สภาวธรรมที่กิเลสไม่ทำให้เศร้าหมองและไม่เป็นอารมณ์ของกิเลส** เป็นไฉน

มรรค ผลของมรรคที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ากิเลสไม่ทำให้เศร้าหมองและไม่เป็นอารมณ์ของกิเลส

๖. วิตักกติกะ

[๑๐๐๐] **สภาวธรรมที่มีทั้งวิตกและวิจาร** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ ที่สัมปยุตด้วยวิตกและวิจารนั้น เว้นวิตกและวิจารในกามาวจร รูปาวจร และในจิตที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ อันเป็นที่เกิดแห่งสภาวธรรมที่มีทั้งวิตกและวิจาร สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีทั้งวิตกและวิจาร

[๑๐๐๑] **สภาวธรรมที่ไม่มีวิตกมีเพียงวิจาร** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ ที่สัมปยุตด้วยวิจารนั้น เว้นวิจารในรูปาวจร และในจิตที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ อันเป็นที่เกิดแห่งสภาวธรรมที่ไม่มีวิตกมีเพียงวิจารแล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่มีวิตกมีเพียงวิจาร

[๑๐๐๒] **สภาวธรรมที่ไม่มีทั้งวิตกและวิจาร** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ในกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และในจิตที่ ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ อันเป็นที่เกิดแห่งสภาวธรรมที่ไม่มีทั้งวิตกและวิจารแล้ว รูปทั้งหมดและธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่มีทั้งวิตกและวิจาร

๗. ปีติติกะ

[๑๐๐๓] **สภาวธรรมที่สหรคตด้วยปีติ** เป็นไฉน

---

[๑] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๐

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ ที่สัมปยุตด้วยปีตินั้น เว้นปีติในกามาวจร รูปาวจร และในจิตที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ อันเป็นที่เกิดแห่งปีติแล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสหรคตด้วยปีติ

[๑๐๐๔] **สภาวธรรมที่สหรคตด้วยสุข** เป็นไฉน

สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ ที่สัมปยุตด้วยสุขนั้น เว้นสุขใน กามาวจร รูปาวจร และในจิตที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ อันเป็นที่เกิดแห่งสุขแล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสหรคตด้วยสุข

[๑๐๐๕] **สภาวธรรมที่สหรคตด้วยอุเบกขา** เป็นไฉน

สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ ที่สัมปยุตด้วยอุเบกขานั้น เว้น อุเบกขาในกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และในจิตที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ อันเป็นที่เกิดแห่งอุเบกขาแล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสหรคตด้วยอุเบกขา

๘. ทัสสนติกะ

[๑๐๐๖] **สภาวธรรมที่ต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค** เป็นไฉน

สังโยชน์ ๓ คือ

๑. สักกายทิฏฐิ
๒. วิจิกิจฉา
๓. สีลัพพตปรามาส

[๑๐๐๗] บรรดาสังโยชน์ทั้ง ๓ เหล่านั้น **สักกายทิฏฐิ** เป็นไฉน

ปุถุชนในโลกนี้ ผู้ไม่ได้สดับ ไม่ได้เห็นพระอริยะ ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้รับการฝึกฝนในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในธรรมของ สัตบุรุษ ไม่ได้รับการฝึกฝนในธรรมของสัตบุรุษ ย่อมเห็นรูปเป็นตนหรือเห็นตนมีรูป เห็นรูปในตนหรือเห็นตนในรูป เห็นเวทนาเป็นตนหรือเห็นตนมีเวทนา เห็นเวทนาในตนหรือเห็นตนในเวทนา เห็นสัญญาเป็นตนหรือเห็นตนมีสัญญา เห็นสัญญาในตนหรือเห็นตนในสัญญา เห็นสังขารเป็นตนหรือเห็นตนมีสังขาร เห็นสังขารในตนหรือเห็นตนในสังขาร เห็นวิญญาณเป็นตนหรือเห็นตนมีวิญญาณ เห็นวิญญาณใน ตนหรือเห็นตนในวิญญาณ ทิฏฐิ ความเห็นผิด ป่าชัฏคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สังโยชน์คือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิอัน เป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ ความยึดถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่า สักกายทิฏฐิ

[๑๐๐๘] **วิจิกิจฉา** เป็นไฉน

ปุถุชนย่อมเคลือบแคลงสงสัยในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในสิกขา ในส่วนอดีต ในส่วนอนาคต ในส่วนอดีตและส่วนอนาคต ในปฏิจจสมุปบาทที่ว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัย ธรรมนี้จึงมี ความเคลือบแคลง กิริยาที่เคลือบแคลง ภาวะที่เคลือบแคลง ความคิดเห็นไปต่าง ๆ ความตัดสินอารมณ์ไม่ได้ ความเห็นเป็น สองทาง ความเห็นเหมือนทางสองแพร่ง ความสงสัย ความไม่สามารถถือเอาโดยส่วนเดียว

ได้ ความคิดส่ายไป ความคิดพร่าไป ความไม่สามารถหยั่งลงถือเอาเป็น ยุติได้ ความกระด้างแห่งจิต ความลังเลใจ นี้เรียกว่าวิจิกิจฉา

[๑๐๐๙] **สีลัพพตปรามาส** เป็นไฉน

สมณพราหมณ์ภายนอกแต่ศาสนานี้ มีความเห็นว่า ความบริสุทธิ์ย่อมมีได้ ด้วยศีล ด้วยพรต ด้วยศีลและพรต ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นผิด ป่าชัฏคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สังโยชน์คือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ ความยึดถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียก ว่าสีลัพพตปรามาส

[๑๐๑๐] สังโยชน์ ๓ เหล่านี้และกิเลสที่ตั้งอยู่ในฐานเดียวกันกับสังโยชน์ ๓ นั้น ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ ที่สัมปยุตด้วยสังโยชน์ ๓ นั้น กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ที่มีสังโยชน์ ๓ นั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค

[๑๐๑๑] **สภาวธรรมที่ต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓** เป็นไฉน

โลภะ โทสะ โมหะที่เหลือ และกิเลสที่ตั้งอยู่ในฐานเดียวกันกับโลภะ โทสะ โมหะนั้น ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ ที่สัมปยุตด้วยโลภะ โทสะ โมหะ นั้น กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ที่มีโลภะ โทสะ โมหะนั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓[๑]

[๑๐๑๒] **สภาวธรรมที่ไม่ต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรคและมรรคเบื้องบน ๓** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นกุศลและอัพยากฤตซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่ต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรคและมรรคเบื้องบน ๓

๙. ทัสสนเหตุติกะ

[๑๐๑๓] **สภาวธรรมที่มีเหตุต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค** เป็นไฉน

สังโยชน์ ๓ คือ

๑. สักกายทิฏฐิ
๒. วิจิกิจฉา
๓. สีลัพพตปรามาส

[๑๐๑๔] **บรรดาสังโยชน์ ๓ นั้น สักกายทิฏฐิ** เป็นไฉน

ฯลฯ นี้เรียกว่าสักกายทิฏฐิ

---

[๑] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๑

[๑๐๑๕] **วิจิกิจฉา** เป็นไฉน

ฯลฯ นี้เรียกว่า วิจิกิจฉา

[๑๐๑๖] **สีลัพพตปรามาส** เป็นไฉน

ฯลฯ นี้เรียกว่าสีลัพพตปรามาส

[๑๐๑๗] สังโยชน์ ๓ เหล่านี้ และกิเลสที่ตั้งอยู่ในฐานเดียวกันกับสังโยชน์ ๓ นั้น ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ ที่สัมปยุตด้วยสังโยชน์ ๓ นั้น กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรมที่มีสังโยชน์ ๓ นั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีเหตุต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค[๑]

สังโยชน์ ๓ คือ

๑. สักกายทิฏฐิ

๒. วิจิกิจฉา

๓. สีลัพพตปรามาส

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค โลภะ โทสะ โมหะที่ตั้งอยู่ในฐานเดียวกันกับสังโยชน์ ๓ นั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีเหตุต้อง ประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค ส่วนกิเลสที่ตั้งอยู่ในฐานเดียวกันกับโลภะ โทสะ โมหะนั้น ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ที่สัมปยุตด้วยโลภะ โทสะ โมหะ นั้น กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ที่มีโลภะ โทสะ โมหะนั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีเหตุต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค

[๑๐๑๘] **สภาวธรรมที่มีเหตุต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓** เป็นไฉน

โลภะ โทสะ โมหะที่เหลือ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีเหตุต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓ กิเลสที่ตั้งอยู่ในฐานเดียวกันกับโลภะ โทสะ โมหะนั้น ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ ที่สัมปยุตด้วยโลภะ โทสะ โมหะนั้น กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ที่มีโลภะ โทสะ โมหะนั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีเหตุต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓[๒]

[๑๐๑๙] **สภาวธรรมที่ไม่มีเหตุต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรคและมรรคเบื้องบน ๓** เป็นไฉน

เว้นสภาวธรรมเหล่านั้นแล้ว สภาวธรรมที่เป็นกุศลอกุศลและอัพยากฤตที่ เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ ได้แก่ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่มีเหตุต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค และมรรคเบื้องบน ๓

---

[๑] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๑

[๒] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๑

๑๐. อาจยคามิติกะ

[๑๐๒๐] **สภาวธรรมที่เป็นเหตุให้ถึงปฏิสนธิและจุติ** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นกุศลและอกุศลเป็นอารมณ์ของอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นเหตุให้ถึงปฏิสนธิและจุติ[๑]

[๑๐๒๑] **สภาวธรรมที่เป็นเหตุให้ถึงนิพพาน** เป็นไฉน

มรรค ๔ ซึ่งไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นเหตุให้ถึงนิพพาน[๒]

[๑๐๒๒] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นเหตุให้ถึงปฏิสนธิจุติและนิพพาน** เป็นไฉน

วิบากแห่งสภาวธรรมที่เป็นกุศลและอกุศล ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมที่เป็นกิริยา ซึ่งไม่เป็นกุศล ไม่เป็นอกุศล ไม่เป็นวิบากแห่งกรรม รูป ทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นเหตุให้ถึงปฏิสนธิจุติและนิพพาน[๓]

๑๑. เสกขติกะ

[๑๐๒๓] **สภาวธรรมที่เป็นของเสขบุคคล** เป็นไฉน

มรรค ๔ ซึ่งไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ และสามัญญผล ๓ เบื้องต่ำ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นของเสขบุคคล[๔]

[๑๐๒๔] **สภาวธรรมที่เป็นของอเสขบุคคล** เป็นไฉน

อรหัตตผลอันตั้งอยู่เบื้องสูง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นของอเสขบุคคล

[๑๐๒๕] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นของเสขบุคคลและอเสขบุคคล** เป็นไฉน

เว้นสภาวธรรมเหล่านั้นแล้ว สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤตที่เหลือซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นของเสขบุคคลและอเสขบุคคล

๑๒. ปริตตติกะ

[๑๐๒๖] **สภาวธรรมที่เป็นปริตตะ** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤต ซึ่งเป็นกามาวจรทั้งหมด ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นปริตตะ[๑]

---

[๑] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๑

[๒] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๑

[๓] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๑

[๔] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๒

[๑๐๒๗] **สภาวธรรมที่เป็นมหัคคตะ** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นกุศลและอัพยากฤต ซึ่งเป็นรูปาวจรและอรูปาวจร ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นมหัคคตะ[๒]

[๑๐๒๘] **สภาวธรรมที่เป็นอัปปมาณะ** เป็นไฉน

มรรค ผลของมรรค และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง ซึ่งไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัปปมาณะ[๓]

๑๓. ปริตตารัมมณติกะ

[๑๐๒๙] **สภาวธรรมที่มีปริตตะเป็นอารมณ์** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นจิตและเจตสิก ปรารภสภาวธรรมที่เป็นปริตตะเกิดขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีปริตตะเป็นอารมณ์[๔]

[๑๐๓๐] **สภาวธรรมที่มีมหัคคตะเป็นอารมณ์** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นจิตและเจตสิก ปรารภสภาวธรรมที่เป็นมหัคคตะเกิดขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีมหัคคตะเป็นอารมณ์[๕]

[๑๐๓๑] **สภาวธรรมที่มีอัปปมาณะเป็นอารมณ์** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นจิตและเจตสิก ปรารภสภาวธรรมที่เป็นอัปปมาณะเกิดขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีอัปปมาณะเป็นอารมณ์[๖]

๑๔. หีนติกะ

[๑๐๓๒] **สภาวธรรมชั้นต่ำ** เป็นไฉน

อกุศลมูล ๓ คือ โลภะ โทสะ โมหะ และกิเลสที่ตั้งอยู่ในฐานเดียวกันกับ อกุศลมูลนั้น ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ ที่สัมปยุตด้วยอกุศลมูลนั้น กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ที่มีอกุศลมูลนั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าธรรมชั้นต่ำ[๗]

[๑๐๓๓] **สภาวธรรมชั้นกลาง** เป็นไฉน

---

[๑] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๒

[๒] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๒

[๓] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๒

[๔] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๒

[๕] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๒

[๖] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๒

[๗] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๒

สภาวธรรมที่เป็นกุศลและอัพยากฤต เป็นอารมณ์ของอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าธรรมชั้นกลาง[๑]

[๑๐๓๔] **สภาวธรรมชั้นประณีต** เป็นไฉน

มรรค ผลของมรรค และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง ซึ่งไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าธรรมชั้นประณีต[๒]

๑๕. มิจฉัตตติกะ

[๑๐๓๕] **สภาวธรรมที่มีสภาวะผิดและให้ผลแน่นอน** เป็นไฉน

อนันตริยกรรม ๕ และมิจฉาทิฏฐิที่ให้ผลแน่นอน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีสภาวะผิดและให้ผลแน่นอน[๓]

[๑๐๓๖] **สภาวธรรมที่มีสภาวะชอบและให้ผลแน่นอน** เป็นไฉน

มรรค ๔ ซึ่งไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีสภาวะชอบ และให้ผลแน่นอน[๔]

[๑๐๓๗] **สภาวธรรมที่ไม่แน่นอนโดยอาการทั้งสองนั้น** เป็นไฉน

เว้นสภาวธรรมเหล่านั้นแล้ว สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤตที่ เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่แน่นอนโดยอาการทั้งสองนั้น[๕]

๑๖. มัคคารัมมณติกะ

[๑๐๓๘] **สภาวธรรมที่มีมรรคเป็นอารมณ์** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นจิตและเจตสิก ปรารภอริยมรรคเกิดขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่ามีมรรคเป็นอารมณ์[๖]

[๑๐๓๙] **สภาวธรรมที่มีมรรคเป็นเหตุ** เป็นไฉน

เว้นองค์มรรคแล้ว เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ ที่สัมปยุตด้วยองค์มรรค นั้นของท่านผู้พรั่งพร้อมด้วยอริยมรรค สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีมรรคเป็นเหตุ สัมมาทิฏฐิของท่านผู้พรั่งพร้อมด้วยอริยมรรค เป็นมรรคและเป็นเหตุ เว้น สัมมาทิฏฐิแล้ว เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ ที่สัมปยุตด้วยสัมมาทิฏฐินั้น

---

[๑] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๒

[๒] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๒

[๓] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๒

[๔] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๒

[๕] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๒

[๖] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๒

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีมรรคเป็นเหตุ อโลภะ อโทสะ และอโมหะของท่านผู้พรั่ง พร้อมด้วยอริยมรรค สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีมรรคเป็นเหตุ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ที่สัมปยุตด้วยอโลภะ อโทสะ และอโมหะนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า มีมรรคเป็นเหตุ[๑]

[๑๐๔๐] **สภาวธรรมที่มีมรรคเป็นอธิบดี** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นจิตและเจตสิกทำอริยมรรคให้เป็นอธิบดีเกิดขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่ามีมรรคเป็นอธิบดี เวทนาขันธ์ ฯลฯ เว้นวิมังสาของท่านผู้พรั่งพร้อมด้วยอริยมรรคซึ่งกำลังเจริญมรรคที่มีวิมังสาเป็นอธิบดีแล้ว เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ที่สัมปยุตด้วยวิมังสานั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีมรรคเป็นอธิบดี[๒]

๑๗. อุปปันนติกะ

[๑๐๔๑] **สภาวธรรมที่เกิดขึ้น** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เกิด ที่เป็น เกิดพร้อม บังเกิด บังเกิดเฉพาะ ปรากฏ เกิดขึ้น เกิดขึ้นพร้อม ตั้งขึ้น ตั้งขึ้นพร้อม ที่เกิดขึ้น สงเคราะห์เข้ากับส่วนที่เกิดขึ้น ได้แก่ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าธรรมที่เกิดขึ้น[๓]

[๑๐๔๒] **สภาวธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้น** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่ยังไม่เกิด ยังไม่เป็น ยังไม่บังเกิด ยังไม่บังเกิดเฉพาะ ยังไม่ ปรากฏ ยังไม่เกิดขึ้น ยังไม่เกิดขึ้นพร้อม ยังไม่ตั้งขึ้น ยังไม่ตั้งขึ้นพร้อม ที่ยังไม่ เกิดขึ้น สงเคราะห์เข้ากับส่วนที่ยังไม่เกิดขึ้น ได้แก่ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ายังไม่เกิดขึ้น[๔]

[๑๐๔๓] **สภาวธรรมที่จักเกิดขึ้นแน่นอน** เป็นไฉน

วิบากแห่งสภาวธรรมที่เป็นกุศลและอกุศล ที่ยังไม่ให้ผล ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณ-ขันธ์ และรูปที่กรรมปรุงแต่งขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าจักเกิดขึ้นแน่นอน[๕]

๑๘. อตีตติกะ

[๑๐๔๔] **สภาวธรรมที่เป็นอดีต** เป็นไฉน

---

[๑] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๒

[๒] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๓

[๓] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๓

[๔] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๓

[๕] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๓

สภาวธรรมที่ล่วงไปแล้ว ดับไปแล้ว ปราศไปแล้ว แปรไปแล้ว ถึงความดับแล้ว ถึงความดับสูญแล้ว เกิดขึ้นดับไปแล้ว ที่ล่วงไปแล้ว สงเคราะห์ด้วยส่วนที่ล่วงไปแล้ว ได้แก่ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอดีต[๑]

[๑๐๔๕] **สภาวธรรมที่เป็นอนาคต** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่ยังไม่เกิด ยังไม่มี ยังไม่เกิดพร้อม ยังไม่บังเกิด ยังไม่บังเกิดเฉพาะ ยังไม่ปรากฏ ยังไม่เกิดขึ้น ยังไม่เกิดขึ้นพร้อม ยังไม่ตั้งขึ้น ยังไม่ตั้งขึ้นพร้อม ที่ยังไม่ มาถึง สงเคราะห์ด้วยส่วนที่ยังไม่มาถึง ได้แก่ รูปขันธ์ เวนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอนาคต[๒]

[๑๐๔๖] **สภาวธรรมที่เป็นปัจจุบัน** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่กำลังเกิด กำลังเป็น กำลังเกิดพร้อม กำลังบังเกิด กำลังบังเกิดเฉพาะ กำลังปรากฏ กำลังเกิดขึ้น กำลังเกิดขึ้นพร้อม กำลังตั้งขึ้น กำลังตั้งขึ้นพร้อม กำลังเกิดขึ้นเฉพาะ สงเคราะห์ด้วยส่วนที่กำลังเกิดขึ้นเฉพาะหน้า ได้แก่ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นปัจจุบัน[๓]

๑๙. อดีตารัมมณติกะ

[๑๐๔๗] **สภาวธรรมที่มีอดีตธรรมเป็นอารมณ์** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นจิตและเจตสิก ปรารภสภาวธรรมที่เป็นอดีตเกิดขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่ามีอดีตธรรมเป็นอารมณ์[๔]

[๑๐๔๘] **สภาวธรรมที่มีอนาคตธรรมเป็นอารมณ์** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นจิตและเจตสิก ปรารภสภาวธรรมที่เป็นอนาคตเกิดขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีอนาคตธรรมเป็นอารมณ์[๕]

[๑๐๔๙] **สภาวธรรมที่มีปัจจุบันธรรมเป็นอารมณ์** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นจิตและเจตสิก ปรารภสภาวธรรมที่เป็นปัจจุบันเกิดขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีปัจจุบันธรรมเป็นอารมณ์[๖]

๒๐. อัชฌัตตติกะ

---

[๑] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๓

[๒] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๓

[๓] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๓

[๔] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๒

[๕] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๒

[๖] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๒

[๑๐๕๐] **สภาวธรรมที่เป็นภายในตน** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นภายในตน มีเฉพาะตน เกิดแต่ตน เป็นของเฉพาะแต่ละ บุคคล ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ ของสัตว์นั้น ๆ ได้แก่ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นภายในตน[๑]

[๑๐๕๑] **สภาวธรรมที่เป็นภายนอกตน** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นภายในตน เป็นของเฉพาะตน เกิดแต่ตน เป็นของเฉพาะแต่ละบุคคล ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ ของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่นนั้น ๆ ได้แก่ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นภายนอกตน[๒]

[๑๐๕๒] **สภาวธรรมที่เป็นภายในตนและภายนอกตน** เป็นไฉน

สภาวธรรมทั้งสองประเภทที่กล่าวมานั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นภายในตนและภายนอกตน[๓]

๒๑. อัชฌัตตารัมมณติกะ

[๑๐๕๓] **สภาวธรรมที่มีธรรมภายในตนเป็นอารมณ์** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นจิตและเจตสิกปรารภสภาวธรรมที่เป็นภายในตนเกิดขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีธรรมภายในตนเป็นอารมณ์[๔]

[๑๐๕๔] **สภาวธรรมที่มีธรรมภายนอกตนเป็นอารมณ์** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นจิตและเจตสิกปรารภสภาวธรรมที่เป็นภายนอกตนเกิดขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีธรรมภายนอกตนเป็นอารมณ์[๕]

[๑๐๕๕] **สภาวธรรมที่มีธรรมภายในตนและภายนอกตนเป็นอารมณ์** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นจิตและเจตสิกปรารภสภาวธรรมที่เป็นภายในตนและภายนอกตนเกิดขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีธรรมภายในตนและภายนอกตนเป็น อารมณ์[๖]

๒๒. สนิทัสสนติกะ

[๑๐๕๖] **สภาวธรรมที่เห็นได้และกระทบได้** เป็นไฉน

รูปายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเห็นได้และกระทบได้[๑]

---

[๑] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๒

[๒] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๒

[๓] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๒

[๔] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๓

[๕] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๓

[๖] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๓

[๑๐๕๗] **สภาวธรรมที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้** เป็นไฉน

จักขายตนะ โสตายตนะ ฆานายตนะ ชิวหายตนะ กายายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ และโผฏฐัพพายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเห็นไม่ได้แต่ กระทบได้[๒]

[๑๐๕๘] **สภาวธรรมที่เห็นไม่ได้และกระทบไม่ได้** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ รูปที่เห็นไม่ได้และกระทบไม่ได้ ซึ่งนับเนื่องในธัมมายตนะ และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรม เหล่านี้ชื่อว่าเห็นไม่ได้และกระทบไม่ได้[๓]

ติกนิกเขปะ จบ

ทุกนิกเขปะ

๑. เหตุโคจฉกะ

๑. เหตุทุกะ

[๑๐๕๙] **สภาวธรรมที่เป็นเหตุ** เป็นไฉน

เหตุที่เป็นกุศลมี ๓ เหตุที่เป็นอกุศลมี ๓ เหตุที่เป็นอัพยากฤตมี ๓ เหตุที่เป็นกามาวจรมี ๙ เหตุที่เป็นรูปาวจรมี ๖ เหตุที่เป็นอรูปาวจรมี ๖ เหตุที่เป็นโลกุตตระมี ๖

[๑๐๖๐] บรรดาสภาวธรรมที่เป็นเหตุเหล่านั้น **เหตุที่เป็นกุศล ๓** เป็นไฉน

เหตุที่เป็นกุศล ๓ คือ อโลภะ อโทสะ และอโมหะ

[๑๐๖๑] บรรดาเหตุที่เป็นกุศล ๓ นั้น **อโลภะ** เป็นไฉน

ความไม่โลภ กิริยาที่ไม่โลภ ภาวะที่ไม่โลภ ความไม่กำหนัด กิริยาที่ไม่กำหนัด ภาวะที่ไม่กำหนัด ความไม่เพ่งเล็ง กุศลมูลคืออโลภะ นี้เรียกว่าอโลภะ

[๑๐๖๒] **อโทสะ** เป็นไฉน

ความไม่คิดประทุษร้าย กิริยาที่ไม่คิดประทุษร้าย ภาวะที่ไม่คิดประทุษร้าย ความมีไมตรี กิริยาที่สนิทสนม ภาวะที่สนิทสนม ความเอ็นดู กิริยาที่เอ็นดู ภาวะที่เอ็นดู ความแสวงหาประโยชน์เกื้อกูล ความสงสาร ความไม่พยาบาท ความไม่คิดเบียดเบียน กุศลมูลคืออโทสะ นี้เรียกว่าอโทสะ

[๑๐๖๓] **อโมหะ** เป็นไฉน

ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในทุกขสมุทัย ความรู้ในทุกขนิโรธ ความรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ความรู้ในส่วนอดีต ความรู้ในส่วนอนาคต ความรู้ในส่วนอดีตและส่วนอนาคต ความรู้ในปฏิจจสมุปปาทว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัย ธรรมนี้จึงมี ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนด

---

[๑] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๓

[๒] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๓

[๓] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๙๓

หมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ดี ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศัสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือ ปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ที่มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าอโมหะ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเหตุที่เป็นกุศล ๓

[๑๐๖๔] บรรดาสภาวธรรมที่เป็นเหตุเหล่านั้น **เหตุที่เป็นอกุศล ๓** เป็นไฉน

เหตุที่เป็นอกุศล ๓ คือ โลภะ โทสะ และโมหะ

[๑๐๖๕] บรรดาเหตุที่เป็นอกุศล ๓ นั้น **โลภะ** เป็นไฉน

ความกำหนัด ความกำหนัดนัก ความคล้อยตามอารมณ์ ความยินดี ความเพลิดเพลิน ความกำหนัดด้วยอำนาจความเพลิดเพลิน ความกำหนัดนักแห่งจิต ความอยาก ความสยบ ความหมกมุ่น ความใคร่ ความรักใคร่ ความข้องอยู่ ความจมอยู่ ธรรมชาติที่คร่าไป ธรรมชาติที่หลอกลวง ธรรมชาติที่ยังสัตว์ให้เกิด ธรรมชาติ ที่ยังสัตว์ให้เกิดพร้อม ธรรมชาติที่ร้อยรัด ธรรมชาติที่มีข่าย ธรรมชาติที่กำซาบใจ ธรรมชาติที่ซ่านไป ธรรมชาติเหมือนเส้นด้าย ธรรมชาติที่แผ่ไป ธรรมชาติที่ประมวลมา ธรรมชาติเป็นเพื่อนสอง ปณิธาน ธรรมชาติที่นำไปสู่ภพ ตัณหาเหมือนป่า ตัณหาเหมือนดง ความเกี่ยวข้อง ความเยื่อใย ความห่วงใย ความผูกพัน ความหวัง กิริยาที่หวัง ภาวะที่หวัง ความหวังรูป ความหวังเสียง ความหวังกลิ่น ความหวังรส ความหวังโผฏฐัพพะ ความหวังลาภ ความหวังทรัพย์ ความหวังบุตร ความหวังชีวิต ธรรมชาติที่กระซิบ ธรรมชาติที่กระซิบทั่ว ธรรมชาติที่กระซิบยิ่ง ความกระซิบ กิริยาที่กระซิบ ภาวะที่กระซิบ ความละโมบ กิริยาที่ละโมบ ภาวะที่ละโมบ ธรรมชาติเป็นเหตุซมซานไป ภาวะที่ใคร่แต่อารมณ์ดี ๆ ความกำหนัดในฐานะ อันไม่ควร ความโลภเกินพอดี ความติดใจ กิริยาที่ติดใจ ความปรารถนา ความกระหยิ่มใจ ความปรารถนานัก กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา รูปตัณหา อรูปตัณหา นิโรธตัณหา รูปตัณหา สัททตัณหา คันธตัณหา รสตัณหา โผฏฐัพพตัณหา ธัมมตัณหา โอฆะ โยคะ คันถะ อุปาทาน อาวรณ์ นิวรณ์ เครื่องปิดบัง เครื่องผูก อุปกิเลส อนุสัย ปริยุฏฐาน ตัณหาเหมือนเถาวัลย์ ความปรารถนาและ ติดอยู่ในวัตถุมีอย่างต่าง ๆ มูลเหตุแห่งทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ ทุกขสมุทัย บ่วงแห่งมาร เบ็ดแห่งมาร วิสัยแห่งมาร ตัณหาเหมือนแม่น้ำ ตัณหาเหมือนข่าย ตัณหาเหมือนเชือก ตัณหาเหมือนสมุทร อภิชฌา อกุศลมูลคือโลภะ นี้ชื่อว่าโลภะ

[๑๐๖๖] **โทสะ** เป็นไฉน

ความอาฆาตเกิดขึ้นว่า ผู้นี้เคยทำความเสื่อมเสียแก่เรา ความอาฆาตเกิดขึ้น ว่า ผู้นี้กำลังทำความเสื่อมเสียแก่เรา ความอาฆาตเกิดขึ้นว่า ผู้นี้จักทำความเสื่อม เสียแก่เรา ความอาฆาตเกิดขึ้นว่า ผู้นี้เคยทำ

ความเสื่อมเสีย ฯลฯ กำลังทำความ เสื่อมเสีย ฯลฯ จักทำความเสื่อมเสียแก่คนที่รัก ที่ชอบพอของเรา ความอาฆาต เกิดขึ้นว่า ผู้นี้ได้เคยทำความเจริญ ฯลฯ กำลังทำความเจริญ ฯลฯ จักทำความเจริญแก่คนผู้ไม่เป็นที่รัก ที่ชอบพอของเรา หรือความอาฆาตเกิดขึ้นในฐานะอันไม่ สมควร จิตอาฆาต ความขัดเคือง ความกระทบกระทั่ง ความแค้น ความเคือง ความขุ่นเคือง ความพล่านไป โทสะ ความคิดประทุษร้าย ความคิดมุ่งร้าย ความขุ่นจิต ธรรมชาติ ที่ประทุษร้ายใจ ความโกรธ กิริยาที่โกรธ ภาวะที่โกรธ มีลักษณะเช่นว่านี้ (และ) ความคิดประทุษร้าย กิริยาที่คิดประทุษร้าย ภาวะที่คิดประทุษร้าย ความคิดปองร้าย กิริยาที่คิดปองร้าย ภาวะที่คิดปองร้าย ความพิโรธ ความแค้น ความดุร้าย ความเกรี้ยวกราด ความไม่แช่มชื่นแห่งจิต มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าโทสะ[๑]

[๑๐๖๗] **โมหะ** เป็นไฉน

ความไม่รู้ในทุกข์ ความไม่รู้ในทุกขสมุทัย ความไม่รู้ในทุกขนิโรธ ความไม่รู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ความไม่รู้ในส่วนอดีต ความไม่รู้ในส่วนอนาคต ความไม่รู้ในส่วนอดีตและอนาคต ความไม่รู้ในปฏิจจสมุปบาทว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัย ธรรมนี้จึงมี ความไม่รู้ ความไม่เห็น ความไม่ตรัสรู้ ความไม่รู้โดยสมควร ความไม่รู้ตามเป็นจริง ความไม่แทงตลอด ความไม่ถือเอาโดยถูกต้อง ความไม่หยั่งลงโดยรอบคอบ ความไม่พินิจ ความไม่พิจารณา ความไม่ทำให้ประจักษ์ ความทราม ปัญญา ความโง่เขลา ความไม่รู้ชัด ความหลง ความลุ่มหลง ความหลงใหล อวิชชา โอฆะคืออวิชชา โยคะคืออวิชชา อนุสัยคืออวิชชา ปริยุฏฐานคืออวิชชา ลิ่มคืออวิชชา อกุศลมูลคือโมหะ มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าโมหะ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเหตุที่เป็นอกุศล ๓

[๑๐๖๘] บรรดาสภาวธรรมที่เป็นเหตุเหล่านั้น **เหตุที่เป็นอัพยากฤต ๓** เป็นไฉน

อโลภะ อโทสะ และอโมหะ ฝ่ายวิบาก แห่งสภาวธรรมที่เป็นกุศล หรืออโลภะ อโทสะ และอโมหะในสภาวธรรมที่เป็นอัพยากตกิริยา สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเหตุที่เป็นอัพยากฤต ๓

[๑๐๖๙] บรรดาเหตุเหล่านั้น **เหตุที่เป็นกามาวจร ๙** เป็นไฉน

เหตุที่เป็นกุศลมี ๓ เหตุที่เป็นอกุศลมี ๓ เหตุที่เป็นอัพยากฤตมี ๓ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเหตุที่เป็นกามาวจร ๙

[๑๐๗๐] บรรดาสภาวธรรมที่เป็นเหตุเหล่านั้น **เหตุที่เป็นรูปาวจร ๖** เป็นไฉน

เหตุที่เป็นกุศลมี ๓ เหตุที่เป็นอัพยากฤตมี ๓ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเหตุที่เป็นรูปาวจร ๖

[๑๐๗๑] บรรดาสภาวธรรมที่เป็นเหตุเหล่านั้น **เหตุที่เป็นอรูปาวจร ๖** เป็นไฉน

เหตุที่เป็นกุศลมี ๓ เหตุที่เป็นอัพยากฤตมี ๓ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเหตุที่ เป็นอรูปาวจร ๖

[๑๐๗๒] บรรดาเหตุเหล่านั้น **เหตุที่เป็นโลกุตตระ ๖** เป็นไฉน

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๖๗/๖๑๙, องฺ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๗๙/๑๗๗

เหตุที่เป็นกุศลมี ๓ เหตุที่เป็นอัพยากฤตมี ๓ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเหตุที่เป็นโลกุตตระ ๖

[๑๐๗๓] บรรดาเหตุที่เป็นโลกุตตระ ๖ เหล่านั้น **เหตุที่เป็นกุศล ๓** เป็นไฉน

เหตุที่เป็นกุศล ๓ คือ อโลภะ อโทสะ และอโมหะ

[๑๐๗๔] บรรดาเหตุที่เป็นกุศล ๓ เหล่านั้น **อโลภะ** เป็นไฉน

ความไม่โลภ กิริยาที่ไม่โลภ ภาวะที่ไม่โลภ ความไม่กำหนัด กิริยาที่ไม่กำหนัด ภาวะที่ไม่กำหนัด ความไม่เพ่งเล็ง กุศลมูลคืออโลภะ นี้เรียกว่าอโลภะ

[๑๐๗๕] **อโทสะ** เป็นไฉน

ความไม่คิดประทุษร้าย กิริยาที่ไม่คิดประทุษร้าย ภาวะที่ไม่คิดประทุษร้าย ฯลฯ ความไม่พยาบาท ความไม่คิดเบียดเบียน กุศลมูลคืออโทสะ นี้เรียกว่าอโทสะ

[๑๐๗๖] **อโมหะ** เป็นไฉน

ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในทุกขสมุทัย ความรู้ในทุกขนิโรธ ความรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ความรู้ในส่วนอดีต ความรู้ในส่วนอนาคต ความรู้ในส่วนอดีตและ อนาคต ความรู้ในปฏิจจสมุปบาทว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัย ธรรมนี้จึงมี ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ดี ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศัสตรา ปัญญาเหมือน ปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค นี้ชื่อว่าอโมหะ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเหตุที่เป็นกุศล

[๑๐๗๗] **เหตุที่เป็นอัพยากฤต ๓** เป็นไฉน

อโลภะ อโทสะ และอโมหะ ฝ่ายวิบากแห่งสภาวธรรมที่เป็นกุศล สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเหตุที่เป็นอัพยากฤต ๓

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเหตุที่เป็นโลกุตตระ ๖

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นเหตุ

[๑๐๗๘] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นเหตุ** เป็นไฉน

เว้นสภาวธรรมที่เป็นเหตุเหล่านั้นแล้ว สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤตที่เหลือ เว้นสภาวธรรมที่เป็นเหตุเหล่านั้นซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นเหตุ

๒. สเหตุกทุกะ

[๑๐๗๙] **สภาวธรรมที่มีเหตุ** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่มีเหตุ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีเหตุ

[๑๐๘๐] **สภาวธรรมที่ไม่มีเหตุ** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่ไม่มีเหตุ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่มีเหตุ

๓. เหตุสัมปยุตตทุกะ

[๑๐๘๑] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยเหตุ** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยเหตุ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยเหตุ

[๑๐๘๒] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากเหตุ** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่วิปปยุตจากเหตุ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมดและธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากเหตุ

๔. เหตุสเหตุกทุกะ

[๑๐๘๓] **สภาวธรรมที่เป็นเหตุและมีเหตุ** เป็นไฉน

โลภะเป็นเหตุและมีเหตุเพราะโมหะ โมหะเป็นเหตุและมีเหตุเพราะโลภะ โทสะเป็นเหตุและมีเหตุเพราะโมหะ โมหะเป็นเหตุและมีเหตุเพราะโทสะ อโลภะ อโทสะ และอโมหะนั้นเป็นเหตุและมีเหตุเพราะอาศัยกันและกัน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นเหตุและมีเหตุ

[๑๐๘๔] **สภาวธรรมที่มีเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ** เป็นไฉน

เว้นสภาวธรรม(ที่เป็นเหตุ)เหล่านั้นแล้ว สภาวธรรมที่มีเหตุ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ

๕. เหตุเหตุสัมปยุตตทุกะ

[๑๐๘๕] **สภาวธรรมที่เป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุ** เป็นไฉน

โลภะเป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุเพราะโมหะ โมหะเป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุเพราะโลภะ โทสะเป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุเพราะโมหะ โมหะเป็นเหตุและ สัมปยุตด้วยเหตุเพราะโทสะ อโลภะ อโทสะ และอโมหะนั้นเป็นเหตุและสัมปยุตด้วย เหตุเพราะอาศัยกันและกัน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุ

[๑๐๘๖] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ** เป็นไฉน

เว้นสภาวธรรมเหล่านั้นแล้ว สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยเหตุ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ

๖. นเหตุสเหตุกทุกะ

[๑๐๘๗] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นเหตุแต่มีเหตุ** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่ไม่เป็นเหตุแต่มีเหตุ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นเหตุแต่มีเหตุ

[๑๐๘๘] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นเหตุและไม่มีเหตุ** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่ไม่เป็นเหตุ และไม่มีเหตุ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นเหตุและไม่มีเหตุ

เหตุโคจฉกะ จบ

๒. จูฬันตรทุกะ

๑. สัปปัจจยทุกะ

[๑๐๘๙] **สภาวธรรมที่มีปัจจัยปรุงแต่ง** เป็นไฉน

ขันธ์ ๕ คือ

๑. รูปขันธ์
๒. เวทนาขันธ์
๓. สัญญาขันธ์
๔. สังขารขันธ์
๕. วิญญาณขันธ์

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีปัจจัยปรุงแต่ง

[๑๐๙๐] **สภาวธรรมที่ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง** เป็นไฉน

ธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมนี้ชื่อว่าไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง

๒. สังขตทุกะ

[๑๐๙๑] **สภาวธรรมที่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่มีปัจจัยปรุงแต่ง ชื่อว่าถูกปัจจัยปรุงแต่ง

[๑๐๙๒] **สภาวธรรมที่ไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง ชื่อว่าไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง

๓. สนิทัสสนทุกะ

[๑๐๙๓] **สภาวธรรมที่เห็นได้** เป็นไฉน

รูปายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเห็นได้

[๑๐๙๔] **สภาวธรรมที่เห็นไม่ได้** เป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปที่ เห็นไม่ได้และกระทบไม่ได้ ซึ่งนับเนื่องในธัมมายตนะ และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเห็นไม่ได้

๔. สัปปฏิฆทุกะ

[๑๐๙๕] **สภาวธรรมที่กระทบได้** เป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ากระทบได้

[๑๐๙๖] **สภาวธรรมที่กระทบไม่ได้** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปที่เห็นไม่ได้และกระทบไม่ได้ ซึ่งนับเนื่องใน ธัมมายตนะ และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ากระทบไม่ได้

๕. รูปีทุกะ

[๑๐๙๗] **สภาวธรรมที่เป็นรูป** เป็นไฉน

มหาภูตรูป ๔ และรูปที่อาศัยมหาภูตรูป ๔ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นรูป

[๑๐๙๘] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นรูป** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นรูป

๖. โลกิยทุกะ

[๑๐๙๙] **สภาวธรรมที่เป็นโลกิยะ** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤต ซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นกามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นโลกิยะ

[๑๑๐๐] **สภาวธรรมที่เป็นโลกุตตระ** เป็นไฉน

มรรค ผลของมรรคที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นโลกุตตระ

๗. เกนจิวิญเญยยทุกะ

[๑๑๐๑] **สภาวธรรมที่จิตบางดวงรู้ได้และที่จิตบางดวงรู้ไม่ได้** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่จักขุวิญญาณรู้ได้แต่โสตวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือสภาวธรรมที่โสตวิญญาณรู้ได้แต่จักขุวิญญาณรู้ไม่ได้

สภาวธรรมที่จักขุวิญญาณรู้ได้แต่ฆานวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือสภาวธรรมที่ฆานวิญญาณรู้ได้แต่จักขุวิญญาณรู้ไม่ได้

สภาวธรรมที่จักขุวิญญาณรู้ได้แต่ชิวหาวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือสภาวธรรมที่ชิวหาวิญญาณรู้ได้แต่จักขุวิญญาณรู้ไม่ได้

สภาวธรรมที่จักขุวิญญาณรู้ได้แต่กายวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือสภาวธรรมที่กายวิญญาณรู้ได้แต่จักขุวิญญาณรู้ไม่ได้

สภาวธรรมที่โสตวิญญาณรู้ได้แต่ฆานวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือสภาวธรรมที่ฆานวิญญาณรู้ได้แต่โสตวิญญาณรู้ไม่ได้

สภาวธรรมที่โสตวิญญาณรู้ได้แต่ชิวหาวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือสภาวธรรมที่ชิวหาวิญญาณรู้ได้แต่โสตวิญญาณรู้ไม่ได้

สภาวธรรมที่โสตวิญญาณรู้ได้แต่กายวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือสภาวธรรมที่กายวิญญาณรู้ได้แต่โสตวิญญาณรู้ไม่ได้

สภาวธรรมที่โสตวิญญาณรู้ได้แต่จักขุวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือสภาวธรรมที่จักขุวิญญาณรู้ได้แต่โสตวิญญาณรู้ไม่ได้

สภาวธรรมที่ฆานวิญญาณรู้ได้แต่ชิวหาวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือสภาวธรรมที่ชิวหาวิญญาณรู้ได้แต่ฆานวิญญาณรู้ไม่ได้

สภาวธรรมที่ฆานวิญญาณรู้ได้แต่กายวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือสภาวธรรมที่กายวิญญาณรู้ได้แต่ฆานวิญญาณรู้ไม่ได้

สภาวธรรมที่ฆานวิญญาณรู้ได้แต่จักขุวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือสภาวธรรมที่จักขุวิญญาณรู้ได้แต่ฆานวิญญาณรู้ไม่ได้

สภาวธรรมที่ฆานวิญญาณรู้ได้แต่โสตวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือสภาวธรรมที่โสตวิญญาณที่รู้ได้แต่ฆานวิญญาณรู้ไม่ได้

สภาวธรรมที่ชิวหาวิญญาณรู้ได้แต่กายวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือสภาวธรรมที่กายวิญญาณรู้ได้แต่ชิวหาวิญญาณรู้ไม่ได้

สภาวธรรมที่ชิวหาวิญญาณรู้ได้แต่จักขุวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือสภาวธรรมที่จักขุวิญญาณรู้ได้แต่ชิวหาวิญญาณรู้ไม่ได้

สภาวธรรมที่ชิวหาวิญญาณรู้ได้แต่โสตวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือสภาวธรรมที่โสตวิญญาณรู้ได้แต่ชิวหาวิญญาณรู้ไม่ได้

สภาวธรรมที่ชิวหาวิญญาณรู้ได้แต่ฆานวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือสภาวธรรมที่ฆานวิญญาณรู้ได้แต่ชิวหาวิญญาณรู้ไม่ได้

สภาวธรรมที่กายวิญญาณรู้ได้แต่จักขุวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือสภาวธรรมที่จักขุวิญญาณรู้ได้แต่กายวิญญาณรู้ไม่ได้

สภาวธรรมที่กายวิญญาณรู้ได้แต่โสตวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือสภาวธรรมที่โสตวิญญาณรู้ได้แต่กายวิญญาณรู้ไม่ได้

สภาวธรรมที่กายวิญญาณรู้ได้แต่ฆานวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือสภาวธรรมที่ฆานวิญญาณรู้ได้แต่กายวิญญาณรู้ไม่ได้

สภาวธรรมที่กายวิญญาณที่รู้ได้แต่ชิวหาวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือสภาวธรรมที่ชิวหาวิญญาณรู้ได้แต่กายวิญญาณรู้ไม่ได้

สภาวธรรมเหล่านี้เรียกว่าจิตบางดวงรู้ได้ และที่จิตบางดวงรู้ไม่ได้

จูฬันตรทุกะ จบ

๓. อาสวโคจฉกะ

๑. อาสวทุกะ

[๑๑๐๒] **สภาวธรรมที่เป็นอาสวะ** เป็นไฉน

อาสวะ ๔ คือ

๑. กามาสวะ (อาสวะคือกาม)

๒. ภวาสวะ (อาสวะคือภพ)

๓. ทิฏฐาสวะ (อาสวะคือทิฏฐิ)

๔. อวิชชาสวะ (อาสวะคืออวิชชา)[๑]

[๑๑๐๓] บรรดาอาสวะ ๔ นั้น **กามาสวะ** เป็นไฉน

ความพอใจในกาม ความกำหนัดในกาม ความเพลิดเพลินในกาม ตัณหาในกาม สิเนหาในกาม ความเร่าร้อนเพราะกาม ความลุ่มหลงในกาม ความหมกมุ่น ในกาม ในกามทั้งหลาย นี้เรียกว่ากามาสวะ

[๑๑๐๔] **ภวาสวะ** เป็นไฉน

ความพอใจในภพ ความกำหนัดในภพ ความเพลิดเพลินในภพ ตัณหาในภพ สิเนหาในภพ ความเร่าร้อนเพราะภพ ความลุ่มหลงในภพ ความหมกมุ่นในภพ ในภพทั้งหลาย นี้เรียกว่าภวาสวะ

[๑๑๐๕] **ทิฏฐาสวะ** เป็นไฉน

ความเห็นว่า โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน ชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน หลังจากตายแล้ว ตถาคต[๒]เกิดอีก หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิด อีก หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกก็มิใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มิใช่ ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นผิด ป่าชัฏคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สังโยชน์คือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิที่เป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ ความยึดถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าทิฏฐาสวะ มิจฉาทิฏฐิแม้ทั้งหมดชื่อว่า ทิฏฐาสวะ

[๑๑๐๖] **อวิชชาสวะ** เป็นไฉน

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๓๗/๕๘๖

[๒] **ตถาคต** ในที่นี้เป็นคำที่ลัทธิอื่น ๆ ใช้กันมาก่อนพุทธกาล หมายถึงอัตตา (อาตมัน) ไม่ได้หมายถึงพระพุทธเจ้า อรรถกถาอธิบายว่า หมายถึงสัตตะ (ที.สี.อ. (บาลี) ๖๕/๑๐๘)

ความไม่รู้ในทุกข์ ความไม่รู้ในทุกขสมุทัย ความไม่รู้ในทุกขนิโรธ ความไม่รู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ความไม่รู้ในส่วนอดีต ความไม่รู้ในส่วนอนาคต ความไม่รู้ในส่วนอดีตและอนาคต ความไม่รู้ในปฏิจจสมุปบาทว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัย ธรรมนี้จึงมี ความไม่รู้ ความไม่เห็น ความไม่ตรัสรู้ ความไม่รู้โดยสมควร ความไม่รู้ตามเป็นจริง ความไม่แทงตลอด ความไม่ถือเอาโดยถูกต้อง ความไม่หยั่งลงโดยรอบคอบ ความไม่พินิจ ความไม่พิจารณา ความไม่ทำให้ประจักษ์ ความทราม ปัญญา ความโง่เขลา ความไม่รู้ชัด ความหลง ความหลุ่มหลง ความหลงใหล อวิชชา โอฆะคืออวิชชา โยคะคืออวิชชา อนุสัยคืออวิชชา ปริยุฏฐานคืออวิชชา ลิ่มคืออวิชชา อกุศลมูลคือโมหะ มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าอวิชชาสวะ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าธรรมที่เป็นอาสวะ

[๑๑๐๗] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นอาสวะ** เป็นไฉน

เว้นสภาวธรรมที่เป็นอาสวะเหล่านั้นแล้ว สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤตที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องใน วัฏฏทุกข์ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นอาสวะ

๒. สาสวทุกะ

[๑๑๐๘] **สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของอาสวะ** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤต ซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็น กามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของอาสวะ

[๑๑๐๙] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ** เป็นไฉน

มรรค ผลของมรรคที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ

๓. อาสวสัมปยุตตทุกะ

[๑๑๑๐] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยอาสวะ** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยอาสวะ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยอาสวะ

[๑๑๑๑] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากอาสวะ** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่วิปปยุตจากอาสวะ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูป ทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากอาสวะ

๔. อาสวสาสวทุกะ

[๑๑๑๒] **สภาวธรรมที่เป็นอาสวะและเป็นอารมณ์ของอาสวะ** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นอาสวะชื่อว่าเป็นอาสวะและเป็นอารมณ์ของอาสวะ

[๑๑๑๓] **สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของอาสวะแต่ไม่เป็นอาสวะ** เป็นไฉน

สภาวธรรมเป็นอารมณ์ของอาสวะ เว้นอาสวะเหล่านั้นแล้ว สภาวธรรมที่เป็น กุศล อกุศล และอัพยากฤต ซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะที่เหลือ เป็นกามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของอาสวะแต่ไม่เป็นอาสวะ

๕. อาสวอาสวสัมปยุตตทุกะ

[๑๑๑๔] **สภาวธรรมที่เป็นอาสวะและสัมปยุตด้วยอาสวะ** เป็นไฉน

กามาสวะเป็นอาสวะและสัมปยุตด้วยอาสวะเพราะอวิชชาสวะ อวิชชาสวะ เป็นอาสวะและสัมปยุตด้วยอาสวะเพราะกามาสวะ ภวาสวะเป็นอาสวะและสัมปยุต ด้วยอาสวะเพราะอวิชชาสวะ อวิชชาสวะเป็นอาสวะและสัมปยุตด้วยอาสวะเพราะ ภวาสวะ ทิฏฐาสวะเป็นอาสวะและสัมปยุตด้วยอาสวะเพราะอวิชชาสวะ อวิชชาสวะเป็นอาสวะและสัมปยุตด้วยอาสวะเพราะทิฏฐาสวะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็น อาสวะและสัมปยุตด้วยอาสวะ

[๑๑๑๕] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยอาสวะแต่ไม่เป็นอาสวะ** เป็นไฉน

เว้นสภาวธรรมที่เป็นอาสวะเหล่านั้นแล้ว สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยอาสวะ แต่ไม่เป็นอาสวะ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยอาสวะแต่ไม่เป็นอาสวะ

๖. อาสววิปปยุตตสาสวทุกะ

[๑๑๑๖] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากอาสวะแต่เป็นอารมณ์ของอาสวะ** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่วิปปยุตจากอาสวะแต่เป็นอารมณ์ของอาสวะ ได้แก่ สภาวธรรม ที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤต ซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นกามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าวิปปยุตจากอาสวะแต่เป็นอารมณ์ของอาสวะ

[๑๑๑๗] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากอาสวะและไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ** เป็นไฉน

มรรค ผลของมรรคที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากอาสวะและไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ

อาสวโคจฉกะ จบ

ปฐมภาณวารในนิกเขปกัณฑ์ จบ

๔. สัญโญชนโคจฉกะ

๑. สัญโญชนทุกะ

[๑๑๑๘] **สภาวธรรมที่เป็นสังโยชน์** เป็นไฉน

สังโยชน์ ๑๐ คือ

๑.	กามราคสังโยชน์	๒.	ปฏิฆสังโยชน์
๓.	มานสังโยชน์	๔.	ทิฏฐิสังโยชน์
๕.	วิจิกิจฉาสังโยชน์	๖.	สีลัพพตปรามาสสังโยชน์

๗. ภวราคสังโยชน์ ๘. อิสสาสังโยชน์

๙. มัจฉริยสังโยชน์ ๑๐. อวิชชาสังโยชน์

[๑๑๑๙] บรรดาสังโยชน์ ๑๐ นั้น **กามราคสังโยชน์** เป็นไฉน

ความพอใจในกาม ความกำหนัดในกาม ความเพลิดเพลินในกาม ตัณหา ในกาม สิเนหาในกาม ความเร่าร้อนเพราะกาม ความลุ่มหลงในกาม ความหมกมุ่นในกาม ในกามทั้งหลาย นี้เรียกว่ากามราคสังโยชน์

[๑๑๒๐] **ปฏิฆสังโยชน์** เป็นไฉน

ความอาฆาตเกิดขึ้นว่า ผู้นี้เคยทำความเสื่อมเสียแก่เรา ความอาฆาตเกิดขึ้นว่า ผู้นี้กำลังทำความเสื่อมเสียแก่เรา ความอาฆาตเกิดขึ้นว่า ผู้นี้จักทำความเสื่อมเสียแก่เรา ความอาฆาตเกิดขึ้นว่า ผู้นี้เคยทำความเสื่อมเสีย ฯลฯ กำลังทำความเสื่อมเสีย ฯลฯ จักทำความเสื่อมเสียแก่คนผู้เป็นที่รักที่ชอบพอของเรา ความอาฆาตเกิดขึ้นว่า ผู้นี้เคยทำความเจริญ ฯลฯ กำลังทำความเจริญ ฯลฯ จักทำความเจริญแก่คนผู้ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรา หรือความอาฆาตเกิดขึ้นในฐานะอันไม่สมควร จิตอาฆาต ความขัดเคือง ความกระทบกระทั่ง ความแค้น ความเคือง ความขุ่นเคือง ความพล่านไป โทสะ ความคิดประทุษร้าย ความคิดมุ่งร้าย ความขุ่นจิต ธรรมชาติที่ประทุษร้ายใจ ความโกรธ กิริยาที่โกรธ ภาวะที่โกรธ มีลักษณะเช่นว่านี้ (และ) ความคิดประทุษร้าย กิริยาที่คิดประทุษร้าย ภาวะที่คิดประทุษร้าย ความคิดปองร้าย กิริยาที่คิดปองร้าย ภาวะที่คิดปองร้าย ความพิโรธ ความแค้น ความดุร้าย ความเกรี้ยวกราด ความไม่แช่มชื่นแห่งจิต มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าปฏิฆสังโยชน์

[๑๑๒๑] **มานสังโยชน์** เป็นไฉน

ความถือตัวว่า เราดีกว่าเขา เราเสมอกับเขา เราเลวกว่าเขา ความถือตัว กิริยาที่ถือตัว ภาวะที่ถือตัว ความยกตน ความอวดตน ความเชิดชูตนดุจธง ความยกตนขึ้น ความที่จิตต้องการเป็นดุจธง มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้ชื่อว่ามานสังโยชน์

[๑๑๒๒] **ทิฏฐิสังโยชน์** เป็นไฉน

ความเห็นว่าโลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีวะกับสรีระ เป็นอย่างเดียวกัน ชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกก็มิใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มิใช่ ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นผิด ป่าชัฏคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สังโยชน์คือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ ความยึดถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าทิฏฐิสังโยชน์ เว้นสีลัพพตปรามาสสังโยชน์แล้ว ความเห็นผิดแม้ทั้งหมดชื่อว่าทิฏฐิสังโยชน์

[๑๑๒๓] **วิจิกิจฉาสังโยชน์** เป็นไฉน

ปุถุชนย่อมเคลือบแคลงสงสัยในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในสิกขา ในส่วนอดีต ในส่วนอนาคต ในส่วนอดีตและส่วนอนาคต ในปฏิจจสมุปบาทว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัย ธรรมนี้จึงมี ความเคลือบแคลง กิริยาที่เคลือบแคลง ภาวะที่เคลือบแคลง ความคิดเห็นไปต่าง ๆ ความตัดสินอารมณ์ไม่ได้ ความเห็นเป็นสองทาง ความเห็นเหมือนทางสองแพร่ง ความสงสัย ความไม่สามารถถือเอาโดยส่วน เดียวได้ ความคิดส่ายไป ความคิดพร่าไป ความไม่สามารถหยั่งลงถือเอาเป็นยุติได้ ความกระด้างแห่งจิต ความลังเลใจ มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าวิจิกิจฉาสังโยชน์

[๑๑๒๔] **สีลัพพตปรามาสสังโยชน์** เป็นไฉน

สมณพราหมณ์ภายนอกแต่ศาสนานี้มีความเห็นว่า ความบริสุทธิ์ย่อมมีด้วย ศีล ด้วยพรต ด้วยศีลและพรต ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นผิด ป่าชัฏคือทิฏฐิ กันดารคือ ทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สังโยชน์คือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ ความยึดถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียก ว่าสีลัพพตปรามาสสังโยชน์

[๑๑๒๕] **ภวราคสังโยชน์** เป็นไฉน

ความพอใจในภพ ความกำหนัดในภพ ความเพลิดเพลินในภพ ตัณหาในภพ สิเนหาในภพ ความเร่าร้อนเพราะภพ ความลุ่มหลงในภพ ความหมกมุ่นในภพ ในภพทั้งหลาย นี้เรียกว่าภวราคสังโยชน์

[๑๑๒๖] **อิสสาสังโยชน์** เป็นไฉน

ความริษยา กิริยาที่ริษยา ภาวะที่ริษยา ความกีดกัน กิริยาที่กีดกัน ภาวะที่กีดกันในลาภสักการะ ความเคารพ นับถือ ไหว้ และบูชาของคนอื่น นี้ชื่อว่า อิสสาสังโยชน์

[๑๑๒๗] **มัจฉริยสังโยชน์** เป็นไฉน

มัจฉริยะ ๕ คือ

๑. อาวาสมัจฉริยะ (ตระหนี่ที่อยู่)
๒. กุลมัจฉริยะ (ตระหนี่ตระกูล)
๓. ลาภมัจฉริยะ (ตระหนี่ลาภ)
๔. วัณณมัจฉริยะ (ตระหนี่วรรณะ)
๕. ธัมมมัจฉริยะ (ตระหนี่ธรรม)

ความตระหนี่ กิริยาที่ตระหนี่ ภาวะที่ตระหนี่ ความหวงแหน ความเหนียวแน่น ความไม่เอื้อเฟื้อ ความไม่เผื่อแผ่แห่งจิต มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่ามัจฉริย สังโยชน์

[๑๑๒๘] **อวิชชาสังโยชน์** เป็นไฉน

ความไม่รู้ในทุกข์ ความไม่รู้ในทุกขสมุทัย ความไม่รู้ในทุกขนิโรธ ความไม่รู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ความไม่รู้ในส่วนอดีต ความไม่รู้ในส่วนอนาคต ความไม่รู้ในส่วนอดีตและส่วนอนาคต ความไม่รู้

ในปฏิจจสมุปบาทว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัย ธรรมนี้จึงมี ความไม่รู้ ความไม่เห็น ความไม่ตรัสรู้ ความไม่รู้โดยสมควร ความไม่รู้ตามเป็นจริง ความไม่แทงตลอด ความไม่ถือเอาให้ถูกต้อง ความไม่หยั่งลงโดยรอบคอบ ความไม่พินิจ ความไม่พิจารณา ความไม่ทำให้ประจักษ์ ความทรามปัญญา ความโง่เขลา ความไม่รู้ชัด ความหลง ความลุ่มหลง ความหลงใหล อวิชชา โอฆะคืออวิชชา อนุสัยคืออวิชชา ปริยุฏฐานคืออวิชชา ลิ่มคืออวิชชา อกุศลมูลคืโมหะ นี้เรียกว่าอวิชชาสังโยชน์

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นสังโยชน์

[๑๑๒๙] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นสังโยชน์** เป็นไฉน

เว้นสภาวธรรมที่เป็นสังโยชน์เหล่านั้นแล้ว สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศลและอัพยากฤตที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องใน วัฏฏทุกข์ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นสังโยชน์

๒. สัญโญชนิยทุกะ

[๑๑๓๐] **สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของสังโยชน์** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤต ซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็น กามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของสังโยชน์

[๑๑๓๑] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของสังโยชน์** เป็นไฉน

มรรค ผลของมรรค ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นอารมณ์ของสังโยชน์

๓. สัญโญชนสัมปยุตตทุกะ

[๑๑๓๒] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยสังโยชน์** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยสังโยชน์ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยสังโยชน์

[๑๑๓๓] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากสังโยชน์** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่วิปปยุตจากสังโยชน์เหล่านั้น ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณ-ขันธ์ รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจาก สังโยชน์

๔. สัญโญชนสัญโญชนิยทุกะ

[๑๑๓๔] **สภาวธรรมที่เป็นสังโยชน์และเป็นอารมณ์ของสังโยชน์** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นสังโยชน์ชื่อว่าเป็นสังโยชน์และเป็นอารมณ์ของสังโยชน์

[๑๑๓๕] **สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของสังโยชน์แต่ไม่เป็นสังโยชน์** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของสังโยชน์ เว้นสภาวธรรมที่เป็นสังโยชน์แล้ว สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤต ซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะที่เหลือ เป็นกามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของสังโยชน์แต่ไม่เป็นสังโยชน์

๕. สัญโญชนสัญโญชนสัมปยุตตทุกะ

[๑๑๓๖] **สภาวธรรมที่เป็นสังโยชน์และสัมปยุตด้วยสังโยชน์** เป็นไฉน

กามราคสังโยชน์เป็นสังโยชน์และสัมปยุตด้วยสังโยชน์เพราะอวิชชาสังโยชน์ อวิชชาสังโยชน์เป็นสังโยชน์และสัมปยุตด้วยสังโยชน์เพราะกามราคสังโยชน์ ปฏิฆ-สังโยชน์เป็นสังโยชน์และสัมปยุตด้วยสังโยชน์เพราะอวิชชาสังโยชน์ อวิชชาสังโยชน์เป็นสังโยชน์และสัมปยุตด้วยสังโยชน์เพราะปฏิฆสังโยชน์ มานสังโยชน์เป็นสังโยชน์และสัมปยุตด้วยสังโยชน์เพราะอวิชชาสังโยชน์ อวิชชาสังโยชน์เป็นสังโยชน์และสัมปยุตด้วยสังโยชน์เพราะมานสังโยชน์ ทิฏฐิสังโยชน์เป็นสังโยชน์และสัมปยุตด้วยสังโยชน์เพราะอวิชชาสังโยชน์ อวิชชาสังโยชน์เป็นสังโยชน์และสัมปยุตด้วยสังโยชน์เพราะทิฏฐิสังโยชน์ วิจิกิจฉาสังโยชน์เป็นสังโยชน์และสัมปยุตด้วยสังโยชน์เพราะ อวิชชาสังโยชน์ อวิชชาสังโยชน์เป็นสังโยชน์และสัมปยุตด้วยสังโยชน์เพราะ วิจิกิจฉาสังโยชน์ สีลัพพตปรามาสสังโยชน์เป็นสังโยชน์และสัมปยุตด้วยสังโยชน์ เพราะอวิชชาสังโยชน์ อวิชชาสังโยชนเป็นสังโยชน์และสัมปยุตด้วยสังโยชน์เพราะ สีลัพพตปรามาสสังโยชน์ ภวราคสังโยชน์เป็นสังโยชน์และสัมปยุตด้วยสังโยชน์เพราะอวิชชาสังโยชน์ อวิชชาสังโยชน์เป็นสังโยชน์และสัมปยุตด้วยสังโยชน์เพราะภวราค-สังโยชน์ อิสสาสังโยชน์เป็นสังโยชน์และสัมปยุตด้วยสังโยชน์เพราะอวิชชาสังโยชน์ อวิชชาสังโยชน์เป็นสังโยชน์และสัมปยุตด้วยสังโยชน์เพราะอิสสาสังโยชน์ มัจฉริย-สังโยชน์เป็นสังโยชน์และสัมปยุตด้วยสังโยชน์เพราะอวิชชาสังโยชน์ อวิชชาสังโยชน์เป็นสังโยชน์และสัมปยุตด้วยสังโยชน์เพราะมัจฉริยสังโยชน์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นสังโยชน์และสัมปยุตด้วยสังโยชน์

[๑๑๓๗] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยสังโยชน์แต่ไม่เป็นสังโยชน์** เป็นไฉน

เว้นสภาวธรรมที่เป็นสังโยชน์เหล่านั้นแล้ว สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยสังโยชน์ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วย สังโยชน์แต่ไม่เป็นสังโยชน์

๖. สัญโญชนวิปปยุตตสัญโญชนิยทุกะ

[๑๑๓๘] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากสังโยชน์แต่เป็นอารมณ์ของสังโยชน์** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่วิปปยุตจากสังโยชน์แต่เป็นอารมณ์ของสังโยชน์ คือ สภาวธรรม ที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤต ซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นกามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากสังโยชน์แต่เป็นอารมณ์ของสังโยชน์

[๑๑๓๙] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากสังโยชน์และไม่เป็นอารมณ์ของสังโยชน์** เป็นไฉน

มรรค ผลของมรรคที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากสังโยชน์และไม่เป็นอารมณ์ของสังโยชน์

สัญโญชนโคจฉกะ จบ

๕. คันถโคจฉกะ

๑. คันถทุกะ

[๑๑๔๐] **สภาวธรรมที่เป็นคันถะ** เป็นไฉน

คันถะ ๔ คือ

๑. อภิชฌากายคันถะ

๒. พยาปาทกายคันถะ

๓. สีลัพพตปรามาสกายคันถะ

๔. อิทังสัจจาภินิเวสกายคันถะ[๑]

[๑๑๔๑] บรรดาคันถะ ๔ นั้น **อภิชฌากายคันถะ** เป็นไฉน

ความกำหนัด ความกำหนัดนัก ความคล้อยตามอารมณ์ ความยินดี ความเพลิดเพลิน ความกำหนัดด้วยอำนาจความเพลิดเพลิน ความกำหนัดนักแห่งจิต ความอยาก ความสยบ ความหมกมุ่น ความใคร่ ความรักใคร่ ความข้องอยู่ ความจมอยู่ ธรรมชาติที่คร่าไป ธรรมชาติที่หลอกลวง ธรรมชาติที่ยังสัตว์ให้เกิด ธรรมชาติที่ยังสัตว์ให้เกิดพร้อม ธรรมชาติที่ร้อยรัด ธรรมชาติที่มีข่าย ธรรมชาติที่ กำซาบใจ ธรรมชาติที่ซ่านไป ธรรมชาติเหมือนเส้นด้าย ธรรมชาติที่แผ่ไป ธรรมชาติที่ประมวลมา ธรรมชาติเป็นเพื่อนสอง ปณิธาน ธรรมชาติที่นำไปสู่ภพ ตัณหา เหมือนป่า ตัณหาเหมือนดง ความเกี่ยวข้อง ความเยื่อใย ความห่วงใย ความผูกพัน ความหวัง กิริยาที่หวัง ภาวะที่หวัง ความหวังรูป ความหวังเสียง ความหวังกลิ่น ความหวังรส ความหวังโผฏฐัพพะ ความหวังลาภ ความหวังทรัพย์ ความหวังบุตร ความหวังชีวิต ธรรมชาติที่กระซิบ ธรรมชาติที่กระซิบทั่ว ธรรมชาติที่กระซิบยิ่ง ความกระซิบ กิริยาที่กระซิบ ภาวะที่กระซิบ ความละโมบ กิริยาที่ละโมบ ภาวะที่ ละโมบ ธรรมชาติเป็นเหตุชมชานไป ภาวะที่ใคร่แต่อารมณ์ดี ๆ ความกำหนัดในฐานะ อันไม่ควร ความโลภเกินพอดี ความติดใจ กิริยาที่ติดใจ ความปรารถนา ความกระหยิ่มใจ ความปรารถนานัก กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา รูปตัณหา อรูปตัณหา นิโรธตัณหา (คือราคะที่สหรคตด้วยอุจเฉททิฏฐิ) รูปตัณหา สัททตัณหา คันธตัณหา รสตัณหา โผฏฐัพพตัณหา ธัมมตัณหา โอฆะ โยคะ คันถะ อุปาทาน อาวรณ์ นิวรณ์ เครื่องปิดบัง เครื่องผูก อุปกิเลส อนุสัย ปริยุฏฐาน ตัณหาเหมือน เถาวัลย์ ความปรารถนาวัตถุมีอย่างต่าง ๆ มูลเหตุแห่งทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ แดน เกิดแห่งทุกข์ บ่วงแห่งมาร เบ็ดแห่งมาร วิสัยแห่งมาร ตัณหาเหมือนแม่น้ำ ตัณหา เหมือนข่าย ตัณหาเหมือนเชือก ตัณหาเหมือนสมุทร อภิชฌา อกุศลมูลคือโลภะ นี้เรียกว่าอภิชฌากายคันถะ

[๑๑๔๒] **พยาปาทกายคันถะ** เป็นไฉน

---

[๑] ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๘๑/๑๑๙,๑๔๗/๓๙๒, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๓๘/๕๘๗

ความอาฆาตเกิดขึ้นว่า ผู้นี้เคยทำความเสื่อมเสียแก่เรา ความอาฆาตเกิดขึ้น ว่า ผู้นี้กำลังทำความเสื่อมเสียแก่เรา ความอาฆาตเกิดขึ้นว่า ผู้นี้จักทำความเสื่อมเสียแก่เรา ความอาฆาตเกิดขึ้นว่า ผู้นี้เคยทำความเสื่อมเสีย ฯลฯ กำลังทำความเสื่อมเสีย ฯลฯ จักทำความเสื่อมเสียแก่คนที่รักที่ชอบพอของเรา ความอาฆาตเกิดขึ้นว่า ผู้นี้เคยทำความเจริญ ฯลฯ กำลังทำความเจริญ ฯลฯ จักทำความเจริญแก่คนที่ไม่เป็นที่รักที่ชอบพอของเรา หรือความอาฆาตเกิดขึ้นในฐานะอันไม่สมควร จิตอาฆาต ความขัดเคือง ความกระทบกระทั่ง ความแค้น ความเคือง ความขุ่นเคือง ความพล่านไป โทสะ ความคิดประทุษร้าย ความคิดมุ่งร้าย ความขุ่นจิต ธรรมชาติ ที่ประทุษร้ายใจ ความโกรธ กิริยาที่โกรธ ภาวะที่โกรธ มีลักษณะเช่นว่านี้ (และ) ความคิดประทุษร้าย กิริยาที่คิดประทุษร้าย ภาวะที่คิดประทุษร้าย ความคิดปอง ร้าย กิริยาที่คิดปองร้าย ภาวะที่คิดปองร้าย ความพิโรธ ความแค้น ความดุร้าย ความเกรี้ยวกราด ความไม่แช่มชื่นแห่งจิต มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าพยาปาทกายคันถะ

[๑๑๔๓] **สีลัพพตปรามาสกายคันถะ** เป็นไฉน

สมณพราหมณ์ภายนอกแต่ศาสนานี้มีความเห็นว่า ความบริสุทธิ์ย่อมมีได้ด้วยศีล ด้วยพรต ด้วยศีลและพรต ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นผิด ป่าชัฏคือทิฏฐิ กันดารคือ ทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สังโยชน์คือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิอันเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ ความยึดถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าสีลัพพตปรามาสกายคันถะ

[๑๑๔๔] **อิทังสัจจาภินิเวสกายคันถะ** เป็นไฉน

ความเห็นว่า โลกเที่ยง นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นเป็นโมฆะ โลกไม่เที่ยง นี่แหละ จริง อย่างอื่นเป็นโมฆะ โลกมีที่สุด นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นเป็นโมฆะ โลกไม่มีที่สุด นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นเป็นโมฆะ ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน นี้เท่านั้นจริง อย่าง อื่นเป็นโมฆะ ชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นเป็นโมฆะ หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นเป็นโมฆะ หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นเป็นโมฆะ หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นเป็นโมฆะ หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก ก็มิใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มิใช่ นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นเป็นโมฆะ ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็น ผิด ป่าชัฏคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สังโยชน์คือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทาง ชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิอันเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ ความยึดถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าอิทังสัจจาภินิเวสกายคันถะ เว้นสีลัพพตปรามาส กายคันถะแล้ว มิจฉาทิฏฐิแม้ทั้งหมดชื่อว่าอิทังสัจจาภินิเวสกายคันถะ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นคันถะ

[๑๑๔๕] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นคันถะ** เป็นไฉน

เว้นคันถะเหล่านั้นแล้ว สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤตที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นคันถะ

๒. คันถนิยทุกะ

[๑๑๔๖] **สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของคันถะ** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤต ซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นกามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของคันถะ

[๑๑๔๗] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ** เป็นไฉน

มรรค ผลของมรรคที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ

๓. คันถสัมปยุตตทุกะ

[๑๑๔๘] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยคันถะ** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยคันถะเหล่านั้น ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยคันถะ

[๑๑๔๙] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากคันถะ** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่วิปปยุตจากคันถะเหล่านั้น ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากคันถะ

๔. คันถคันถนิยทุกะ

[๑๑๕๐] **สภาวธรรมที่เป็นคันถะและเป็นอารมณ์ของคันถะ** เป็นไฉน

คันถะเหล่านั้นนั่นแหละชื่อว่าเป็นคันถะและเป็นอารมณ์ของคันถะ

[๑๑๕๑] **สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของคันถะแต่ไม่เป็นคันถะ** เป็นไฉน

เว้นคันถะเหล่านั้นแล้ว สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของคันถะ คือ สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤต ซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะที่เหลือ เป็นกามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของคันถะแต่ไม่เป็นคันถะ

๕. คันถคันถสัมปยุตตทุกะ

[๑๑๕๒] **สภาวธรรมที่เป็นคันถะและสัมปยุตด้วยคันถะ** เป็นไฉน

สีลัพพตปรามาสกายคันถะ เป็นคันถะและสัมปยุตด้วยคันถะเพราะ อภิชฌากายคันถะ อภิชฌากายคันถะ เป็นคันถะและสัมปยุตด้วยคันถะเพราะ สีลัพพตปรามาสกายคันถะ อิทังสัจจาภินิเวสกายคันถะ เป็นคันถะและสัมปยุตด้วยคันถะเพราะอภิชฌากายคันถะ อภิชฌากายคันถะ เป็นคันถะและสัมปยุตด้วยคันถะเพราะอิทังสัจจาภินิเวสกายคันถะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นคันถะและสัมปยุตด้วยคันถะ

[๑๑๕๓] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยคันถะแต่ไม่เป็นคันถะ** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยสภาวธรรมที่เป็นคันถะเหล่านั้น เว้นคันถะเหล่านั้น แล้ว สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยคันถะแต่ไม่เป็นคันถะ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยคันถะแต่ไม่เป็นคันถะ

๖. คันถวิปปยุตตคันถนิยทุกะ

[๑๑๕๔] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากคันถะแต่เป็นอารมณ์ของคันถะ** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่วิปปยุตจากคันถะเหล่านั้น คือ สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤต ซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นกามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากคันถะแต่เป็นอารมณ์ของคันถะ

[๑๑๕๕] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากคันถะและไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ** เป็นไฉน

มรรค ผลของมรรคที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากคันถะและไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ

คันถโคจฉกะ จบ

๖. โอฆโคจฉกะ

๑. โอฆทุกะ

[๑๑๕๖] **สภาวธรรมที่เป็นโอฆะ** เป็นไฉน **ฯลฯ**

โอฆโคจฉกะ จบ

๗. โยคโคจฉกะ

๑. โยคทุกะ

[๑๑๕๗] **สภาวธรรมที่เป็นโยคะ** เป็นไฉน **ฯลฯ**

โยคโคจฉกะ จบ

๘. นีวรณโคจฉกะ

๑. นีวรณทุกะ

[๑๑๕๘] **สภาวธรรมที่เป็นนิวรณ์** เป็นไฉน

นิวรณ์ ๖ คือ

๑. กามฉันทนิวรณ์ ๒. พยาปาทนิวรณ์
๓. ถีนมิทธนิวรณ์ ๔. อุทธัจจกุกกุจจนิวรณ์
๕. วิจิกิจฉานิวรณ์ ๖. อวิชชานิวรณ์

[๑๑๕๙] **บรรดานิวรณ์ ๖ เหล่านั้น กามฉันทนิวรณ์** เป็นไฉน

ความพอใจในกาม ความกำหนัดในกาม ความเพลิดเพลินในกาม ตัณหาใน กาม สิเนหาในกาม ความเร่าร้อนเพราะกาม ความหลงใหลในกาม ความหมกมุ่นในกาม ในกามทั้งหลาย นี้เรียกว่ากามฉันทนิวรณ์

[๑๑๖๐] **พยาปาทนิวรณ์** เป็นไฉน

ความอาฆาตเกิดขึ้นว่า ผู้นี้เคยทำความเสื่อมเสียแก่เรา ความอาฆาตเกิด ขึ้นว่า ผู้นี้กำลังทำความเสื่อมเสียแก่เรา ความอาฆาตเกิดขึ้นว่า ผู้นี้จักทำความเสื่อมเสียแก่เรา ความอาฆาตเกิดขึ้นว่า ผู้นี้เคยทำความเสื่อมเสีย ฯลฯ กำลังทำความเสื่อมเสีย ฯลฯ จักทำความเสื่อมเสียแก่คนที่รักที่ชอบพอของเรา ความอาฆาตเกิดขึ้นว่า ผู้นี้เคยทำความเจริญ ฯลฯ กำลังทำความเจริญ ฯลฯ จักทำความเจริญแก่คนที่ไม่เป็นที่รักที่ชอบพอของเรา หรือความอาฆาตเกิดขึ้นในฐานะอันไม่ สมควร จิตอาฆาต ความขัดเคือง ความกระทบกระทั่ง ความแค้น ความเคือง ความขุ่นเคือง ความที่จิตพล่านไป โทสะ ความคิดประทุษร้าย ความคิดมุ่งร้าย ความขุ่นจิต ธรรมชาติที่ประทุษร้ายใจ ความโกรธ กิริยาที่โกรธ ภาวะที่โกรธ มีลักษณะเช่นว่านี้ (และ) ความคิดประทุษร้าย กิริยาที่คิดประทุษร้าย ภาวะที่คิด ประทุษร้าย ความคิดปองร้าย กิริยาที่คิดปองร้าย ภาวะที่คิดปองร้าย ความพิโรธ ความแค้น ความดุร้าย ความเกรี้ยวกราด ความไม่แช่มชื่นแห่งจิต มีลักษณะเช่น ว่านี้ นี้เรียกว่าพยาปาทนิวรณ์

[๑๑๖๑] **ถีนมิทธนิวรณ์** เป็นไฉน

ถีนมิทธนิวรณ์นั้นแยกเป็นถีนะอย่างหนึ่ง เป็นมิทธะอย่างหนึ่ง

[๑๑๖๒] บรรดา ๒ อย่างนั้น **ถีนะ** เป็นไฉน

ความหดหู่ ความไม่ควรแก่การงาน ความท้อแท้ ความถ้อถอยแห่งใจ ความย่อหย่อน กิริยาที่ย่อหย่อน ภาวะที่ย่อหย่อน ความถดถอย กิริยาที่ถดถอย ภาวะที่ถดถอยแห่งใจ นี้เรียกว่าถีนะ

[๑๑๖๓] **มิทธะ** เป็นไฉน

ความไม่สะดวกกาย ความไม่ควรแก่การงาน ความหงอยเหงา ความซบเซาแห่งกาย ความหาวนอน ความง่วงซึม ความหลับ ความโงกง่วง ความอยากหลับ กิริยาที่อยากหลับ ภาวะที่อยากหลับ นี้เรียกว่ามิทธะ ถีนะและมิทธะดังว่านี้รวม เรียกว่าถีนมิทธนิวรณ์

[๑๑๖๔] **อุทธัจจกุกกุจจนิวรณ์** เป็นไฉน

อุทธัจจกุกกุจจะนั้นแยกเป็นอุทธัจจะอย่างหนึ่ง เป็นกุกกุจจะอย่างหนึ่ง

[๑๑๖๕] บรรดา ๒ อย่างนั้น **อุทธัจจะ** เป็นไฉน

ความฟุ้งซ่านแห่งจิต ความไม่สงบแห่งจิต ความซัดส่ายแห่งจิต ภาวะที่จิต พล่านไป นี้เรียกว่าอุทธัจจะ[๑]

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๕๒/๓๙๙,๙๒๘/๕๘๑

[๑๑๖๖] **กุกกุจจะ** เป็นไฉน

ความสำคัญว่าควรในสิ่งที่ไม่ควร ไม่ควรในสิ่งที่ควร มีโทษในสิ่งที่ไม่มีโทษ ไม่มีโทษในสิ่งที่มีโทษ ความรำคาญ กิริยาที่รำคาญ ภาวะที่รำคาญ ความเดือดร้อนใจ ความยุ่งใจ มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่ากุกกุจจะ[๑] อุทธัจจะและกุกกุจจะดังว่านี้รวมเรียกว่าอุทธัจจกุกกุจจนิวรณ์

[๑๑๖๗] **วิจิกิจฉานิวรณ์** เป็นไฉน

ปุถุชนย่อมเคลือบแคลงสงสัยในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในสิกขา ในส่วนอดีต ในส่วนอนาคต ในส่วนอดีตและส่วนอนาคต ในปฏิจจสมุปบาทว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัย ธรรมนี้จึงมี ความเคลือบแคลง กิริยาที่เคลือบแคลง ภาวะที่เคลือบแคลง ความคิดเห็นไปต่าง ๆ ความตัดสินอารมณ์ไม่ได้ ความเห็นเป็นสองทาง ความเห็นเหมือนทางสองแพร่ง ความสงสัย ความไม่สามารถจะยึดถือโดยส่วนเดียวได้ ความคิดส่ายไป ความคิดพร่าไป ความไม่สามารถจะหยั่งลงยึดถือเป็นยุติ ได้ ความกระด้างแห่งจิต ความลังเลใจ มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าวิจิกิจฉานิวรณ์

[๑๑๖๘] **อวิชชานิวรณ์** เป็นไฉน

ความไม่รู้ในทุกข์ ความไม่รู้ในทุกขสมุทัย ความไม่รู้ในทุกขนิโรธ ความไม่รู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ความไม่รู้ในส่วนอดีต ความไม่รู้ในส่วนอนาคต ความไม่รู้ในส่วนอดีตและส่วนอนาคต ความไม่รู้ในปฏิจจสมุปบาทว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัย ธรรมนี้จึงมี ความไม่รู้ ความไม่เห็น ความไม่ตรัสรู้ ความไม่รู้โดยสมควร ความไม่รู้ตามความเป็นจริง ความไม่แทงตลอด ความไม่ยึดถือโดยถูกต้อง ความไม่สามารถหยั่งลงถือเป็นข้อยุติได้ ความไม่พินิจ ความไม่พิจารณา ความไม่ทำให้ ประจักษ์ ความทรามปัญญา ความโง่เขลา ความไม่รู้ชัด ความหลง ความลุ่มหลง ความหลงใหล อวิชชา โอฆะคืออวิชชา โยคะคืออวิชชา อนุสัยคืออวิชชา ปริยุฏฐานคืออวิชชา ลิ่มคืออวิชชา อกุศลมูลคือโมหะ มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าอวิชชานิวรณ์

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นนิวรณ์

[๑๑๖๙] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นนิวรณ์** เป็นไฉน

เว้นนิวรณ์เหล่านั้นแล้ว สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤตที่เหลือซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ ได้แก่ เวทนา ขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าไม่เป็นนิวรณ์

๒. นีวรณิยทุกะ

[๑๑๗๐] **สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์** เป็นไฉน

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๕๒/๓๙๙,๙๒๘/๕๘๑

สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤต ซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็น กามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของนิวรณ์

[๑๑๗๑] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์** เป็นไฉน

มรรค ผลของมรรคที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์

๓. นีวรณสัมปยุตตทุกะ

[๑๑๗๒] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยนิวรณ์** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยนิวรณ์ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยนิวรณ์

[๑๑๗๓] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากนิวรณ์** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่วิปปยุตจากนิวรณ์ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากนิวรณ์

๔. นีวรณนีวรณิยทุกะ

[๑๑๗๔] **สภาวธรรมที่เป็นนิวรณ์และเป็นอารมณ์ของนิวรณ์** เป็นไฉน

นิวรณ์เหล่านั้นนั่นแหละชื่อว่าเป็นนิวรณ์และเป็นอารมณ์ของนิวรณ์

[๑๑๗๕] **สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์แต่ไม่เป็นนิวรณ์** เป็นไฉน

เว้นนิวรณ์เหล่านั้นแล้ว สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์แต่ไม่เป็นนิวรณ์ คือ สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤต ซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะที่เหลือ เป็นกามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของนิวรณ์แต่ไม่เป็นนิวรณ์

๕. นีวรณนีวรณสัมปยุตตทุกะ

[๑๑๗๖] **สภาวธรรมที่เป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์** เป็นไฉน

กามฉันทนิวรณ์เป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์เพราะอวิชชานิวรณ์ อวิชชา-นิวรณ์เป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์เพราะกามฉันทนิวรณ์ พยาปาทนิวรณ์เป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์เพราะอวิชชานิวรณ์ อวิชชานิวรณ์เป็นนิวรณ์และ สัมปยุตด้วยนิวรณ์เพราะพยาปาทนิวรณ์ ถีนมิทธนิวรณ์เป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์เพราะอวิชชานิวรณ์ อวิชชานิวรณ์เป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์เพราะถีนมิทธนิวรณ์ อุทธัจจนิวรณ์เป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์เพราะอวิชชานิวรณ์ อวิชชานิวรณ์เป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์เพราะอุทธัจจนิวรณ์ กุกกุจจนิวรณ์เป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์เพราะอวิชชานิวรณ์ อวิชชานิวรณ์เป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์เพราะกุกกุจจนิวรณ์ วิจิกิจฉานิวรณ์เป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์เพราะอวิชชานิวรณ์ อวิชชานิวรณ์เป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์เพราะ วิจิกิจฉานิวรณ์ กามฉันทนิวรณ์เป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์เพราะอุทธัจจนิวรณ์ อุทธัจจนิวรณ์เป็นนิวรณ์และ

สัมปยุตด้วยนิวรณ์เพราะกามฉันทนิวรณ์ พยาปาทนิวรณ์เป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์เพราะอุทธัจจนิวรณ์ อุทธัจจนิวรณ์เป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์เพราะพยาปาทนิวรณ์ ถีนมิทธนิวรณ์เป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์เพราะอุทธัจจนิวรณ์ อุทธัจจนิวรณ์เป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์เพราะถีนมิทธนิวรณ์ กุกกุจจนิวรณ์เป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์เพราะอุทธัจจนิวรณ์ อุทธัจจนิวรณ์เป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์เพราะ กุกกุจจนิวรณ์ วิจิกิจฉานิวรณ์เป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์เพราะอุทธัจจนิวรณ์ อุทธัจจนิวรณ์เป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์เพราะวิจิกิจฉานิวรณ์ อวิชชานิวรณ์เป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์เพราะอุทธัจจนิวรณ์ อุทธัจจนิวรณ์เป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์เพราะอวิชชานิวรณ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นนิวรณ์และ สัมปยุตด้วยนิวรณ์

[๑๑๗๗] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยนิวรณ์แต่ไม่เป็นนิวรณ์** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยนิวรณ์เหล่านั้น เว้นสภาวธรรมเหล่านั้นแล้ว ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยนิวรณ์แต่ไม่เป็นนิวรณ์

๖. นีวรณวิปปยุตตนีวรณิยทุกะ

[๑๑๗๘] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากนิวรณ์แต่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่วิปปยุตจากนิวรณ์เหล่านั้น คือ สภาวธรรมที่เป็นกุศลและ อัพยากฤต ซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นกามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากนิวรณ์แต่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์

[๑๑๗๙] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากนิวรณ์และไม่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์** เป็นไฉน

มรรค ผลของมรรคที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากนิวรณ์และไม่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์

นีวรณโคจฉกะ จบ

๙. ปรามาสโคจฉกะ

๑. ปรามาสทุกะ

[๑๑๘๐] **สภาวธรรมที่เป็นปรามาส** เป็นไฉน

คือ ทิฏฐิปรามาส

[๑๑๘๑] **ทิฏฐิปรามาส** เป็นไฉน

ความเห็นว่า โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีวะกับสรีระ เป็นอย่างเดียวกัน ชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกก็มิใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มิใช่ ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นผิด ป่าชัฏคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สังโยชน์คือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือ ผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิเป็นบ่อ

เกิดแห่งความพินาศ ความยึดถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าทิฏฐิปรามาส มิจฉาทิฏฐิแม้ทั้งหมดชื่อว่า ทิฏฐิปรามาส

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นปรามาส

[๑๑๘๒] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นปรามาส** เป็นไฉน

เว้นสภาวธรรมที่เป็นปรามาสเหล่านั้นแล้ว สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤตที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมดและธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นปรามาส

๒. ปรามัฏฐทุกะ

[๑๑๘๓] **สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของปรามาส** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤต ซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นกามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของปรามาส

[๑๑๘๔] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของปรามาส** เป็นไฉน

มรรค ผลของมรรคที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นอารมณ์ของปรามาส

๓. ปรามาสสัมปยุตตทุกะ

[๑๑๘๕] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยปรามาส** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยสภาวธรรมที่เป็นปรามาสเหล่านั้น ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยปรามาส

[๑๑๘๖] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากปรามาส** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่วิปปยุตจากสภาวธรรมที่เป็นปรามาสเหล่านั้น ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าวิปปยุตจากปรามาส

๔. ปรามาสปรามัฏฐทุกะ

[๑๑๘๗] **สภาวธรรมที่เป็นปรามาสและเป็นอารมณ์ของปรามาส** เป็นไฉน

ปรามาสนั้นนั่นแหละชื่อว่าเป็นปรามาสและเป็นอารมณ์ของปรามาส

[๑๑๘๘] **สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของปรามาสแต่ไม่เป็นปรามาส** เป็นไฉน

เว้นสภาวธรรมที่เป็นปรามาสเหล่านั้นแล้ว สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤต ซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะที่เหลือ เป็นกามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของปรามาสแต่ไม่เป็นปรามาส

๕. ปรามาสวิปปยุตตปรามัฏฐทุกะ

[๑๑๘๙] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากปรามาสแต่เป็นอารมณ์ของปรามาส** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่วิปปยุตจากปรามาสเหล่านั้น คือ สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤต ซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นกามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากปรามาสแต่เป็นอารมณ์ของปรามาส

[๑๑๙๐] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากปรามาสและไม่เป็นอารมณ์ของปรามาส** เป็นไฉน

มรรค ผลของมรรคที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากปรามาสและไม่เป็นอารมณ์ของปรามาส

ปรามาสโคจฉกะ จบ

๑๐. มหันตรทุกะ

๑. สารัมมณทุกะ

[๑๑๙๑] **สภาวธรรมที่รับรู้อารมณ์ได้** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่ารับรู้อารมณ์ได้

[๑๑๙๒] **สภาวธรรมที่รับรู้อารมณ์ไม่ได้** เป็นไฉน

รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ารับรู้อารมณ์ ไม่ได้

๒. จิตตทุกะ

[๑๑๙๓] **สภาวธรรมที่เป็นจิต** เป็นไฉน

จักขุวิญญาณ โสตวิญญาณ ฆานวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ กายวิญญาณ มโนธาตุ และมโนวิญญาณธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นจิต

[๑๑๙๔] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นจิต** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นจิต

๓. เจตสิกทุกะ

[๑๑๙๕] **สภาวธรรมที่เป็นเจตสิก** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นเจตสิก

[๑๑๙๖] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นเจตสิก** เป็นไฉน

จิต รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ไม่เป็นเจตสิก

๔. จิตตสัมปยุตตทุกะ

[๑๑๙๗] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยจิต** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุต ด้วยจิต

[๑๑๙๘] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากจิต** เป็นไฉน

รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจาก จิต จิตไม่พึงกล่าวว่าสัมปยุตด้วยจิต หรือวิปปยุตจากจิต

๕. จิตตสังสัฏฐทุกะ

[๑๑๙๙] **สภาวธรรมที่ระคนกับจิต** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าระคนกับจิต

[๑๒๐๐] **สภาวธรรมที่ไม่ระคนกับจิต** เป็นไฉน

รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่ระคน กับจิต จิตไม่พึงกล่าวว่าระคนกับจิต หรือไม่ระคนกับจิต

๖. จิตตสมุฏฐานทุกะ

[๑๒๐๑] **สภาวธรรมที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ กายวิญญัติ และวจีวิญญัติ หรือรูปแม้ อื่นใดที่เกิดแต่จิต มีจิตเป็นเหตุ มีจิตเป็นสมุฏฐาน ได้แก่ รูปายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ ลหุตารูป มุทุตารูป กัมมัญญตารูป อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหาร สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า มีจิตเป็นสมุฏฐาน

[๑๒๐๒] **สภาวธรรมที่ไม่มีจิตเป็นสมุฏฐาน** เป็นไฉน

จิต รูปที่เหลือ และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่มีจิต เป็นสมุฏฐาน

๗. จิตตสหภูทุกะ

[๑๒๐๓] **สภาวธรรมที่เกิดพร้อมกับจิต** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ กายวิญญัติ และวจีวิญญัติ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเกิดพร้อมกับจิต

[๑๒๐๔] **สภาวธรรมที่ไม่เกิดพร้อมกับจิต** เป็นไฉน

จิต รูปที่เหลือ และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เกิดพร้อมกับจิต

๘. จิตตานุปริวัตติทุกะ

[๑๒๐๕] **สภาวธรรมที่เป็นไปตามจิต** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ กายวิญญัติ และวจีวิญญัติ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นไปตามจิต

[๑๒๐๖] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นไปตามจิต** เป็นไฉน

จิต รูปที่เหลือ และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นไป ตามจิต

๙. จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานทุกะ

[๑๒๐๗] **สภาวธรรมที่ระคนกับจิตและมีจิตเป็นสมุฏฐาน** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าระคนกับจิตและมีจิตเป็นสมุฏฐาน

[๑๒๐๘] **สภาวธรรมที่ไม่ระคนกับจิตและมีจิตเป็นสมุฏฐาน** เป็นไฉน

จิต รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่ระคนกับจิตและมีจิตเป็นสมุฏฐาน

๑๐. จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานสหภูทุกะ

[๑๒๐๙] **สภาวธรรมที่ระคนกับจิตมีจิตเป็นสมุฏฐานและเกิดพร้อมกับจิต** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าระคนกับจิต มีจิตเป็นสมุฏฐานและเกิดพร้อมกับจิต

[๑๒๑๐] **สภาวธรรมที่ไม่ระคนกับจิตมีจิตเป็นสมุฏฐานและเกิดพร้อมกับจิต** เป็นไฉน

จิต รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่ระคนกับจิตมีจิตเป็นสมุฏฐานและเกิดพร้อมกับจิต

๑๑. จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานานุปริวัตติทุกะ

[๑๒๑๑] **สภาวธรรมที่ระคนกับจิตมีจิตเป็นสมุฏฐานและเป็นไปตามจิต** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าระคนกับจิต มีจิตเป็นสมุฏฐานและเป็นไปตามจิต

[๑๒๑๒] **สภาวธรรมที่ไม่ระคนกับจิตมีจิตเป็นสมุฏฐานและเป็นไปตามจิต** เป็นไฉน

จิต รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่ระคนกับจิตมีจิตเป็นสมุฏฐานและเป็นไปตามจิต

๑๒. อัชฌัตติกทุกะ

[๑๒๑๓] **สภาวธรรมที่เป็นภายใน** เป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ มนายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นภายใน

[๑๒๑๔] **สภาวธรรมที่เป็นภายนอก** เป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ ธัมมายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นภายนอก

๑๓. อุปาทาทุกะ

[๑๒๑๕] **สภาวธรรมที่เป็นอุปาทายรูป** เป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอุปาทายรูป

[๑๒๑๖] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นอุปาทายรูป** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ มหาภูตรูป ๔ และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นอุปาทายรูป

๑๔. อุปาทินนทุกะ

[๑๒๑๗] **สภาวธรรมที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ** เป็นไฉน

วิบากแห่งสภาวธรรมที่เป็นกุศล และอกุศล ซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็น กามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ และรูป อันกรรมปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ากรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิ ยึดถือ

[๑๒๑๘] **สภาวธรรมที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นกุศลและอกุศล ซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นกามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมที่เป็น กิริยา ไม่เป็นกุศล ไม่เป็นอกุศล และไม่เป็นวิบากแห่งกรรม รูปอันกรรมไม่ปรุงแต่ง มรรค ผลของมรรคที่เป็นโลกุตตระ และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่ากรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ

มหันตรทุกะ จบ

๑๑. อุปาทานโคจฉกะ

๑. อุปาทานทุกะ

[๑๒๑๙] **สภาวธรรมที่เป็นอุปาทาน** เป็นไฉน

อุปาทาน ๔ คือ

๑. กามุปาทาน
๒. ทิฏฐุปาทาน
๓. สีลัพพตุปาทาน
๔. อัตตวาทุปาทาน[๑]

[๑๒๒๐] **บรรดาอุปาทาน ๔ นั้น กามุปาทาน** เป็นไฉน

ความยึดมั่นในกาม ความกำหนัดในกาม ความเพลิดเพลินในกาม ตัณหา ในกาม สิเนหาในกาม ความเร่าร้อนเพราะกาม ความหลงใหลในกาม ความหมกมุ่นในกาม ในกามทั้งหลาย นี้เรียกว่ากามุปาทาน

[๑๒๒๑] **ทิฏฐุปาทาน** เป็นไฉน

ความเห็นว่า ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาไม่มีผล การเซ่นสรวงไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีทำชั่วก็ไม่มี ไม่มีโลกนี้ ไม่มีโลกหน้า มารดาไม่มีคุณ บิดาไม่มีคุณ สัตว์ที่เกิดผุดขึ้นไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งก็ไม่มีในโลก ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นผิด ปาชัฏคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปร

---

[๑] ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๙๓, ม.มู. (ไทย) ๑๒/๑๔๓/๑๓๗, สำ.นิ. (ไทย) ๑๖/๒/๕, สำ.ม. (ไทย) ๑๙/๑๗๔/๑๐๒, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๓๘/๕๘๘

แห่งทิฏฐิ สังโยชน์คือทิฏฐิ ความยึดถือผิด ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิอันเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ ความยึดถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าทิฏฐุปาทาน เว้นสีลัพพตุปาทาน และอัตตวาทุปาทานแล้ว มิจฉาทิฏฐิแม้ทั้งหมดชื่อว่าทิฏฐุปาทาน

[๑๒๒๒] **สีลัพพตุปาทาน** เป็นไฉน

สมณพราหมณ์ภายนอกแต่ศาสนานี้มีความเห็นว่า ความบริสุทธิ์ย่อมมีได้ด้วยศีล ด้วยพรต ด้วยศีลและพรต ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นผิด ป่าชัฏคือทิฏฐิ กันดารคือ ทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สังโยชน์คือทิฏฐิ ความยึดถือผิด ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิอันเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ ความยึดถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้ เรียกว่าสีลัพพตุปาทาน

[๑๒๒๓] **อัตตวาทุปาทาน** เป็นไฉน

ปุถุชนในโลกนี้ ผู้ไม่ได้สดับ ไม่ได้เห็นพระอริยะ ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้รับการฝึกฝนในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในธรรมของ สัตบุรุษ ไม่ได้รับการฝึกฝนในธรรมของสัตบุรุษ ย่อมพิจารณาเห็นรูปเป็นตน หรือ เห็นตนมีรูป เห็นรูปในตน หรือเห็นตนในรูป เห็นเวทนาเป็นตน หรือเห็นตนมีเวทนา เห็นเวทนาในตน หรือเห็นตนในเวทนา เห็นสัญญาเป็นตน หรือเห็นตนมีสัญญา เห็นสัญญาในตน หรือเห็นตนในสัญญา เห็นสังขารเป็นตนหรือเห็นตนมีสังขาร เห็นสังขารในตนหรือเห็นตนในสังขาร เห็นวิญญาณเป็นตนหรือเห็นตนมีวิญญาณ เห็นวิญญาณในตน หรือเห็นตนในวิญญาณ ทิฏฐิ ความเห็นผิด ป่าชัฏคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สังโยชน์คือ ทิฏฐิ ความยึดถือผิด ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ ความยึดถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าอัตตวาทุปาทาน

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าอุปาทาน

[๑๒๒๔] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นอุปาทาน** เป็นไฉน

เว้นสภาวธรรมที่เป็นอุปาทานแล้ว สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และ อัพยากฤตที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นอุปาทาน

๒. อุปาทานิยทุกะ

[๑๒๒๕] **สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤต ซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นกามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของอุปาทาน

[๑๒๒๖] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน** เป็นไฉน

มรรค ผลของมรรคที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน

๓. อุปาทานสัมปยุตตทุกะ

[๑๒๒๗] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยอุปาทาน** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยสภาวธรรมที่เป็นอุปาทาน ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยอุปาทาน

[๑๒๒๘] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากอุปาทาน** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่วิปปยุตจากอุปาทานเหล่านั้น ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณ-ขันธ์ รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจาก อุปาทาน

๔. อุปาทานอุปาทานิยทุกะ

[๑๒๒๙] **สภาวธรรมที่เป็นอุปาทานและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน** เป็นไฉน

อุปาทานนั้นนั่นแหละชื่อว่าเป็นอุปาทานและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน

[๑๒๓๐] **สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของอุปาทานแต่ไม่เป็นอุปาทาน** เป็นไฉน

เว้นสภาวธรรมที่เป็นอุปาทานเหล่านั้นแล้ว สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤต ซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นกามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของอุปาทานแต่ไม่เป็นอุปาทาน

๕. อุปาทานอุปาทานสัมปยุตตทุกะ

[๑๒๓๑] **สภาวธรรมที่เป็นอุปาทานและสัมปยุตด้วยอุปาทาน** เป็นไฉน

ทิฏฐุปาทานเป็นอุปาทานและสัมปยุตด้วยอุปาทานเพราะกามุปาทาน กามุ-ปาทานเป็นอุปาทานและสัมปยุตด้วยอุปาทานเพราะทิฏฐุปาทาน สีลัพพตุปาทานเป็นอุปาทานและสัมปยุตด้วยอุปาทานเพราะกามุปาทาน กามุปาทานเป็นอุปาทานและสัมปยุตด้วยอุปาทานเพราะสีลัพพตุปาทาน อัตตวาทุปาทานเป็นอุปาทานและสัมปยุตด้วยอุปาทานเพราะกามุปาทาน กามุปาทานเป็นอุปาทานและสัมปยุตด้วยอุปาทานเพราะอัตตวาทุปาทาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอุปาทานและสัมปยุตด้วยอุปาทาน

[๑๒๓๒] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยอุปาทานแต่ไม่เป็นอุปาทาน** เป็นไฉน

เว้นสภาวธรรมที่เป็นอุปาทานเหล่านั้นแล้ว ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณ-ขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยอุปาทานแต่ไม่เป็นอุปาทาน

๖. อุปาทานวิปปยุตตอุปาทานิยทุกะ

[๑๒๓๓] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากอุปาทานแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่วิปปยุตจากอุปาทานเหล่านั้น คือ สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤต ซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นกามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากอุปาทานแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน

[๑๒๓๔] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากอุปาทานและไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน** เป็นไฉน

มรรค ผลของมรรคที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากอุปาทานและไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน

อุปาทานโคจฉกะ จบ

ทุติยภาณวารในนิกเขปกัณฑ์ จบ

๑๒. กิเลสโคจฉกะ

๑. กิเลสทุกะ

[๑๒๓๕] **สภาวธรรมที่เป็นกิเลส** เป็นไฉน

กิเลสวัตถุ ๑๐ คือ

๑.	โลภะ	๒.	โทสะ
๓.	โมหะ	๔.	มานะ
๕.	ทิฏฐิ	๖.	วิจิกิจฉา
๗.	ถีนะ	๘.	อุทธัจจะ
๙.	อหิริกะ	๑๐.	อโนตตัปปะ

[๑๒๓๖] บรรดากิเลสวัตถุ ๑๐ นั้น **โลภะ** เป็นไฉน

ความกำหนัด ความกำหนัดนัก ความคล้อยตามอารมณ์ ความยินดี ความเพลิดเพลิน ความกำหนัดด้วยอำนาจความเพลิดเพลิน ความกำหนัดนักแห่งจิต ความอยาก ความสยบ ความหมกมุ่น ความใคร่ ความรักใคร่ ความข้องอยู่ ความจมอยู่ ธรรมชาติที่คร่าไป ธรรมชาติที่หลอกลวง ธรรมชาติที่ยังสัตว์ให้เกิด ธรรมชาติที่ยังสัตว์ให้เกิดพร้อม ธรรมชาติที่ร้อยรัด ธรรมชาติที่มีข่าย ธรรมชาติที่ กำซาบใจ ธรรมชาติที่ซ่านไป ธรรมชาติเหมือนเส้นด้าย ธรรมชาติที่แผ่ไป ธรรมชาติที่ประมวลมา ธรรมชาติเป็นเพื่อนสอง ปณิธาน ธรรมชาติที่นำไปสู่ภพ ตัณหา เหมือนป่า ตัณหาเหมือนดง ความเกี่ยวข้อง ความเยื่อใย ความห่วงใย ความผูกพัน ความหวัง กิริยาที่หวัง ภาวะที่หวัง ความหวังรูป ความหวังเสียง ความหวังกลิ่น ความหวังรส ความหวังโผฏฐัพพะ ความหวังลาภ ความหวังทรัพย์ ความหวังบุตร ความหวังชีวิต ธรรมชาติที่กระซิบ ธรรมชาติที่กระซิบทั่ว ธรรมชาติที่กระซิบยิ่ง ความกระซิบ กิริยาที่กระซิบ ภาวะที่กระซิบ ความโลภ กิริยาที่โลภ ภาวะที่โลภ ธรรมชาติเป็นเหตุซมซานไป ความใคร่ในอารมณ์ดี ๆ ความกำหนัดในธรรมที่ไม่ควร ความโลภเกินพอดี ความติดใจ กิริยาที่ติดใจ ความปรารถนา ความกระหยิ่มใจ ความปรารถนานัก

กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา รูปตัณหา อรูปตัณหา นิโรธตัณหา (คือราคะที่สหรคตด้วยอุจเฉททิฏฐิ) รูปตัณหา สัททตัณหา คันธตัณหา รสตัณหา โผฏฐัพพตัณหา ธัมมตัณหา โอฆะ โยคะ คันถะ อุปาทาน อาวรณ์ นิวรณ์ เครื่องปิดบัง เครื่องผูก อุปกิเลส อนุสัย ปริยุฏฐาน ตัณหาเหมือนเถาวัลย์ ความปรารถนาวัตถุมีอย่างต่าง ๆ มูลเหตุแห่งทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ แดนเกิดแห่งทุกข์ บ่วงแห่งมาร เบ็ดแห่งมาร วิสัยแห่งมาร ตัณหาเหมือนแม่น้ำ ตัณหาเหมือนข่าย ตัณหาเหมือนเชือก ตัณหาเหมือนสมุทร อภิชฌา อกุศลมูลคือโลภะ นี้เรียกว่าโลภะ[๑]

[๑๒๓๗] **โทสะ** เป็นไฉน

ความอาฆาตเกิดขึ้นว่า ผู้นี้เคยทำความเสื่อมเสียแก่เรา ความอาฆาตเกิด ขึ้นว่า ผู้นี้กำลังทำความเสื่อมเสียแก่เรา ความอาฆาตเกิดขึ้นว่า ผู้นี้จักทำความเสื่อมเสียแก่เรา ความอาฆาตเกิดขึ้นว่า ผู้นี้เคยทำความเสื่อมเสีย ฯลฯ กำลังทำความเสื่อมเสีย ฯลฯ จักทำความเสื่อมเสียแก่คนที่รักที่ชอบพอของเรา ความอาฆาตเกิดขึ้นว่า ผู้นี้เคยทำความเจริญ ฯลฯ กำลังทำความเจริญ ฯลฯ จักทำความเจริญแก่คนผู้ไม่เป็นที่รักที่ชอบพอของเรา หรือความอาฆาตเกิดขึ้นในฐานะอันไม่สมควร จิตอาฆาต ความขัดเคือง ความกระทบกระทั่ง ความแค้น ความเคือง ความขุ่นเคือง ความที่จิตพล่านไป โทสะ ความคิดประทุษร้าย ความคิดมุ่งร้าย ความขุ่นจิต ธรรมชาติที่ประทุษร้ายใจ ความโกรธ กิริยาที่โกรธ ภาวะที่โกรธ มีลักษณะเช่นว่านี้ (และ) ความคิดประทุษร้าย กิริยาที่คิดประทุษร้าย ภาวะที่คิดประทุษร้าย ความคิดปองร้าย กิริยาที่คิดปองร้าย ภาวะที่คิดปองร้าย ความพิโรธ ความแค้น ความดุร้าย ความเกรี้ยวกราด ความไม่แช่มชื่นแห่งจิต มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าโทสะ[๒]

[๑๒๓๘] **โมหะ** เป็นไฉน

ความไม่รู้ในทุกข์ ความไม่รู้ในทุกขสมุทัย ความไม่รู้ในทุกขนิโรธ ความไม่รู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ความไม่รู้ในส่วนอดีต ความไม่รู้ในส่วนอนาคต ความไม่รู้ในส่วนอดีตและส่วนอนาคต ความไม่รู้ในปฏิจจสมุปบาทว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัย ธรรมนี้จึงมี ความไม่รู้ ความไม่เห็น ความไม่ตรัสรู้ ความไม่รู้โดยสมควร ความไม่รู้ตามความเป็นจริง ความไม่แทงตลอด ความไม่ยึดถือโดยถูกต้อง ความไม่หยั่งลง ถือเป็นข้อยุติได้ ความไม่พินิจ ความไม่พิจารณา ความไม่ทำให้ประจักษ์ ความทราม ปัญญา ความโง่เขลา ความไม่รู้ชัด ความหลง ความหลุ่มหลง ความหลงใหล อวิชชา โอฆะคืออวิชชา โยคะคืออวิชชา อนุสัยคืออวิชชา ปริยุฏฐานคืออวิชชา ลิ่มคืออวิชชา อกุศลมูลคือโมหะ มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าโมหะ[๓]

[๑๒๓๙] **มานะ** เป็นไฉน

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๐๙/๕๖๗

[๒] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๐๙/๕๖๗

[๓] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๐๙/๕๖๘

ความถือตัวว่า เราดีกว่าเขา เราเสมอกับเขา เราเลวกว่าเขา[๑] ความถือตัว กิริยาที่ถือตัว ภาวะที่ถือตัว ความยกตน ความเทิดตน ความเชิดชูตนดุจธง ความยกจิตขึ้น ความที่จิตต้องการเป็นดุจธง มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่ามานะ[๒]

[๑๒๔๐] **ทิฏฐิ** เป็นไฉน

ความเห็นว่า โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน ชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกก็มิใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มิใช่ ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นผิด ป่าชัฏคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สังโยชน์คือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิอันเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ ความยึดถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าทิฏฐิ มิจฉาทิฏฐิแม้ทั้งหมดชื่อว่าเป็นทิฏฐิ

[๑๒๔๑] **วิจิกิจฉา** เป็นไฉน

ปุถุชนย่อมเคลือบแคลงสงสัยในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในสิกขา ในส่วนอดีต ในส่วนอนาคต ในส่วนอดีตและส่วนอนาคต ในปฏิจจสมุปบาทว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัย ธรรมนี้จึงมี ความเคลือบแคลง กิริยาที่เคลือบแคลง ภาวะที่เคลือบแคลง ความคิดเห็นไปต่าง ๆ ความตัดสินอารมณ์ไม่ได้ ความเห็นเป็นสองทาง ความเห็นเหมือนทางสองแพร่ง ความสงสัย ความไม่สามารถหยั่งยึดถือโดยส่วนเดียวได้ ความคิดส่ายไป ความคิดพร่าไป ความไม่สามารถหยั่งลงยึดถือเป็น ยุติได้ ความกระด้างแห่งจิต ความลังเลใจ มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าวิจิกิจฉา

[๑๒๔๒] **ถีนะ** เป็นไฉน

ความหดหู่ ความไม่ควรแก่การงาน ความท้อแท้ ความถ้อถอยแห่งใจ ความย่อหย่อน กิริยาที่ย่อหย่อน ภาวะที่ย่อหย่อน ความถดถอย กิริยาที่ถดถอย ภาวะที่ถดถอยแห่งใจ นี้เรียกว่าถีนะ[๓]

[๑๒๔๓] **อุทธัจจะ** เป็นไฉน

ความฟุ้งซ่านแห่งจิต ความไม่สงบแห่งจิต ความวุ่นวายใจ ความที่จิตพล่านไป นี้เรียกว่าอุทธัจจะ[๔]

[๑๒๔๔] **อหิริกะ** เป็นไฉน

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๖๖-๘๘๔/๕๕๔-๕๕๙, ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๒๑/๙๕

[๒] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๖๖-๘๘๔/๕๕๔-๕๕๙, ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๒๑/๙๕

[๓] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๔๖/๓๙๘

[๔] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๓๙๙,๙๒๘/๕๘๑

กิริยาที่ไม่ละอายต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่ควรละอาย กิริยาที่ไม่ละอายต่อการประกอบธรรมที่เป็นอกุศลซึ่งเป็นบาป นี้เรียกว่าอหิริกะ[๑]

[๑๒๔๕] **อโนตตัปปะ** เป็นไฉน

กิริยาที่ไม่เกรงกลัวต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่ควรเกรงกลัว กิริยาที่ ไม่เกรงกลัวต่อการประกอบธรรมที่เป็นอกุศลซึ่งเป็นบาป นี้เรียกว่าอโนตตัปปะ[๒] สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกิเลส

[๑๒๔๖] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นกิเลส** เป็นไฉน

เว้นสภาวธรรมที่เป็นกิเลสเหล่านั้นแล้ว สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และ อัพยากฤตที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องใน วัฏฏทุกข์ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมดและธาตุที่ปัจจัยไม่ ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นกิเลส

๒. สังกิเลสิกทุกะ

[๑๒๔๗] **สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของกิเลส** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤต ซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นกามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของกิเลส

[๑๒๔๘] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของกิเลส** เป็นไฉน

มรรค ผลของมรรคที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นอารมณ์ของกิเลส

๓. สังกิลิฏฐทุกะ

[๑๒๔๙] **สภาวธรรมที่กิเลสทำให้เศร้าหมอง** เป็นไฉน

อกุศลมูล ๓ คือ โลภะ โทสะ โมหะ และกิเลสที่ตั้งอยู่ในฐานเดียวกันกับ อกุศลมูลนั้น ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ที่สัมปยุตด้วยอกุศลมูลนั้น กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ที่มีอกุศลมูลนั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่า นี้ชื่อว่ากิเลสทำให้เศร้าหมอง

[๑๒๕๐] **สภาวธรรมที่กิเลสไม่ทำให้เศร้าหมอง** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นกุศล และอัพยากฤต ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ากิเลสไม่ทำให้เศร้าหมอง

๔. กิเลสสัมปยุตตทุกะ

[๑๒๕๑] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยกิเลส** เป็นไฉน

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๐๐/๕๖๓,๙๓๐/๔๕๒

[๒] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๐๐/๕๖๓,๙๓๐/๔๕๒

สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยสภาวธรรมที่เป็นกิเลส ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยกิเลส

[๑๒๕๒] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากกิเลส** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่วิปปยุตจากกิเลส ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากกิเลส

๕. กิเลสสังกิเลสิกทุกะ

[๑๒๕๓] **สภาวธรรมที่เป็นกิเลสและเป็นอารมณ์ของกิเลส** เป็นไฉน

กิเลสนั้นนั่นแหละชื่อว่าเป็นกิเลสและเป็นอารมณ์ของกิเลส

[๑๒๕๔] **สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของกิเลสแต่ไม่เป็นกิเลส** เป็นไฉน

เว้นสภาวธรรมที่เป็นกิเลสเหล่านั้นแล้ว สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และ อัพยากฤต ซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะที่เหลือ เป็นกามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของกิเลสแต่ไม่เป็นกิเลส

๖. กิเลสสังกิลิฏฐทุกะ

[๑๒๕๕] **สภาวธรรมที่เป็นกิเลสและกิเลสทำให้เศร้าหมอง** เป็นไฉน

กิเลสนั้นนั่นแหละชื่อว่าเป็นกิเลสและกิเลสทำให้เศร้าหมอง

[๑๒๕๖] **สภาวธรรมที่กิเลสทำให้เศร้าหมองแต่ไม่เป็นกิเลส** เป็นไฉน

เว้นสภาวธรรมที่เป็นกิเลสเหล่านั้นแล้ว เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ากิเลสทำให้เศร้าหมองแต่ไม่เป็นกิเลส

๗. กิเลสกิเลสสัมปยุตตทุกะ

[๑๒๕๗] **สภาวธรรมที่เป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลส** เป็นไฉน

โลภะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะโมหะ โมหะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะโลภะ โทสะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะโมหะ โมหะเป็น กิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะโทสะ มานะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะ โมหะ โมหะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะมานะ ทิฏฐิเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะโมหะ โมหะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะทิฏฐิ วิจิกิจฉาเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะโมหะ โมหะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะ วิจิกิจฉา ถีนะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะโมหะ โมหะเป็นกิเลสและสัมปยุต ด้วยกิเลสเพราะถีนะ อุทธัจจะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะโมหะ โมหะ เป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอุทธัจจะ อหิริกะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะโมหะ โมหะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอหิริกะ อโนตตัปปะ เป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะโมหะ โมหะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลส เพราะอโนตตัปปะ โลภะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอุทธัจจะ อุทธัจจะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะโลภะ โทสะเป็นกิเลส

และสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะ อุทธัจจะ อุทธัจจะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะโทสะ โมหะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอุทธัจจะ อุทธัจจะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะ โมหะ มานะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอุทธัจจะ อุทธัจจะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะมานะ ทิฏฐิเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอุทธัจจะ อุทธัจจะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะทิฏฐิ วิจิกิจฉาเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอุทธัจจะ อุทธัจจะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะวิจิกิจฉา ถีนะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอุทธัจจะ อุทธัจจะเป็นกิเลศและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะถีนะ อหิริกะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอุทธัจจะ อุทธัจจะ เป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอหิริกะ อโนตตัปปะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอุทธัจจะ อุทธัจจะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอโนตตัปปะ โลภะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอหิริกะ อหิริกะเป็นกิเลสและสัมปยุต ด้วยกิเลสเพราะโลภะ โทสะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอหิริกะ อหิริกะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะโทสะ โมหะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอหิริกะ อหิริกะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะโมหะ มานะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอหิริกะ อหิริกะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะ มานะ ทิฏฐิเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอหิริกะ อหิริกะเป็นกิเลสและ สัมปยุตด้วยกิเลสเพราะทิฏฐิ วิจิกิจฉาเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอหิริกะ อหิริกะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะวิจิกิจฉา ถีนะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอหิริกะ อหิริกะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะถีนะ อุทธัจจะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอหิริกะ อหิริกะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอุทธัจจะ อโนตตัปปะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอหิริกะ อหิริกะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอโนตตัปปะ โลภะเป็นกิเลสและ สัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอโนตตัปปะ อโนตตัปปะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะโลภะ โทสะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอโนตตัปปะ อโนตตัปปะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะโทสะ โมหะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอโนตตัปปะ อโนตตัปปะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะโมหะ มานะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอโนตตัปปะ อโนตตัปปะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะมานะ ทิฏฐิเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอโนตตัปปะ อโนตตัปปะ เป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะทิฏฐิ วิจิกิจฉาเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอโนตตัปปะ อโนตตัปปะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะวิจิกิจฉา ถีนะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอโนตตัปปะ อโนตตัปปะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะถีนะ อุทธัจจะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอโนตตัปปะ อโนตตัปปะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอุทธัจจะ อหิริกะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอโนตตัปปะ อโนตตัปปะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอหิริกะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลส

[๑๒๕๘] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยกิเลสแต่ไม่เป็นกิเลส** เป็นไฉน

เว้นสภาวธรรมที่เป็นกิเลสเหล่านั้นแล้ว สภาวธรรมสัมปยุตด้วยกิเลสแต่ไม่เป็นกิเลส ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยกิเลสแต่ไม่เป็นกิเลส

๘. กิเลสวิปปยุตตสังกิเลสิกทุกะ

[๑๒๕๙] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากกิเลสแต่เป็นอารมณ์ของกิเลส** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่วิปปยุตจากกิเลสเหล่านั้น คือ สภาวธรรมที่เป็นกุศล และ อัพยากฤต ซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นกามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากกิเลสแต่เป็นอารมณ์ของกิเลส

[๑๒๖๐] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากกิเลสและไม่เป็นอารมณ์ของกิเลส** เป็นไฉน

มรรค ผลของมรรคที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากกิเลสและไม่เป็นอารมณ์ของกิเลส

กิเลสโคจฉกะ จบ

๑๓. ปิฏฐิทุกะ

๑. ทัสสเนนปหาตัพพทุกะ

[๑๒๖๑] **สภาวธรรมที่ต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค** เป็นไฉน

สังโยชน์ ๓ คือ

๑. สักกายทิฏฐิ
๒. วิจิกิจฉา
๓. สีลัพพตปรามาส

[๑๒๖๒] บรรดาสังโยชน์ ๓ นั้น **สักกายทิฏฐิ** เป็นไฉน

ปุถุชนในโลกนี้ผู้ไม่ได้สดับ ไม่ได้เห็นพระอริยะ ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้รับการฝึกฝนในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในธรรมของ สัตบุรุษ ไม่ได้รับการฝึกฝนในธรรมของสัตบุรุษ ย่อมเห็นรูปเป็นตนหรือเห็นตน มีรูป เห็นรูปในตนหรือเห็นตนในรูป เห็นเวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณเป็นตน หรือเห็นตนมีวิญญาณ เห็นวิญญาณในตน หรือเห็นตนในวิญญาณ ทิฏฐิ ความเห็นผิด ฯลฯ ความยึดถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่า สักกายทิฏฐิ

[๑๒๖๓] **วิจิกิจฉา** เป็นไฉน

ปุถุชนย่อมเคลือบแคลงสงสัยในพระศาสดา ฯลฯ ความกระด้างแห่งจิต ความลังเลใจ มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าวิจิกิจฉา

[๑๒๖๔] **สีลัพพตปรามาส** เป็นไฉน

สมณพราหมณ์ภายนอกแต่ศาสนานี้มีความเห็นว่า ความบริสุทธิ์ย่อมมีได้ ด้วยศีล ด้วยพรต ด้วยศีลและพรต ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นผิด ฯลฯ ความยึดถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าสีลัพพตปรามาส

สังโยชน์ ๓ ดังกล่าวมานี้และกิเลสที่ตั้งอยู่ในฐานเดียวกันกับสังโยชน์ ๓ นั้น ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ ที่สัมปยุตด้วยสังโยชน์ ๓ นั้น กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ที่มีสังโยชน์ ๓ นั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค

[๑๒๖๕] **สภาวธรรมที่ไม่ต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค** เป็นไฉน

เว้นสภาวธรรมที่เป็นสังโยชน์เหล่านั้นแล้ว สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤตที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่ต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค

๒. ภาวนายปหาตัพพทุกะ

[๑๒๖๖] **สภาวธรรมที่ต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓** เป็นไฉน

โลภะ โทสะ โมหะ ที่เหลือและกิเลสที่ตั้งอยู่ในฐานเดียวกันกับโลภะ โทสะ โมหะนั้น ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ที่สัมปยุตด้วยโลภะ โทสะ โมหะ นั้น กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ที่มีโลภะ โทสะ โมหะนั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓

[๑๒๖๗] **สภาวธรรมที่ไม่ต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓** เป็นไฉน

เว้นสภาวธรรมที่ต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓ เหล่านั้นแล้ว สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤตที่เหลือซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และโลกุตตระ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่ต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓

๓. ทัสสเนนปหาตัพพเหตุกทุกะ

[๑๒๖๘] **สภาวธรรมที่มีเหตุต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค** เป็นไฉน

สังโยชน์ ๓ คือ

๑. สักกายทิฏฐิ
๒. วิจิกิจฉา
๓. สีลัพพตปรามาส

[๑๒๖๙] บรรดาสังโยชน์ ๓ นั้น **สักกายทิฏฐิ** เป็นไฉน

ปุถุชนในโลกนี้ผู้ไม่ได้สดับ ไม่ได้เห็นพระอริยะ ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้รับการฝึกฝนในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในธรรมของ สัตบุรุษ ไม่ได้รับการฝึกฝนในธรรมของสัตบุรุษ ย่อมเห็นรูปเป็นตน หรือเห็นตนมีรูป เห็นรูปในตนหรือเห็นตนในรูป เห็นเวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ

สังขาร ฯลฯ วิญญาณ เป็นตนหรือเห็นตนมีวิญญาณ เห็นวิญญาณในตนหรือเห็นตนในวิญญาณ ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นผิด ฯลฯ ความยึดถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าสักกายทิฏฐิ

[๑๒๗๐] **วิจิกิจฉา** เป็นไฉน

ปุถุชนย่อมเคลือบแคลงสงสัยในพระศาสดา ฯลฯ ความกระด้างแห่งจิต ความลังเลใจ มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าวิจิกิจฉา

[๑๒๗๑] **สีลัพพตปรามาส** เป็นไฉน

สมณพราหมณ์ภายนอกแต่ศาสนานี้มีความเห็นว่า ความบริสุทธิ์ย่อมมีได้ ด้วยศีล ด้วยพรต ด้วยศีลและพรต ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นผิด ฯลฯ ความยึดถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าสีลัพพตปรามาส

สังโยชน์ ๓ เหล่านี้ และกิเลสที่ตั้งอยู่ในฐานเดียวกันกับสังโยชน์ ๓ นั้น ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ ที่สัมปยุตด้วยสังโยชน์ ๓ นั้น กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ที่มีสังโยชน์ ๓ นั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีเหตุ ต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค สังโยชน์ ๓ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพต-ปรามาส สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค โลภะ โทสะ โมหะ ที่ตั้งอยู่ในฐานเดียวกันกับสังโยชน์ ๓ นั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีเหตุต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค ส่วนกิเลสที่ตั้งอยู่ในฐานเดียวกันกับโลภะ โทสะ โมหะนั้น ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ที่สัมปยุตด้วยโลภะ โทสะ โมหะ นั้น กายกรรม วจีกรรม มโนกรรมที่มีโลภะ โทสะ โมหะนั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีเหตุต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค

[๑๒๗๒] **สภาวธรรมที่ไม่มีเหตุต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค** เป็นไฉน

เว้นสภาวธรรมที่มีเหตุต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรคเหล่านั้นแล้ว สภาว-ธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤตที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่มีเหตุต้องประหาณด้วย โสดาปัตติมรรค

๔. ภาวนายปหาตัพพเหตุกทุกะ

[๑๒๗๓] **สภาวธรรมที่มีเหตุต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓** เป็นไฉน

โลภะ โทสะ และโมหะที่เหลือ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีเหตุต้องประหาณ ด้วยมรรคเบื้องบน ๓ ส่วนกิเลสที่ตั้งอยู่ในฐานเดียวกันกับโลภะ โทสะ โมหะนั้น ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ที่สัมปยุตด้วยโลภะ โทสะ โมหะนั้น กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ที่มีโลภะ โทสะ โมหะนั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่ามีเหตุต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓

[๑๒๗๔] **สภาวธรรมที่ไม่มีเหตุต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓** เป็นไฉน

เว้นสภาวธรรมที่มีเหตุต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓ เหล่านั้นแล้ว สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤตที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่มีเหตุต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓

๕. สวิตักกทุกะ

[๑๒๗๕] **สภาวธรรมที่มีวิตก** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ ที่สัมปยุตด้วยวิตกในภูมิแห่งจิตที่มีวิตก ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ เว้นวิตกแล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีวิตก

[๑๒๗๖] **สภาวธรรมที่ไม่มีวิตก** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ ในภูมิแห่งจิตที่ไม่มีวิตก ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ วิตก รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่มีวิตก

๖. สวิจารทุกะ

[๑๒๗๗] **สภาวธรรมที่มีวิจาร** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ที่สัมปยุตด้วยวิจารนั้นในภูมิแห่งจิตอันมีวิจารซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ เว้นวิจารแล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีวิจาร

[๑๒๗๘] **สภาวธรรมที่ไม่มีวิจาร** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ ในภูมิแห่งจิตที่ไม่มีวิจาร ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ วิจาร รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่มีวิจาร

๗. สัปปีติกทุกะ

[๑๒๗๙] **สภาวธรรมที่มีปีติ** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ ที่สัมปยุตด้วยปีตินั้น ในภูมิแห่งจิตที่มีปีติ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ เว้นปีติแล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีปีติ

[๑๒๘๐] **สภาวธรรมที่ไม่มีปีติ** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ ในภูมิแห่งจิตที่ไม่มีปีติ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ ปีติ รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่มีปีติ

๘. ปีติสหคตทุกะ

[๑๒๘๑] **สภาวธรรมที่สหรคตด้วยปีติ** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ ที่สัมปยุตด้วยปีตินั้น ในภูมิแห่งจิตที่สหรคตด้วยปีติ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ เว้นปีติแล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสหรคตด้วยปีติ

[๑๒๘๒] **สภาวธรรมที่ไม่สหรคตด้วยปีติ** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ ในภูมิแห่งจิตที่ไม่สหรคตด้วยปีติ ซึ่งเป็น กามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ เว้นปีติแล้ว รูปทั้งหมดและธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่สหรคตด้วยปีติ

๙. สุขสหคตทุกะ

[๑๒๘๓] **สภาวธรรมที่สหรคตด้วยสุข** เป็นไฉน

สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ ที่สัมปยุตด้วยสุขนั้น ในภูมิแห่ง จิตที่สหรคตด้วยสุข ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ เว้น สุขแล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสหรคตด้วยสุข

[๑๒๘๔] **สภาวธรรมที่ไม่สหรคตด้วยสุข** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ ในภูมิแห่งจิตที่ไม่สหรคตด้วยสุข ซึ่งเป็น กามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สุข รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่สหรคตด้วยสุข

๑๐. อุเปกขาสหคตทุกะ

[๑๒๘๕] **สภาวธรรมที่สหรคตด้วยอุเบกขา** เป็นไฉน

สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ ที่สัมปยุตด้วยอุเบกขานั้น ในภูมิแห่งจิตที่สหรคตด้วยอุเบกขา ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และที่ไม่นับเนื่อง ในวัฏฏทุกข์ เว้นอุเบกขาแล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสหรคตด้วยอุเบกขา

[๑๒๘๖] **สภาวธรรมที่ไม่สหรคตด้วยอุเบกขา** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ ในภูมิแห่งจิตที่ไม่สหรคตด้วยอุเบกขา ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ อุเบกขา รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่สหรคตด้วยอุเบกขา

๑๑. กามาวจรทุกะ

[๑๒๘๗] **สภาวธรรมที่เป็นกามาวจร** เป็นไฉน

ขันธ์ ธาตุ อายตนะ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ซึ่งท่องเที่ยวอยู่ นับเนื่องอยู่ในภูมิระหว่างนี้ คือ เบื้องต่ำ กำหนดเอาอเวจีมหานรกเป็นที่สุด เบื้องสูง กำหนดเอาเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตตีเป็นที่สุด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกามาวจร

[๑๒๘๘] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นกามาวจร** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นรูปาวจร อรูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นกามาวจร

๑๒. รูปาวจรทุกะ

[๑๒๘๙] **สภาวธรรมที่เป็นรูปาวจร** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นจิตและเจตสิกของผู้เข้าสมาบัติ[๑] ของผู้ที่กำลังอุบัติ[๒] หรือของผู้อยู่เป็นสุขในปัจจุบัน[๓] ที่ท่องเที่ยวอยู่นับเนื่องอยู่ในภูมิระหว่างนี้ คือ เบื้องต่ำ กำหนดพรหมโลกเป็นที่สุด เบื้องสูง กำหนดเทพชั้นอกนิฏฐภพเป็นที่สุด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นรูปาวจร

[๑๒๙๐] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปาวจร** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นกามาวจร อรูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นรูปาวจร

๑๓. อรูปาวจรทุกะ

[๑๒๙๑] **สภาวธรรมที่เป็นอรูปาวจร** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นจิตและเจตสิกของผู้เข้าสมาบัติ[๔] ของผู้ที่กำลังอุบัติ[๕] หรือของผู้อยู่เป็นสุขในปัจจุบัน[๖] ที่ท่องเที่ยวอยู่นับเนื่องอยู่ในภูมิระหว่างนี้ คือ เบื้องต่ำกำหนดเทพผู้เข้าถึงอากาสานัญจายตนภพเป็นที่สุด เบื้องสูง กำหนดเทพผู้เข้าถึงเนวสัญญานาสัญญายตนภพเป็นที่สุด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอรูปาวจร

[๑๒๙๒] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นอรูปาวจร** เป็นไฉน

กามาวจร รูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่ เป็นอรูปาวจร

๑๔. ปริยาปันนทุกะ

[๑๒๙๓] **สภาวธรรมที่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤต ซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นกามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่านับเนื่องในวัฏฏทุกข์

[๑๒๙๔] **สภาวธรรมที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์** เป็นไฉน

มรรค ผลของมรรคที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์

๑๕. นิยยานิกทุกะ

[๑๒๙๕] **สภาวธรรมที่เป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์** เป็นไฉน

---

[๑] ผู้กำลังเข้ากุศลฌานที่เป็นรูปาวจร

[๒] ผู้กำลังอุบัติด้วยวิปากฌานที่เป็นรูปาวจร

[๓] ผู้กำลังเข้ากิริยาฌานที่เป็นรูปาวจร

[๔] ผู้กำลังเข้ากุศลฌานที่เป็นอรูปาวจร

[๕] ผู้กำลังอุบัติด้วยวิปากฌานที่เป็นอรูปาวจร

[๖] ผู้กำลังเข้ากิริยาฌานที่เป็นอรูปาวจร (อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๔๔๕)

มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์

[๑๒๙๖] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์** เป็นไฉน

เว้นสภาวธรรมที่เป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์เหล่านั้นแล้ว สภาวธรรมที่เป็น กุศล อกุศล และอัพยากฤตที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และที่ ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และธาตุ ที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์

๑๖. นิยตทุกะ

[๑๒๙๗] **สภาวธรรมที่ให้ผลแน่นอน** เป็นไฉน

อนันตริยกรรม ๕ มิจฉาทิฏฐิที่ให้ผลแน่นอน และมรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าให้ผลแน่นอน

[๑๒๙๘] **สภาวธรรมที่ไม่แน่นอนโดยอาการทั้งสองนั้น** เป็นไฉน

เว้นสภาวธรรมที่ให้ผลแน่นอนเหล่านั้นแล้ว สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และ อัพยากฤตที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่แน่นอนโดยอาการทั้งสองนั้น

๑๗. สอุตตรทุกะ

[๑๒๙๙] **สภาวธรรมที่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤต ซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นกามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีธรรมอื่นยิ่งกว่า

[๑๓๐๐] **สภาวธรรมที่ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า** เป็นไฉน

มรรค ผลของมรรคที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า

๑๘. สรณทุกะ

[๑๓๐๑] **สภาวธรรมที่เป็นเหตุให้สัตว์ร้องไห้** เป็นไฉน

อกุศลมูล ๓ คือ โลภะ โทสะ โมหะ และกิเลสที่ตั้งอยู่ในฐานเดียวกันกับ อกุศลมูลนั้น ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ที่สัมปยุตด้วยอกุศลมูลนั้น กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ที่มีอกุศลมูลนั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นเหตุให้สัตว์ร้องไห้

[๑๓๐๒] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นเหตุให้สัตว์ร้องไห้** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นกุศลและอัพยากฤตซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ ได้แก่ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นเหตุให้สัตว์ร้องไห้

อภิธรรมทุกนิกเขปะ จบ

สุตตันติกทุกนิกเขปะ

๑. วิชชาภาคีทุกะ

[๑๓๐๓] **ธรรมที่เป็นส่วนแห่งวิชชา** เป็นไฉน

ธรรมที่สัมปยุตด้วยวิชชา ธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นส่วนแห่งวิชชา

[๑๓๐๔] **ธรรมที่เป็นส่วนแห่งอวิชชา** เป็นไฉน

ธรรมที่สัมปยุตด้วยอวิชชา ธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นส่วนแห่งอวิชชา

๒. วิชชูปมทุกะ

[๑๓๐๕] **ธรรมที่เปรียบเหมือนสายฟ้า** เป็นไฉน

ปัญญาในอริยมรรค ๓ เบื้องต่ำ ธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเปรียบเหมือนสายฟ้า

[๑๓๐๖] **ธรรมที่เปรียบเหมือนฟ้าผ่า** เป็นไฉน

ปัญญาในอรหัตตมรรคอันเป็นมรรคเบื้องสูง ธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเปรียบเหมือน ฟ้าผ่า

๓. พาลทุกะ

[๑๓๐๗] **ธรรมที่ทำให้เป็นพาล** เป็นไฉน

ความไม่ละอายบาปและความไม่เกรงกลัวบาป ธรรมเหล่านี้ชื่อว่าทำให้เป็น พาล อกุศลธรรมแม้ทั้งหมดชื่อว่าทำให้เป็นพาล

[๑๓๐๘] **ธรรมที่ทำให้เป็นบัณฑิต** เป็นไฉน

ความละอายบาปและความเกลงกลัวบาป ธรรมเหล่านี้ชื่อว่าทำให้เป็นบัณฑิต กุศลธรรมแม้ทั้งหมดชื่อว่าทำให้เป็นบัณฑิต

๔. กัณหทุกะ

[๑๓๐๙] **ธรรมที่ดำ** เป็นไฉน

ความไม่ละอายบาปและความไม่เกรงกลัวบาป ธรรมเหล่านี้ชื่อว่าธรรมที่ดำ อกุศลธรรมแม้ทั้งหมดชื่อว่าธรรมที่ดำ

[๑๓๑๐] **ธรรมที่ขาว** เป็นไฉน

ความละอายบาปและความเกรงกลัวบาป ธรรมเหล่านี้ชื่อว่าธรรมที่ขาว กุศลธรรมแม้ทั้งหมดชื่อว่าธรรมที่ขาว

๕. ตปนียทุกะ

[๑๓๑๑] **ธรรมที่ทำให้เร่าร้อน** เป็นไฉน

กายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต ธรรมเหล่านี้ชื่อว่าทำให้เร่าร้อน อกุศลธรรมแม้ทั้งหมดชื่อว่าทำให้เร่าร้อน

[๑๓๑๒] **ธรรมที่ไม่ทำให้เร่าร้อน** เป็นไฉน

กายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต ธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่ทำให้เร่าร้อน กุศลธรรมแม้ทั้งหมดชื่อว่าไม่ทำให้เร่าร้อน

๖. อธิวจนทุกะ

[๑๓๑๓] **ธรรมที่เป็นชื่อ** เป็นไฉน

การกล่าวขาน สมัญญา บัญญัติ โวหาร นาม การขนานนาม การตั้งชื่อ การออกชื่อ การระบุชื่อ การเรียกชื่อแห่งธรรมนั้น ๆ ธรรมเหล่านี้ชื่อว่าธรรมที่เป็นชื่อ

ธรรมทั้งหมดชื่อว่าเป็นเหตุแห่งชื่อ

๗. นิรุตติทุกะ

[๑๓๑๔] **ธรรมที่เป็นนิรุตติ** เป็นไฉน

การกล่าวขาน สมัญญา บัญญัติ โวหาร นาม การขนานนาม การตั้งชื่อ การออกชื่อ การระบุชื่อ การเรียกชื่อแห่งธรรมนั้น ๆ ธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นนิรุตติ

ธรรมทั้งหมดชื่อว่าเป็นเหตุแห่งนิรุตติ

๘. ปัญญัตติทุกะ

[๑๓๑๕] **ธรรมที่เป็นบัญญัติ** เป็นไฉน

การกล่าวขาน สมัญญา บัญญัติ โวหาร นาม การขนานนาม การตั้งชื่อ การออกชื่อ การระบุชื่อ การเรียกชื่อแห่งธรรมนั้น ๆ ธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นบัญญัติ

ธรรมทั้งหมดชื่อว่าเป็นเหตุแห่งบัญญัติ

๙. นามรูปทุกะ

[๑๓๑๖] บรรดาธรรมเหล่านั้น **นาม** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง นี้เรียกว่านาม

[๑๓๑๗] **รูป** เป็นไฉน

มหาภูตรูป ๔ และรูปที่อาศัยมหาภูตรูป ๔ นี้เรียกว่ารูป

๑๐. อวิชชาทุกะ

[๑๓๑๘] **อวิชชา** เป็นไฉน

ความไม่รู้ ความไม่เห็น ฯลฯ ลิ่มคืออวิชชา อกุศลมูลคือโมหะ นี้เรียกว่า อวิชชา

[๑๓๑๙] **ภวตัณหา** เป็นไฉน

ความพอใจภพ ฯลฯ ความหมกมุ่นในภพ ในภพทั้งหลาย นี้เรียกว่าภวตัณหา[๑]

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๙๕/๔๓๘,๘๙๖/๔๓๘

๑๑. ภวทิฏฐิทุกะ

[๑๓๒๐] **ภวทิฏฐิ** เป็นไฉน

ความเห็นว่า อัตตาและโลกจักมี ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นผิด ฯลฯ ความยึดถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าภวทิฏฐิ[๑]

[๑๓๒๑] **วิภวทิฏฐิ** เป็นไฉน

ความเห็นว่า อัตตาและโลกจักไม่มี ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นผิด ฯลฯ ความยึดถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าวิภวทิฏฐิ[๒]

๑๒. สัสสตทิฏฐิทุกะ

[๑๓๒๒] **สัสสตทิฏฐิ** เป็นไฉน

ความเห็นว่า อัตตาและโลกเที่ยง ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นผิด ฯลฯ ความยึดถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าสัสสตทิฏฐิ[๓]

[๑๓๒๓] **อุจเฉททิฏฐิ** เป็นไฉน

ความเห็นว่า อัตตาและโลกขาดสูญ ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นผิด ฯลฯ ความยึดถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าอุจเฉททิฏฐิ[๔]

๑๓. อันตวาทิฏฐิทุกะ

[๑๓๒๔] **ความเห็นว่ามีที่สุด** เป็นไฉน

ความเห็นว่า อัตตาและโลกมีที่สุด ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นผิด ฯลฯ ความยึดถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าความเห็นว่ามีที่สุด[๕]

[๑๓๒๕] **ความเห็นว่าไม่มีที่สุด** เป็นไฉน

ความเห็นว่า อัตตาและโลกไม่มีที่สุด ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นผิด ฯลฯ ความยึดถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าความเห็นว่าไม่มีที่สุด[๖]

๑๔. ปุพพันตาทิฏฐิทุกะ

[๑๓๒๖] **ความเห็นปรารภส่วนอดีต** เป็นไฉน

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๙๕/๔๓๘,๘๙๖/๔๓๘

[๒] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๙๕/๔๓๘,๘๙๖/๔๓๘

[๓] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๙๗/๔๓๘

[๔] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๙๗/๔๓๘

[๕] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๙๘/๔๓๙

[๖] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๙๘/๕๖๓

ทิฏฐิ ความเห็นผิด ฯลฯ ความยึดถือโดยวิปลาสปรารภส่วนอดีตเกิดขึ้น นี้ เรียกว่าความเห็นปรารภส่วนอดีต[๑]

[๑๓๒๗] **ความเห็นปรารภส่วนอนาคต** เป็นไฉน

ทิฏฐิ ความเห็นผิด ฯลฯ ความยึดถือโดยวิปลาส ปรารภส่วนอนาคตเกิดขึ้น นี้เรียกว่าความเห็นปรารภส่วนอนาคต[๒]

๑๕. อหิริกทุกะ

[๑๓๒๘] **อหิริกะ** เป็นไฉน

กิริยาที่ไม่ละอายต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่ควรละอาย กิริยาที่ไม่ละอายต่อการประกอบบาปอกุศลธรรม นี้เรียกว่าอหิริกะ[๓]

[๑๓๒๙] **อโนตตัปปะ** เป็นไฉน

กิริยาที่ไม่เกรงกลัวต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่ควรเกรงกลัว กิริยาที่ไม่เกรงกลัวต่อการประกอบบาปอกุศลธรรม นี้เรียกว่าอโนตตัปปะ[๔]

๑๖. หิริทุกะ

[๑๓๓๐] **หิริ** เป็นไฉน

กิริยาที่ละอายต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่ควรละอาย กิริยาที่ละอายต่อการประกอบบาปอกุศลธรรม นี้เรียกว่าหิริ

[๑๓๓๑] **โอตตัปปะ** เป็นไฉน

กิริยาที่เกรงกลัวต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่ควรเกรงกลัว กิริยาที่เกรงกลัวต่อการประกอบบาปอกุศลธรรม นี้เรียกว่าโอตตัปปะ

๑๗. โทวจัสสตาทุกะ

[๑๓๓๒] **ความเป็นผู้ว่ายาก** เป็นไฉน

กิริยาของผู้ว่ายาก ภาวะของผู้ว่ายาก ความเป็นผู้ว่ายาก ความยึดถือข้าง ขัดขืน ความพอใจในการโต้แย้ง ความไม่เอื้อเฟื้อ ภาวะแห่งผู้ไม่เอื้อเฟื้อ ความไม่เคารพ และการไม่รับฟัง ในเมื่อถูกว่ากล่าวโดยชอบ นี้เรียกว่าความเป็นผู้ว่ายาก[๕]

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๙๙/๕๖๓

[๒] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๙๙/๕๖๓

[๓] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๐๐/๕๖๓,๙๓๐/๕๘๒

[๔] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๐๐/๕๖๓,๙๓๐/๕๘๒

[๕] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๒๗/๕๘๑,๙๓๑/๕๘๓

[๑๓๓๓] **ความเป็นผู้มีมิตรชั่ว** เป็นไฉน

บุคคลผู้ไม่มีศรัทธา ทุศีล สดับมาน้อย มีความตระหนี่ มีปัญญาทราม การเสพ การส้องเสพ การส้องเสพด้วยดี การคบ การคบหา ความภักดี ความจงรักภักดีต่อบุคคลเหล่านั้น ความเป็นผู้มีกายและใจโน้มน้าวไปตามบุคคลเหล่านั้น นี้เรียกว่าความเป็นผู้มีมิตรชั่ว[๑]

๑๘. โสวจัสสตาทุกะ

[๑๓๓๔] **ความเป็นผู้ว่าง่าย** เป็นไฉน

กิริยาของผู้ว่าง่าย ภาวะของผู้ว่าง่าย ความเป็นผู้ว่าง่าย ความไม่ยึดถือข้าง ขัดขืน ความไม่พอใจในการโต้แย้ง ความเอื้อเฟื้อ ภาวะแห่งความเอื้อเฟื้อ ความเป็นผู้ความเคารพ และการรับฟัง ในเมื่อถูกสหธรรมิกว่ากล่าวอยู่ นี้เรียกว่าความเป็น ผู้ว่าง่าย

[๑๓๓๕] **ความเป็นผู้มีมิตรดี** เป็นไฉน

บุคคลผู้มีศรัทธา มีศีล เป็นพหูสูตร มีจาคะ มีปัญญา การเสพ การส้องเสพ การส้องเสพด้วยดี การคบ การคบหา ความภักดี ความจงรักภักดี ต่อบุคคล เหล่านั้น ความเป็นผู้มีกายและใจโน้มน้าวไปตามบุคคลเหล่านั้น นี้เรียกว่าความเป็นผู้มีมิตรดี

๑๙. อาปัตติกุสลตาทุกะ

[๑๓๓๖] **ความเป็นผู้ฉลาดในอาบัติ** เป็นไฉน

อาบัติทั้ง ๕ กอง ๗ กอง เรียกว่าอาบัติ ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ที่เป็นเหตุฉลาดในอาบัตินั้น ๆ นี้ เรียกว่าความเป็นผู้ฉลาดในอาบัติ

[๑๓๓๗] **ความเป็นผู้ฉลาดในการออกจากอาบัติ** เป็นไฉน

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ที่เป็นเหตุฉลาดในการออกจากอาบัติเหล่านั้น นี้เรียกว่าความเป็นผู้ฉลาดในการออกจากอาบัติ

๒๐. สมาปัตติกุสลตาทุกะ

[๑๓๓๘] **ความเป็นผู้ฉลาดในสมาบัติ** เป็นไฉน

สมาบัติที่มีทั้งวิตกและวิจารก็มี สมาบัติที่ไม่มีวิตกมีเพียงวิจารก็มี สมาบัติที่ ไม่มีทั้งวิตกและวิจารก็มี ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ที่เป็นเหตุฉลาดในสมาบัติแห่งสมาบัติเหล่านั้น นี้ เรียกว่าความเป็นผู้ฉลาดในสมาบัติ

[๑๓๓๙] **ความเป็นผู้ฉลาดในการออกจากสมาบัติ** เป็นไฉน

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ที่เป็นเหตุฉลาดในการออกจากสมาบัติเหล่านั้น นี้เรียกว่าความเป็นผู้ฉลาดในการออกจากสมาบัติ

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๒๗/๕๘๑,๙๓๑/๕๘๓

๒๑. ธาตุกุสลตาทุกะ

[๑๓๔๐] **ความเป็นผู้ฉลาดในธาตุ** เป็นไฉน

ธาตุ ๑๘ คือ

๑.	จักขุธาตุ	๒.	รูปธาตุ
๓.	จักขุวิญญาณธาตุ	๔.	โสตธาตุ
๕.	สัททธาตุ	๖.	โสตวิญญาณธาตุ
๗.	ฆานธาตุ	๘.	คันธธาตุ
๙.	ฆานวิญญาณธาตุ	๑๐.	ชิวหาธาตุ
๑๑.	รสธาตุ	๑๒.	ชิวหาวิญญาณธาตุ
๑๓.	กายธาตุ	๑๔.	โผฏฐัพพธาตุ
๑๕.	กายวิญญาณธาตุ	๑๖.	มโนธาตุ
๑๗.	ธัมมธาตุ	๑๘.	มโนวิญญาณธาตุ

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ที่เป็นเหตุฉลาดในธาตุเหล่านั้น นี้เรียกว่าความเป็นผู้ฉลาดในธาตุ

[๑๓๔๑] **ความเป็นผู้ฉลาดในมนสิการ** เป็นไฉน

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ที่เป็นเหตุฉลาดในการพิจารณาธาตุเหล่านั้น นี้เรียกว่าความเป็นผู้ฉลาดในการพิจารณา

๒๒. อายตนกุสลตาทุกะ

[๑๓๔๒] **ความเป็นผู้ฉลาดในอายตนะ** เป็นไฉน

อายตนะ ๑๒ คือ

๑.	จักขายตนะ	๒.	รูปายตนะ
๓.	โสตายตนะ	๔.	สัททายตนะ
๕.	ฆานายตนะ	๖.	คันธายตนะ
๗.	ชิวหายตนะ	๘.	รสายตนะ
๙.	กายายตนะ	๑๐.	โผฏฐัพพายตนะ
๑๑.	มนายตนะ	๑๒.	ธัมมายตนะ

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ที่เป็นเหตุฉลาดในอายตนะแห่งอายตนะเหล่านั้น นี้เรียกว่าความเป็นผู้ฉลาดในอายตนะ

[๑๓๔๓] **ความเป็นผู้ฉลาดในปฏิจจสมุปบาท** เป็นไฉน

ปฏิจจสมุปบาทที่ว่า เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมี เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี เพราะผัสสะ เป็นปัจจัย เวทนาจึงมี เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสจึงมี ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้ ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ในปฏิจจสมุปบาทนั้น นี้เรียกว่าความเป็นผู้ฉลาดในปฏิจจสมุปบาท

๒๓. ฐานกุสลตาทุกะ

[๑๓๔๔] **ความเป็นผู้ฉลาดในฐานะ** เป็นไฉน

ธรรมใด ๆ เป็นเหตุเป็นปัจจัย เพื่อความบังเกิดขึ้นแห่งธรรมใด ๆ ลักษณะ นั้น ๆ เรียกว่าฐานะ ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลงงมงาย ความเลือก เฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ในฐานะนั้น นี้เรียกว่าความเป็นผู้ฉลาดในฐานะ

[๑๓๔๕] **ความเป็นผู้ฉลาดในอฐานะ** เป็นไฉน

ธรรมใด ๆ ไม่เป็นเหตุ ไม่เป็นปัจจัย เพื่อความเกิดขึ้นแห่งธรรมใด ๆ ลักษณะ นั้น ๆ ชื่อว่าอฐานะ ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลงงมงาย ความเลือก เฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ ในอฐานะนั้น นี้เรียกว่าความเป็นผู้ฉลาดในอฐานะ

๒๔. อาชชวทุกะ

[๑๓๔๖] **ความซื่อตรง** เป็นไฉน

ความซื่อตรง ความไม่คด ความไม่งอ ความไม่โกง นี้เรียกว่าความเป็นผู้ ซื่อตรง

[๑๓๔๗] **ความอ่อนโยน** เป็นไฉน

ความอ่อนโยน ความละมุนละไม ความไม่แข็ง ความไม่กระด้าง ความเจียมใจ นี้เรียกว่าความอ่อนโยน

๒๕. ขันติทุกะ

[๑๓๔๘] **ขันติ** เป็นไฉน

ความอดทน กิริยาที่อดทน ความอดกลั้น ความไม่ดุร้าย ความไม่เกรี้ยวกราด ความแช่มชื่นแห่งจิต นี้เรียกว่าขันติ

[๑๓๔๙] **โสรัจจะ** เป็นไฉน

ความไม่ล่วงละเมิดทางกาย ความไม่ล่วงละเมิดทางวาจา ความไม่ล่วงละเมิดทางกายและทางวาจา นี้เรียกว่าโสรัจจะ แม้ความสำรวมในศีลทั้งหมดก็ชื่อว่า โสรัจจะ

๒๖. สาขัลยทุกะ

[๑๓๕๐] **ความมีวาจาอ่อนหวาน** เป็นไฉน

วาจาใดเป็นปม เป็นกาก เผ็ดร้อนต่อผู้อื่น เกี่ยวผู้อื่นไว้ ยั่วให้โกรธ ไม่เป็นไปเพื่อสมาธิ ละวาจาเช่นนั้นเสีย วาจาใด ไร้โทษ สบายหู ไพเราะจับใจ เป็นวาจาของชาวเมือง เป็นที่เจริญใจของชนหมู่มาก กล่าววาจาเช่นนั้น ความเป็นผู้มีวาจา อ่อนหวาน ความเป็นผู้มีวาจาสละสลวย ความเป็นผู้มีวาจาไม่หยาบคาย ใน ลักษณะดังกล่าวมานั้น นี้เรียกว่าความมีวาจาอ่อนหวาน

[๑๓๕๑] **การปฏิสันถาร** เป็นไฉน

ปฏิสันถาร ๒ คือ อามิสปฏิสันถาร และธรรมปฏิสันถาร

บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีปฏิสันถารด้วยอามิส หรือมีปฏิสันถารด้วย ธรรม นี้เรียกว่าปฏิสันถาร

๒๗. อินทริเยสุอคุตตทวารตาทุกะ

[๑๓๕๒] **ความเป็นผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย** เป็นไฉน

ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปด้วยตาแล้วรวบถือ[๑] แยกถือ[๒] ไม่ปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุนทรีย์ ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็จะเป็นเหตุให้บาปอกุศลธรรมคืออภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ไม่รักษาจักขุนทรีย์ ไม่ถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์ ฟังสียงด้วยหู ฯลฯ ดมกลิ่นด้วยจมูก ฯลฯ ลิ้มรสด้วยลิ้น ฯลฯ ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย ฯลฯ รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว รวบถือ แยกถือ ไม่ปฏิบัติเพื่อ สำรวมมนินทรีย์ ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็จะเป็นเหตุให้บาปอกุศลธรรมคืออภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ไม่รักษามนินทรีย์ ไม่ถึงความสำรวมในมนินทรีย์ ความไม่ คุ้มครอง กิริยาที่ไม่คุ้มครอง ความไม่รักษา ความไม่สำรวม นี้เรียกว่าความเป็น ผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย[๓]

[๑๓๕๓] **ความเป็นผู้ไม่รู้จักประมาณในการบริโภค** เป็นไฉน

ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ไม่พิจารณาโดยแยบคาย บริโภคอาหารเพื่อเล่น เพื่อความมัวเมา เพื่อประเทืองผิว เพื่อความอ้วนพี ความเป็นผู้ไม่สันโดษ ความเป็นผู้ไม่รู้จักประมาณ ความไม่พิจารณาในการบริโภคนั้น นี้เรียกว่าความเป็นผู้ ไม่รู้จักประมาณในการบริโภค[๔]

๒๘. อินทริเยสุคุตตทวารตาทุกะ

[๑๓๕๔] **ความเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย** เป็นไฉน

ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปด้วยตาแล้วไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมในจักขุนทรีย์ ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็จะเป็นเหตุให้บาปอกุศลธรรมคืออภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ย่อมรักษา

---

[๑] คำว่า **รวบถือ** (นิมิตฺตคฺคาหี) คือมองภาพรวมโดยไม่พิจารณาลงไปในรายละเอียด เช่นมองว่า รูปนั้นสวย รูปนี้ไม่สวย

[๒] คำว่า **แยกถือ** (อนุพฺยญฺชนคฺคาหี) คือมองแยกพิจารณาเป็นส่วน ๆ ไป เช่น ตาสวย แต่จมูกไม่สวย

[๓] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๑๗/๓๙๐,๙๐๕/๕๖๕, อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๔๕๖-๔๕๗

[๔] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๑๘/๓๙๑

จักขุนทรีย์ ย่อมถึงความสำรวมใน จักขุนทรีย์ ฟังสียงด้วยหู ฯลฯ ดมกลิ่นด้วยจมูก ฯลฯ ลิ้มรสด้วยลิ้น ฯลฯ ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย ฯลฯ รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อม ปฏิบัติเพื่อสำรวมม ในมนินทรีย์ ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็จะเป็นเหตุให้บาปอกุศลธรรมคืออภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ย่อมรักษามนินทรีย์ ย่อมถึงความสำรวมใน มนินทรีย์ ความคุ้มครอง กิริยาที่คุ้มครอง ความรักษา ความสำรวม นี้เรียกว่า ความเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย[๑]

[๑๓๕๕] **ความเป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภค** เป็นไฉน

ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายว่า เราบริโภคอาหารไม่ใช่ เพื่อเล่น ไม่ใช่เพื่อความมัวเมา ไม่ใช่เพื่อประเทืองผิว ไม่ใช่เพื่อให้อ้วนพี แต่เพื่อกายนี้ดำรงอยู่ได้ เพื่อให้ชีวิตินทรีย์เป็นไป เพื่อบำบัดความหิว เพื่ออนุเคราะห์ พรหมจรรย์ โดยอุบายนี้ เราจักกำจัดเวทนาเก่าเสียได้ และจักไม่ให้เวทนาใหม่เกิด ขึ้น ความดำรงอยู่แห่งชีวิต ความไม่มีโทษและการอยู่โดยผาสุกจักมีแก่เราดังนี้ แล้วจึงบริโภคอาหาร ความสันโดษ ความรู้จักประมาณ การพิจารณาในโภชนาหารนั้น นี้เรียกว่าความเป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภค[๒]

๒๙. มุฏฐสัจจทุกะ

[๑๓๕๖] **ความเป็นผู้มีสติหลงลืม** เป็นไฉน

ความระลึกไม่ได้ ความไม่ตามระลึก ความไม่หวนระลึก ความระลึกไม่ได้ อาการที่ระลึกไม่ได้ ความทรงจำไม่ได้ ความเลื่อนลอย ความหลงลืม นี้เรียกว่าความเป็นผู้มีสติหลงลืม[๓]

[๑๓๕๗] **ความเป็นผู้ไม่มีสัมปชัญญะ** เป็นไฉน

ความไม่รู้ ความไม่เห็น ฯลฯ ลิ่มคืออวิชชา อกุศลมูลคือโมหะ นี้เรียกว่าความเป็นผู้ไม่มีสัมปชัญญะ

๓๐. สติสัมปชัญญทุกะ

[๑๓๕๘] **สติ** เป็นไฉน

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ สัมมาสติ นี้เรียกว่าสติ[๔]

[๑๓๕๙] **สัมปชัญญะ** เป็นไฉน

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ นี้เรียกว่าสัมปชัญญะ[๑]

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๑๗/๓๙๐

[๒] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๑๘/๓๙๑, อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๔๕๘-๔๕๙

[๓] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๐๖/๕๖๕

[๔] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๒๔/๓๙๓

๓๑. ปฏิสังขานพลทุกะ

[๑๓๖๐] **กำลังคือการพิจารณา** เป็นไฉน

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ นี้เรียกว่ากำลังคือการพิจารณา

[๑๓๖๑] **กำลังคือภาวนา** เป็นไฉน

การเสพ การเจริญ การทำให้มาก ซึ่งกุศลธรรม นี้เรียกว่ากำลังคือภาวนา แม้โพชฌงค์ ๗ ก็เรียกว่ากำลังคือภาวนา

๓๒. สมถวิปัสสนาทุกะ

[๑๓๖๒] **สมถะ** เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่าสมถะ

[๑๓๖๓] **วิปัสสนา** เป็นไฉน

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ นี้เรียกว่าวิปัสสนา

๓๓. สมถนิมิตตทุกะ

[๑๓๖๔] **นิมิตแห่งสมถะ** เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่านิมิตของสมถะ

[๑๓๖๕] **นิมิตแห่งความเพียร** เป็นไฉน

การปรารภความเพียรทางใจ ฯลฯ สัมมาวายามะ นี้เรียกว่านิมิตแห่ง ความเพียร

๓๔. ปัคคาหทุกะ

[๑๓๖๖] **ความเพียร** เป็นไฉน

การปรารภความเพียรทางใจ ฯลฯ สัมมาวายามะ นี้เรียกว่าความเพียร

[๑๓๖๗] **ความไม่ฟุ้งซ่าน** เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่าความไม่ฟุ้งซ่าน

๓๕. สีลวิปัตติทุกะ

[๑๓๖๘] **ความวิบัติแห่งศีล** เป็นไฉน

การล่วงละเมิดทางกาย การล่วงละเมิดทางวาจา การล่วงละเมิดทางกายและทางวาจา นี้เรียกว่าความวิบัติแห่งศีล ความเป็นผู้ทุศีลแม้ทั้งหมดก็ชื่อว่าความวิบัติแห่งศีล[๒]

[๑๓๖๙] **ความวิบัติแห่งทิฏฐิ** เป็นไฉน

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๒๕/๓๙๓

[๒] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๐๗/๕๖๖

ความเห็นว่า ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล การเซ่นสรวงไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีทำชั่วก็ไม่มี ไม่มีโลกนี้ ไม่มีโลกหน้า มารดาไม่มีคุณ บิดาไม่มีคุณ สัตว์ที่เกิดผุดขึ้นไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบทำให้แจ้งโลกนี้ และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งก็ไม่มีในโลก ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นผิด ฯลฯ ความยึดถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าความวิบัติแห่งทิฏฐิ มิจฉาทิฏฐิทั้งหมดก็ชื่อว่าความวิบัติแห่งทิฏฐิ[๑]

๓๖. สีลสัมปทาทุกะ

[๑๓๗๐] **ความสมบูรณ์แห่งศีล** เป็นไฉน

ความไม่ล่วงละเมิดทางกาย ความไม่ล่วงละเมิดทางวาจา ความไม่ล่วงละเมิดทางกายและทางวาจา นี้เรียกว่าความสมบูรณ์แห่งศีล ศีลสังวรแม้ทั้งหมดก็เรียกว่าความสมบูรณ์แห่งศีล

[๑๓๗๑] **ความสมบูรณ์แห่งทิฏฐิ** เป็นไฉน

ความเห็นว่า ทานที่ให้แล้วมีผล ยัญที่บูชาแล้วมีผล การเซ่นสรวงมีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีทำชั่วมี โลกนี้มี โลกหน้ามี มารดามีคุณ บิดามีคุณ สัตว์ที่ เกิดผุดขึ้นก็มี สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งมีอยู่ในโลก ดังนี้ ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ มีลักษณะเช่นว่านี้ นี้เรียกว่าความสมบูรณ์แห่งทิฏฐิ สัมมาทิฏฐิแม้ทั้งหมดก็เรียกว่าความสมบูรณ์แห่งทิฏฐิ

๓๗. สีลวิสุทธิทุกะ

[๑๓๗๒] **ความหมดจดแห่งศีล** เป็นไฉน

ความไม่ล่วงละเมิดทางกาย ความไม่ล่วงละเมิดทางวาจา ความไม่ล่วงละเมิดทางกายและทางวาจา นี้เรียกว่าความหมดจดแห่งศีล ศีลสังวรแม้ทั้งหมดก็เรียกว่าความหมดจดแห่งศีล

[๑๓๗๓] **ความหมดจดแห่งทิฏฐิ** เป็นไฉน

ญาณเป็นเครื่องรู้ว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตน ญาณที่สมควรแก่การหยั่งรู้อริยสัจ ญาณของท่านผู้พรั่งพร้อมด้วยมรรค ญาณของท่านผู้พรั่งพร้อมด้วยผล

๓๘. ทิฏฐิวิสุทธิโขปนทุกะ

[๑๓๗๔] ที่ชื่อว่า ความหมดจดแห่งทิฏฐิ ได้แก่ ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฏฐิ

[๑๓๗๕] ที่ชื่อว่า ความเพียรของบุคคลผู้มีความเห็นหมดจด ได้แก่ การปรารภความเพียรทางใจ ฯลฯ สัมมาวายามะ

๓๙. สังเวชนียัฏฐานทุกะ

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๐๗/๕๖๖

[๑๓๗๖] ที่ชื่อว่า ความสลดใจ ได้แก่ ญาณที่เห็นชาติโดยความเป็นภัย ญาณ ที่เห็นชรา โดยความเป็นภัย ญาณที่เห็นพยาธิโดยความเป็นภัย ญาณที่เห็นมรณะโดยความเป็นภัย ชื่อว่าฐานะเป็นที่ตั้งแห่งความสลดใจ ได้แก่ ชาติ ชรา พยาธิ และมรณะ

[๑๓๗๗] ที่ชื่อว่า ความเพียรโดยแยบคายของบุคคลผู้สลดใจ ได้แก่ ภิกษุ ในธรรมวินัยนี้ ยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต ตั้งจิตไว้ เพื่อทำบาปอกุศลธรรมอันยังไม่เกิดไม่ให้เกิด เพื่อละบาปอกุศลธรรมอันเกิดแล้ว เพื่อทำกุศลธรรมอันยังไม่เกิดให้เกิด เพื่อความตั้งมั่น ไม่เลอะเลือน ภิยโยภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มที่แห่งกุศลธรรมอันเกิดแล้ว[๑]

๔๐. อสันตุฏฐิตากุสลธัมมทุกะ

[๑๓๗๘] ที่ชื่อว่า ความไม่สันโดษในกุศลธรรม ได้แก่ ความพอใจยิ่ง ๆ ขึ้นไปของบุคคลผู้ไม่สันโดษในการเจริญกุศลธรรม

[๑๓๗๙] ที่ชื่อว่า ความเป็นผู้ไม่ท้อถอยในความเพียร ได้แก่ ความเป็นผู้กระทำโดยเคารพ ความเป็นผู้กระทำติดต่อ ความเป็นผู้กระทำไม่หยุด ความเป็น ผู้ประพฤติไม่ย่อหย่อน ความเป็นผู้ไม่ทิ้งฉันทะ ความเป็นผู้ไม่ทอดธุระ ความเสพ ความเจริญ การกระทำให้มาก เพื่อความเจริญแห่งกุศลธรรม

๔๑. วิชชาทุกะ

[๑๓๘๐] ที่ชื่อว่า วิชชา ได้แก่ วิชชา ๓ คือ

๑. วิชชา คือ ปุพเพนิวาสานุสติญาณ
๒. วิชชา คือ จุตูปปาตญาณ
๓. วิชชา คือ อาสวักขยญาณ

[๑๓๘๑] ที่ชื่อว่า วิมุตติ ได้แก่ วิมุตติ ๒ คือ อธิมุตติแห่งจิต[๒] (สมาบัติ ๘) และนิพพาน

๔๒. ขเยญาณทุกะ

[๑๓๘๒] ที่ชื่อว่า ความรู้ในอริยมรรค ได้แก่ ความรู้ของท่านผู้พรั่งพร้อมด้วย มรรคจิต

[๑๓๘๓] ที่ชื่อว่า ความรู้ในอริยผล ได้แก่ ความรู้ของท่านผู้พรั่งพร้อมด้วย ผลจิต

สุตตันติกทุกนิกเขปะ จบ
นิกเขปกัณฑ์ จบ
๔. อัฏฐกถากัณฑ์
ติกอัตถุทธาระ
๑. กุสลติกะ

[๑๓๘๔] **สภาวธรรมที่เป็นกุศล** เป็นไฉน

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๓๙๐/๓๒๘

[๒] อภิ.สงฺ.อ. (บาลี) ๔๒๔

สภาวธรรมที่เป็นกุศลในภูมิ ๔ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกุศล

[๑๓๘๕] **สภาวธรรมที่เป็นอกุศล** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่เป็นอกุศล ๑๒ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอกุศล

[๑๓๘๖] **สภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต** เป็นไฉน

วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นอัพยากฤต

๒. เวทนาติกะ

[๑๓๘๗] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยสุขเวทนา** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโสมนัสฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ฝ่ายอกุศล ๔ ฝ่ายวิบาก แห่งกามาวจรกุศล ๕ และฝ่ายกิริยาอย่างละ ๕ ดวง ฌาน ๓ และฌาน ๔ ที่เป็น รูปาวจรฝ่ายกุศล วิบาก และกิริยา ฌาน ๓ และฌาน ๔ ที่เป็นโลกุตตระฝ่ายกุศล และวิบาก เว้นสุขเวทนาที่เกิดขึ้นในจิตตุปบาทนี้ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยสุขเวทนา

[๑๓๘๘] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยทุกขเวทนา** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ และกายวิญญาณที่สหรคตด้วยทุกข์ เว้นทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นในจิตเหล่านี้แล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยทุกข เวทนา

[๑๓๘๙] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยอทุกขมสุขเวทนา** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุเบกขาฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ฝ่ายอกุศล ๖ ฝ่ายวิบากแห่งกามาวจรกุศล ๑๐ ฝ่ายวิบากแห่งอกุศล ๖ ฝ่ายกิริยา ๖ รูปาวจรจตุตถฌานฝ่ายกุศล วิบาก และกิริยา อรูปาวจร ๔ ฝ่ายกุศล วิบาก และกิริยา โลกุตตรจตุตถฌานฝ่ายกุศลและวิบาก เว้นอทุกขมสุขเวทนาที่เกิดขึ้นในจิตนี้แล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยอทุกขมสุขเวทนา

เวทนา ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้กล่าวไม่ได้ว่า สัมปยุตด้วย สุขเวทนา สัมปยุตด้วยทุกขเวทนา หรือสัมปยุตด้วยอทุกขมสุขเวทนา

๓. วิปากติกะ

[๑๓๙๐] **สภาวธรรมที่เป็นวิบาก** เป็นไฉน

วิบากในภูมิ ๔ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นวิบาก

[๑๓๙๑] **สภาวธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดวิบาก** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๔ และอกุศล สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นเหตุให้เกิดวิบาก

[๑๓๙๒] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นวิบากและไม่เป็นเหตุให้เกิดวิบาก** เป็นไฉน

อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็น วิบากและไม่เป็นเหตุให้เกิดวิบาก

๔. อุปาทินนติกะ

[๑๓๙๓] **สภาวธรรมที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน** เป็นไฉน

วิบากในภูมิ ๓ และรูปอันกรรมปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ากรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิยึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน

[๑๓๙๔] **สภาวธรรมที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๓ อกุศล อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ และรูปอันกรรมไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ากรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน

[๑๓๙๕] **สภาวธรรมที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิไม่ยึดถือและไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน** เป็นไฉน

มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ากรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฏฐิไม่ยึดถือและไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน

๕. สังกิลิฏฐติกะ

[๑๓๙๖] **สภาวธรรมที่กิเลสทำให้เศร้าหมองและเป็นอารมณ์ของกิเลส** เป็นไฉน

อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ากิเลสทำให้เศร้าหมองและเป็นอารมณ์ของกิเลส

[๑๓๙๗] **สภาวธรรมที่กิเลสไม่ทำให้เศร้าหมองแต่เป็นอารมณ์ของกิเลส** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ากิเลสไม่ทำให้เศร้าหมองแต่เป็นอารมณ์ของกิเลส

[๑๓๙๘] **สภาวธรรมที่กิเลสไม่ทำให้เศร้าหมองและไม่เป็นอารมณ์ของกิเลส** เป็นไฉน

มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ากิเลสไม่ทำให้เศร้าหมองและไม่เป็นอารมณ์ของกิเลส

๖. สวิตักกติกะ

[๑๓๙๙] **สภาวธรรมที่มีทั้งวิตกและวิจาร** เป็นไฉน

กามาวจรกุศล อกุศล จิตตุปบาทฝ่ายวิบากแห่งกามาวจรกุศล ๑๑ ฝ่าย วิบากแห่งอกุศล ๒ ฝ่าย กิริยา ๑๑ รูปาวจรปฐมฌานฝ่ายกุศล วิบาก และกิริยา โลกุตตรปฐมฌานฝ่ายกุศลและวิบาก เว้นวิตกและวิจารที่เกิดขึ้นในจิตเหล่านี้แล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีทั้งวิตกและวิจาร

[๑๔๐๐] **สภาวธรรมที่ไม่มีวิตกมีเพียงวิจาร** เป็นไฉน

ทุติยฌานในรูปาวจร ปัญจกนัยฝ่ายกุศล วิบาก และกิริยา ทุติยฌานใน โลกุตตรปัญจกนัย ฝ่ายกุศล และวิบาก และวิตก เว้นวิจารที่เกิดขึ้นในจิตเหล่านี้แล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่มีวิตกมีเพียงวิจาร

[๑๔๐๑] **สภาวธรรมที่ไม่มีทั้งวิตกและวิจาร** เป็นไฉน

ทวิปัญจวิญญาณทั้งหมด ฌาน ๓ และฌาน ๔ ที่เป็นรูปาวจรฝ่ายกุศล วิบาก และกิริยา อรูป ๔ ฝ่ายกุศล วิบากแห่งกิริยา ฌาน ๓ และฌาน ๔ ฝ่ายที่เป็น โลกุตตระฝ่ายกุศล วิบาก วิจารที่เกิดขึ้นในทุติยฌาน ในปัญจกนัย รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่มีทั้งวิตกและวิจาร วิจารที่เกิดพร้อมกับวิตก กล่าวไม่ได้ว่า มีทั้งวิตกและวิจาร ไม่มีวิตกมีเพียงวิจาร หรือไม่มีทั้งวิตกและวิจาร

๗. ปีติติกะ

[๑๔๐๒] **สภาวธรรมที่สหรคตด้วยปีติ** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโสมนัสฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ฝ่ายอกุศล ๔ ฝ่าย วิบากแห่งกามาวจรกุศล ๕ ฝ่ายกิริยา ๕ ทุติยฌาน ๒ และฌาน ๓ ที่เป็นรูปาวจรฝ่ายกุศล วิบาก และกิริยา ฌาน ๒ และฌาน ๓ ที่เป็นโลกุตตระฝ่ายกุศลและวิบาก เว้นปีติที่เกิดขึ้นในจิตเหล่านั้นแล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสหรคตด้วยปีติ

[๑๔๐๓] **สภาวธรรมที่สหรคตด้วยสุข** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโสมนัสฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ฝ่ายอกุศล ๔ ฝ่าย วิบากแห่งกามาวจรกุศล ๖ ฝ่ายกิริยา ๕ ฌาน ๓ และฌาน ๔ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่าย กุศล วิบาก และกิริยา ฌาน ๓ และฌาน ๔ ที่เป็นโลกุตตระกุศลและวิบาก เว้นสุข ที่เกิดขึ้นในจิตเหล่านี้แล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสหรคตด้วยสุข

[๑๔๐๔] **สภาวธรรมที่สหรคตด้วยอุเบกขา** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุเบกขา ฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ฝ่ายอกุศล ๖ ฝ่ายวิบากแห่งกามาวจรกุศล ๑๐ ฝ่ายวิบากแห่งอกุศล ๖ ฝ่ายกิริยา ๖ รูปาวจรจตุตถฌาน ฝ่ายกุศล วิบาก และกิริยา อรูป ๔ ฝ่ายกุศล วิบาก และกิริยา โลกุตตรจตุตถฌานฝ่ายกุศลและวิบาก เว้นอุเบกขาที่เกิดขึ้นในจิตเหล่านี้แล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสหรคตด้วยอุเบกขา ปีติไม่สหรคตด้วยปีติ แต่สหรคตด้วย สุข ไม่สหรคตด้วยอุเบกขา สุขไม่สหรคตด้วยสุข แต่ที่สหรคตด้วยปีติ ไม่สหรคตด้วย อุเบกขาก็มี ที่กล่าวไม่ได้ว่า สหรคตด้วยปีติก็มี จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ กายวิญญาณที่สหรคตด้วยทุกข์ อุเบกขาเวทนา รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้กล่าวไม่ได้ว่าสหรคตด้วยปีติ สหรคตด้วยสุข หรือสหรคตด้วยอุเบกขา

๘. ทัสสนติกะ

[๑๔๐๕] **สภาวธรรมที่ต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยทิฏฐิ ๔ ดวง จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค

[๑๔๐๖] **สภาวธรรมที่ต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓ จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภวิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรคก็มี ต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓ ก็มี

[๑๔๐๗] **สภาวธรรมที่ไม่ต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรคและมรรคเบื้องบน ๓** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่ต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรคและมรรคเบื้องบน ๓

๙. ทัสสนเหตุติกะ

[๑๔๐๘] **สภาวธรรมที่มีเหตุต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ ดวง จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา เว้นโมหะที่เกิดในจิตตุปบาทนี้แล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีเหตุต้องประหาณด้วย โสดาปัตติมรรค

[๑๔๐๙] **สภาวธรรมที่มีเหตุต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ เว้นโมหะที่เกิดขึ้นในจิตตุปบาทนี้แล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีเหตุต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓ จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภวิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีเหตุต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรคก็มี มีเหตุต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓ ก็มี

[๑๔๑๐] **สภาวธรรมที่ไม่มีเหตุต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรคและมรรคเบื้องบน ๓** เป็นไฉน

โมหะที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา โมหะที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่มีเหตุต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรคและมรรคเบื้องบน ๓

๑๐. อาจยคามิติกะ

[๑๔๑๑] **สภาวธรรมที่เป็นเหตุให้ถึงปฏิสนธิและจุติ** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๓ และอกุศล สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นเหตุให้ถึงปฏิสนธิและจุติ

[๑๔๑๒] **สภาวธรรมที่เป็นเหตุให้ถึงนิพพาน** เป็นไฉน

มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นเหตุให้ถึงนิพพาน

[๑๔๑๓] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นเหตุให้ถึงปฏิสนธิ จุติ และนิพพาน** เป็นไฉน

วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าไม่เป็นเหตุให้ถึงปฏิสนธิ จุติ และนิพพาน

๑๑. เสกขติกะ

[๑๔๑๔] **สภาวธรรมที่เป็นของเสขบุคคล** เป็นไฉน

มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สามัญญผลเบื้องต่ำ ๓ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นของเสขบุคคล

[๑๔๑๕] **สภาวธรรมที่เป็นของอเสขบุคคล** เป็นไฉน

อรหัตตผลที่เป็นผลเบื้องบน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นของอเสขบุคคล

[๑๔๑๖] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นของเสขบุคคลและอเสขบุคคล** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๓ อกุศล วิบากในภูมิ ๓ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นของเสขบุคคลและอเสขบุคคล

๑๒. ปริตตติกะ

[๑๔๑๗] **สภาวธรรมที่เป็นปริตตะ** เป็นไฉน

กามาวจรกุศล อกุศล กามาวจรวิบากทั้งหมด กามาวจรอัพยากตกิริยา และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นปริตตะ

[๑๔๑๘] **สภาวธรรมที่เป็นมหัคคตะ** เป็นไฉน

กุศลและอัพยากฤตที่เป็นรูปาวจรและอรูปาวจร สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นมหัคคตะ

[๑๔๑๙] **สภาวธรรมที่เป็นอัปปมาณะ** เป็นไฉน

มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอัปปมาณะ

๑๓. ปริตตารัมมณติกะ

[๑๔๒๐] **สภาวธรรมที่มีปริตตะเป็นอารมณ์** เป็นไฉน

กามาวจรวิบากทั้งหมด มโนธาตุที่เป็นกิริยา มโนวิญญาณธาตุที่เป็นอเหตุก-กิริยาซึ่งสหรคตด้วยโสมนัส สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีปริตตะเป็นอารมณ์

[๑๔๒๑] **สภาวธรรมที่มีมหัคคตะเป็นอารมณ์** เป็นไฉน

วิญญาณัญจายตนะ เนวสัญญานาสัญญายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า มีมหัคคตะเป็นอารมณ์

[๑๔๒๒] **สภาวธรรมที่มีอัปปมาณะเป็นอารมณ์** เป็นไฉน

มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สามัญญผล ๔ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า มีอัปปมาณะเป็นอารมณ์

จิตตุปบาทที่เป็นญาณวิปปยุตฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ จิตตุปบาทที่เป็นญาณ-วิปปยุตฝ่ายกิริยา ๔ อกุศลทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้มีปริตตะเป็นอารมณ์ก็มี มีมหัคคตะเป็นอารมณ์แต่ไม่มีอัปปมาณะเป็นอารมณ์ กล่าวไม่ได้ว่า มีปริตตะ เป็นอารมณ์หรือมีมหัคคตะเป็นอารมณ์ก็มี จิตตุปบาทที่เป็นญาณสัมปยุตฝ่าย กามาวจรกุศล ๔ ฝ่ายกิริยา ๔ รูปาวจรจตุตถฌานฝ่ายกุศลและกิริยา มโน-วิญญาณธาตุที่เป็นอเหตุก

กิริยาซึ่งสหรคตด้วยอุเบกขา สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามี ปริตตะเป็นอารมณ์ก็มี มีมหัคคตะเป็นอารมณ์ก็มี มีอัปปมาณะเป็นอารมณ์ก็มี กล่าวไม่ได้ว่า มีปริตตะเป็นอารมณ์ มีมหัคคตะเป็นอารมณ์ หรือมีอัปปมาณะเป็นอารมณ์ก็มี ฌาน ๓ และฌาน ๔ ที่เป็นรูปาวจรฝ่ายกุศล วิบาก และกิริยา จตุตถฌานวิบาก อากาสานัญจายตนะ อากิญจัญญายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ กล่าวไม่ได้ว่า มีปริตตะเป็นอารมณ์ มีมหัคคตะเป็นอารมณ์ หรือมีอัปปมาณะเป็น อารมณ์ รูปและนิพพานชื่อว่ารับรู้อารมณ์ไม่ได้

๑๔. หีนติกะ

[๑๔๒๓] **สภาวธรรมชั้นต่ำ** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่เป็นอกุศล สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าธรรมชั้นต่ำ

[๑๔๒๔] **สภาวธรรมชั้นกลาง** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าธรรมชั้นกลาง

[๑๔๒๕] **สภาวธรรมชั้นประณีต** เป็นไฉน

มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าธรรมชั้นประณีต

๑๕. มิจฉัตตติกะ

[๑๔๒๖] **สภาวธรรมที่มีสภาวะผิดและให้ผลแน่นอน** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่เป็นทิฏฐิคตสัมปยุตตจิต ๔ จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีสภาวะผิดและให้ผลแน่นอนก็มี ให้ผลไม่แน่นอนก็มี

[๑๔๒๗] **สภาวธรรมที่มีสภาวะชอบและให้ผลแน่นอน** เป็นไฉน

มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีสภาวะชอบและ ให้ผลแน่นอน

[๑๔๒๘] **สภาวธรรมที่ไม่แน่นอนโดยอาการทั้งสองนั้น** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภ วิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ จิตตุปบาทที่สหรคตด้วย วิจิกิจฉา จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่แน่นอนโดยอาการทั้งสองนั้น

๑๖. มัคคารัมมณติกะ

[๑๔๒๙] **สภาวธรรมที่มีมรรคเป็นอารมณ์** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่เป็นญาณสัมปยุตฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ฝ่ายกิริยา ๔ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีมรรคเป็นอารมณ์ก็มี แต่ไม่มีมรรคเป็นเหตุ ที่มีมรรคเป็นอธิบดีก็มี แต่กล่าวไม่ได้ว่า มีมรรคเป็นอารมณ์หรือมีมรรคเป็นอธิบดี อริยมรรค ๔ ไม่มีมรรคเป็นอารมณ์ แต่มีมรรคเป็นเหตุ ที่มีมรรคเป็นอธิบดีก็มี แต่กล่าวไม่ได้ว่า มีมรรคเป็นอธิบดีก็มี รูปาวจรจตุตถฌานที่เป็นฝ่ายกุศลและฝ่ายกิริยา มโนวิญญาณธาตุที่ เป็น

อเหตุกกิริยาซึ่งสหรคตด้วยอุเบกขา สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีมรรคเป็นอารมณ์ แต่ไม่มีมรรคเป็นเหตุ ที่ไม่มีมรรคเป็นอธิบดี แต่กล่าวไม่ได้ว่า มีมรรคเป็นอารมณ์ ก็มี จิตตุปบาทที่เป็นญาณวิปปยุต ๔ อกุศลทั้งหมด วิบากแห่งกามาวจรทั้งหมด จิตตุปบาทฝ่ายกิริยา ๖ ฌาน ๓ ฌาน ๔ ที่เป็นรูปาวจรฝ่ายกุศล วิบาก และกิริยา วิบากแห่งจตุตถฌาน อรูปฌาน ๔ ฝ่ายกุศล วิบาก กิริยา และสามัญญผล ๔ สภาวธรรมเหล่านี้กล่าวไม่ได้ว่า มีมรรคเป็นอารมณ์ มีมรรคเป็นเหตุ หรือมีมรรคเป็นอธิบดี รูปและนิพพานรับรู้อารมณ์ไม่ได้

๑๗. อุปปันนติกะ

[๑๔๓๐] **สภาวธรรมที่เกิดขึ้น** เป็นไฉน

วิบากในภูมิ ๔ รูปอันกรรมปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเกิดขึ้นก็มี ที่จักเกิดแน่นอนก็มี แต่กล่าวไม่ได้ว่า ยังไม่เกิดขึ้น กุศลในภูมิ ๔ อกุศล อัพยากตกิริยา ในภูมิ ๓ รูปอันกรรมไม่ปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเกิดขึ้นก็มี ยังไม่เกิดขึ้น ก็มี แต่กล่าวไม่ได้ว่าจักเกิดขึ้นแน่นอน นิพพานกล่าวไม่ได้ว่าเกิดขึ้น ยังไม่เกิดขึ้น หรือจักเกิดขึ้นแน่นอน

๑๘. อตีตติกะ

[๑๔๓๑] เว้นนิพพานแล้ว สภาวธรรมทั้งหมดที่เป็นอดีตก็มี ที่เป็นอนาคตก็มี ที่เป็นปัจจุบันก็มี นิพพานกล่าวไม่ได้ว่าเป็นอดีต อนาคต หรือเป็นปัจจุบัน

๑๙. อตีตารัมมณติกะ

[๑๔๓๒] **สภาวธรรมที่มีอดีตธรรมเป็นอารมณ์** เป็นไฉน

วิญญาณัญจายตนะ และเนวสัญญานาสัญญายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า มีอดีตธรรมเป็นอารมณ์

[๑๔๓๓] สภาวธรรมที่มีอนาคตธรรมเป็นอารม์อย่างเดียว ไม่มี

[๑๔๓๔] **สภาวธรรมที่มีปัจจุบันธรรมเป็นอารมณ์** เป็นไฉน

ปัญจวิญญาณและมโนธาตุ ๓ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีปัจจุบันธรรมเป็นอารมณ์

จิตตุปบาทฝ่ายวิบากแห่งกามาวจรกุศล ๑๐ มโนวิญญาณธาตุที่สหรคตด้วย อุเบกขาฝ่ายอกุศลวิบาก มโนวิญญาณธาตุที่เป็นอเหตุกกิริยาซึ่งสหรคตด้วยโสมนัส สภาวธรรมเหล่านี้ที่มีอดีตธรรมเป็นอารมณ์ก็มี ที่มีอนาคตธรรมเป็นอารมณ์ก็มี ที่มีปัจจุบันธรรมเป็นอารมณ์ก็มี กามาวจรกุศล อกุศล จิตตุปบาทฝ่ายกิริยา ๙ รูปาวจรจตุตถฌานฝ่ายกุศลและกิริยา สภาวธรรมเหล่านี้ที่มีอดีตธรรมเป็นอารมณ์ ก็มี ที่มีอนาคตธรรมเป็นอารมณ์ก็มี ที่มีปัจจุบันธรรมเป็นอารมณ์ก็มี และกล่าวไม่ได้ว่า มีอดีตธรรมเป็นอารมณ์ หรือมีอนาคตธรรมเป็นอารมณ์ ฌาน ๓ และ ๔ ที่เป็น รูปาวจรฝ่ายกุศล วิบาก และกิริยา จตุตถฌานวิบาก อากาสานัญจายตนะ อากิญจัญญายตนะ มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สามัญญผล ๔ สภาวธรรมเหล่านี้กล่าวไม่ได้ว่ามีอดีตธรรมเป็นอารมณ์ มีอนาคตธรรมเป็นอารมณ์ หรือมีปัจจุบันธรรมเป็นอารมณ์ รูปและนิพพานชื่อว่ารับรู้อารมณ์ไม่ได้

๒๐. อัชฌัตตติกะ

[๑๔๓๕] เว้นรูปที่ไม่เนื่องด้วยอินทรีย์และนิพพานแล้ว สภาวธรรมทั้งหมดที่เป็นภายในตน ก็มี ที่เป็นภายนอกตนก็มี ที่เป็นภายในตนและภายนอกตนก็มี รูปที่ไม่เนื่องด้วยอินทรีย์และนิพพานชื่อว่าเป็นภายนอกตน

๒๑. อัชฌัตตารัมมณติกะ

[๑๔๓๖] **สภาวธรรมที่มีธรรมภายในตนเป็นอารมณ์** เป็นไฉน

วิญญาณัญจายตนะ และเนวสัญญานาสัญญายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า มีธรรมภายในตนเป็นอารมณ์

[๑๔๓๗] **สภาวธรรมที่มีธรรมภายนอกตนเป็นอารมณ์** เป็นไฉน

ฌาน ๓ และฌาน ๔ ที่เป็นรูปาวจรฝ่ายกุศล วิบาก และกิริยา จตุตถฌานวิบาก อากาสานัญจายตนะ มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ และสามัญญผล ๔ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีธรรมภายนอกตนเป็นอารมณ์

เว้นรูปแล้ว สภาวธรรมที่เป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤตที่เป็นกามาวจร ทั้งหมด รูปาวจรจตุตถฌานฝ่ายกุศลและกิริยา สภาวธรรมเหล่านี้ที่มีธรรมภายในตนเป็นอารมณ์ก็มี ที่มีธรรมภายนอกตนเป็นอารมณ์ก็มี ที่มีธรรมภายในตนและภายนอกตนเป็นอารมณ์ก็มี อากิญจัญญายตนะกล่าวไม่ได้ว่ามีธรรมภายในเป็น อารมณ์ มีธรรมภายนอกตนเป็นอารมณ์ หรือมีธรรมภายในตนและภายนอกตนเป็นอารมณ์ รูปและนิพพานชื่อว่ารับรู้อารมณ์ไม่ได้

๒๒. สนิทัสสนติกะ

[๑๔๓๘] **สภาวธรรมที่เห็นได้และกระทบได้** เป็นไฉน

รูปายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเห็นได้และกระทบได้

[๑๔๓๙] **สภาวธรรมที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้** เป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเห็นไม่ได้แต่ กระทบได้

[๑๔๔๐] **สภาวธรรมที่เห็นไม่ได้และกระทบไม่ได้** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๔ อกุศล วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ รูปที่เห็นไม่ได้กระทบไม่ได้ ซึ่งนับเนื่องในธัมมายตนะ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเห็นไม่ได้และกระทบไม่ได้

ติกอัตถุทธาระ จบ

ทุกอัตถุทธาระ

๑. เหตุโคจฉกะ

๑. เหตุทุกะ

[๑๔๔๑] **สภาวธรรมที่เป็นเหตุ** เป็นไฉน

กุศลเหตุ ๓ อกุศลเหตุ ๓ อัพยากตเหตุ ๓ อโลภกุศลเหตุ อโทสกุศลเหตุ เกิดขึ้นในกุศลทั้ง ๔ ภูมิ อโมหกุศลเหตุเกิดขึ้นในกุศลทั้ง ๔ ภูมิ เว้นจิตตุปบาทที่เป็นญาณวิปปยุตฝ่ายกามาวจรกุศล ๔

โลภะเกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ ๘ โทสะเกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ โมหะเกิดขึ้นในอกุศลทั้งหมด

อโลภวิปากเหตุ อโทสวิปากเหตุเกิดขึ้นในวิบากทั้ง ๔ ภูมิ เว้นอเหตุกจิตตุปบาทฝ่ายวิบากแห่งกามาวจร อโมหวิปากเหตุเกิดขึ้นในวิบากทั้ง ๔ ภูมิ เว้น อเหตุกจิตตุปบาทฝ่ายวิบากแห่งกามาวจรและจิตตุปบาทที่เป็นญาณวิปปยุต ๔

อโลภกิริยาเหตุ อโทสกิริยาเหตุเกิดขึ้นในกิริยาทั้ง ๓ ภูมิ เว้นอเหตุกจิตตุปบาท ฝ่ายกามาวจรกิริยา อโมหกิริยาเหตุเกิดขึ้นในกิริยาทั้ง ๓ ภูมิ เว้นอเหตุกจิตตุปบาทฝ่ายกามาวจรกิริยาและเว้นจิตตุปบาทที่เป็นญาณวิปปยุต ๔ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นเหตุ

[๑๔๔๒] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นเหตุ** เป็นไฉน

เว้นเหตุทั้งหมดแล้ว กุศลในภูมิ ๔ อกุศล วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาใน ภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นเหตุ

๒. สเหตุทุกะ

[๑๔๔๓] **สภาวธรรมที่มีเหตุ** เป็นไฉน

อกุศลที่เหลือ เว้นโมหะที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉาและโมหะที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ แล้ว กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ เว้นอเหตุกจิตตุปบาทฝ่ายวิบากแห่งกามาวจร อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ เว้นอเหตุกจิตตุปบาทฝ่ายกามาวจรกิริยาแล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีเหตุ

[๑๔๔๔] **สภาวธรรมที่ไม่มีเหตุ** เป็นไฉน

โมหะที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา และโมหะที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ ทวิปัญจ วิญญาณ มโนธาตุ ๓ อเหตุกมโนวิญญาณธาตุ ๕ รูป และนิพพาน สภาวธรรม เหล่านี้ชื่อว่าไม่มีเหตุ

๓. เหตุสัมปยุตตทุกะ

[๑๔๔๕] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยเหตุ** เป็นไฉน

อกุศลที่เหลือ เว้นโมหะที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉาและโมหะที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิทั้ง ๔ วิบากในภูมิ ๔ เว้นอเหตุกจิตตุปบาทฝ่ายวิบากแห่งกามาวจร อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ เว้นอเหตุกจิตตุปบาทฝ่ายกามาวจรกิริยา สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยเหตุ

[๑๔๔๖] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากเหตุ** เป็นไฉน

โมหะที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉาและโมหะที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ ทวิปัญจวิญญาณ มโนธาตุ ๓ อเหตุกมโนวิญญาณธาตุ ๕ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า วิปปยุตจากเหตุ

๔. เหตุสเหตุกทุกะ

[๑๔๔๗] **สภาวธรรมที่เป็นเหตุและมีเหตุ** เป็นไฉน

เหตุ ๒ เหตุ ๓ เกิดขึ้นร่วมกันในสภาวธรรมใด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นเหตุและมีเหตุ

[๑๔๔๘] **สภาวธรรมที่มีเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๔ อกุศล วิบากในภูมิ ๔ เว้นอเหตุกจิตตุปบาทฝ่ายวิบากแห่ง กามาวจร อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ เว้นอเหตุกจิตตุปบาทฝ่ายกามาวจรกิริยา เว้น เหตุทั้งหมดที่เกิดในจิตตุปบาทนี้แล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ สภาวธรรมที่ไม่มีเหตุกล่าวไม่ได้ว่า เป็นเหตุ มีเหตุ หรือมีเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ

๕. เหตุเหตุสัมปยุตตทุกะ

[๑๔๔๙] **สภาวธรรมที่เป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุ** เป็นไฉน

เหตุ ๒ เหตุ ๓ เกิดขึ้นร่วมกันในสภาวธรรมใด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุ

[๑๔๕๐] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๔ อกุศล วิบากในภูมิ ๔ เว้นอเหตุกจิตตุปบาทฝ่ายวิบากแห่ง กามาวจร อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ เว้นอเหตุกจิตตุปบาทฝ่ายกามาวจรกิริยา และเว้นเหตุทั้งหมดที่เกิดขึ้นในจิตตุปบาทนี้ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ สภาวธรรมที่วิปปยุตจากเหตุกล่าวไม่ได้ว่า เป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุหรือสัมปยุตด้วยเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ

๖. นเหตุสเหตุกทุกะ

[๑๔๕๑] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นเหตุแต่มีเหตุ** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๔ อกุศล วิบากในภูมิ ๔ เว้นอเหตุกจิตตุปบาทฝ่ายวิบากแห่ง กามาวจร อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ เว้นอเหตุกจิตตุปบาทฝ่ายกามาวจรกิริยา และเว้น เหตุทั้งหมดที่เกิดขึ้นในจิตตุปบาทนี้ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นเหตุแต่มีเหตุ

[๑๔๕๒] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นเหตุและไม่มีเหตุ** เป็นไฉน

ทวิปัญจวิญญาณ มโนธาตุ ๓ อเหตุกมโนวิญญาณธาตุ ๕ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นเหตุและไม่มีเหตุ สภาวธรรมที่เป็นเหตุกล่าวไม่ได้ว่า ไม่เป็นเหตุแต่มีเหตุหรือไม่เป็นเหตุและไม่มีเหตุ

เหตุโคจฉกะ จบ

๒. จูฬันตรทุกะ

๑. สัปปัจจยทุกะ

[๑๔๕๓] **สภาวธรรมที่มีปัจจัยปรุงแต่ง** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๔ อกุศล วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีปัจจัยปรุงแต่ง

[๑๔๕๔] **สภาวธรรมที่ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง** เป็นไฉน

นิพพาน สภาวธรรมนี้ชื่อว่าไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง

๒. สังขตทุกะ

[๑๔๕๕] **สภาวธรรมที่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๔ อกุศล วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมนี้ชื่อว่าถูกปัจจัยปรุงแต่ง

[๑๔๕๖] **สภาวธรรมที่ไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง** เป็นไฉน

นิพพาน สภาวธรรมนี้ชื่อว่าไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง

๓. สนิทัสสนทุกะ

[๑๔๕๗] **สภาวธรรมที่เห็นได้** เป็นไฉน

รูปายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเห็นได้

[๑๔๕๘] **สภาวธรรมที่เห็นไม่ได้** เป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ กุศลในภูมิ ๔ อกุศล วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ รูปที่เห็นไม่ได้ กระทบไม่ได้ซึ่งนับเนื่องในธัมมายตนะ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเห็นไม่ได้

๔. สัปปฏิฆทุกะ

[๑๔๕๙] **สภาวธรรมที่กระทบได้** เป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ากระทบได้

[๑๔๖๐] **สภาวธรรมที่กระทบไม่ได้** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๔ อกุศล วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ รูปที่เห็นไม่ได้กระทบไม่ได้ซึ่งนับเนื่องในธัมมายตนะและนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ากระทบ ไม่ได้

๕. รูปีทุกะ

[๑๔๖๑] **สภาวธรรมที่เป็นรูป** เป็นไฉน

มหาภูตรูป ๔ และรูปที่อาศัยมหาภูตรูป ๔ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นรูป

[๑๔๖๒] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นรูป** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๔ อกุศล วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นรูป

๖. โลกิยทุกะ

[๑๔๖๓] **สภาวธรรมที่เป็นโลกิยะ** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๓ อกุศล วิบากในภูมิ ๓ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นโลกิยะ

[๑๔๖๔] **สภาวธรรมที่เป็นโลกุตตระ** เป็นไฉน

มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นโลกุตตระ

๗. เกนจิวิญเญยยทุกะ

สภาวธรรมทั้งหมดชื่อว่าจิตบางดวงรู้ได้ จิตบางดวงรู้ไม่ได้

จูฬันตรทุกะ จบ

๓. อาสวโคจฉกะ

๑. อาสวทุกะ

[๑๔๖๕] **สภาวธรรมที่เป็นอาสวะ** เป็นไฉน

อาสวะ ๔ คือ

๑. กามาสวะ

๒. ภวาสวะ

๓. ทิฏฐาสวะ

๔. อวิชชาสวะ

กามาสวะเกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ ๘ ภวาสวะเกิดขึ้นใน จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ วิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ ทิฏฐาสวะ เกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ อวิชชาสวะเกิดขึ้นในอกุศลทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอาสวะ

[๑๔๖๖] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นอาสวะ** เป็นไฉน

อกุศลที่เหลือ เว้นอาสวะ กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาใน ภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นอาสวะ

๒. สาสวทุกะ

[๑๔๖๗] **สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของอาสวะ** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๓ อกุศล วิบากในภูมิ ๓ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ รูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของอาสวะ

[๑๔๖๘] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ** เป็นไฉน

มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ

๓. อาสวสัมปยุตตทุกะ

[๑๔๖๙] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยอาสวะ** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ เว้นโมหเจตสิกที่เกิดขึ้นในจิตตุปบาทนี้แล้ว อกุศลที่เหลือ เว้นโมหะที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉาและโมหะที่สหรคตด้วยอุทธัจจะแล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยอาสวะ

[๑๔๗๐] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากอาสวะ** เป็นไฉน

โมหะที่เกิดในจิตตุปบาท ที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ โมหะที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉาและโมหะที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยา ในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากอาสวะ

๔. อาสวสาสวทุกะ

[๑๔๗๑] **สภาวธรรมที่เป็นอาสวะและเป็นอารมณ์ของอาสวะ** เป็นไฉน

อาสวะเหล่านั้นนั่นแหละชื่อว่าเป็นอาสวะและเป็นอารมณ์ของอาสวะ

[๑๔๗๒] **สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของอาสวะแต่ไม่เป็นอาสวะ** เป็นไฉน

อกุศลที่เหลือ เว้นอาสวะ กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ อัพยากตกิริยาใน ภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของอาสวะแต่ไม่เป็น อาสวะ สภาวธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะกล่าวไม่ได้ว่า เป็นอาสวะและเป็นอารมณ์ของอาสวะ หรือเป็นอารมณ์ของอาสวะแต่ไม่เป็นอาสวะ

๕. อาสวอาสวสัมปยุตตทุกะ

[๑๔๗๓] **สภาวธรรมที่เป็นอาสวะและสัมปยุตด้วยอาสวะ** เป็นไฉน

อาสวะ ๒ อาสวะ ๓ เกิดขึ้นร่วมกันในสภาวธรรมใด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอาสวะและสัมปยุตด้วยอาสวะ

[๑๔๗๔] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยอาสวะแต่ไม่เป็นอาสวะ** เป็นไฉน

อกุศลที่เหลือ เว้นอาสวะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยอาสวะแต่ไม่เป็นอาสวะ สภาวธรรมที่วิปปยุตจากอาสวะกล่าวไม่ได้ว่า เป็นอาสวะและสัมปยุตด้วยอาสวะ หรือสัมปยุตด้วยอาสวะแต่ไม่เป็นอาสวะ

๖. อาสววิปปยุตตสาสวทุกะ

[๑๔๗๕] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากอาสวะแต่เป็นอารมณ์ของอาสวะ** เป็นไฉน

โมหะเกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ โมหะที่สหรคตด้วย วิจิกิจฉาและโมหะที่สหรคตด้วยอุจธัจจะ กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ อัพยากตกิริยา ในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากอาสวะแต่เป็นอารมณ์ของอาสวะ

[๑๔๗๖] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากอาสวะและไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ** เป็นไฉน

มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากอาสวะและไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยอาสวะกล่าวไม่ได้ว่า วิปปยุตจากอาสวะแต่เป็นอารมณ์ของอาสวะ หรือวิปปยุตจากอาสวะและไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ

อาสวโคจฉกะ จบ

๔. สัญโญชนโคจฉกะ

๑. สัญโญชนทุกะ

[๑๔๗๗] **สภาวธรรมที่เป็นสังโยชน์** เป็นไฉน

สังโยชน์ ๑๐ คือ

๑.	กามราคสังโยชน์	๒.	ปฏิฆสังโยชน์
๓.	มานสังโยชน์	๔.	ทิฏฐิสังโยชน์
๕.	วิจิกิจฉาสังโยชน์	๖.	สีลัพพตปรามาสสังโยชน์
๗.	ภวราคสังโยชน์	๘.	อิสสาสังโยชน์
๙.	มัจฉริยสังโยชน์	๑๐.	อวิชชาสังโยชน์

กามราคสังโยชน์เกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ ๘ ปฏิฆสังโยชน์เกิดขึ้น ในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ มานสังโยชน์เกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ วิปปยุตตจากทิฏฐิ ๔ ทิฏฐิสังโยชน์เกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สัมปยุตด้วย ทิฏฐิ ๔ วิจิกิจฉาสังโยชน์เกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา ๑ สีลัพพตปรามาสสังโยชน์เกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ ภวราคสังโยชน์เกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะที่วิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ อิสสาสังโยชน์และมัจฉริยสังโยชน์เกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ อวิชชาสังโยชน์เกิดขึ้นในอกุศลทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นสังโยชน์

[๑๔๗๘] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นสังโยชน์** เป็นไฉน

อกุศลที่เหลือ เว้นสังโยชน์ กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาใน ภูมิ ๓ รูปทั้งหมด และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นสังโยชน์

๒. สัญโญชนิยทุกะ

[๑๔๗๙] **สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของสังโยชน์** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๓ อกุศล วิบากในภูมิ ๓ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของสังโยชน์

[๑๔๘๐] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของสังโยชน์** เป็นไฉน

มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นอารมณ์ของสังโยชน์

๓. สัญโญชนสัมปยุตตทุกะ

[๑๔๘๑] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยสังโยชน์** เป็นไฉน

อกุศลที่เหลือ เว้นโมหะที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า สัมปยุตด้วยสังโยชน์

[๑๔๘๒] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากสังโยชน์** เป็นไฉน

โมหะที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาใน ภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากสังโยชน์

๔. สัญโญชนสัญโญชนิยทุกะ

[๑๔๘๓] **สภาวธรรมที่เป็นสังโยชน์และเป็นอารมณ์ของสังโยชน์** เป็นไฉน

สังโยชน์เหล่านั้นนั่นแหละชื่อว่าเป็นสังโยชน์และเป็นอารมณ์ของสังโยชน์

[๑๔๘๔] **สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของสังโยชน์แต่ไม่เป็นสังโยชน์** เป็นไฉน

อกุศลที่เหลือ เว้นสังโยชน์ กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ รูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของสังโยชน์แต่ไม่เป็นสังโยชน์ สภาวธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของสังโยชน์ กล่าวไม่ได้ว่า เป็นสังโยชน์และเป็นอารมณ์ของสังโยชน์ หรือเป็นอารมณ์ของสังโยชน์แต่ไม่เป็นสังโยชน์

๕. สัญโญชนสัญโญชนสัมปยุตตทุกะ

[๑๔๘๕] **สภาวธรรมที่เป็นสังโยชน์และสัมปยุตด้วยสังโยชน์** เป็นไฉน

สังโยชน์ ๒ สังโยชน์ ๓ เกิดร่วมกันในสภาวธรรมเหล่าใด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นสังโยชน์และสัมปยุตด้วยสังโยชน์

[๑๔๘๖] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยสังโยชน์แต่ไม่เป็นสังโยชน์** เป็นไฉน

อกุศลที่เหลือ เว้นสังโยชน์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยสังโยชน์แต่ ไม่เป็นสังโยชน์ สภาวธรรมที่วิปปยุตจากสังโยชน์กล่าวไม่ได้ว่า เป็นสังโยชน์และสัมปยุตด้วยสังโยชน์ หรือสัมปยุตด้วยสังโยชน์แต่ไม่เป็นสังโยชน์

๖. สัญโญชนวิปปยุตตสัญโญชนิยทุกะ

[๑๔๘๗] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากสังโยชน์แต่เป็นอารมณ์ของสังโยชน์** เป็นไฉน

โมหะที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ อัพยากตกิริยาใน ภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากสังโยชน์แต่เป็นอารมณ์ของสังโยชน์

[๑๔๘๘] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากสังโยชน์และไม่เป็นอารมณ์ของสังโยชน์** เป็นไฉน

มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากสังโยชน์และไม่เป็นอารมณ์ของสังโยชน์ สภาวธรรมที่ สัมปยุตด้วยสังโยชน์กล่าวไม่ได้ว่าวิปปยุตจากสังโยชน์แต่เป็นอารมณ์ของสังโยชน์ หรือวิปปยุตจากสังโยชน์และไม่เป็นอารมณ์ของสังโยชน์

สัญโญชนโคจฉกะ จบ

๕. คันถโคจฉกะ

๑. คันถทุกะ

[๑๔๘๙] **สภาวธรรมที่เป็นคันถะ** เป็นไฉน

คันถะ ๔ คือ

๑. อภิชฌากายคันถะ

๒. พยาปาทกายคันถะ

๓. สีลัพพตปรามาสกายคันถะ

๔. อิทังสัจจาภินิเวสกายคันถะ[๑]

อภิชฌากายคันถะเกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ ๘ พยาปาทกายคันถะเกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ สีลัพพตปรามาสกายคันถะและ อิทังสัจจาภินิเวสกายคันถะเกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นคันถะ

[๑๔๙๐] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นคันถะ** เป็นไฉน

อกุศลที่เหลือ เว้นคันถะ กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นคันถะ

๒. คันถนิยทุกะ

[๑๔๙๑] **สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของคันถะ** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๓ อกุศล วิบากในภูมิ ๓ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของคันถะ

[๑๔๙๒] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ** เป็นไฉน

มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ

๓. คันถสัมปยุตตทุกะ

[๑๔๙๓] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยคันถะ** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ และจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ วิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ เว้นโลภะที่เกิดขึ้นในจิตตุปบาทนี้ จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ เว้นปฏิฆะที่เกิดขึ้นในจิตตุปบาทนี้ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยคันถะ

[๑๔๙๔] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากคันถะ** เป็นไฉน

---

[๑] ดูข้อ ๑๑๔๐ หน้า ๒๙๑ ในเล่มนี้ และดู อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๓๘/๕๘๗

โลภะเกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ วิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ ปฏิฆะ เกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาใน ภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากคันถะ

๔. คันถคันถนิยทุกะ

[๑๔๙๕] **สภาวธรรมที่เป็นคันถะและเป็นอารมณ์ของคันถะ** เป็นไฉน

คันถะเหล่านั้นนั่นแหละชื่อว่าเป็นคันถะและเป็นอารมณ์ของคันถะ

[๑๔๙๖] **สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของคันถะแต่ไม่เป็นคันถะ** เป็นไฉน

อกุศลที่เหลือ เว้นคันถะ กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ อัพยากตกิริยาใน ภูมิ ๓ รูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของคันถะแต่ไม่เป็นคันถะ สภาวธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของคันถะกล่าวไม่ได้ว่า เป็นคันถะและเป็นอารมณ์ของคันถะ หรือเป็นอารมณ์ของคันถะแต่ไม่เป็นคันถะ

๕. คันถคันถสัมปยุตตทุกะ

[๑๔๙๗] **สภาวธรรมที่เป็นคันถะและสัมปยุตด้วยคันถะ** เป็นไฉน

ทิฏฐิและโลภะเกิดขึ้นร่วมกัน ในสภาวธรรมเหล่าใด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นคันถะและสัมปยุตด้วยคันถะ

[๑๔๙๘] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยคันถะแต่ไม่เป็นคันถะ** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ ๘ จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ เว้น คันถะที่เกิดขึ้นในจิตตุปบาทนี้ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยคันถะแต่ไม่เป็นคันถะ สภาวธรรมที่วิปปยุตจากคันถะ กล่าวไม่ได้ว่า เป็นคันถะและสัมปยุตด้วยคันถะ หรือสัมปยุตด้วยคันถะแต่ไม่เป็นคันถะ

๖. คันถวิปปยุตตคันถนิยทุกะ

[๑๔๙๙] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากคันถะแต่เป็นอารมณ์ของคันถะ** เป็นไฉน

โลภะเกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ วิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ ปฏิฆะ เกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ อัพยากตกิริยาใน ภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากคันถะแต่เป็นอารมณ์ของคันถะ

[๑๕๐๐] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากคันถะและไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ** เป็นไฉน

มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากคันถะและไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยคันถะกล่าวไม่ได้ว่าวิปปยุตจากคันถะแต่เป็นอารมณ์ของคันถะ หรือวิปปยุตจากคันถะและไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ

คันถโคจฉกะ จบ

๖. โอฆโคจฉกะ

๑. โอฆทุกะ

[๑๕๐๑] **สภาวธรรมที่เป็นโอฆะ** เป็นไฉน **ฯลฯ**

๗. โยคโคจฉกะ

๑. โยคทุกะ

[๑๕๐๒] **สภาวธรรมที่เป็นโยคะ** เป็นไฉน **ฯลฯ**

๘. นีวรณโคจฉกะ

๑. นีวรณทุกะ

[๑๕๐๓] **สภาวธรรมที่เป็นนิวรณ์** เป็นไฉน

นิวรณ์ ๖ คือ

๑. กามฉันทนิวรณ์ ๒. พยาปาทนิวรณ์
๓. ถีนมิทธนิวรณ์ ๔. อุทธัจจกุกกุจจนิวรณ์
๕. วิจิกิจฉานิวรณ์ ๖. อวิชชานิวรณ์[๑]

กามฉันทนิวรณ์เกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ ๘ พยาปาทนิวรณ์ เกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ ถีนมิทธนิวรณ์เกิดขึ้นในอกุศลที่เป็น สสังขาริก อุทธัจจนิวรณ์เกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ กุกกุจจนิวรณ์เกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ วิจิกิจฉานิวรณ์เกิดขึ้นในจิตตุปบาท ที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา อวิชชานิวรณ์เกิดขึ้นในอกุศลทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นนิวรณ์

[๑๕๐๔] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นนิวรณ์** เป็นไฉน

อกุศลที่เหลือ เว้นนิวรณ์ กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นนิวรณ์

๒. นีวรณิยทุกะ

[๑๕๐๕] **สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๓ อกุศล วิบากในภูมิ ๓ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของนิวรณ์

[๑๕๐๖] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์** เป็นไฉน

มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์

๓. นีวรณสัมปยุตตทุกะ

[๑๕๐๗] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยนิวรณ์** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่เป็นอกุศล ๑๒ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยนิวรณ์

---

[๑] ดูข้อ ๑๑๕๘ หน้า ๒๙๖ ในเล่มนี้

[๑๕๐๘] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากนิวรณ์** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากนิวรณ์

๔. นีวรณนีวรณิยทุกะ

[๑๕๐๙] **สภาวธรรมที่เป็นนิวรณ์และเป็นอารมณ์ของนิวรณ์** เป็นไฉน

นิวรณ์เหล่านั้นนั่นแหละชื่อว่าเป็นนิวรณ์และเป็นอารมณ์ของนิวรณ์

[๑๕๑๐] **สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์แต่ไม่เป็นนิวรณ์** เป็นไฉน

อกุศลที่เหลือ เว้นนิวรณ์ กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของนิวรณ์แต่ไม่เป็นนิวรณ์ สภาวธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์กล่าวไม่ได้ว่า เป็นนิวรณ์และเป็นอารมณ์ของ นิวรณ์ หรือเป็นอารมณ์ของนิวรณ์แต่ไม่เป็นนิวรณ์

๕. นีวรณนีวรณสัมปยุตตทุกะ

[๑๕๑๑] **สภาวธรรมที่เป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์** เป็นไฉน

นิวรณ์ ๒ นิวรณ์ ๓ เกิดขึ้นร่วมกันในสภาวธรรมเหล่าใด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์

[๑๕๑๒] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยนิวรณ์แต่ไม่เป็นนิวรณ์** เป็นไฉน

อกุศลที่เหลือ เว้นนิวรณ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยนิวรณ์แต่ไม่เป็นนิวรณ์ สภาวธรรมที่วิปปยุตจากนิวรณ์กล่าวไม่ได้ว่า เป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ หรือสัมปยุตด้วยนิวรณ์แต่ไม่เป็นนิวรณ์

๖. นีวรณวิปปยุตตนีวรณิยทุกะ

[๑๕๑๓] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากนิวรณ์แต่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากนิวรณ์แต่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์

[๑๕๑๔] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากนิวรณ์และไม่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์** เป็นไฉน

มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากนิวรณ์และไม่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์ สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยนิวรณ์กล่าวไม่ได้ว่า วิปปยุตจากนิวรณ์แต่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์ หรือวิปปยุตจากนิวรณ์และไม่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์

นีวรณโคจฉกะ จบ

๙. ปรามาสโคจฉกะ

๑. ปรามาสทุกะ

[๑๕๑๕] **สภาวธรรมที่เป็นปรามาส** เป็นไฉน

ทิฏฐิปรามาสเกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นปรามาส

[๑๕๑๖] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นปรามาส** เป็นไฉน

อกุศลที่เหลือ เว้นปรามาส กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาใน ภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นปรามาส

๒. ปรามัฏฐทุกะ

[๑๕๑๗] **สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของปรามาส** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๓ อกุศล วิบากในภูมิ ๓ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของปรามาส

[๑๕๑๘] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของปรามาส** เป็นไฉน

มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นอารมณ์ของปรามาส

๓. ปรามาสสัมปยุตตทุกะ

[๑๕๑๙] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยปรามาส** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ เว้นปรามาสที่เกิดขึ้นในจิตตุปบาทนี้ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยปรามาส

[๑๕๒๐] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากปรามาส** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ วิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา จิตตุปบาทที่สรหคตด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรม เหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากปรามาส ปรามาสกล่าวไม่ได้ว่า สัมปยุตด้วยปรามาส หรือวิปปยุตจากปรามาส

๔. ปรามาสปรามัฏฐทุกะ

[๑๕๒๑] **สภาวธรรมที่เป็นปรามาสและเป็นอารมณ์ของปรามาส** เป็นไฉน

ปรามาสนั้นนั่นแหละชื่อว่าเป็นปรามาสและเป็นอารมณ์ของปรามาส

[๑๕๒๒] **สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของปรามาสแต่ไม่เป็นปรามาส** เป็นไฉน

อกุศลที่เหลือ เว้นปรามาส กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ อัพยากตกิริยาใน ภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของปรามาสแต่ไม่เป็น ปรามาส สภาวธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของปรามาสกล่าวไม่ได้ว่า เป็นปรามาสและเป็นอารมณ์ของปรามาส หรือเป็นอารมณ์ของปรามาสแต่ไม่เป็นปรามาส

๕. ปรามาสวิปปยุตตปรามัฏฐทุกะ

[๑๕๒๓] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากปรามาสแต่เป็นอารมณ์ของปรามาส** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ วิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากปรามาสแต่เป็นอารมณ์ของปรามาส

[๑๕๒๔] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากปรามาสและไม่เป็นอารมณ์ของปรามาส** เป็นไฉน

มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากปรามาสและไม่เป็นอารมณ์ของปรามาส สภาวธรรมที่เป็นปรามาสและสัมปยุตด้วยปรามาสกล่าวไม่ได้ว่าวิปปยุตจากปรามาสแต่เป็นอารมณ์ของปรามาส หรือวิปปยุตจากปรามาสและไม่เป็นอารมณ์ของปรามาส

ปรามาสโคจฉกะ จบ

๑๐. มหันตรทุกะ

๑. สารัมมณทุกะ

[๑๕๒๕] **สภาวธรรมที่รับรู้อารมณ์ได้** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๔ อกุศล วิบากในภูมิ ๔ และอัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ารับรู้อารมณ์ได้

[๑๕๒๖] **สภาวธรรมที่รับรู้อารมณ์ไม่ได้** เป็นไฉน

รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ารับรู้อารมณ์ไม่ได้

๒. จิตตทุกะ

[๑๕๒๗] **สภาวธรรมที่เป็นจิต** เป็นไฉน

จักขุวิญญาณ โสตวิญญาณ ฆานวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ กายวิญญาณ มโนธาตุ และมโนวิญญาณธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นจิต

[๑๕๒๘] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นจิต** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นจิต

๓. เจตสิกทุกะ

[๑๕๒๙] **สภาวธรรมที่เป็นเจตสิก** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นเจตสิก

[๑๕๓๐] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นเจตสิก** เป็นไฉน

จิต รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นเจตสิก

๔. จิตตสัมปยุตตทุกะ

[๑๕๓๑] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยจิต** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุต ด้วยจิต

[๑๕๓๒] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากจิต** เป็นไฉน

รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากจิต จิตกล่าวไม่ได้ว่า สัมปยุตด้วยจิต หรือวิปปยุตจากจิต

๕. จิตตสังสัฏฐทุกะ

[๑๕๓๓] **สภาวธรรมที่ระคนกับจิต** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าระคนกับจิต

[๑๕๓๔] **สภาวธรรมที่ไม่ระคนกับจิต** เป็นไฉน

รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่ระคนกับจิต จิตกล่าวไม่ได้ว่า ระคนกับจิต หรือไม่ระคนกับจิต

๖. จิตตสมุฏฐานทุกะ

[๑๕๓๕] **สภาวธรรมที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ กายวิญญัติ และวจีวิญญัติ หรือรูป แม้อื่นที่เกิดแต่จิต มีจิตเป็นเหตุ มีจิตเป็นสมุฏฐาน ได้แก่ รูปายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ ลหุตารูป มุทุตารูป กัมมัญญตารูป อุปจยรูป สันตติรูป และกวฬิงการาหาร สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีจิตเป็นสมุฏฐาน

[๑๕๓๖] **สภาวธรรมที่ไม่มีจิตเป็นสมุฏฐาน** เป็นไฉน

จิต รูปที่เหลือ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่มีจิตเป็นสมุฏฐาน

๗. จิตตสหภูทุกะ

[๑๕๓๗] **สภาวธรรมที่เกิดพร้อมกับจิต** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ กายวิญญัติ และวจีวิญญัติ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเกิดพร้อมกับจิต

[๑๕๓๘] **สภาวธรรมที่ไม่เกิดพร้อมกับจิต** เป็นไฉน

จิต รูปที่เหลือ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เกิดพร้อมกับจิต

๘. จิตตานุปริวัตติทุกะ

[๑๕๓๙] **สภาวธรรมที่เป็นไปตามจิต** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ กายวิญญัติ และวจีวิญญัติ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นไปตามจิต

[๑๕๔๐] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นไปตามจิต** เป็นไฉน

จิต รูปที่เหลือ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นไปตามจิต

๙. จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานทุกะ

[๑๕๔๑] **สภาวธรรมที่ระคนกับจิตและมีจิตเป็นสมุฏฐาน** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าระคนกับจิตและมีจิตเป็นสมุฏฐาน

[๑๕๔๒] **สภาวธรรมที่ไม่ระคนกับจิตและมีจิตเป็นสมุฏฐาน** เป็นไฉน

จิต รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่ระคนกับจิตและมีจิตเป็น สมุฏฐาน

๑๐. จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานสหภูทุกะ

[๑๕๔๓] **สภาวธรรมที่ระคนกับจิตมีจิตเป็นสมุฏฐานและเกิดพร้อมกับจิต** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าระคนกับจิต มีจิตเป็นสมุฏฐานและเกิดพร้อมกับจิต

[๑๕๔๔] **สภาวธรรมที่ไม่ระคนกับจิตมีจิตเป็นสมุฏฐานและเกิดพร้อมกับจิต** เป็นไฉน

จิต รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่ระคนกับจิตมีจิตเป็นสมุฏฐานและเกิดพร้อมกับจิต

๑๑. จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานานุปริวัตติทุกะ

[๑๕๔๕] **สภาวธรรมที่ระคนกับจิตมีจิตเป็นสมุฏฐานและเป็นไปตามจิต** เป็นไฉน

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าระคนกับจิตมีจิตเป็นสมุฏฐานและเป็นไปตามจิต

[๑๕๔๖] **สภาวธรรมที่ไม่ระคนกับจิตมีจิตเป็นสมุฏฐานและเป็นไปตามจิต** เป็นไฉน

จิต รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่ระคนกับจิตมีจิตเป็นสมุฏฐานและเป็นไปตามจิต

๑๒. อัชฌัตติกทุกะ

[๑๕๔๗] **สภาวธรรมที่เป็นภายใน** เป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ มนายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นภายใน

[๑๕๔๘] **สภาวธรรมที่เป็นภายนอก** เป็นไฉน

รูปายตนะ ฯลฯ ธัมมายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นภายนอก

๑๓. อุปาทาทุกะ

[๑๕๔๙] **สภาวธรรมที่เป็นอุปาทายรูป** เป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ กวฬิงการาหาร สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอุปาทายรูป

[๑๕๕๐] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นอุปาทายรูป** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๔ อกุศล วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ มหาภูตรูป ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นอุปาทายรูป

๑๔. อุปาทินนทุกะ

[๑๕๕๑] **สภาวธรรมที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ** เป็นไฉน

วิบากในภูมิ ๓ และรูปอันกรรมปรุงแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ากรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ

[๑๕๕๒] **สภาวธรรมที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๓ อกุศล อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ รูปอันกรรมไม่ได้ปรุงแต่ง มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ากรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ

มหันตรทุกะ จบ

๑๑. อุปาทานโคจฉกะ

๑. อุปาทานทุกะ

[๑๕๕๓] **สภาวธรรมที่เป็นอุปาทาน** เป็นไฉน

อุปาทาน ๔ คือ

๑. กามุปาทาน
๒. ทิฏฐุปาทาน
๓. สีลัพพตุปาทาน
๔. อัตตวาทุปาทาน[๑]

กามุปาทานเกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ ๘ ทิฏฐุปาทาน สีลัพพตุปาทาน และอัตตวาทุปาทานเกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอุปาทาน

[๑๕๕๔] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นอุปาทาน** เป็นไฉน

อกุศลที่เหลือ เว้นอุปาทาน กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาใน ภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นอุปาทาน

๒. อุปาทานิยทุกะ

[๑๕๕๕] **สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๓ อกุศล วิบากในภูมิ ๓ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของอุปาทาน

[๑๕๕๖] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน** เป็นไฉน

มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน

๓. อุปาทานสัมปยุตตทุกะ

---

[๑] ดูข้อ ๑๒๑๙ หน้า ๓๐๘ ในเล่มนี้

[๑๕๕๗] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยอุปาทาน** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ วิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ เว้นโลภะที่เกิดขึ้นในจิตตุปบาทนี้ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยอุปาทาน

[๑๕๕๘] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากอุปาทาน** เป็นไฉน

โลภะเกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ วิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา จิตตุปบาทที่สหรคต ด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากอุปาทาน

๔. อุปาทานอุปาทานิยทุกะ

[๑๕๕๙] **สภาวธรรมที่เป็นอุปาทานและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน** เป็นไฉน

อุปาทานเหล่านั้นนั่นแหละชื่อว่าเป็นอุปาทานและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน

[๑๕๖๐] **สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของอุปาทานแต่ไม่เป็นอุปาทาน** เป็นไฉน

อกุศลที่เหลือ เว้นอุปาทาน กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของอุปาทานแต่ไม่เป็นอุปาทาน สภาวธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทานกล่าวไม่ได้ว่า เป็นอุปาทานและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน หรือเป็นอารมณ์ของอุปาทานแต่ไม่เป็นอุปาทาน

๕. อุปาทานอุปาทานสัมปยุตตทุกะ

[๑๕๖๑] **สภาวธรรมที่เป็นอุปาทานและสัมปยุตด้วยอุปาทาน** เป็นไฉน

ทิฏฐิและโลภะเกิดขึ้นร่วมกันในสภาวธรรมเหล่าใด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอุปาทานและสัมปยุตด้วยอุปาทาน

[๑๕๖๒] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยอุปาทานแต่ไม่เป็นอุปาทาน** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ ๘ เว้นอุปาทานที่เกิดขึ้นในจิตตุปบาทนี้ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยอุปาทานแต่ไม่เป็นอุปาทาน สภาวธรรมที่ วิปปยุตจากอุปาทานกล่าวไม่ได้ว่า เป็นอุปาทานและสัมปยุตด้วยอุปาทาน หรือสัมปยุตด้วยอุปาทานแต่ไม่เป็นอุปาทาน

๖. อุปาทานวิปปยุตตอุปาทานิยทุกะ

[๑๕๖๓] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากอุปาทานแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน** เป็นไฉน

โลภะเกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ วิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ จิตตุปบาท ที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา จิตตุปบาทที่สหรคต ด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากอุปาทานแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน

[๑๕๖๔] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากอุปาทานและไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน** เป็นไฉน

มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากอุปาทานและไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน สภาวธรรมที่ สัมปยุตด้วยอุปาทานกล่าวไม่ได้ว่าวิปปยุตจากอุปาทานแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน หรือวิปปยุตจากอุปาทานและไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน

อุปาทานโคจฉกะ จบ

๑๒. กิเลสโคจฉกะ

๑. กิเลสทุกะ

[๑๕๖๕] **สภาวธรรมที่เป็นกิเลส** เป็นไฉน

กิเลสวัตถุ ๑๐ คือ

๑.	โลภะ	๒.	โทสะ
๓.	โมหะ	๔.	มานะ
๕.	ทิฏฐิ	๖.	วิจิกิจฉา
๗.	ถีนะ	๘.	อุทธัจจะ
๙.	อหิริกะ	๑๐.	อโนตตัปปะ[๑]

โลภะเกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ ๘ โทสะเกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ โมหะเกิดขึ้นในอกุศลทั้งหมด มานะเกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ วิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ ทิฏฐิเกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ วิจิกิจฉาเกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา ถีนะเกิดขึ้นในอกุศลที่เป็น สสังขาริก ๕ อุทธัจจะ อหิริกะ และอโนตตัปปะ เกิดขึ้นในอกุศลทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกิเลส

[๑๕๖๖] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นกิเลส** เป็นไฉน

อกุศลที่เหลือ เว้นกิเลส กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นกิเลส

๒. สังกิเลสิกทุกะ

[๑๕๖๗] **สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของกิเลส** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๓ อกุศล วิบากในภูมิ ๓ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของกิเลส

[๑๕๖๘] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของกิเลส** เป็นไฉน

---

[๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๖๖/๖๑๘

มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นอารมณ์ของกิเลส

๓. สังกิลิฏฐทุกะ

[๑๕๖๙] **สภาวธรรมที่กิเลสทำให้เศร้าหมอง** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่เป็นอกุศล ๑๒ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ากิเลสทำให้เศร้าหมอง

[๑๕๗๐] **สภาวธรรมที่กิเลสไม่ทำให้เศร้าหมอง** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ากิเลสไม่ทำให้เศร้าหมอง

๔. กิเลสสัมปยุตตทุกะ

[๑๕๗๑] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยกิเลส** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่เป็นอกุศล ๑๒ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยกิเลส

[๑๕๗๒] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากกิเลส** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากกิเลส

๕. กิเลสสังกิเลสิกทุกะ

[๑๕๗๓] **สภาวธรรมที่เป็นกิเลสและเป็นอารมณ์ของกิเลส** เป็นไฉน

กิเลสเหล่านั้นนั่นแหละชื่อว่าเป็นกิเลสและเป็นอารมณ์ของกิเลส

[๑๕๗๔] **สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของกิเลสแต่ไม่เป็นกิเลส** เป็นไฉน

อกุศลที่เหลือ เว้นกิเลส กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของกิเลสแต่ไม่เป็นกิเลส สภาวธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของกิเลสกล่าวไม่ได้ว่า เป็นกิเลสและเป็นอารมณ์ของ กิเลส หรือเป็นอารมณ์ของกิเลสแต่ไม่เป็นกิเลส

๖. กิเลสสังกิลิฏฐทุกะ

[๑๕๗๕] **สภาวธรรมที่เป็นกิเลสและกิเลสทำให้เศร้าหมอง** เป็นไฉน

กิเลสเหล่านั้นนั่นแหละชื่อว่าเป็นกิเลสและกิเลสทำให้เศร้าหมอง

[๑๕๗๖] **สภาวธรรมที่กิเลสทำให้เศร้าหมองแต่ไม่เป็นกิเลส** เป็นไฉน

อกุศลที่เหลือ เว้นกิเลส สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ากิเลสทำให้เศร้าหมองแต่ไม่เป็นกิเลส สภาวธรรมที่กิเลสไม่ทำให้เศร้าหมองกล่าวไม่ได้ว่า เป็นกิเลสและกิเลสทำให้เศร้าหมอง หรือกิเลสทำให้เศร้าหมองแต่ไม่เป็นกิเลส

๗. กิเลสกิเลสสัมปยุตตทุกะ

[๑๕๗๗] **สภาวธรรมที่เป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลส** เป็นไฉน

กิเลส ๒ กิเลส ๓ เกิดขึ้นร่วมกันในสภาวธรรมเหล่าใด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลส

[๑๕๗๘] **สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยกิเลสแต่ไม่เป็นกิเลส** เป็นไฉน

อกุศลที่เหลือ เว้นกิเลส สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสัมปยุตด้วยกิเลสแต่ไม่เป็นกิเลส สภาวธรรมที่วิปปยุตจากกิเลสกล่าวไม่ได้ว่า เป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลส หรือสัมปยุตด้วยกิเลสแต่ไม่เป็นกิเลส

๘. กิเลสวิปปยุตตสังกิเลสิกทุกะ

[๑๕๗๙] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากกิเลสแต่เป็นอารมณ์ของกิเลส** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากกิเลสแต่เป็นอารมณ์ของกิเลส

[๑๕๘๐] **สภาวธรรมที่วิปปยุตจากกิเลสและไม่เป็นอารมณ์ของกิเลส** เป็นไฉน

มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าวิปปยุตจากกิเลสและไม่เป็นอารมณ์ของกิเลส สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยกิเลสกล่าวไม่ได้ว่า วิปปยุตจากกิเลสแต่เป็นอารมณ์ของกิเลส หรือวิปปยุตจากกิเลสและไม่เป็นอารมณ์ของกิเลส

กิเลสโคจฉกะ จบ

๑๓. ปิฏฐิทุกะ

๑. ทัสสเนนปหาตัพพทุกะ

[๑๕๘๑] **สภาวธรรมที่ต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ วิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรคก็มี ไม่ต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรคก็มี

[๑๕๘๒] **สภาวธรรมที่ไม่ต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่ต้องประหาณด้วย โสดาปัตติมรรค

๒. ภาวนายปหาตัพพทุกะ

[๑๕๘๓] **สภาวธรรมที่ต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓ จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ วิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ จิตตุปบาท ที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓ ก็มี ไม่ต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓ ก็มี

[๑๕๘๔] **สภาวธรรมที่ไม่ต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา กุศลใน ภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าไม่ต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓

๓. ทัสสเนนปหาตัพพเหตุกทุกะ

[๑๕๘๕] **สภาวธรรมที่มีเหตุต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา เว้นโมหะ ที่เกิดขึ้นในจิตตุปบาทนี้ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีเหตุต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ วิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีเหตุต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรคก็มี ไม่มีเหตุต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรคก็มี

[๑๕๘๖] **สภาวธรรมที่ไม่มีเหตุต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค** เป็นไฉน

โมหะที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ไม่มีเหตุต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค

๔. ภาวนายปหาตัพพเหตุกทุกะ

[๑๕๘๗] **สภาวธรรมที่มีเหตุต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ เว้นโมหะที่เกิดขึ้นในจิตตุปบาทนี้ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีเหตุต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓ จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ วิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่ามีเหตุต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓ ก็มี ไม่มีเหตุต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓ ก็มี

[๑๕๘๘] **สภาวธรรมที่ไม่มีเหตุต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา โมหะที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่มีเหตุต้องประหาณด้วยมรรคเบื้องบน ๓

๕. สวิตักกทุกะ

[๑๕๘๙] **สภาวธรรมที่มีวิตก** เป็นไฉน

กามาวจรกุศล อกุศล จิตตุปบาทฝ่ายวิบากแห่งกามาวจรกุศล ๑๑ ฝ่าย วิบากแห่งอกุศล ๒ ฝ่าย กิริยา ๑๑ รูปาวจรปฐมฌานฝ่ายกุศล วิบาก และกิริยา โลกุตตรปฐมฌานฝ่ายกุศล และวิบาก เว้นวิตกที่เกิดขึ้นในจิตตุปบาทนี้แล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีวิตก

[๑๕๙๐] **สภาวธรรมที่ไม่มีวิตก** เป็นไฉน

ทวิปัญจวิญญาณ ฌาน ๓ และฌาน ๔ ที่เป็นรูปาวจรฝ่ายกุศล วิบาก และ กิริยา อรูป ๔ ฝ่ายกุศล วิบาก และกิริยา ฌาน ๓ และฌาน ๔ ที่เป็นโลกุตตระ ฝ่ายกุศล และวิบาก วิตก รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่มีวิตก

๖. สวิจารทุกะ

[๑๕๙๑] **สภาวธรรมที่มีวิจาร** เป็นไฉน

กามาวจรกุศล อกุศล จิตตุปบาทฝ่ายวิบากแห่งกามาวจรกุศล ๑๑ ฝ่าย วิบากแห่งอกุศล ๒ ฝ่าย กิริยา ๑๑ ฌาน ๑ และฌาน ๒ ที่เป็นรูปาวจรฝ่ายกุศล วิบาก และกิริยา ฌาน ๑ และฌาน ๒ที่เป็นโลกุตตระฝ่ายกุศลและวิบาก เว้นวิจาร ที่เกิดขึ้นในจิตตุปบาทนี้ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีวิจาร

[๑๕๙๒] **สภาวธรรมที่ไม่มีวิจาร** เป็นไฉน

ทวิปัญจวิญญาณ ฌาน ๓ และฌาน ๓ ที่เป็นรูปาวจรฝ่ายกุศล วิบาก และ กิริยา อรูป ๔ ฝ่ายกุศล วิบาก และกิริยา ฌาน ๓ และฌาน ๓ ที่เป็นโลกุตตระ ฝ่ายกุศลและวิบาก วิจาร รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่มีวิจาร

๗. สัปปีติกทุกะ

[๑๕๙๓] **สภาวธรรมที่มีปีติ** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโสมนัสฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ฝ่ายอกุศล ๔ ฝ่ายวิบาก แห่งกามาวจรกุศล ๕ ฝ่ายกิริยา ๕ ฌาน ๒ และฌาน ๓ ที่เป็นรูปาวจรฝ่ายกุศล วิบาก และกิริยา ฌาน ๒ และฌาน ๓ ที่เป็นโลกุตตระฝ่ายกุศล และวิบาก เว้นปีติ ที่เกิดขึ้นในจิตตุปบาทนี้ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีปีติ

[๑๕๙๔] **สภาวธรรมที่ไม่มีปีติ** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุเบกขาฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ฝ่ายอกุศล ๘ ฝ่ายวิบากแห่งกามาวจรกุศล ๑๑ ฝ่ายวิบากแห่งอกุศล ๗ ฝ่ายกิริยา ๖ ฌาน ๒ และ ฌาน ๒ ที่เป็นรูปาวจรฝ่ายกุศล วิบาก และกิริยา อรูป ๔ ฝ่ายกุศล วิบาก และ กิริยา ฌาน ๒ และฌาน ๒ ที่เป็นโลกุตตระฝ่ายกุศลและวิบาก ปีติ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่มีปีติ

๘. ปีติสหคตทุกะ

[๑๕๙๕] **สภาวธรรมที่สหรคตด้วยปีติ** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่หสรคตด้วยโสมนัสฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ฝ่ายอกุศล ๔ ฝ่ายวิบากแห่งกามาวจรกุศล ๕ ฝ่ายกิริยา ๕ ฌาน ๒ และฌาน ๓ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล วิบาก และกิริยา ฌาน ๒ และฌาน ๓ ที่เป็นโลกุตตระฝ่ายกุศล และ วิบาก เว้นปีติที่เกิดขึ้นในจิตตุปบาทนี้แล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสหรคตด้วยปีติ

[๑๕๙๖] **สภาวธรรมที่ไม่สหรคตด้วยปีติ** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุเบกขา ฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ฝ่ายอกุศล ๘ ฝ่ายวิบากแห่งกามาวจรกุศล ๑๑ ฝ่ายวิบากแห่งอกุศล ๗ ฝ่ายกิริยา ๖ ฌาน ๒ และ ฌาน ๒ ที่เป็นรูปาวจรฝ่ายกุศล วิบาก และกิริยา อรูป ๔ ฝ่ายกุศล วิบาก และ กิริยา ฌาน ๒ และฌาน ๒ ที่เป็นโลกุตตระฝ่ายกุศลและวิบาก ปีติ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่สหรคตด้วยปีติ

๙. สุขสหคตทุกะ

[๑๕๙๗] **สภาวธรรมที่สหรคตด้วยสุข** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่หสรคตด้วยโสมนัสฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ฝ่ายอกุศล ๔ ฝ่ายวิบาก แห่งกามาวจรกุศล ๖ ฝ่ายกิริยา ๕ ฌาน ๓ และฌาน ๔ ที่เป็นรูปาวจรฝ่ายกุศล วิบาก และกิริยา ฌาน ๓ และฌาน ๔ ที่เป็นโลกุตตระฝ่ายกุศลและวิบาก เว้นสุขที่เกิดขึ้นในจิตตุปบาทนี้ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสหรคตด้วยสุข

[๑๕๙๘] **สภาวธรรมที่ไม่สหรคตด้วยสุข** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุเบกขาฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ฝ่ายอกุศล ๘ ฝ่ายวิบากแห่งกามาวจรกุศล ๑๐ ฝ่ายวิบากแห่งอกุศล ๗ ฝ่ายกิริยา ๖ รูปาวจรจตุตถ-ฌานฝ่ายกุศล วิบาก และกิริยา อรูป ๔ ฝ่ายกุศล วิบาก และกิริยา โลกุตตรจตุตถฌานฝ่ายกุศลและวิบาก สุข รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ไม่สหรคตด้วยสุข

๑๐. อุเปกขาสหคตทุกะ

[๑๕๙๙] **สภาวธรรมที่สหรคตด้วยอุเบกขา** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุเบกขาฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ฝ่ายอกุศล ๖ ฝ่ายวิบากแห่งกามาวจรกุศล ๑๐ ฝ่ายวิบากแห่งอกุศล ๖ ฝ่ายกิริยา ๖ รูปาวจรจตุตถฌาน ฝ่ายกุศล วิบาก และกิริยา อรูป ๔ ฝ่ายกุศล วิบาก และกิริยา โลกุตตรจตุตถฌานฝ่ายกุศลและวิบาก เว้นอุเบกขาที่เกิดขึ้นในจิตตุปบาทนี้ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าสหรคตด้วยอุเบกขา

[๑๖๐๐] **สภาวธรรมที่ไม่สหรคตด้วยอุเบกขา** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโสมนัสฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ฝ่ายอกุศล ๖ ฝ่ายวิบาก แห่งกามาวจรกุศล ๖ ฝ่ายวิบากแห่งอกุศล ๑ ฝ่ายกิริยา ๕ ฌาน ๓ และฌาน ๔ ที่เป็นรูปาวจรฝ่ายกุศล วิบาก และกิริยา ฌาน ๓ และฌาน ๔ ที่เป็นโลกุตตระ ฝ่ายกุศลและวิบาก อุเบกขา รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่สหรคตด้วยอุเบกขา

๑๑. กามาวจรทุกะ

[๑๖๐๑] **สภาวธรรมที่เป็นกามาวจร** เป็นไฉน

กามาวจรกุศล อกุศล วิบากแห่งกามาวจรทั้งหมด อัพยากตกิริยาที่เป็น กามาวจรและรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นกามาวจร

[๑๖๐๒] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นกามาวจร** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นรูปาวจร อรูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นกามาวจร

๑๒. รูปาวจรทุกะ

[๑๖๐๓] **สภาวธรรมที่เป็นรูปาวจร** เป็นไฉน

ฌาน ๔ และฌาน ๕ ที่เป็นรูปาวจรฝ่ายกุศล วิบาก และกิริยา สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นรูปาวจร

[๑๖๐๔] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นรูปาวจร** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นกามาวจร อรูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นรูปาวจร

๑๓. อรูปาวจรทุกะ

[๑๖๐๕] **สภาวธรรมที่เป็นอรูปาวจร** เป็นไฉน

อรูป ๔ ฝ่ายกุศล วิบาก และกิริยา สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นอรูปาวจร

[๑๖๐๖] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นอรูปาวจร** เป็นไฉน

สภาวธรรมที่เป็นกามาวจร รูปาวจร และที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นอรูปาวจร

๑๔. ปริยาปันนทุกะ

[๑๖๐๗] **สภาวธรรมที่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๓ อกุศล วิบากในภูมิ ๓ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่านับเนื่องในวัฏฏทุกข์

[๑๖๐๘] **สภาวธรรมที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์** เป็นไฉน

มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์

๑๕. นิยยานิกทุกะ

[๑๖๐๙] **สภาวธรรมที่เป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์** เป็นไฉน

มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์

[๑๖๑๐] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๓ อกุศล วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์

๑๖. นิยตทุกะ

[๑๖๑๑] **สภาวธรรมที่ให้ผลแน่นอน** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าที่ให้ผลแน่นอนก็มี ที่ให้ผลไม่แน่นอนก็มี มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าให้ผลแน่นอน

[๑๖๑๒] **สภาวธรรมที่ให้ผลไม่แน่นอน** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ วิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ จิตตุปบาทที่สหรคตด้วย วิจิกิจฉา จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าให้ผลไม่แน่นอน

๑๗. สอุตตรทุกะ

[๑๖๑๓] **สภาวธรรมที่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๓ อกุศล วิบากในภูมิ ๓ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่ามีธรรมอื่นยิ่งกว่า

[๑๖๑๔] **สภาวธรรมที่ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า** เป็นไฉน

มรรค ๔ ที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า

๑๘. สรณทุกะ

[๑๖๑๕] **สภาวธรรมที่เป็นเหตุให้สัตว์ร้องไห้** เป็นไฉน

จิตตุปบาทที่เป็นอกุศล ๑๒ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าเป็นเหตุให้สัตว์ร้องไห้

[๑๖๑๖] **สภาวธรรมที่ไม่เป็นเหตุให้สัตว์ร้องไห้** เป็นไฉน

กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ อัพยากตกิริยาในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่เป็นเหตุให้สัตว์ร้องไห้

ปิฏฐิทุกะ จบ
ทุกอัตถุทธาระ จบ
อัฏฐกถากัณฑ์ จบ
ธัมมสังคณีปกรณ์ จบ